

5 Internationella bedömningar

I detta kapitel redovisas hur den svenska ekonomiska statistiken står sig vid internationella jämförelser. Kapitlet inleds i avsnitt 5.1 med en samlad bild av de internationella bedömningarna. I avsnitt 5.2 redovisas en rapport från utredningens internationella experter. Därefter följer tre avsnitt 5.3–5.5 som baserar sig på underlag från EU och Internationella valutafonden (IMF).

5.1 Samlad bild av de internationella bedömningarna

Utredningen har haft tillgång till ett antal underlag, som jämför Sverige med andra länder när det gäller ekonomisk statistik. Det första är den utvärdering av den svenska ekonomiska statistiken, som utredningens internationella experter svarar för. Enligt direktiven skall utredningen låta utländsk expertis göra en bedömning av främst hur de svenska nationalräkenskaperna står sig vid en internationell jämförelse. Utredningen har för detta ändamål knutit till sig tre utländska experter, nämligen Svein Longva, chef för *Statistisk sentralbyrå* i Norge, Tim Holt, tidigare chef för *Office for National Statistics* (ONS) i Storbritannien, och Steven Landefeld, chef för *Bureau of Economic Analysis* (BEA), som ansvarar för nationalräkenskaperna i USA.

Det är inte lämpligt att här göra en sammanfattning av de internationella experternas utvärdering av den svenska ekonomiska statistiken. Det skulle inte ge full rättvisa åt utvärderingen. Utredningen har därför valt att översätta utvärderingen i sin helhet och redovisa den som avsnitt 5.2 i detta slutbetänkande. Den engelska versionen kommer att finnas i den engelska versionen av slutbetänkandet.

Utredningen konstaterar här bara att de internationella experternas övergripande slutsats är att svensk ekonomisk statistik är kostnadseffektiv och av god kvalitet, att det svenska systemet står sig

väl jämfört med systemen i många andra EU-länder av vilka några är betydligt större, men att det finns ett antal områden som skulle kunna förbättras. De internationella experterna nämner följande områden som prioriterade för utveckling och förbättring: Aktualitet, priser och produktion inom tjänstesektorn, offentlig konsumtion, input-output-tabeller, finansräkenskaper och betalningsbalans, produktivitet inom offentlig sektor, informations- och kommunikationsteknik, industrins kapitalstockar, analytisk kapacitet samt sammanställning av nationalräkenskaper.

Det andra underlaget har tagits fram inom EU. Det har gjorts i samband med utarbetande och uppföljning av en handlingsplan för EMU-statistik och en benchmarkingstudie och handlingsplan avseende den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Detta underlag beskrivs närmare i avsnitt 5.3 och 5.4.

Den senaste uppföljningen av handlingsplanen för EMU-statistik hösten 2002 visade att Sverige inte låg särskilt väl till när det gällde att uppfylla de krav på täckning och snabbhet som anges i planen. För att uppfylla kraven skulle ett antal förbättringar behöva genomföras. De ordinarie nationalräkenskaperna för andra kvartalet behöver tidigareläggas, statistiken över de offentliga finanserna kvalitetssäkras, statistiken över utrikeshandeln snabbas upp på ett par områden och rutinerna för leveranserna kvalitetssäkras.

Benchmarkingstudien avseende den kortperiodiska ekonomiska statistiken visade däremot att Sverige låg relativt väl till i jämförelse med andra EU-länder när det gäller statistikens snabbhet. På fem områden av de studerade tolv områdena var Sverige bland de tre snabbaste länderna. Det gäller skatter, arbetskostnadsindex, arbetslöshet, sysselsättning och omsättning i tjänstenärningar. På ytterligare fem områden låg Sverige på plats 4–7. Det gäller BNP, industri-sysselsättning, producentprisindex, omsättning i detaljhandeln och utrikeshandel. Särskilt kan nämnas att Sverige låg på sjunde plats vad avser nationalräkenskaperna. På två områden låg Sverige särskilt dåligt till. Det gäller industriproduktion, där vi låg nästan sist, och byggproduktion, där Sverige saknar kortperiodisk statistik.

Att resultaten av de båda EU-studierna skiljer sig åt för svensk del beror på att det är olika variabler som jämförs och för olika tidsperioder. Sammantagna kan man tolka resultaten som att Sverige ligger någonstans i mitten av EU-länderna när det gäller den ekonomiska statistikens snabbhet.

Samtidigt kan man konstatera att EU-länderna är betydligt långsammare än USA när det gäller att redovisa kortperiodisk ekono-

misk statistik. På nio av de tolv områdena är USA snabbare än det snabbaste EU-landet. Bara när det gäller producentprisindex, omsättning i tjänstenärings och utrikeshandel ligger något EU-land före USA. Sverige är på alla områden långsammare än USA utom när det gäller utrikeshandel.

I den handlingsplan för bättre täckning och ökad snabbhet i EU-statistiken, vilken har utarbetats inom EU efter benchmarkingstudien, identifieras 19 s.k. *Principal European Economic Indicators* (PEEI). För dessa statistikområden har mål satts upp rörande upp- och snabbning och EU-länderna har genom en s.k. *Gentlemen's agreement* utfäst sig att uppfylla målen. För Sveriges del gäller det att snabba upp statistiken på åtta områden. Till de områden som behöver snabbas upp hör industriproduktionsindex, byggproduktion, detaljhandelns omsättning, vakanser och utrikeshandel.

När det gäller nationalräkenskaperna skall år 2004 ett första utfall finnas 45 dagar efter kvartalets slut och en ytterligare nedbrytning efter 60 dagar, att jämföra med för närvarande ca 70 dagar för de flesta kvartalen. Det innebär att Sverige måste utveckla snabbversioner av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna även för andra kvartal än det andra kvartalet. På sikt är målet att få fram de första nationalräkenskaperna på EU-nivå inom 30 dagar. Vidare skall kvartalsvisa sektorräkenskaper år 2004 finnas inom 90 dagar. Sådana görs inte i dag.

Det tredje underlaget är den rapport, som Internationella valutafonden (IMF) utarbetade under år 2001. I rapporten konstateras att den svenska ekonomiska statistiken väl uppfyller kraven enligt IMF:s särskilda statistikstandard, SDDS, och att den i huvudsak håller hög standard. Man bör dock hålla i minnet att IMF har över 180 medlemsländer och att utvecklade länder som Sverige naturligen mot denna bakgrund kommer bra till i en utvärdering av det slag som IMF har gjort.

I IMF:s rapport rekommenderas förbättringar på några områden. IMF konstaterar bland annat att statistiken över den offentliga sektorns finanser är uppsplittrad på flera myndigheter och att ingen myndighet har ansvar för att redovisa en helhetsbild av de offentliga finanserna. IMF menar att en enda myndighet, SCB, borde ges ansvar för att sammanställa statistik över de offentliga finanserna enligt IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* (GFS) och denna statistik borde ingå i den officiella statistiken. Andra förslag är att studier och analyser av revideringar bör göras och publiceras löpande särskilt när det gäller nationalräkenskaper och betalnings-

balans samt att dokumentationen av nationalräkenskaperna och statistiken över de offentliga finanserna bör förbättras.

Det fjärde underlaget är den studie av revideringar i nationalräkenskaperna, som Lars-Erik Öller och Karl-Gustav Hansson har utfört på uppdrag av utredningen. I denna studie jämförs revideringarna av de årliga nationalräkenskaperna mellan Sverige och de länder, som utredningen har besökt. För svensk del visar studien att det absoluta medelfelet i de första årssiffrorna för BNP-tillväxten är 0,4 procentenheter när de jämförs med senare definitiva siffror, att det finns en tendens att underskatta BNP-tillväxten i de först redovisade årssiffrorna och att man i dessa är försiktig med att ta ut svängarna i konjunkturen. I denna internationella jämförelse har Sverige ett något mindre absolut medelfel men en något större bias än genomsnittet av länderna.

Den samlade bilden av svensk ekonomisk statistik kan mot ovanstående bakgrund beskrivas på följande sätt. Den svenska ekonomiska statistiken är vid en internationell jämförelse kostnadseffektiv och av relativt god kvalitet. Sverige är vid en jämförelse med andra utvecklade länder inte ledande på detta område, men inte heller särskilt svagt. När det gäller snabbheten i statistiken ligger Sverige någonstans i mitten av EU-länderna, men betydligt efter USA och också långt ifrån de mål som har satts upp inom EU för uppsnabbning av den ekonomiska kortperiodiska statistiken. När det gäller revideringar i nationalräkenskaperna ligger Sverige sammantaget på en genomsnittlig nivå för de länder utredningen har studerat.

En del av utredningens uppdrag är att låta utländsk expertis göra en bedömning av främst hur de svenska nationalräkenskaperna står sig vid en internationell jämförelse. I avsnitt 5.2 redovisas den fullständiga rapporten till utredningen från dess internationella experter, dvs. från Steven Landefeld, Svein Longva och Tim Holt.

5.2 En internationell bedömning av Sveriges ekonomiska statistik

Under 2000 tillsattes en utredning¹ för en översyn av Sveriges ekonomiska statistik, med uppgift att studera den nuvarande ändamålsenligheten hos svensk ekonomisk statistik och att utreda hur statistiken bättre kan anpassas till samhällets växande och förändrade behov.

Ett inslag i denna översyn var tillsättandet av tre experter med lång erfarenhet från andra länder för att få en oberoende bedömning och rapport. I föreliggande rapport redovisas vår bedömning. Den stödjer sig på utredningens hela arbetsinsats. Vi har haft tillgång till så gott som alla dokument som framställts inom utredningen och vi har deltagit i de konferenser som arrangerats. Därutöver har vi haft samråd med personal från Statistiska centralbyrån. När vi i denna rapport refererar till dokument och rapporter hänvisar vi läsaren till utredningens fullständiga slutbetänkande för att få komplett information om referenser.

Utredningsprocessen

Vi börjar med att kommentera utredningsprocessen som helhet. Vi tycker att den har varit extremt grundlig och omfattande. Det är ganska vanligt att nationella statistikbyråer utnyttjar oberoende utredare för att bedöma särskilda verksamheter och för att utvärdera om de motsvarar god internationell praxis. Den nu genomförda utredningen har varit mycket grundlig och har utnyttjat ett brett val av information för att komma fram till en bedömning. Flera av källorna har innefattat en internationell bedömning eller empiriska jämförelser mellan svensk ekonomisk statistik och statistik som framställs i en rad andra länder. Huvudelementen i översynen har varit följande:

- Samtal med ett stort antal användare.
- En egen bedömnings- och utvärderingsprocess.
- Bedömning utförd av internationella valutafonden (IMF), med hjälp av dess datakvalitetsbedömningssystem (*Data Quality Assessment Framework*), avseende kvaliteten hos några av de största ekonomiska statistikprodukterna (nationalräkenskaperna – års-

¹ Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken.

- vis och kvartalsvis, konsumentprisindex, offentlig finansstatistik, valutastatistik och betalningsbalansstatistik). Bedömningen omfattar både en utvärdering av de enskilda rapporterna och en mer allmän bedömning av den miljö i vilken rapporterna framställs (t.ex. den juridiska och organisatoriska ramen, rutinerna för utvärdering och kvalitetsbedömning samt infrastrukturer, som t.ex. företagsregister och klassificeringssystem).
- En jämförande studie av den aktualitet med vilken den svenska ekonomiska statistiken framställs.
 - En omfattande analys av revideringarna av de viktigaste BNP-komponenterna för Sverige samt en jämförelse av revideringarna av den årliga BNP-tillväxten i Sverige med motsvarande i andra länder. Detta arbete skulle kunna föras längre, men redan nu har det skapat frågeställningar för de flesta av de länder som ingår i studien. På detta sätt har det varit mycket användbart och det kommer att bli av avsevärt intresse i omvärlden.
 - Ett omfattande besöksprogram i andra länder för att bedöma olika internationella metoder och för att i detalj utforska de uppenbara skillnader som framkommit vid de ovannämnda studierna. Vi hade inte tillgång till dessa rapporter (eftersom de vid denna tidpunkt enbart fanns på svenska) men vi anser att en redigerad version som innehåller de viktigaste egenskaperna hos varje system, de signifikanta skillnaderna och de slutsatser som dragits ändå bör vara av avsevärt intresse, och vi hoppas att en sådan version kommer att framställas.
 - Ett antal tekniska uppsatser om olika aspekter på det svenska systemet för ekonomisk statistik, utredningar i ekonomiska frågor (t.ex. att mäta produktivitet i offentlig sektor) och utvecklingsmöjligheter (t.ex. produktion av snabbestimat för BNP-tillväxten). En del av dessa kan ge framtida fördelar och förtjänar fortsatt utredning. Mer allmänt sett visar processen på värdet av samverkan mellan SCB:s personal och externa experter (vid andra institutioner och högskolor) och detta bör uppmuntras.
 - Den internationella bedömning som ges i denna rapport.

Som vi redan antytt har många av de ovannämnda rapporterna ett värde som sträcker sig utöver det omedelbara syftet med översynen och de kan tänkas vara av intresse för en bredare internationell läse-

krets. Vi hoppas och tror att de kommer att göras tillgängliga under lämpliga former.

Sammanfattningsvis anser vi att utredningsprocessen har varit grundlig och vittgående. Vi tror att alla viktigare frågor som rör Sveriges ekonomiska statistik har kunnat identifieras med hjälp av processen.

En övergripande bedömning

En övergripande bedömning av Sveriges ekonomiska statistik måste leda till slutsatsen att den i princip fungerar väl. När det gäller kvalitet, relevans och aktualitet är den väl jämförbar med statistiken i andra utvecklade länder.

Den allmänna tonen i IMF:s bedömning är mycket positiv och de jämförande studierna av aktualitet och analyser av revideringar i statistiken visar att Sveriges ekonomiska statistik är jämförbar med den som framställs i många andra utvecklade länder. Vi utgår från att de här studierna kommer att diskuteras i detalj på andra ställen i utredningens rapport, men i stora drag gäller följande:

- När det gäller aktualitet ligger Sverige inte i täten, men man ligger inte heller efter flertalet övriga EU-länder.
- Revideringarnas omfattning verkar vara mindre än i andra länder av jämförbar storlek, men det finns en uppåtriktad bias i revideringarna i genomsnitt, dvs. en tendens till systematisk underskattning i de första preliminära utfallen, som är större än i vissa andra länder.

Mer allmänt sett vet vi att SCB och svensk statistik i allmänhet har gott anseende inom det internationella samfundet, och detta bekräftas av de mer objektiva empiriska bedömningar som nämnts ovan.

Om man beaktar SCB:s storlek, den allmänna resursnivån, bredden hos den statistik som framställs och de studier som genomförts blir vår övergripande slutsats att Sveriges ekonomiska statistik framställs på ett kostnadseffektivt sätt och att den är av god kvalitet.

Detta får dock inte tolkas så att användarnas alla nyckelbehov är tillgodosedda eller att inga kvalitetsförbättringar behövs. Återstoden av denna rapport ägnas åt att diskutera de huvudsakliga användarbehov, som enligt vad samrådet har visat inte uppfylls på ett till-

fredsställande sätt och där kvalitets- eller processförbättringar är nödvändiga.

Prioriterade områden för utveckling och förbättring

Det är inte förvånande att det finns områden som behöver förbättras. Ekonomin och samhället som helhet förändras ständigt, och detta kräver en kontinuerlig innovations- och utvecklingsprocess om statistiksystemet skall kunna behålla sin relevans för användarna. Därutöver finns det områden inom vilka kvalitets- eller processförbättringar måste genomföras.

En förteckning över de områden där förbättringar behövs kan upprättas på många olika sätt. I stora drag kan vi hänföra områdena till tre typer:

- *Förbättringar av aktualiteten:* Användarna behöver statistik som är så aktuell som möjligt, förutsatt att detta krav inte gräper ur kvaliteten ned till en oacceptabel nivå. I huvudsak avser aktualitetsförbättringarna vissa nyckeldata (t.ex. BNP, nationalräkenskaper etc.) för vilka det nu inom EU finns starka initiativ till förbättringar. Det finns emellertid också mindre framträdande statistikprodukter, som trots detta är viktiga för vissa användare (t.ex. input-output-tabeller, tillgångs- och användningstabeller, regionala räkenskaper) och där antingen ingen aktuell statistik har framställts på länge eller där det förflyter lång tid innan den aktuella statistiken offentliggörs.
- *Andra kvalitetsförbättringar för befintlig statistik:* En förbättring av kvaliteten hos befintliga processer kan förbättra kvaliteten hos statistiken längre fram i processen. Servicen till användaren kan också bli bättre om nya statistikprodukter inrättas. Exempelvis skulle förbättrade input-output-tabeller höja kvaliteten i uppskattningarna av BNP och nationalräkenskaperna. Och i ett mer direkt avseende ger mer detaljerade och aktuella input-output-tabeller användarna ett omedelbart värde för specifika ändamål.
- *Ytterligare utvecklingstrender:* Detta avser framför allt områden där det finns otillfredsställda användarbehov av nya slag av statistik. Det kan gälla nya aspekter på ekonomin som inte kan beskrivas tillräckligt väl med traditionella system (t.ex. investeringar i informations- och kommunikationsteknik, IKT, eller

e-handel). Dessa områden står ofta i fokus som framväxande policyområden och det behövs ny statistik för att följa utvecklingen.

Men det finns också en annan aspekt att tänka på beträffande behovet av förändringar och förbättringar. På en nivå kan man helt enkelt göra upp en lista över specifika statistikprodukter och processer som behöver förstärkas eller utvecklas. Men man måste också tänka bortom den specifika listan och identifiera de underliggande frågorna. Varför blir somliga behov inte tillgodosedda? Finns det systematiska utvecklingstrender som leder fram till ett mer lyhört system, ett som är mera känsligt för användarnas behov och som snabbare kan identifiera de kommande frågor där statistisk innovation och utveckling behövs?

Vi identifierar ett antal områden där det krävs förbättringar för att användarna skall kunna få en bättre service. För varje område finns ett antal separata specifika projekt, som helt eller delvis kan komma att bli genomförda. Vi har inte gjort något försök att gå ner på denna detaljeringsnivå. Däremot har utredningen gjort en mer djupgående översyn av många av dessa områden.

Tilldelning av prioriteter är alltid en besvärlig fråga. En prioritetsordning förutsätter en enda skala, men i praktiken måste man väga samman sinsemellan mycket olika faktorer. Den första faktorn är effekten av en viss utveckling. Om allt annat är lika måste man ge prioritet åt de utvecklingstrender som ger den största nyttan och som tjänar det allmänna intresset bäst. Den andra huvuddimensionen är kostnad (pengar, ansträngning, utvecklingstid, begreppssvårigheter eller specialistkunnande) enkelt uttryckt till vilket pris och med vilken grad av säkerhet som en utveckling kan komma till stånd. Vissa utvecklingstrender har begränsade effekter, men kan vara lättare att förverkliga (den mer lättåtkomliga frukten på de nedersta grenarna) och detta kan vara fördelaktigt. Det slutliga valet av prioriteringar påverkas också av de resurser som finns för att åstadkomma förändringen. Vi har inte haft tillgång till några detaljerade kostnadsuppskattningar. Men vi är medvetna om de allmänna prioriteringar som användarna (i Sverige och mera allmänt) ger uttryck för och den respons som detta har framkallat hos det internationella statistiska samfundet. Denna allmänna medvetenhet återspelas i våra kommentarer till varje område.

Vi kommer att kort gå igenom vart och ett av följande områden:

Aktualitet

Priser och produktion inom tjänstesektorn

Offentlig konsumtion

Input-output-tabeller

Finansräkenskaper/betalningsbalans

Produktivitet inom offentlig sektor

Informations- och kommunikationsteknik (IKT)

Industrins kapitalstockar

Analyskapacitet

Sammanställning av nationalräkenskaper

Många användare har uttryckt ett starkt intresse för en bättre *aktualitet* hos svensk ekonomisk statistik. Men vad de i själva verket vill ha är data som är både "aktuellare" och "bättre". Samtidigt inser de flesta att det finns ett motsatsförhållande mellan aktualitet och noggrannhet, och de kan acceptera en viss sänkning av tillförlitligheten för att få prognoserna tidigare, bara de tidiga uppgifterna ger en allmän bild av den ekonomiska aktiviteten som stämmer överens med senare beräkningar som baseras på mer fullständiga data. Erfarenheterna från USA visar att en sådan avvägning är möjlig, och att tidiga uppgifter kan ge en tillförlitlig indikation på om ekonomin växer eller krymper, om tillväxten är stark eller svag. Det gäller komponenter som bidrar till tillväxten och till trenderna, dvs. nyckelvariabler som priser, sparande, utrikeshandel, offentliga utgifter och investeringar.

Det finns knappast några snabba metoder för att förbättra aktualiteten. En viss förbättring kan eventuellt åstadkommas genom att man använder ett aktivitetsindex för att framställa "flash-estimate-ringar" av BNP-tillväxten, men det står inte klart att dessa skulle vara till bättre nytta än de som prognosmakarna normalt kan göra. Användarna verkar föredra att man koncentrerar resurserna till att förbättra aktualiteten hos kvartalsrapporterna för BNP och andra beräkningar (inklusive regionala, input-output- och andra beräkningar). Detta återspeglar delvis den vikt som användarna lägger vid att de skall kunna observera trenderna för de olika komponenterna i BNP, vilket de inte kan göra utifrån en punktprognos om den sammanlagda BNP-tillväxten.

En systematisk, integrerad och kontinuerlig analys av aktualiteten hos svenska data och av behoven av förbättringar av primärstatistik och databehandlingssystem är nödvändig. För att aktualiteten i all statistik som SCB framställer skall bli bättre krävs att den ges kontinuerlig prioritet. SCB:s planer på årliga möten med kunderna och annan kontinuerlig utåtriktad verksamhet kan bli till god hjälp för att prioritera aktualiteten och åstadkomma en lämplig avvägning mellan aktualitet och noggrannhet.

Förbättringar på området *priser och produktion inom tjänstesektorn* är en allmän fråga som inte är begränsad till Sverige. Det finns ett EU-beslut om att ett produktionsindex för tjänstesektorn skall framställas från och med 2006 och detta kräver en mycket bättre specificering av produkterna och utveckling av ett stort antal prisindex, som täcker olika slag av tjänsteproduktion. Många av dessa prisindex kommer att knytas till frågor som rör kvalitetsjusteringar och det finns stora utmaningar när det gäller begrepp.

Många länder arbetar med de här frågorna och det ligger ett stort värde i internationellt samarbete och utnyttjande av samstämmiga metoder. Erfarenheter från länder som har kommit längre på ett visst område bör utnyttjas, och på de områden där Sverige har en långt utvecklad erfarenhet bör man bidra till det internationella arbetet.

Hela denna utveckling kommer att kräva en allt mer omfattande täckning av ekonomin inom tjänstesektorn. Arbetet är igång, men vi ifrågasätter om nuvarande planer kommer att fungera tillräckligt snabbt för att målsättningen till år 2006 skall klaras. Vi tror inte att de gör det. Detta är i huvudsak en fråga om ekonomiska resurser, men även om sakkunskap. En stor utbyggnad av prisindexbevakningen på områden där begreppsutmaningarna är som störst ställer stora krav på tillgången till personal med lång erfarenhet. Etablerade prisindex som KPI, producentpriser m.fl. kan inte utan risker avvara sin erfarna personal, och denna balans måste beaktas fram till dess att tillgången på erfaren personal har ökat tillräckligt.

Det finns en annan fråga som vi vill ta upp här eftersom den kan väntas påverka tjänstesektorn, men den är egentligen en mer allmän fråga som avser all insamling av statistik från företag. SCB samlar in uppgifter från företag med 50 eller fler anställda med hjälp av frågeformulär, medan uppgifter om mindre företag hämtas från olika administrativa register. Vi vill här ställa frågan om denna enhetliga praxis är ändamålsenlig och föreslår att den utreds utan förutfattade meningar om resultatet. Frågan är om informationen i registren

täcker hela informationsbehovet (och om så är fallet, varför enkäter över huvud taget görs). Tjänstesektorn har en mycket större andel småföretag än exempelvis tillverkningssektorn, och eventuellt bör olika höga trösklar tillämpas för olika sektorer. Frågan kan också vara av betydelse för kvaliteten hos statistiken över utrikeshandeln med tjänster.

Studier av revideringar i nationalräkenskaperna visar att de första preliminära utfallen för *offentlig konsumtion* är skakiga och ibland kan följas av stora revideringar. IMF har med hjälp av dess system för bedömning av datakvalitet (DQAF) också uttryckt bekymmer beträffande det här området. Den statliga konsumtionen utgör en relativt liten andel av BNP, men kan ha en betydande påverkan på statistiken för de offentliga finanserna, som har en hög politisk profil. Dessutom ger det inte något bra intryck om regeringen, som fastslår och genomför den ekonomiska politiken, inte kan se till att datainsamling och redovisning av statens utgifter är tillförlitlig.

Problemen spänner över den offentliga konsumtionen som helhet, både vad gäller statlig och kommunal konsumtion. De största svårigheterna ligger i beräkningarna av statlig konsumtion avseende försvarsutgifter. Problemen verkar härröra från ett organisatoriskt problem, eftersom det inte finns någon särskild myndighet som har ett övergripande ansvar för samordning och produktion av statistik över offentlig konsumtion. Det verkar saknas ett tillräckligt engagemang bland myndigheter för att identifiera och lösa problemen och det finns ingen myndighet med befogenhet att ta itu med problemen. En enda myndighet med fullt stöd från regeringen och med ansvar för samordning och regelbunden publicering av beräkningar av offentlig konsumtion, kan vara rätt metod för att förbättra situationen.

Användarnas bekymmer beträffande *input-output-tabeller* gäller dels uppgifternas aktualitet och dels, men i mindre omfattning, exaktheten i underliggande data och metoder. Den senast tillgängliga input-output-tabellen för användare avser år 1985. Oron för tillförlitligheten hos de här uppgifterna har förmodligen mer att göra med tilltron till så gamla uppgifters lämplighet för analys av dagens ekonomi (eller för att användas som utgångspunkt för dagens BNP-prognoser) än med användarnas kunskap om den primärstatistik och de metoder som används för att utarbeta tabellerna. Med tanke på hur viktig denna statistik är bör dock SCB fortsätta med sina roterande enkäter vart tredje år inom tillverkningsindus-

trin och sträva efter att utvidga sitt statistikunderlag så att de också omfattar tjänstesektorn.

Stor vikt bör läggas vid att under 2003 offentliggöra den planerade I/O-tabellen för år 2000 och vid att regelbundet och snabbt offentliggöra årliga tillgångs- och användningstabeller, (som nu framställs och används internt, men som uppenbarligen inte offentliggörs på grund av pågående IT-omställningsproblem). Utöver tillgångs- och användningstabellerna skulle SCB kunna överväga att ta fram årliga I/O-tabeller på relativt aggregerad nivå. Med tanke på den långa fördröjningen vid framställningen av I/O-tabellen för år 2000 borde årliga, aggregerade tabeller kunna ge en bättre avvägning mellan användarnas krav på noggrannhet och aktualitet än försöken att framställa en komplett I/O-tabell på årsbasis. Resursfrågorna, i synnerhet inom IT-området, måste dock få en lösning inom ramen för en integrerad statistik, antingen genom omfördelning av resurser och förändring av arbetsprocesser, produkter eller prioriteringar (aktualitet eller tillförlitlighet) eller genom ett nettotillskott av resurser.

Vad gäller *finansräkenskaper och betalningsbalans* verkar det finnas inkonsistenser mellan den finansmarknadsstatistik som publiceras av SCB, och den betalningsbalansstatistik som framställs av Riksbanken. Det finns stora diskrepanser i finansiellt sparande för olika sektorer och tveksamheter när det gäller kvaliteten i statistiken över utrikeshandeln med tjänster.

I huvudsak torde problemen ha att göra med integrering och samordning. Men det finns planer på en förändring av ansvarsförhållandena för datainsamling mellan SCB och Riksbanken (när det gäller utrikeshandeln med tjänster) och detta kan vara till god hjälp.

Allmänt sett finns det ett växande behov av att finansräkenskaperna har god kvalitet och att de är fullt integrerade med de reala räkenskaperna. Vi uppfattar att samarbetet mellan SCB och Riksbanken fungerar bra. Vi anser att målsättningen bör vara att framställa en enda version av finansräkenskaper av hög auktoritet, och att en analys av diskrepanserna och bristande integrering skulle vara värdefull.

Att mäta *produktivitet inom offentlig sektor* är ett problem som berör nationalräkenskaper över hela världen. I Sverige är det ännu viktigare att ta itu med de här frågorna eftersom den offentliga sektorn svarar för en relativt stor andel av BNP. EU har rekommenderat användning av volymmätt för att mäta produktionsvolym i avsaknad av prismätningar för att räkna om nominella intäkter och kostnader till fasta priser. Detta kan vara till hjälp som en temporär

lösning, men stora problem med att justera för kvalitetsförändringar kan ändå återstå. Det arbete som pågår i Sverige för att utveckla volymmätt och tillgången till standardiserade testmetoder inom skolväsendet talar för att SCB kan få en ledande roll internationellt på detta område.

Det teoretiska och ekonometriska arbetet med att utveckla indirekta mått på produktion och produktivitet med utgångspunkt från antagandet att den offentliga produktionen har samma objektiva funktion som den privata sektorn (det vill säga att insatta resurser används så långt som värdet av deras marginalprodukt är lika med marginalnyttan för allmänheten) – bortser från grundfrågan om värderingen av den offentliga produktionen. Dessa antaganden – att den offentliga sektorn är en spegelbild av den privata när det gäller effektivitet och innovation – kan försämra trovärdigheten och användbarheten hos den svenska ekonomiska statistiken. Resurserna bör hellre styras i riktning mot kvalitetsjusterade volymmätt.

Det finns ett växande intresse för *informations- och kommunikationsteknik* (IKT) och för sektorns påverkan på ekonomin som helhet, exempelvis analyser av investeringar i IKT-sektorn och investeringar i IKT-produkter mer allmänt inom ekonomin och hur dessa återspeglas i kapitalstruktur, produktivitet m.m.

Det finns datakvalitetsproblem, exempelvis metoderna för kvalitetsjustering av prisindex för IKT, som kan påverka beräkningar av investeringar mycket kraftigt. Eftersom det också finns en väletablerad internationell marknad för IKT-produkter är samstämmigheten mellan prisindex i olika länder och mellan import- och exportprisindex också av avgörande betydelse för om resultaten skall bli internationellt jämförbara.

Det finns också problem beträffande den exakta formen hos den framtida officiella statistiken för IKT. Internationell standard och vedertagen praxis håller på att utvecklas, men utvecklingsprocessen är inte avslutad. Den här processen måste följas upp och svenska experter måste fortsätta att bidra till de internationella utvecklingsinsatserna på området.

Trots den vikt som läggs vid IKT-sektorn och IKT-investeringarna utgör dessa långt ifrån hela det intresseområde som behandlar informations- och kommunikationsteknikens mer allmänna påverkan på ekonomi och samhälle. Det finns ett växande politiskt intresse för de bredare aspekterna på den nya ekonomin, bland annat e-handel, kompetensnivåer och investeringar i humankapital, allmänhetens tillgång till IKT och de sätt på vilka tekniken utnyttjas, samt

även myndigheternas egna satsningar på att tillhandahålla offentliga tjänster med hjälp av ny teknik.

Det kommer att finnas ett kontinuerligt behov av att utveckla statistik inom detta allmänna område om relevansen hos de statistiska uppgifterna skall kunna hålla jämna steg med användarnas växande behov.

Beräkningar av *industrins kapitalstockar* inom varje industribransch och för olika typer av kapital, i synnerhet IT-kapital, är ytterst viktiga för att man skall kunna analysera vilka faktorer som bidrar till produktivitetsökningar och därmed ge analysunderlag för skatteincitament och andra tillväxtfrämjande politiska åtgärder. Svenska ekonomer har också uttryckt intresse för att SCB tar fram sådana data. I den uppsats som Tomas Lindström presenterat för utredningen understryks vikten av dessa uppgifter.

Utvecklingen av kapitalstockar, efter typ av kapital samt efter bransch, bör passa väl in i SCB:s utvecklingsplaner. En vidareutveckling av kapitalstocksberäkningar förutsätter tillgång till aktuella input-output-tabeller, utvecklade kvalitetsjusterade pris- och volymmått för IT och andra kapitalvaror, uppdaterade mått på avskrivningstider, såväl som utveckling av tabeller över kapitalströmmar.

Vad gäller *analyskapacitet* utgör ekonomisk statistik en rik potential som grund för vidare analysarbete, men i de flesta länder är denna potential underutnyttjad. IT-området är ett exempel på ett växande intresseområde som lämpar sig för analyser av den statistik som finns på området. En sådan ansats uppfyller inte alla behov och resulterar troligen i statistiska beräkningar av mer forskningskaraktär än vad som skulle kunna åstadkommas med en helt ny modell för insamling av statistik. Men genom att göra det bästa av den statistik som finns tillgänglig kan man reagera snabbare på nya behov av statistik. Detta kommer att stimulera en samverkan med användarna, som kommer att säkerställa att statistiksystemet fortsätter att leverera relevanta uppgifter och att ny statistik tas fram som återspeglar användarnas behov.

Därutöver skulle en aktiv analyskapacitet inom SCB förbättra den interna bedömningen av kvaliteten hos befintliga statistikprodukter. Om denna kapacitet används rätt kan den stimulera till fortsatta kvalitetsförbättringar, som stärker den befintliga statistiken. Vissa av de länder som anses ha de kraftfullaste officiella statistiksystemen har en starkare analyskapacitet än vad som för närvarande finns i Sverige.

Några exempel på ämnesområden som skulle gynnas av analysarbete innan ny statistik inom dessa områden tas in i den reguljära produktionen av officiell statistik är den nya ekonomin, produktiviteten inom den offentliga sektorn, företagsdemografi, satelliträkenskaper (t.ex. hälso- och sjukvård, miljö, hushåll), effekter av utländska direktinvesteringar, produktivetsanalyser och s.k. *growth accounting* (beräkningar av total faktorproduktivitet).

Enligt vår erfarenhet skulle utvecklingen av en starkare analyskapacitet kunna förbättra lyhördheten för användarnas behov och förstärka kvaliteten hos statistikprodukter genom att identifiera möjliga kvalitetsförbättringar.

Som vid många medelstora statistikbyråer är antalet personer som arbetar med varje område begränsat och *sammanställning av nationalräkenskaper* inom SCB utgör inget undantag. Avdelningen har för närvarande 37 anställda, vilket är en avsevärd ökning jämfört med tidigare år.

Vissa områden inom nationalräkenskaperna har emellertid en liten personalstyrka. Exempelvis är en person ansvarig för att all nödvändig information om arbetsmarknaden förs in i nationalräkenskaperna och en annan person gör motsvarande arbete för beräkningarna avseende löner. Det finns däremot fler tjänstemän med relevant kompetens inom andra delar av SCB, till exempel vid avdelningen för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik.

Denna kommentar skall inte nödvändigtvis tydas som att personalen vid nationalräkenskaperna bör utökas, men vi vill framhålla att SCB måste se till att personal med lämplig kompetens (oavsett var den arbetar inom SCB) ger sitt bidrag till avstämningsarbetet inom nationalräkenskaperna och för en kvalitetssäkring av statistiken.

Detsamma gäller om den ekonomiska analysen skulle förstärkas – som möjligen också skulle förstärka den ekonomiska kompetensnivån inom SCB. Sådan personal skulle bidra till en kvalitetssäkring av de viktigaste statistikprodukterna, i synnerhet nationalräkenskaperna, och till tolkningen av resultaten.

Ledningsfrågor

Att genomföra ett så brett program som SCB har föresatt sig kommer att kräva en detaljerad planering och samordning. En strategiplan med specifika hållpunkter, tidsplaner, resurskrav (alltifrån IT-

behov till primärstatistik) och ansvariga enheter kan vara till mycket god hjälp. Processen med att utveckla och uppnå konsensus för den strategiska planen kommer att underlätta en uppbyggnad av ett internt och externt stöd för planen. Den kan också säkerställa att tidsplaner och insatta resurser blir realistiska och att statistikproduktionen blir samordnad inom det decentraliserade svenska systemet.

Budgetäskanden som bygger på sådana detaljerade förslag och som har ett starkt stöd bland externa användare är till stor hjälp för att få fram de resurser som behövs. I de fall då resurser inte kan uppbringas underlättar det i arbetet med att göra prioriteringar och fastställa vilka områden som bör få resurser, samtidigt som effektiviteten kan stärkas genom nya processer eller produkter, eller genom avskaffande av föråldrade produkter.

En framgångsrik strategiplan bör dessutom innehålla målsättningar för kundservice och utnyttjande av personalresurser. Om en förstärkning och utbyggnad av den utåtriktade verksamheten som redan inletts får fortsätta inom ramen för en detaljplan skulle denna process kunna institutionaliseras. Inom personalområdet har man vid ledande institutioner funnit att det är viktigt att komplettera utbildningen med ett samordnat program för utveckling av personalresurserna. En sådan plan skulle underlätta i rekryteringen av den typ av personal som behövs för att genomföra förbättringar och en modernisering av Sveriges ekonomiska statistik så att den kan uppfylla användarnas fortgående förändrade behov.

I arbetet bör ingå planer för en utvidgad ekonomisk forskning och analys av förändringar av BNP och annan ekonomisk statistik, av revideringar, av metoder som rör frågor som exempelvis säsongrensning, beräkningar av tjänsteproduktion i privat och offentlig sektor, hedoniska prisindex och andra nyckelområden för att mäta ekonomiska variabler. Regelbundna presentationer för och möten med användarna är ett annat viktigt moment under utvecklingen av personal med ett brett perspektiv. Av olika skäl bör dessa analyser förmodligen inte gå in på framåtblickande prognoser eller analyser på det ekonomisk-politiska området.

Sammandrag och slutsatser

Vi har haft tillgång till ett brett urval av rapporter och jämförande analyser med bedömningar av starka och svaga punkter hos Sveriges ekonomiska statistik.

Vår övergripande slutsats är att Sveriges ekonomiska statistik är kostnadseffektiv och av god kvalitet. Det svenska systemet står sig väl vid en jämförelse med många andra EU-länder, varav några är betydligt större.

Det finns dock specifika områden där förbättringar behövs, och vi har diskuterat dessa. Vi anser att det finns specifika initiativ som skulle kunna resultera i en snabb förbättring av den nuvarande statistiken eller snabba åtgärder för att möta nya behov av statistik bland användare.

Det finns också områden där systematiska förbättringar skulle kunna göras för att det svenska systemet fortsätter att vara flexibelt och lyhört för användarna. Bland sådana förbättringar hör en starkare fokusering på användare med regelbundna kontakter med dem och en större öppenhet för nya behov som växer fram. En förstärkt analyskapacitet skulle tjäna två syften, dels att utveckla ny statistik och dels att stärka kontakterna med användarna. Det måste finnas tillräckligt med kapacitet för att fortsätta innovations- och utvecklingsarbetet i takt med ekonomins och samhällets fortlöpande förändring.

Sveriges statistiksystem engagerar dessutom ett stort antal statistikansvariga myndigheter. Detta fungerar i stort sett väl, men det finns åtskilliga exempel där en starkare samordning krävs för att åstadkomma förbättringar och en klar allokering av ansvaret till en ledande statistikmyndighet.

Slutligen är vi medvetna om att utredningen sannolikt kommer att leda till ett stort antal förslag som vart och ett syftar till att åstadkomma förbättring i något avseende. Dessa initiativ bör sammanföras till en integrerad helhet, som skall vara konsistent med den övergripande strategiplanen och informationsstrategin. Det stora antalet förslag bör planeras i detalj och resultaten samordnas så att de stöder varandra och så att personalen kan förstå hur de hänger samman.

5.3 EU:s handlingsplan för EMU-statistik

Den ekonomiska statistiken inom EU-området har varit föremål för förbättringar och harmonisering under lång tid. Eurostat, EU:s statistikkontor, har uppgiften att presentera statistik för enskilda medlemsländer inom unionen och för unionen som helhet. Utvecklingsarbetet har växt i styrka och betydelse i takt med att integrationsprocessen har utvecklats. Förbättringar har skett dels genom frivilliga överenskommelser, dels genom införandet av bindande förordningar.

Inför införandet av den ekonomiska och monetära unionen (EMU) den 1 januari 1999 blev frågan om tillgång till relevant ekonomisk statistik för EMU- och EU-områdena som underlag för penningpolitiska och ekonomisk-politiska beslut ännu mer angelägen. Trots det förbättringsarbete, som hade pågått inför genomförandet av det tredje steget bedömdes väsentliga brister fortfarande finnas kvar, vilket Frankrikes finansminister uppmärksammade i juni 1998.

En arbetsgrupp tillsattes av Monetära kommittén (nuvarande Ekonomiska och finansiella kommittén, EFK) i juni 1998 med uppgift att ta fram en rapport över behoven av ekonomisk statistik efter valutaunionens införande samt nödvändiga åtgärder för att uppnå kraven. I rapporten identifierades viktiga områden där förbättringar bedömdes vara nödvändiga för att täcka de behov som den gemensamma penningpolitiken skulle kräva, för uppföljningen av stabilitets- och tillväxtpakten samt för andra behov av ekonomisk uppföljning av utvecklingen i EMU- och EU-områdena samt enskilda länder. I rapporten fastslås att EMU-området står i fokus, men att det också är viktigt att länder som ännu inte deltar i valutaunionen medverkar i förbättringsarbetet.

De områden som lyftes fram i rapporten var nationalräkenskaper, offentliga finanser, arbetsmarknad, kortperiodisk företagsstatistik, utrikeshandel och betalningsbalans. Dessutom betonades vikten av att publiceringen av statistik sker enligt fastställda tidsplaner och att elektronisk tillgång till statistiken är möjlig. Slutligen betonades också vikten av att resurser för att uppfylla kraven skulle finnas. Rapporten godkändes av Ekofinrådet i januari 1999. Ansträngningarna att förbättra statistiken har därefter pågått och arbetet har regelbundet avrapporterats till EFK och Ekofinrådet.

I avrapporteringen i juni 2000 konstateras att förbättringsarbetet går alltför långsamt. Medan den nationella statistiken i allmänhet är av god kvalitet medför bristande harmonisering att aggregerade

siffror på EU/EMU-nivå har konsistens- och kvalitetsproblem. Dessutom konstateras att statistiken för euroområdet är tillgänglig mycket senare än jämförbara data för USA. Ekofinrådet betonade åter vikten av tillgång till snabb och tillförlitlig ekonomisk statistik.

I rapporten anmodades medlemsländerna att förstärka ansträngningarna för att kunna leverera de nationella serier som behövs för sammanställning av aktuell och tillförlitlig statistik för EU och euroområdet. Ekofinrådet uppmanade vidare kommissionen (Eurostat) att i nära samarbete med Europeiska centralbanken (ECB) upprätta en handlingsplan där bl.a. behovet av snabba framsteg identifieras för varje medlemsland och varje statistikområde.

En sådan handlingsplan, *Action Plan on EMU Statistical Requirements*, eller kortare *EMU Action Plan*, godkändes av Ekofinrådet i september 2001. Handlingsplanen har fyra avdelningar. I det första avsnittet beskrivs brister och prioriteringar för varje huvudområde. Därefter följer en lista på åtgärdsplaner för respektive land samt planerade åtgärder enligt de nationella handlingsplanerna. I det tredje avsnittet återfinns åtgärder som Kommissionen avser att genomföra och slutligen finns en sammanställning över vilka förändringar i regelverket som behövs.

Handlingsplanen tar upp fem huvudområden där åtgärder är nödvändiga. Dessutom uppmanas medlemsländerna att generellt leverera nationella data till Eurostat senast vid tidpunkten för den nationella publiceringen.

Det första området avser kvartalsredovisade nationalräkenskaper. Sen och ofullständig rapportering av huvudaggregat enligt ENS 95 måste åtgärdas av medlemsländerna. Målsättningen är att ett första utfall av kvartalsräkenskaperna med uppdelning på huvudaggregat (ENS 95, tabell 1) skall kunna redovisas efter 70 dagar och ett andra utfall efter 90 dagar. Data skall finnas från 1980.

Nästa område gäller offentliga finanser. Här saknas enhetlig kvartalsstatistik från medlemsländerna. Handlingsplanen anger bl.a. en tidsgräns för när medlemsländerna skall ha implementerat förordningen om kortperiodisk statistik över offentliga finanser.

Det tredje området avser arbetsmarknadsstatistik där snabbare rapportering av arbetsmarknadsindikatorer enligt ENS 95-förordningen (sysselsättning och arbetade timmar) prioriteras tillsammans med en snabb implementering av kontinuerliga arbetskraftsundersökningar.

Konjunkturstatistiken är det fjärde området. Implementeringen av förordningen om kortperiodisk statistik bedöms gå för långsamt

och därutöver vara otillräcklig vad avser täckning och snabbhet för leverans av data till Eurostat. Här innebär handlingsplanen bl.a. insatser för en uppsnabbning av statistiken över industriproduktion, byggande och detaljhandel.

Det femte området är utrikeshandeln där medlemsländerna uppmanas att hålla de tidsgränser för rapporteringen till Eurostat som gäller för huvudaggregaten.

I ett särskilt avsnitt i handlingsplanen anges de uppgifter som ligger på EU-kommissionen (Eurostat). En uppgift gäller upprättandet av en databas, Euro-SICS, där användare via Kommissionens hemsida kan hitta bl.a. ekonomiska indikatorer för EMU/EU och enskilda länder. Bland övriga åtgärder finns utvecklingen av en *BNP-flash* på kvartal, utvärdering av säsongrensningmetoder samt hanteringen av ett antal specificerade förslag till ändringar i olika statistikförordningar.

Utöver mål om täckning och snabbhet för olika statistikprodukter finns också ett mål om att uppfyllandet av kraven skall ge en täckning på 80 % av Euro-området vid utgången av 2001 för merparten av statistiken. En täckning på 80 % ger tillräckligt underlag för Eurostat att ta fram aggregat för EU- och EMU.

En uppföljningsrapport överlämnades till Ekofinrådet av Ekonomiska och finansiella kommittén i oktober 2001. I rapporten konstateras att trots förbättringar på många håll finns fortfarande stora brister. Det uppsatta 80-procentsmålet har inte uppnåtts på flera områden. I rapporten betonas vikten av ytterligare förbättringar när det gäller aktualiteten för korttidsindikatorer så att EMU-statistiken kommer i paritet med situationen i USA. Ett ytterligare starkt behov är utförligare statistisk information om tjänstesamhället. En reformering av insamlingen av betalningsbalansstatistiken anses bli nödvändig.

Slutsatsen i rapporten är att för att förbättra det statistiska underlaget för ekonomisk-politiska och penningpolitiska behov behöver dels ett antal länder fortfarande öka sina ansträngningar att uppfylla åtagandena i *EMU Action Plan*, dels ett antal gemensamma åtgärder vidtas.

En motsvarande rapport utarbetades hösten 2002. Utredningen har gått igenom denna rapport i syfte att se dels hur Sverige förhåller sig till andra länder när det gäller att uppfylla aktionsplanens krav, dels vad som återstår för att Sverige fullt ut skall uppfylla kraven. Rapporten avser hur väl länderna uppfyller kraven när det gäller statistik för juni/andra kvartalet 2002.

I jämförelsen mellan länderna hamnade Sverige inte särskilt väl till. Vid en rangordning mellan länderna när det gäller hur stor del av de efterfrågade uppgifterna som levererades inom de tidsgränser som har satts upp i aktionsplanen hamnade Sverige på elfte plats bland de femton EU-länderna. Sverige levererade siffror för bara 36 procent av variablerna i tid. Vid en motsvarande rangordning när det gäller hur stor del av de efterfrågade uppgifterna som över huvud taget levererades, även om det skedde efter den uppsatta tidsgränsen, hamnade Sverige på åttonde plats bland de femton länderna. Sverige levererade siffror för 88 procent av variablerna.

Bäst att uppfylla kraven var Tyskland, som med ett par små undantag tar fram all statistik som krävs och gör det i tid. Därefter kom Danmark, Finland och Nederländerna.

När det gäller *nationalräkenskaperna* levererade Sverige ungefär hälften av uppgifterna i tid. Andra kvartalet är speciellt i Sverige. Nationalräkenskaperna kommer då i två versioner, dels en snabbversion som levererades efter 38 dagar, men inte innehöll alla efterfrågade uppgifter, dels en ordinarie version som levererades efter 85 dagar. Aktionsplanens krav är 70 dagar. Det innebär att Sverige kunde leverera huvudaggregaten i försörjningsbalansen i tid, men inte inkomster, sparande och upplåning. För övriga kvartal klarar Sverige i princip att leverera uppgifterna inom 70 dagar. Det finns dock några få efterfrågade uppgifter, som Sverige inte levererar.

När det gäller de *offentliga finanserna* hade Sverige inte levererat de begärda uppgifterna inom angivna 90 dagar. Det berodde enligt ansvariga vid SCB på avstämningsproblem. Kraven på mer detaljerad statistik per kvartal för den offentliga sektorn är nya för året och rutinerna har ännu inte kommit igång. Sverige klarar i princip att leverera dessa uppgifter, men kvaliteten på uppgifterna kan komma att bli dålig.

När det gäller *arbetsmarknadsstatistiken* levererade Sverige statistik för bara 2 av de efterfrågade 15 delområdena i tid. Det berodde främst på att huvuddelen av de efterfrågade uppgifterna hämtas ur NR-systemet och därför liksom övriga NR-uppgifter för andra kvartalet levererades efter 85 dagar. Även i detta fall finns det några få efterfrågade uppgifter, som Sverige inte levererar. Leveranserna av kvartalsdata från arbetskraftsundersökningarna har varit kraftigt försenade under året pga. omläggningar av datainsamlingen, men skall kunna levereras betydligt snabbare än vad som krävs i handlingsplanen.

När det gäller *företagsstatistiken* levererade Sverige statistik för 23 av 32 efterfrågade delområdena i tid. Problemen gällde byggsektorn, där några uppgifter kom för sent och det uppstod en del tekniska och andra problem för andra uppgifter. I princip skall Sverige emellertid klara att leverera alla de efterfrågade uppgifterna i tid. Kraven på detta område kommer dock att höjas väsentligt i samband med att Sverige skall kunna uppfylla den handlingsplan för uppsnabbning av kortperiodisk statistik som behandlas avsnitt 5.4.

När det gäller *utrikeshandeln* levererade Sverige statistik för 2 av de 5 efterfrågade delområdena i tid. På ett område var förseningen bara marginell, men på två andra områden krävs en avsevärd uppsnabbning. Det gäller en snabbstatistik för handeln med länder utanför EMU-området liknande den som i dag finns för länder utanför EU. Här planeras en uppsnabbning år 2003. Det gäller också snabbare uppgifter för den totala handeln med länder inom EU. Här finns inga konkreta planer än.

Kraven på statistiken har ökat parallellt med att arbetet med *EMU Action Plan* har fortskridit. Det ökade kravet på tjänstestatistik har resulterat i att en utvidgning av handlingsplanen på detta område diskuteras. Snabbare statistik som underlag för den gemensamma penningpolitiken har kommit i fokus och understöds inte minst av ECB. På detta område har också särskilda aktiviteter genomförts som beskrivs närmare i avsnitt 5.4.

Slutsatser av uppföljningen av EMU Action Plan

Uppföljningen av *EMU Action Plan* för juni/andra kvartalet 2002 visade att Sverige inte låg särskilt väl till när det gäller att uppfylla de krav på täckning och snabbhet som anges i planen. Sverige hamnade sammantaget på nionde till tionde plats bland de femton EU-länderna. Delvis berodde det på tillfälligheter som kan och bör rättas till vid kommande kvartal. Samtidigt finns det områden där den svenska statistiken kommer fram snabbt i jämförelse med andra länders statistik. Snabbversionen av nationalräkenskaperna innehöll den snabbaste redovisningen av försörjningsbalansen för andra kvartalet 2002. Arbetskraftsundersökningarna tas fram snabbast i Sverige.

Det finns ett antal förbättringar som behöver genomföras för att Sverige fullt ut skall uppfylla *EMU Action Plan*:

- De ordinarie nationalräkenskaperna för andra kvartalet behöver tidigareläggas från ca 85 dagar till 70 dagar efter kvartalets utgång. Det skulle också lösa huvuddelen av problemen med de för sent levererade uppgifterna rörande arbetsmarknaden. Vissa mindre kompletteringar behöver dessutom göras för att Sverige skall kunna leverera alla efterfrågade uppgifter.
- Statistiken över de offentliga finanserna per kvartal kan i princip levereras, men den behöver kvalitetssäkras.
- Statistiken över utrikeshandeln behöver snabbas upp på två områden. Det gäller en snabbstatistik för handeln med länder utanför EMU-området liknande den som i dag finns för länder utanför EU och snabbare uppgifter för den totala handeln med länder inom EU.

Dessutom behöver rutinerna för leveranserna kvalitetssäkras för att undvika förseningar. Ytterligare krav kommer att ställas för att Sverige skall kunna uppfylla den handlingsplan för uppsnabbning av kortperiodisk statistik, som behandlas i avsnitt 5.4.

5.4 EU:s benchmarkingstudier

I september 2000 tillsatte EU:s *Statistical Programme Committee*¹ (SPC) på svenskt initiativ en arbetsgrupp med uppgift att genomföra två benchmarkingstudier avseende den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Den ena studien avsåg en jämförelse av statistiken i EU och USA medan den andra studien skulle jämföra situationen mellan länderna inom EU. Arbetsgruppen leddes av Svante Öberg och bestod av företrädare för statistikmyndigheterna i åtta EU-länder – Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Nederländerna, Storbritannien, Sverige och Tyskland – samt tre organisationer – Eurostat, Europeiska centralbanken (ECB) och OECD. Dessutom deltog Sigvard Ahlzén från utredningens sekretariat och Eva Elvers från SCB i arbetet.

¹ *Statistical Programme Committee* är en kommitté inom EU bestående av Eurostats generaldirektör (ordförande) och generaldirektörerna för de nationella statistikmyndigheterna i EU- och ESS-länderna. Den är rådgivande till Eurostat vid beredningen av kommissionens förslag på statistikområdet och beslutande (verkställighet) i detaljfrågor på samma område.

Studierna genomfördes i huvudsak under första halvåret 2001 och inriktades särskilt på statistikens aktualitet. En rapport¹ lämnades till SPC i september 2001. I rapporten konstateras bl.a. att statistiken i USA är mycket snabbare än i EU samt att situationen i de olika EU-länderna skiljer sig åt väsentligt. Rapporten innehåller ett antal rekommendationer, bl.a. att den kortperiodiska ekonomiska EU-statistiken inom fem år skall bli lika snabb som i USA. SPC tillstyrkte i huvudsak arbetsgruppens rekommendationer och tillsatte en ny grupp med uppgift att följa upp implementeringen av de olika förslagen. I det följande beskrivs kortfattat de ur utredningens synvinkel viktigaste erfarenheterna och slutsatserna från de genomförda studierna samt det fortsatta arbetet.

Jämförelser mellan EU och USA

Aktuell ekonomisk statistik på EU/EMU-nivå har växt i betydelse i och med bildandet av den ekonomiska och monetära unionen (EMU). Den ekonomiska statistiken i EU har bl.a. kritiserats för att vara alltför långsam. Europeiska centralbanken (ECB) har behov av statistisk information för EMU-området med täckning och aktualitet jämförbar med den som *Federal Reserve Board* (FED) har för USA.

Arbetsgruppen genomförde i februari 2001 en studieresa till relevanta myndigheter² i USA för att undersöka skillnaderna mellan de båda valutaområdena när det gäller tillgången till kortperiodisk ekonomisk statistik och dra slutsatser om hur situationen inom EU/EMU-området kan förbättras. Studien visade att den amerikanska statistiken med några få undantag är betydligt snabbare än jämförbar statistik för EU/EMU. Exempelvis publiceras statistik över detaljhandeln 12–13 dagar efter månadens utgång medan Eurostat publicerar aggregerade data för EU/EMU efter ca 60 dagar. De kvartalsvisa nationalräkenskaperna publiceras i en första version efter 25–30 dagar i USA och efter 70 dagar i EU. På tre områden är förhållandet det omvända. EU-statistiken är snabbare än den amerikanska för konsumentprisindex, utrikeshandel med varor och betalningsbalans.

¹ *Report of the Task Force on Benchmarking in Infra-Annual Economic Statistics to the SPC*, CPS 2001/42/8/EN. Rapporten kan hämtas från Eurostats hemsida <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>

² *Office of Management and Budget* (OMB), *Bureau of the Census* (CB), *Bureau of Economic Analysis* (BEA), *Bureau of Labor Statistics* (BLS) samt *Federal Reserve Board* (FED).

Det finns ett stort antal aspekter som kan förklara de stora skillnaderna i snabbhet mellan USA och EU. De politiska och institutionella förhållandena är helt olika. Det finns också stora skillnader i metoder, kompetens, resurser, prioriteringar etc. I det följande redovisas några av de viktigare skillnaderna.

USA är ett enda sammanhållet land och statistiksystemet är geografiskt centraliserat på federal nivå. Statistikproduktionen utförs av federala myndigheter utifrån federala program och lämnar litet utrymme för delstater och lokala myndigheter när det gäller produktion och utveckling av den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Regionalt nedbrutna korttidsindikatorer tas normalt inte fram. Produktionen av statistiken är samtidigt decentraliserad till ett antal federala myndigheter. Tre specialiserade myndigheter – *Bureau of the Census* (CB), *Bureau of Economic Analysis* (BEA) och *Bureau of Labor Statistics* (BLS) samt USA:s centralbank *Federal Reserve Board* (FED) är de viktigaste producenterna av den kortperiodiska ekonomiska statistiken.¹ Statistiksystemet är löst sammanhållet av the *Chief Statistician* och en liten grupp tjänstemän i *Office of Management and Budget* (OMB).

I EU är situationen helt annorlunda. Statistikverksamheten är i huvudsak decentraliserad och en angelägenhet för de 15 medlemsländerna. Statistikproduktionen är av tradition inriktad på nationella behov och prioriteringar. Harmonisering har i huvudsak skett på outputsidan. Metoder och produktionssätt varierar väsentligt mellan länderna. Eftersom statistik på EU/EMU-nivå är resultatet av aggregering av nationella data är svårigheterna betydande att ta fram snabba och konsistenta siffror. På flera områden saknas möjligheter att över huvudtaget få fram siffror på EU-nivå.

En viktig faktor bakom den snabba amerikanska statistiken är att snabbheten har givits mycket hög prioritet. Ett beslut om snabb publicering av ekonomiska korttidsindikatorer togs av statsmakterna redan i slutet av 1960-talet². Nuvarande bestämmelser säger bl.a. att 38 s.k. *Principal Federal Economic Indicators* skall publiceras senast 22 arbetsdagar efter referensperiodens utgång motsvarande ungefär 30 kalenderdagar. Systemet har byggts upp och anpassats för att kunna uppfylla detta krav.

¹ Det finns tio myndigheter som har statistikproduktion som sin huvudsakliga uppgift. Ytterligare ett 60-tal myndigheter producerar statistik av väsentlig omfattning i anslutning till sin ordinarie verksamhet

² Gällande bestämmelser återfinns i OMB:s *Statistical Policy Directive No 3, Compilation, Release and Evaluation Of Principal Federal Economic Indicators* (1985).

I EU varierar fokuseringen på snabbhet mellan länderna och i de flesta länder är prioriteringen av snabbheten betydligt lägre än i USA. I stället ägnas stor uppmärksamhet åt andra kvalitetsaspekter i statistiken.

Starkt bidragande till den höga aktualiteten för den amerikanska statistiken är också systemet för publiceringen av statistiken. Presentationen sker i regel i en serie versioner som blir allt säkrare. Den första versionen, *advanced*, bygger på ofullständigt material och skattningar. Därefter kommer ytterligare versioner, *preliminary* och *final*, som successivt grundar sig på allt mer komplett underlag och mindre inslag av skattningar. Detta gäller både månadsstatistiken och de kvartalsvisa nationalräkenskaperna.

Tillförlitligheten i de tidiga skattningarna blir naturligen mindre än om ett mer komplett underlag hade funnits och utförligare kontroller hade kunnat göras. Trots de snabba första versionerna kan revideringarna emellertid hållas på en rimlig nivå. Detta uppnås genom olika metoder. Årsstatistiken som är baserad på uppgiftslämnarskyldighet och relativt stora urval spelar en stor roll för sammanställningen av korttidsstatistiken. Avstämningar mot årsstatistiken bidrar till att reducera urvalsstorlekarna och förkorta produktionstiderna.

En utbredd användning av tekniker för estimering av månads- och kvartalsstatistik utan tillgång till kompletta data är också en viktig förklaring till den snabba publiceringen. Den första versionen av månadsstatistiken baseras ofta på små delurval. Kvartalsstatistiken, t.ex. för nationalräkenskaperna, beräknas delvis på grundval av data för endast de två första månaderna i kvartalet.

Tillgången till snabb månadsstatistik är tillsammans med användningen av estimeringsteknik när data saknas förklaringarna till den snabba första versionen av kvartalsräkenskaperna. Snabbheten i månadsstatistiken uppnås också genom att i många fall basera statistiken på en kortare mätperiod, t.ex. en dag eller en vecka i mitten eller början av månaden. Inrapporteringen kan då ske innan månadens utgång och processen kan påbörjas några veckor tidigare än om hela månaden används som mätperiod.

I EU är situationen annorlunda med brister både i täckning och snabbhet i månadsdata. Det är heller inte vanligt att använda motsvarande estimeringsförfarande för att förbättra aktualiteten i statistiken. Kortare mätperioder förekommer i mindre omfattning i EU.

Ett annat område där situationen skiljer sig åt är tillgången till kvalificerad kompetens på ekonomområdet. Inslaget av professionella ekonomer är relativt stort i de amerikanska myndigheterna. Ekonomer deltar i alla delar av produktionsprocessen och inslaget av analys är stort. I de flesta EU-länder är den ekonomiska kompetensen betydligt mindre utbredd. I stället är satsningen på statistisk kompetens mer framträdande. I USA är också samarbetet med forskningsvärlden starkt liksom kontakterna med användarna.

Jämförelser inom EU

I jämförelsen inom EU studerades tolv viktiga variabler/indikatorer på det ekonomiska området. En enkätundersökning gjordes. Den avsåg i synnerhet produktionstid samt väsentliga faktorer och möjligheter att öka aktualiteten. Även frågor om datainsamling, urvalsstorlek, bortfallsstorlekar, skattningsmodeller, tillförlitlighet med mera ingick i undersökningen. Enkäten gick till samtliga medlemsländer och Eurostat. Den besvarades av alla utom ett land med undantag för enstaka variabler/indikatorer för några länder.

Tabellen nedan är en sammanfattning ur svenskt perspektiv av de i april 2001 insamlade uppgifterna om aktualitet. Den visar för Sverige och för EU i övrigt hur många dagar efter referensperiodens slut som statistiken publiceras. Dessutom finns jämförelsetal för USA. I EU-kolumnen ingår alla eller nästan alla länder som producerar statistiken i fråga; enstaka extrema värden har utelämnats. Sådana värden är förmodligen tillfälliga, t.ex. vid omläggningar av statistiken. För några variabler/indikatorer förekommer både månads- och kvartalsstatistik. Som framgår av tabellen finns det stora skillnader i publiceringstid mellan både indikatorer och länder.

Tabell 5.1. Publiceringstider för ekonomiska korttidsindikatorer
 Antal kalenderdagar efter referensperiodens utgång

Indikator	Sverige	Länder i EU	USA	Sveriges rang i EU
Bruttonationalprodukt	74	28–180	27	7
Skatter	75	70–100	50	2
Arbetskostnadsindex	60	42–120	28	3
Arbetskraftsundersökning	17	17–90	4	1
Sysselsättning	17	17–90	4	1
Industriproduktion	55	28–65	16	13
Industriysselsättning	50	21–110	4	7
Producentprisindex	25	8–45	12	4
Byggproduktion	74 ¹	40–180	34	–
Omsättning i detaljhandeln	45	18–80	13	5
Omsättning i övriga tjänstenäringsar	50	25–90	36	3
Utrikeshandel	42	20–63	49	7

¹ Sverige saknar en undersökning över byggproduktion. Uppgifter hämtas ur nationalräkenskapssystemet.

Benchmarkingstudien ger en helhetsbild som inte har funnits tidigare av situationen inom EU-området. För utredningen är den särskilt intressant eftersom den belyser hur Sverige ligger till i en internationell jämförelse när det gäller snabbheten i den ekonomiska statistiken.

Det finns inom EU en påfallande stor variation i många avseenden. Olika länder prioriterar snabb statistik i olika grad. Ett par länder, som Storbritannien och Tyskland, har redan i stor utsträckning uppnått snabb statistik genom tydliga satsningar. Storbritannien har en längre tradition av snabb statistik än Tyskland, som gjort stora förbättringar de allra senaste åren. Flera länder har gjort insatser, åtminstone punktvis, eller planerar att göra insatser inom kort. Ett par mindre länder har särskilt svårt att kunna snabba upp statistiken.

Sverige ligger enligt undersökningens resultat i stort väl till bland EU-länderna, i ett par fall mycket väl. BNP-utvecklingen redovisas först av Storbritannien, ca 28 dagar efter utgången av kvartalet. Sex länder är snabbare än Sverige. I några fall är redovisningarna mer begränsade än den svenska kvartalsredovisningen. Den snabbversion som Sverige gör för andra kvartalet är näst snabbast, efter

Storbritannien. När det kommer till statistiken över skatter är Sverige näst snabbast, efter Tyskland.

För arbetskostnadsindex är Sverige och Danmark på en delad tredjeplats efter Storbritannien och Portugal. Sverige är snabbast med arbetskraftsundersökningen. Sveriges industriproduktionsstatistik är relativt långsam, endast två länder redovisar statistiken senare än Sverige. Den företagsbaserade industrisysselsättningen ligger i mittfältet, plats 7. Producentprisindex (PPI) för inhemsk marknad tas fram relativt snabbt i Sverige. Endast tre länder är snabbare: Storbritannien, Finland och Irland. Sverige har ännu ingen löpande byggproduktionsstatistik utanför nationalräkenskaperna, vilket innebär att statistiken kan levereras till Eurostat först samtidigt som nationalräkenskaperna normalt efter ca 70 dagar. Fyra andra länder uppger enligt enkäten att man inte har någon statistik på detta område.

Omsättningen i detaljhandeln redovisas efter ca 45 dagar i Sverige. Storbritannien är snabbast med publicering efter 18 dagar och ytterligare tre länder är snabbare än Sverige. Storbritannien är även snabbast att redovisa omsättningen i övriga tjänstenäringsområden följt av Tyskland och Sverige. Utrikeshandeln, detaljerad extra-EU, redovisas efter 41 dagar av Sverige. Storbritannien är snabbast och Sverige in-tar en mellanposition.

Sammantaget kan man konstatera att Sverige ligger relativt väl till i denna jämförelse när det gäller snabbheten i den ekonomiska statistiken. Sammanvägt hamnar Sverige femte plats. Två länder, Storbritannien och Tyskland, framstår som de som har den snabbaste statistiken. Avståndet till USA är mycket stort.

Storbritannien har enligt studien den snabbaste statistiken för sex av de 12 undersökta indikatorerna. I ytterligare fyra fall är Storbritannien bland de tre snabbaste länderna. Det är tydligt att Storbritannien har givit aktualitet hög prioritet. Storbritannien uppger emellertid i den enkät som gjordes vid benchmarkingstudien, förhållandevis höga bortfallsfrekvenser. Detta kan ses som ett pris för att uppnå snabbhet.

Tyskland har korta produktionstider och har satsat mycket på uppsnabbning de senaste två åren. Produktionstiden för kvartalsräkenskaperna har exempelvis med hjälp av snabba månadsdata minskat från 70 dagar i slutet av 1999 till 55 dagar år 2001. Det tyska systemet har viss likhet med det europeiska genom att 16 delstater sköter en stor del av datainsamlingen för den nationella statistiken.

Finland ligger också väl till när det gäller snabbhet. Man har minskat produktionstiden för sitt industriproduktionsindex (IPI) med två veckor (från 45 till 30 dagar). Den viktigaste orsaken till detta anges vara telefonkontakter med sena uppgiftslämnare. Svarsandelen 99 % uppnås nu efter 29 dagar mot förut 41 dagar. Andra orsaker är strömlinjeförbättring av datorprogram och att IPI är högt värderat. Uppgiftslämnarna betraktar detta index som viktigt för sig själva och branschen.

Danmark framhåller också vikten av att fokusera på aktualitet, att ha kontakter med uppgiftslämnare samt att vara medveten om uppgiftslämnarbördan. Kontakterna med företagen är viktiga för att motivera företagen att svara, för att förbättra utformningen av frågeformulären, för att kunna erbjuda olika datainsamlingsmetoder, för att göra påminnelser effektiva och för att ge feedback till företagen.

Sverige med sin snabba AKU pekar på standardiserade procedurer. Fältarbetet kortas mot slutet och analyserna före pressmeddelandet är standardiserade. Andra svenska erfarenheter av korta produktionstider pekar på uppgiftslämnarkontakter och datainsamlingsmetoder som viktiga faktorer.

Arbetsgruppens rekommendationer och det fortsatta arbetet

Utifrån de genomförda studierna lämnade arbetsgruppen en omfattande rapport till *Statistical Programme Committee* (SPC) i september 2001. Rapporten innehåller tre rekommendationer. Den första rekommendationen avser statistikens aktualitet och innebär att SPC tar ett strategiskt beslut att den kortperiodiska ekonomiska statistiken för EU/EMU inom fem år skall vara lika snabb som den amerikanska. Den andra rekommendationen innebär att SPC initierar två studier avseende utveckling av urvalsundersökningar med fokus på EU/EMU-nivån. Den tredje rekommendationen innehåller förslag till ett antal aktiviteter och studier för att förbättra snabbheten i den kortperiodiska ekonomiska statistiken, t.ex. statistiska metoder, benchmarkingteknik och, mer månadsstatistik.

SPC välkomnade rapporten och instämde i de föreslagna rekommendationerna, dock med en viss omformulering när det gäller den första punkten. En ny grupp tillsattes av SPC med uppgift att driva utredningsarbetet vidare och följa upp genomförandet av olika aktiviteter. En uppgift var att föreslå en uppsättning av korttidsindika-

torer för den ekonomiska statistiken på EU/EMU-nivå, *Principal European Economic Indicators* (PEEI), som skall bli föremål för särskild uppmärksamhet vid utvecklingen av statistiken, inte minst när det gäller snabbheten. Arbetsgruppen presenterade ett förslag på 19 ekonomiska indikatorer vid SPC-mötet i september 2002. Förslaget innehåller förutom listan på indikatorer, mål för hur snabbt indikatorerna skall presenteras på EU/EMU-nivå samt en tidsplan för genomförandet. Förslaget godkändes av de nationella statistikbyråerna och kommer att baseras på frivilliga åtaganden i en s.k. *Gentlemen's Agreement*.

SCB har enligt överenskommelsen åtagit sig att leverera data till Eurostat i enlighet med tidsplanen förutsatt att ytterligare resurser erhålls. Ett uppfyllande av åtagandet innebär att den svenska statistiken skall snabbas upp för nationalräkenskaperna, industriproduktionsindex, byggproduktion, omsättning i detaljhandeln, vakanser och utrikeshandeln med varor. Dessutom måste utbyggnaden av tjänsteprisindex ske enligt EU:s tidsplan. Statistiken över omsättningen i detaljhandeln kommer att snabbas upp och därmed uppfylla kraven redan från januari 2003. Svenskt underlag till en snabbstatistik för det harmoniserade konsumentprisindex (HIKP) avseende EMU-området är aktuellt först vid ett eventuellt svenskt deltagande i EMU.

Tabell 5.2. Principal European Economic Indicators (PEEI)
Publicering i antal kalenderdagar efter referensperiodens utgång.

Indikator	Periodicitet	EU			Sverige	
		Nuläge	Mål	År	Nuläge	År
<i>Prisstatistik</i>						
HIKP, snabbstatistik för EMU	Månad	2	0	finns	*	*
HIKP	Månad	17	17	finns	17	finns
<i>Nationalräkenskaper</i>						
Första BNP-skattning	Kvartal	**	45	2004	70	2004 ³
BNP med ytterligare nedbrytning	Kvartal	70-120	60	2004	70	2004 ³
Sektorräkensk, hushåll o företag	Kvartal	**	90	2004	**	2004 ³
Sektorräkensk, offentlig sektor	Kvartal	100	90	2003	90	finns
Industriproduktionsindex	Månad	48	40	2006	50	2006 ³
PPI, inhemsk marknad	Månad	35	35	2006	25	finns
Industrins orderingång	Månad	**	50	2003	50	finns
PPI, importvaror	Månad	**	45	2006	25	finns
Byggproduktion	Mån/kvartal	75	45	2006	75 ¹	2006 ³
Omsättning i detaljhandeln	Månad	60	30	2003	45	2003 ⁴
Omsättning i tjänstenäringarna	Kvartal	**	60	2005	55	finns
Tjänsteprisindex	Kvartal	**	60	2006	45 ²	2006 ³
Arbetslöshet	Månad	30	30	2004	15	finns
Vakanser	Kvartal	**	45	2004	55	2004 ³
Sysselsättning	Kvartal	70-75	45	2004	45	finns
Arbetskraftskostnadsindex	Kvartal	90	70	2004	61	finns
Utrikeshandel	Månad	50	45	2005	70	2005 ³

**Uppgift kan inte förekomma.

*Uppgift finns inte.

¹ Endast kvartal. Särskild undersökning saknas. Uppgifterna hämtas ur NR-systemet.

² Endast ett begränsat antal index finns utvecklade.

³ Kräver ytterligare resurser.

⁴ I Sverige är målet 28 dagar.

Ett antal studier pågår på EU-nivå rörande möjligheterna att uppnå en uppsnabbning av statistiken. En sådan studie har redan genomförts avseende detaljhandeln. Den visar att det är möjligt att ta fram EU/EMU-aggregat efter 30 dagar jämfört med nuvarande 60 dagar. Metoden är att utgå från ett urval som krävs för att uppnå en acceptabel beräkning på EU/EMU-nivå och därefter arbeta med snabba

nationella bidrag utifrån suburval. De enskilda länderna kan sedan välja om man vill bygga ut de nationella urvalen för att ta fram nationell statistik samt hur snabbt det i så fall skall ske.

En mer generell studie över användningen av urvalsundersökningar för PEEI presenterades i slutet av 2002. I denna noteras att uppsnabbning handlar om hela produktionsprocessen, inte bara urvalsdesign, och att möjligheterna till uppsnabbning bör studeras för varje undersökning för sig. Ett antal ansatser för att snabba upp statistiken redovisas. Bland andra pågående arbeten märks studier av snabbstatistik avseende BNP, importpriser, omsättning i tjänstesektorn utöver detaljhandeln, tjänsteprisindex och en uppdelning av viss statistik på EMU-området respektive övriga EU.

Slutsatser av EU:s benchmarkingstudier

Vid de jämförelser av snabbheten i den ekonomiska kortperiodiska statistiken, vilka gjordes i samband med EU:s benchmarkingstudier hamnade Sverige relativt väl till. När det gäller arbetskraftsundersökningarna var Sverige snabbast av de 15 EU-länderna. När det däremot gäller industriproduktion hamnade Sverige nästan sist och när det gäller byggproduktion finns ingen löpande kortperiodisk statistik. Sammanvägt hamnade Sverige på femte plats. Storbritannien och Tyskland var de länder som kom bäst till i denna jämförelse. Att Sverige hamnade bättre till i denna jämförelse än vid uppföljningen av *EMU Action Plan* beror på att uppsättningen variabler och tidpunkten de avser skiljer sig åt mellan de båda jämförelserna.

Vidare kan man konstatera att både Sverige och övriga länder i EU ligger långt ifrån USA när det gäller snabbhet. Den genomsnittliga tiden mellan periodens slut och publiceringen var 23 dagar i USA och 48 dagar i Sverige. Att inom fem år uppnå samma snabbhet som i USA kommer därför att kräva stora ansträngningar.

Den handlingsplan för uppsnabbning av den kortperiodiska ekonomiska statistiken, som EU-länderna har kommit överens om genom en s.k. *Gentlemen's Agreement*, innebär när den genomförs en väsentlig förbättring av statistiken på EU/EMU-nivå. Handlingsplanen identifierar 19 särskilt väsentliga s.k. *Principal European Economic Indicators* (PEEI). De täcker 7 områden där det i dag inte finns statistik på EU/EMU-nivå. För de övriga indikatorerna snabbas publiceringen av statistiken upp från 54 till 42 dagar efter perio-

dens slut. Trots detta kommer statistiken fortfarande att redovisas betydligt senare än i USA.

Sverige har genom SCB åtagit sig att klara samtliga krav i handlingsplanen med ett undantag. Sverige har inte har åtagit sig att bidra till en snabbstatistik för det harmoniserade konsumentprisindexet HIKP för EMU-området, vilket för närvarande inte är aktuellt för Sverige. Samtidigt har noterats att det krävs ytterligare resurser för att Sverige skall kunna leva upp till dessa förpliktelser. Även Tyskland och Frankrike har åtagit sig att klara samtliga krav med något undantag. För att Sverige skall kunna uppfylla kraven i handlingsplanen behöver följande åtgärder vidtas:

- Nationalräkenskaperna måste snabbas upp i tre avseenden. En första version skall redovisas inom 45 dagar, vilket skulle kunna uppnås genom att för varje kvartal ta fram en snabbversion av nationalräkenskaperna liknande den som för närvarande tas fram för andra kvartalet varje år. En andra version skall redovisas inom 60 dagar, vilket kräver en uppsnabbning av de ordinarie nationalräkenskaperna med ca 10 dagar, mer för andra kvartalet. Dessutom skall sektorräkenskaper för hushåll, företag och offentlig sektor redovisas inom 90 dagar, vilket kommer att kräva ett betydande utvecklingsarbete.
- *Industriproduktionsindex*. Statistiken måste snabbas upp från 55 till 40 dagar efter periodens slut.
- *Byggproduktion*. För detta område måste en kortperiodisk kvartalsstatistik utvecklas och publiceras inom 45 dagar efter kvartalets slut. För närvarande bygger de uppgifter SCB levererar till Eurostat på nationalräkenskaperna.
- *Detaljhandelns omsättning*. Statistiken måste snabbas upp från 45 till 30 dagar efter periodens slut. I planerna för 2003 ingår att statistiken skall publiceras 28 dagar efter månadens slut.
- *Tjänsteprisindex*. Statistiken publiceras för närvarande ca 45 dagar efter månadens slut, vilket klarar kraven på 60 dagar. Den täcker emellertid bara mindre delar av tjänstesektorn och måste utvecklas till att täcka större delar.
- *Vakanser*. Statistiken måste snabbas upp från 55 dagar till 45 dagar efter periodens slut.
- *Utrikeshandel*. Statistiken måste snabbas upp från 70 till 45 dagar efter periodens slut.

Sverige har genom SCB varit och är fortfarande drivande när det gäller att snabba upp den kortperiodiska ekonomiska statistiken inom EU. Benchmarkingstudien mellan EU och USA och inom EU genomfördes på svenskt initiativ. Initiativet förbereddes av en arbetsgrupp, som inkluderade representanter för Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken. Ordförande i den arbetsgrupp som genomförde studien var SCB:s generaldirektör, som också är vice ordförande vid sidan av Eurostats generaldirektör i den arbetsgrupp som leder och följer upp implementeringen av handlingsprogrammet för att snabba upp statistiken.

Skälet till att SCB har engagerat sig så hårt i denna fråga är att statistiken på EU-nivå är så bristfällig. Statistiken bygger på uppgifter från 15 länder med 15 olika traditioner på området och med 15 olika sätt att producera statistiken. Det gör att det är svårt att få fram konsistent och snabb statistik på EU-nivå. Det är i sin tur ett problem i synnerhet när det gäller möjligheterna för ECB att föra en välgrundad penningpolitik och därmed finns det en risk för felaktiga beslut, som kan få negativa konsekvenser för hela EU inklusive Sverige.

SCB har också haft gott stöd i denna fråga av Finansdepartementet i Ekonomiska och Finansiella Kommittén (EFK) och av regeringen i Rådet för ekonomiska och finansiella frågor (Ekofin), vilket ställer särskilt höga krav på att Sverige skall kunna leva upp till de krav som handlingsplanen ställer.

5.5 IMF:s syn på Sveriges ekonomiska statistik

Internationella valutafonden (IMF) genomförde i maj 2001 en studie av svensk ekonomisk statistik på ett antal områden. En rapport¹, en s.k. ROSC, *Report on the Observance of Standards and Codes*, publicerades den 20 september 2001. Rapporten utgör en sammanfattande bedömning av hur Sverige uppfyller IMF:s särskilda statistikutgivningsstandard, SDDS² (*Special Data Dissemination Standard*) kompletterad med en genomgripande bedömning av kvaliteten i statistiken avseende nationalräkenskaper, priser, offent-

¹ *Sweden – Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC)*, International Monetary Fund, August 27, 2001. Rapporten kan hämtas i sin helhet från IMF:s hemsida www.imf.org, välj "Standards and Codes" och sedan "Reports on the Observance of Standards and Codes (ROSCs)" från menyn.

² En detaljerad beskrivning av SDDS finns på <http://dsbb.imf.org>

liga finanser, monetär statistik (den s.k. finansmarknadsstatistiken) och betalningsbalans.

IMF:s studie är ett led i ett arbete som kommer att omfatta ett stort antal länder. Granskningen omfattar bl.a. statistikens kvalitet, statistiska metoder samt de legala och institutionella ramverken. Arbetet syftar till att höja statistik kvaliteten för att förbättra beslutsunderlaget i den ekonomiska politiken och bättre kunna förebygga ekonomiska kriser.

Sverige är ett av de första länder som har granskats. I rapporten konstateras att den svenska ekonomiska statistiken inom de undersökta områdena väl uppfyller kraven enligt IMF:s särskilda statistikstandard, SDDS. Vissa förslag till förbättringar framförs också. IMF framhåller särskilt att statistiken över den offentliga sektorns ekonomi behöver förbättras för att underlätta möjligheterna till analys av budget- och skuldutvecklingen. I det följande beskrivs kortfattat huvudpunkterna och de viktigaste slutsatserna och förslagen i studien.

Uppfyllande av SDDS

Ett avsnitt av rapporten innehåller en bedömning av hur Sverige uppfyller den särskilda statistikutgivningsstandard, SDDS, som IMF introducerade 1996. Syftet med SDDS är att sätta en standard för medlemsländer som utnyttjar eller kan komma att utnyttja de internationella kapitalmarknaderna avseende deras tillhandahållande av ekonomisk och finansiell statistik till omvärlden. Systemet innebär att de anslutna länderna löpande uppdaterar IMF:s hemsida för SDDS med vissa metadatum om statistiken, bl.a. en publiceringskalender. Dessutom skall en nationell statistiksamlingsida finnas åtkomlig via länk från IMF:s SDDS-sida. Systemet förväntas förbättra tillgängligheten till aktuell och utförlig statistik och därigenom bidra till bedrivandet av en sund ekonomisk politik och till bättre fungerande finansiella marknader.

Anslutning till systemet är frivilligt. Sverige anslöt sig formellt i maj 1996 och började uppdatera metadatum på IMF:s hemsida för SDDS i september 1996.

SDDS täcker 18 olika statistikområden inom fyra sektorer av ekonomin (realekonomi, stat och kommun, finansiella marknader och utlandssektorn) jämte befolkning samt identifierar fyra dimensioner (statistik, tillgänglighet, integritet och kvalitet) för statistik-

utgivningen. Den aktuella studien omfattar dimensionerna statistik (täckning, periodicitet och aktualitet) samt tillgänglighet (publiceringskalender och samtidig publicering till samtliga användare).

IMF konstaterar att Sverige uppfyller SDDS-kraven avseende täckning, periodicitet och aktualitet på samtliga statistikområden. För 7 av de 18 ingående statistikområdena är periodiciteten högre än kraven. Aktualiteten är bättre i nio fall. Kraven på offentliggörande av information om kommande publicering av statistiken uppfylls också. Statistikansvariga myndigheter presenterar publiceringskalendrar i tryckt form eller på sina hemsidor. Dessutom uppdateras en kalender på IMF:s hemsida. SDDS-kravet om tillgänglighet för allmänheten uppfylls därmed. I rapporten konstateras också att statistiken offentliggörs samtidigt till alla intresserade parter, dels på den ansvariga myndighetens hemsida, dels på Sveriges statistiksamlings-sida.

Samtidigt uppmärksammar man att underlag på två områden lämnas till parter utanför statistikproducenten utan att detta finns officiellt dokumenterat. Ekonomistyrningsverket (ESV) lämnar viss budgetinformation till Finansdepartementet före publicering. SCB lämnar visst arbetsmaterial till en begränsad krets av tjänstemän vid några myndigheter som ett led i arbetsprocessen för nationalräkenskaperna.

Kvalitetsgranskning av statistiken

Rapporten innehåller också slutsatser från en grundlig kvalitetsbedömning av statistiken på fem områden: nationalräkenskaper, priser, offentliga finanser, monetär statistik och betalningsbalans. Kvalitetsbedömningen av statistiken följer en modell som utvecklats av IMF. Bedömningen sker utifrån sex olika aspekter: en avseende olika förutsättningar för statistikverksamheten och fem kvalitetsaspekter. Bedömningen är även här att statistiken väsentligen håller hög standard. I rapporten anges ett antal områden där åtgärder rekommenderas. Några av dessa refereras nedan.

När det gäller förutsättningarna för statistiken (*Prerequisites of quality*) är bedömningen att det finns legala och institutionella ramverk som stöd för en statistikverksamhet av god kvalitet. En enda myndighet, SCB, borde ges ansvaret för sammanställningen av statistiken över de offentliga finanserna i enlighet med IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* (GFS).

När det gäller integritet (*Integrity*) visar alla de fyra studerade myndigheterna (SCB, ESV, RGK och Riksbanken) professionalism och öppenhet. De har utarbetade etiska regler för personalen.

På metodområdet (*Methodological soundness*) följer nationalräkenskaperna, prisstatistiken och betalningsbalansen internationella riktlinjer. Den monetära statistiken och särskilt statistiken över de offentliga finanserna skulle enligt rapporten vinna på en närmare anpassning till internationella riktlinjer. Sammanställningen av statistiken för den offentliga sektorn sker inte så att en allsidig analys av finanspolitiken underlättas. Dessutom skulle en konsistent användning av begreppet "staten" i olika statistiska publikationer vara av värde.

När det gäller tillförlitlighet (*Accuracy and reliability*) är slutsatsen att grunddata ger ett tillfredsställande underlag för statistiksammanställning samt att statistiska tekniker och procedurer är av god kvalitet. Sammantaget bidrar detta till hög tillförlitlighet. Särskilt för betalningsbalansen och nationalräkenskaperna kan de ansvariga producenterna genomföra och publicera studier och analyser av revideringarna i statistiken.

Statistikens användbarhet (*Serviceability*) är god genom att den i allmänhet är relevant, frekvent, aktuell och på andra sätt uppfyller användarnas krav. IMF noterar dock att användare har uttryckt önskemål bl.a. om aktuellare nationalräkenskaper, mer konsistent statistik över den offentliga sektorns finanser och tydligare redovisningar av revideringsrutinerna för statens finanser och betalningsbalansen.

Tillgängligheten (*Accessibility*) till statistiken är god och servicen till användare är snabb och effektiv. Mer komplett dokumentation om metoder etc. behövs för nationalräkenskaperna och statistiken över statens finanser.

Studien redovisar ytterligare ett antal rekommendationer på de enskilda statistikområdena. Generellt pekar man på behovet av tydliga upplysningar om tidsseriebrott, bred publicering av standarder för insamling, sammanställning och spridning av den officiella statistiken samt löpande redovisning av studier och analyser av revideringar.

Slutsatser av IMF:s rapport

IMF:s allmänna bedömning av tillståndet för den svenska ekonomiska statistiken är positiv. Sverige uppfyller de åtaganden som följer av anslutningen till SDDS. Aktualitet och periodicitet i statistiken är i många fall bättre än vad som krävs. Den fördjupade studien på vissa områden av den ekonomiska statistiken visar också att det svenska statistiksystemet fungerar väl enligt IMF:s kriterier. Det finns legala och institutionella förhållanden som stöder insamling, sammanställning och spridning av statistik av god kvalitet. Professionalism, användning av internationellt vedertagna metoder, användandet av fullgoda tekniker och processer samt tillgång till källdata bidrar till att den svenska statistiken håller hög kvalitet.

På bl.a. följande områden rekommenderade IMF åtgärder som skulle förbättra statistiken och dess användbarhet. SCB borde få ansvaret för en samlad statistisk redovisning av de offentliga finanserna (enligt GFS, se nedan) och statistiken bör ingå i den officiella statistiken. Studier och analyser av revideringar bör genomföras löpande och användas i statistikprocessen samt publiceras. I de fall spridning av statistiska data sker innan den officiella publiceringen sker bör detta förhållande offentliggöras. Brott i tidsserier till följd av metodändringar m.m. bör tydligt anges i statistiken inklusive detaljerade förklaringar. Dokumentationen om nationalräkenskaperna och statistiken över de offentliga finanserna behöver göras mer komplett.

SCB har i sitt budgetunderlag för 2003–2005 föreslagit att SCB får ett samlat ansvar för en redovisning av den offentliga sektorn i enlighet med IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* (GFS). När det gäller revideringar har utredningen initierat en studie av revideringarna i de svenska nationalräkenskaperna samt en jämförelse med andra länder. Studien redovisas i bilaga 4 till detta betänkande och utredningen föreslår att SCB löpande skall redovisa studier och analyser av revideringarna. Riksbanken har redovisat sin revideringspolicy avseende betalningsbalansstatistiken. Formerna för redovisning av revideringar skall övervägas i samband med övergången till ny statistikinsamling som startar från 2003.

IMF:s påpekande om att den förhandsinformation som ges till en begränsad krets avseende nationalräkenskaperna och statsbudgeten skall offentliggöras har följts. Informationen finns nu på IMF:s hemsida för SDDS. Information om tidsseriebrott tas även upp av

utredningen. Utredningen har låtit ta fram en dokumentation över nationalräkenskaperna som presenteras i bilaga 3 till utredningen.

6 Förbättringar av nationalräkenskaperna

Detta kapitel tar upp de områden inom nationalräkenskaperna där utredningen funnit att det finns särskilda behov av förbättringar. Det gäller belysning av beräkningsrutiner, analyser av revideringar, kapitalstocksberäkningar, input-output-statistik, att mäta produktivitet inom offentlig sektor, att få fram en snabbindikator för den kvartalsvisa BNP-tillväxten, att snabba upp de kvartalsvisa BNP-beräkningarna och att mäta den svarta ekonomin.

I avsnitt 6.9 ges en bakgrund till utredningens överväganden och förslag om att det bör inrättas en nämnd för nationalräkenskaperna. Dessutom beskrivs i avsnitt 6.10 några ytterligare områden där nationalräkenskaperna skulle kunna förbättras. Det gäller exempelvis samordning av statistik om produktion, löner och sysselsättning, ökad samordning mellan nationalräkenskaperna och finansräkenskaperna samt ökat samarbete mellan producenter av primärstatistik och beräkningsansvariga vid nationalräkenskaperna.

6.1 Beräkningsrutiner för nationalräkenskaperna

Enligt utredningens direktiv skall nationalräkenskapernas beräkningsrutiner belysas, såsom hur avstämningen sker mellan olika delar i nationalräkenskaperna, vilka regler som gäller för revidering, hur statistiken korrigeras för kalenderuppgifter och för säsongvariationer m.m. Utredningens kartläggning av användarnas behov pekade också på ett stort behov av information om hur nationalräkenskaperna tas fram, om metoder och beräkningsrutiner. I följande avsnitt redovisas det arbete som utförts på initiativ av utredningen och som resulterat i den dokumentation av nationalräkenskapernas aktuella beräkningsrutiner, som redovisas i en bilaga till föreliggande betänkande.¹

¹ Bilaga 3, *Beräkningsrutiner för nationalräkenskaperna*.

Dokumentation av NR:s aktuella beräkningsrutiner

Det har saknats en aktuell, övergripande och officiell dokumentation av de löpande beräkningarna av nationalräkenskaperna (NR). Förutom att utredningen enligt direktiven skall ta fram en sådan dokumentation pekade utredningens kartläggning av användarnas behov på stor efterfrågan på information om NR:s beräkningsmetoder. Därför har utredningen tagit initiativ till att få fram en rapport om beräkningsrutiner och metoder i NR. Rapporten är skriven så att användarna skall få en inblick i hur beräkningarna går till.

Ann-Marie Bråthén, tidigare programchef för nationalräkenskaperna, fick hösten 2001 i uppdrag av utredningen att skriva rapporten om NR:s beräkningsrutiner. Utredningen bestämde, efter synpunkter från både NR och utredningens experter, om innehåll och disposition av rapporten. I en första version publiceras rapporten som en bilaga till utredningen. Rapporten kommer att finnas tillgänglig på SCB:s webbplats. I framtiden kommer ansvaret för uppdateringar av rapporten att ligga hos SCB. Nationalräkenskaperna har själva uttryckt behov av att hålla dokumentationen uppdaterad, både för sin egen personal och för att kunna ge användarna önskad information.

Utöver den ovan nämnda rapporten har de svenska nationalräkenskaperna tagit fram en dokumentation om de svenska beräkningarna av bruttonationalinkomsten (BNI) och BNP i löpande priser, som finns tillgänglig på SCB:s webbplats. Dokumentationen är ett krav från EU och används i första hand för att bedöma om EU-länderna mäter BNI lika i enlighet med det europeiska nationalräkenskapssystemet (ENS 95) och om därmed beräkningarna av ländernas bidrag till den gemensamma budgeten blir korrekt, då den baseras på bl.a. BNI.

BNI-dokumentationen täcker de årliga definitiva beräkningarna i löpande priser och är mycket detaljerad. Den beskrivning som ges i utredningens rapport om beräkningsrutiner i NR bygger i viss utsträckning, när det gäller beskrivningen av grunddefinitioner, källor och beräkningsmetoder, på BNI-dokumentationen. Beskrivningen i BNI-rapporten är emellertid mer detaljerad. BNI-dokumentationen kommer att uppdateras årligen. Dessutom kommer dokumentation av beräkningarna i fasta priser enligt EU:s direktiv att färdigställas i början av 2003.

Vidare har Sven Öhlén vid SCB:s avdelning för ekonomisk statistik, gjort en beskrivning av den säsongrensningssmetod som används för nationalräkenskaperna. Beskrivningen kommer att läggas ut på SCB:s webbplats i början av 2003. Säsongrensningssmetoden sammanfattas också i ett appendix till utredningens bilaga om nationalräkenskapernas beräkningsrutiner.

Vidare avser nationalräkenskaperna att lägga ut metodrapporter på SCB:s webbplats för Sveriges ekonomi. Med dessa rapporter anser sig utredningen ha belyst nationalräkenskapernas beräkningsrutiner.

NR-dokumentation i andra länder

Under utredningens besök hos statistikbyråerna i elva länder togs frågan upp om det fanns officiell information för användarna om nationalräkenskapernas beräkningsrutiner. De flesta hade någon form av sådan information. BNI-dokumentationen som beskrivits ovan skall finnas för alla EU-länder.

Som exempel kan dokumentationen av Tysklands nationalräkenskaper nämnas. Sedan 1949 ger de ut en månadspublication, *Wirtschaft und Statistik*, som också finns tillgänglig från webbplatsen. Där finns bl.a. artiklar om revideringar, statistikomläggningar, metoder, avstämning och skillnader mellan utbuds- och efterfrågesidan m.m. Många frågeställningar från användarna återkommer och svaren finns ofta i artiklar, som redan har skrivits. "I stort sett allt" om NR:s olika metoder har förklarats i artiklar sedan 1950-talet.

Ett forskningsinstitut i Tyskland har publicerat ett lexikon för nationalräkenskaperna avseende ESA 95¹. Det har varit till stor hjälp även för NR-personalen. En fördel är att det ger en kortfattad, men innehållsrik faktainformation om detaljer, definitioner, begrepp etc.

De olika statistikbyråerna har visat att det finns en rad exempel på olika sätt att informera användarna om nationalräkenskapernas beräkningar. Nederländernas statistikbyrå publicerar exempelvis en rad rapporter om beräkningar i nationalräkenskaperna, bl.a. en rapport om tillgångs- och användningstabeller.

Storbritanniens statistikbyrå (ONS) informerar användarna i första hand från webbplatsen. Månadspublicationen *Economic Trends* tar

¹ *Lexikon der Volkswirtschaftlichen Gesamtrechnungen*, tredje upplagan, 2002. Utgiven av Prof. Dr. Dieter Brümmelhoft, Rostock universitet, Dipl.-Volkswirt Heinrich Lützel, vice-president för Statistisches Bundesamt, Wiesbaden, R. Oldenbourg Verlag München Wien.

upp en rad skilda frågor, ibland om metoder som används i nationalräkenskaperna.

Frankrikes statistikbyrå (INSEE) tar vart femte år fram en omfattande rapport, som beskriver nationalräkenskapernas årsberäkningar i detalj. Den används endast internt inom nationalräkenskaperna. För övrigt finns en översiktlig rapport om kvartalsräkenskapernas beräkningar, tillgänglig på INSEE:s webbplats.

Statistics Canada informerar användarna om generella metoder, definitioner m.m. i nationalräkenskapernas publikationer. För övrigt får användarna information om metodändringar och dylikt, bland annat i särskilda faktarutor i pressmeddelanden.

Bureau of Economic Analysis (BEA), som tar fram nationalräkenskaperna för USA, publicerade senast i oktober 2001 en aktuell dokumentation av NR:s beräkningar. Den ger huvuddragen om beräkningsrutiner, visar vilka källor som använts m.m. Dessutom finns en *Guide on the National Income and Production Accounts*, samt äldre metodpapper. Allt finns på BEA:s webbplats.

Australiens statistikbyrå ger ut publikationen *Concepts, Sources and Methods*, som ger en omfattande beskrivning av definitioner, källor, metoder etc. i deras nationalräkenskaper. Den senaste publikationen gavs ut år 2000. En ny uppdatering skall göras i början av 2003.

Nya Zeelands statistikbyrå publicerar dokumentation av hur NR beräknas, men den är föråldrad och behöver uppdateras. Det finns emellertid viss separat information på webbplatsen, men den är inte samlad i någon publikation. Längst bak i kvartalspublikationerna finns även förklaringar om säsongrensningmetod, revideringar m.m. Under 2002 arbetar de med att ta fram en första dokumentation av metoden för kapitalstocksberäkningarna.

Norges statistikbyrå publicerade senast i slutet av 1990-talet dokumentation över beräkningsrutinerna i nationalräkenskaperna. Den är inte helt aktuell beträffande vilka indikatorer nationalräkenskaperna använder, men beskrivningarna av själva beräkningsrutinerna är fortfarande aktuella. Utöver rapporten finns teknisk dokumentation i databaserna samt från webbplatsen under rubriken "Om statistiken".

I Danmark finns viss dokumentation, som omfattar ca 20 sidor i nationalräkenskapernas årspublikation. Handelshögskolans förlag ger ut en bok¹ av Bent Thage, nuvarande chef för den ekonomiska

¹ Thage, Bent. *Nationalregnskabet*. Handelshøjskolens Forlag, Danmark 2000.

statistiken, som beskriver nationalräkenskapssystemet, beräkningsrutiner etc. Den gavs ut för första gången 1997 och uppdateras med några års intervall.

6.2 Revideringar i nationalräkenskaperna

I direktiven för utredningen står att den skall jämföra de svenska nationalräkenskaperna med andra länders, bl.a. med avseende på revideringarnas storlek. Utredningen har uppdragit åt professor Lars-Erik Öller vid SCB att genomföra en sådan studie. Karl-Gustav Hansson vid SCB deltog i arbetet med rapporten, som redovisas som bilaga till utredningen.¹ Nationalräkenskaperna har levererat underliggande data och kommenterat en preliminär version av rapporten. I detta avsnitt redovisas studiens huvudresultat.

Vidare har utredningen besökt ett antal länder för att bl.a. studera hur de hanterar sina revideringar. Erfarenheter från andra länder redovisas också i följande avsnitt.

Inledning

Officiella och löpande analyser av de svenska nationalräkenskapernas revideringar har hittills inte genomförts löpande inom SCB. Endast ett fåtal studier har gjorts tidigare. Två sådana gjordes i början av 1990-talet av Åke Tengblad respektive Jan Eklöf (se vidare bilaga 4). Båda studierna avser revideringar i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna under 1970- och 1980-talen.

Utredningen sammanfattade i sitt första delbetänkande att många användare vill att SCB skall redovisa information om osäkerheten i nationalräkenskaperna. Användarna vill exempelvis veta hur stor spridningen av de preliminära räkenskaperna kring det slutliga utfallet har varit. De vill också veta om det finns en tendens att under- eller överskatta BNP i de preliminära nationalräkenskaperna i förhållande till senare utfall. Det bör, menar man, framgå i vilken grad preliminära utfall kan komma att revideras. Det bör också finnas mer information om vad revideringarna kan förklaras av.

Riksbanken framförde exempelvis att tillförlitligheten i uppgifterna alltid bör kommenteras. För nationalräkenskaperna, för vilka det är svårt att tillämpa traditionella statistiska osäkerhetsberäk-

¹ Se bilaga 4 till föreliggande betänkande, *Revisions of Swedish National Accounts 1980–1998 and an International Comparison*, Lars-Erik Öller och Karl-Gustav Hansson, december 2002.

ningar, bör andra former av kvalitativa bedömningar redovisas, menade Riksbanken. Finansdepartementet ansåg att användarna bör få en beskrivning av såväl revideringar som eventuella avstämningsproblem i nationalräkenskaperna. Även programrådet för ekonomisk statistik har betonat att revideringar i nationalräkenskaperna bör kommenteras och publiceras systematiskt.

Studie av revideringarna i nationalräkenskaperna

I utredningens uppdrag till professor Lars-Erik Öller ingick att göra en analys av storleken på revideringarna av olika delar av BNP-beräkningarna från användningssidan för Sverige. Dessutom ingick i uppdraget att jämföra revideringarna med motsvarande i de elva länder utredningen har besökt.

Som underlag för studien byggdes en databas upp över revideringar i nationalräkenskaperna från och med år 1980, avseende både års- och kvartalsuppgifter. Den internationella jämförelsen av revideringarna avser den årsvisa reala tillväxten av BNP under perioden 1980–1998 för Sverige, Norge, Finland, Danmark, Storbritannien, Nederländerna, Tyskland, Frankrike, USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland. Revideringarna i de svenska nationalräkenskaperna har studerats mer ingående.

Undersökningen av revideringarna av den årsvisa reala BNP-tillväxten i Sverige och övriga länder avgränsades till att mäta skillnaden mellan det första preliminära utfallet och det första definitiva utfallet för BNP (vid år $t+2$).

Studien av de svenska årsvisa revideringarna avser både fasta och löpande priser, medan studien av kvartalsräkenskaperna endast avser fasta priser. De aggregat som studeras är privat och offentlig konsumtion, statlig och kommunal konsumtion, fasta bruttoinvesteringar, lagerinvesteringar, export och import av varor och tjänster samt nettoexporten och BNP totalt, från användningssidan.

Några resultat av Öller/Hanssons studie är att de svenska nationalräkenskaperna, liksom motsvarande i flera andra länder, under de senaste decennierna underskattat BNP-tillväxten i de första preliminära utfallen i förhållande till de definitiva utfallen. En under- eller överskattning mäts vanligen med den genomsnittliga avvikelsern eller med medianen för avvikelserna. De tolv länderna har som helhet visat en underskattning, även kallad bias, på i genomsnitt 0,2 till 0,3 procentenheter av BNP-tillväxten under perioden 1980–

1998. Sverige visade en underskattning på i genomsnitt 0,3 till 0,4 procentenheter. Lika stor underskattning har Australien, Finland och Nederländerna visat. Endast Kanada saknar något tecken på bias.

Tabell 6.1. Osäkerhet och bias i det preliminära utfallet för BNP-tillväxten, åren 1980–1998
Procentenheter

	Medelvärde	Median	m(ABS)
Australien	0,4	0,5	0,6
Kanada	0,0	0,0	0,3
Danmark	0,2	0,1	0,6
Finland	0,4	0,4	0,6
Frankrike	0,1	0,2	0,3
Tyskland	0,0	0,1	0,5
Nederländerna	0,4	0,4	0,5
Norge	0,2	0,3	0,7
Nya Zeeland	0,1	0,1	0,6
Sverige	0,4	0,3	0,4
Storbritannien	0,3	0,3	0,4
USA	0,1	0,2	0,4
Samtliga	0,2	0,3	0,5

Tabell 6.1 ovan sammanfattar osäkerheten och den bias som länderna visat i sina preliminära BNP-tal under perioden 1980–1998. Medelvärdet visar den genomsnittliga avvikelsen mellan det första preliminära och det första definitiva utfallet. Dessutom visas medianen för avvikelserna. Storleken på revideringarna mäts dessutom ofta med den genomsnittliga absoluta avvikelsen, $m(\text{ABS})$, som mäter det genomsnittliga felet oberoende av tecken. Med detta spridningsmått uppgick revideringen mellan det första preliminära och det första definitiva utfallet för Sveriges BNP-tillväxt till 0,4 procentenheter under både 1980- och 1990-talen. Storleken på de svenska revideringarna mätt på detta sätt visar sig ligga under genomsnittet för de tolv studerade länderna, som ligger på 0,5 procentenheter för perioden 1980–1998.

Preliminära BNP-tal kan komma att revideras i relativt högre grad i länder där BNP förändras relativt kraftigt. Därför har även ett s.k. relativt medelvärde beräknats (rMean), som är kvoten mellan den genomsnittliga revideringen och den genomsnittliga tillväxttakten för BNP. För Sverige visar beräkningen att de preliminära BNP-utfallen underskattat tillväxten med i genomsnitt 25 procent. Om BNP-tillväxten exempelvis visar en ökning med två procent i det första utfallet kan man vänta sig en senare upprevidering till 2,5 procent, om det historiska revideringsmönstret håller.

Öller/Hansson har också funnit att det finns ett samband mellan revideringarnas storlek och konjunkturutvecklingen, dvs. en underskattning i uppgångsfaser och en överskattning i nedgångsfaser. Det är ett mönster som gäller för sju av de tolv studerade länderna, bl.a. Sverige. Mönstret gäller emellertid inte för Australien, Kanada, Danmark, Nya Zeeland och USA.

Fördelningen av de internationella revideringarna kan sammanfattas i histogrammet som visas i diagram 6.1 nedan.

Diagram 6.1. Fördelningen av deltagarländernas revideringar åren 1980–1998

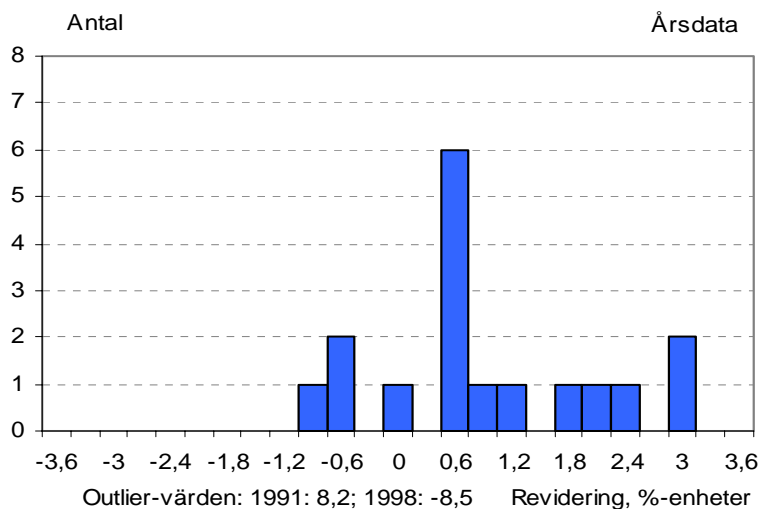

Det visar att de flesta av revideringarna för samtliga tolv länder har legat omkring en halv procentenhet. Histogrammet visar också en större tyngd mot höger, dvs. en övervägande tendens till upprevideringar. Histogrammet visar också s.k. *outliers*, dvs. ett fåtal

relativt stora och avvikande revideringar längst ut åt kanterna, åt båda hållen.

Öller/Hanssons studie visar också vilka delar av Sveriges BNP som normalt bidragit mest till revideringarna av BNP-tillväxten. Särskilt statlig konsumtion (se diagram 6.2) visar sig vara ett fortsatt problemområde, med relativt stora revideringar, som dessutom blev större på 1990-talet än på 1980-talet. Ett annat exempel är utrikeshandeln med varor, som visat relativt stora revideringar. Om revideringarna av särskilt dessa komponenter av Sveriges BNP kunde minska skulle det bidra till klart mindre revideringar av BNP och mer tillförlitliga första utfall.

Diagram 6.2. Revideringar av statlig konsumtion åren 1980–1998

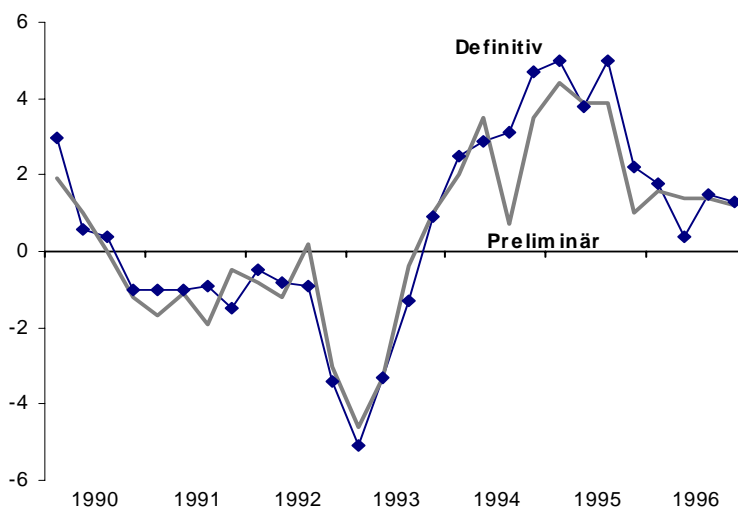

De relativt stora revideringarna av vissa BNP-komponenter avspeglas också i Sveriges kvartalsvisa nationalräkenskaper, exempelvis vad gäller statlig konsumtion. I kvartalsräkenskaperna framgår osäkerheten i denna komponent ännu tydligare. Exempelvis visar dess preliminära utfall fel tecken 26 gånger under perioden 1980–1998. Vidare mer än fördubblades den genomsnittliga, absoluta revideringen (m(ABS)) av statlig konsumtion i kvartalsräkenskaperna på 1990-talet jämfört med 1980-talet.

För BNP som helhet visar kvartalsräkenskaperna en något mindre bias än årsräkenskaperna, dvs. en genomsnittlig underskattning med 0,2 procentenheter mot 0,4 för årsräkenskaperna. Däremot ligger det absoluta medelfelet m(ABS) på hela 0,7 procentenheter i kvartalsräkenskaperna. Ett undantag gäller investeringar, som systematiskt har *överskattats* med lite över två procentenheter i de första utfallen för andra kvartalets BNP. Det förklaras främst av att det första utfallet för andra kvartalets investeringar baserats på företagens förväntningar under första kvartalet och inte på faktiska utfall.

Kvartalsräkenskapernas revideringar visar vidare ett lika starkt samband med konjunkturcykeln som årsräkenskapernas, dvs. en underskattning av BNP-tillväxten i uppgångsfaser och en överskattning i nedgångsfaser. Exempelvis underskattades uppgångsfasen under 1994–1995 systematiskt i de preliminära kvartalsutfallen. En slutsats är att kvartalsräkenskaperna inte anpassats tillräckligt snabbt till styrkan i konjunkturförändringarna, vilket fått motsvarande effekt på årsräkenskaperna. Däremot har kvartalsräkenskaperna inte sedan början av 1981 visat ”fel tecken” i konjunkturcykeln. De första två kvartalen 1981 visade de emellertid en ökning, som senare reviderades till en minskning av BNP-tillväxten. Det starka konjunkturomslaget under 1990-talets första hälft signalerades ändå rätt väl av de preliminära siffrorna, se diagram 6.3.

Diagram 6.3. Preliminär och definitiv bild av kvartalsvis BNP-tillväxt åren 1990–1996. Procentuell årsförändring

Erfarenheter från andra länder

I utredningens studie av revideringarna i nationalräkenskaperna finns ett avsnitt om motsvarande studier i några andra länder, bl.a. Australien, Nederländerna och USA. Under utredningens besök hos statistikbyråerna i andra länder har frågan tagits upp om studier av revideringar i statistiken brukar göras, bl.a. inom nationalräkenskaperna. Utredningen fann att flertalet av länderna regelbundet följer och analyserar samt publicerar rapporter eller på annat sätt sprider information om sina revideringar.

Bureau of Economic Analysis i USA publicerar regelbundet artiklar om nationalräkenskapernas revideringar. En grundlig genomgång görs också efter varje stor revidering av de tre senaste åren, som görs vart tredje år. Den senaste genomgången presenterades i januari 2002. I Storbritannien analyseras revideringarna i rapporter, som normalt tas fram av ekonomerna vid den särskilda divisionen för ekonomisk analys. Även Tysklands statistikbyrå publicerar analyser av revideringarna, bl.a. i en månadspublication i form av artiklar, som skrivs av personal vid nationalräkenskaperna. Vid statistikbyrån (CBS) i Nederländerna görs sedan närmare tio år tillbaka en löpande uppföljning av revideringarna, bl.a. genom att jämföra de första utfallen med de definitiva. De beräknar också osäkerhetsmått för nationalräkenskaperna.

Nya Zeelands statistikbyrå publicerar information om revideringar i sina kvartalspublicationer för nationalräkenskaperna. Norge är ett annat exempel. Deras nationalräkenskaper följer hur stora revideringarna normalt brukar bli på produktionsidan i beräkningarna av BNP. Denna kunskap används som viktig information vid avstämningen mellan BNP:s produktions- och användningssida. *Danmarks Statistik* gör ibland djupare analyser av revideringar i både primärstatistiken och nationalräkenskaperna. I Finland har statistikbyrån nyligen gjort en studie av revideringarna av kvartalsräkenskaperna för perioden 1993–2000, men redovisar annars normalt inte revideringarna regelbundet.

Som ett särskilt exempel kan *Australian Bureau of Statistics* (ABS) nämnas, som informerar användarna om revideringar i nationalräkenskapernas kvartals- och årspublicationer. Utredningen träffade en av de tyngsta användarna i Australien, Finansdepartementet, som uttryckte uppskattning över att ABS redovisar storleken på sina revideringar i kvartalspublicationerna och att ABS förklarar vad revideringarna beror på. De anser att det är viktigt att få veta hur stora

de har varit för olika delar av BNP. Det ger användaren en uppfattning om hur stora dessa vanligen är, vad de kan förvänta sig vad gäller kommande revideringar och hur stor osäkerheten är hos olika variabler. De tycker även att ABS ger bra förklaringar till de bakomliggande faktorerna till de förlopp som statistiken visar. De jämför också hur stora revideringarna har varit historiskt sett samt vad som kan ha orsakat dem. ABS redovisar om revideringarna har påverkats av exempelvis metodändringar, urval, konjunkturen m.m. De försöker också förklara strukturförändringar och nya mönster i ekonomin.

Inom Australiens nationalräkenskaper har man dessutom som rutin att använda information om revideringar bakåt i tiden då ett nytt kvartal för BNP skall beräknas. Med andra ord kan det vara en hjälp vid bedömningen av nya statistikunderlag för beräkningarna att känna till hur stora revideringarna brukar vara i underlagen. Fem dagar efter att den huvudsakliga primärstatistiken för nationalräkenskaperna har levererats träffas representanter för primärstatistiken och nationalräkenskaperna för att diskutera oklarheter i det nya underlaget för beräkningarna. Under denna fas kan korrigeringar av underlagen göras. Då jämförs statistiken med tidigare faser bakåt ända till 1959 och storleken på tidigare revideringar för enskilda variabler. Dessutom jämförs den aktuella förändringstakten för en variabel med motsvarande bakåt i tiden. Långa tidsserier över revideringarna används alltså som en hjälp att tolka den aktuella statistiken och dess rimlighet, bl.a. i förhållande till konjunkturläget.

Avslutande kommentarer

Öller/Hanssons studie visar att nationalräkenskaperna systematiskt underskattat den årliga BNP-tillväxten, med i genomsnitt 0,4 procentenheter under perioden 1980–1998. Motsvarande underskattning i kvartalsräkenskaperna låg på 0,2 procentenheter per kvartal, men den absoluta avvikelsen $m(\text{ABS})$ i kvartalsräkenskaperna uppgick till 0,7 procentenheter, dvs. det genomsnittliga felet oberoende av tecken var 0,7 procentenheter. Studien visar också att det finns ett samband mellan revideringarnas storlek och konjunkturutvecklingen, dvs. en underskattning i uppgångsfaser och en överskattning i nedgångsfaser. Dessutom visar studien vilka BNP-komponenter på

efterfrågesidan som bidragit mest till revideringarna av BNP, exempelvis revideringarna av statlig konsumtion.

Analysen av revideringar i statistiken ger olika typer av information, som kan vara användbar då de första preliminära utfallen för BNP skall bedömas. Som användare kan man få en uppfattning om hur stora revideringarna av BNP normalt varit under en längre period. Dessutom kan man få grepp om vilka delar av BNP-beräkningen som brukar revideras i högre grad än andra. Informationen bör kompletteras med förklaringar till varför statistiken reviderats. Analys av revideringar ger också användbar information för statistikproducenten, både för den underliggande primärstatistiken och för nationalräkenskaperna. Om revideringarna normalt är relativt stora bör man undersöka vad de beror på. Orsakerna kan vara flera och det kan finnas behov av olika åtgärder för att kunna minska revideringarnas storlek och förbättra tillförlitligheten i statistiken. Det bör emellertid poängteras att revideringarnas storlek enbart är ett betingat mått på kvalitet. En minskning av revideringarna måste uppnås så att man angriper felkällorna och inte så att man minskar intensiteten i felsökningen eller gör avkall på sin strävan mot så korrekta slutsiffror som möjligt.

Utredningens rapport om revideringarna i nationalräkenskaperna bör ses som ett första steg i en löpande analys av revideringarna i nationalräkenskaperna. Rapporten pekar på en rad områden där orsakerna till revideringarna bör undersökas djupare. I framtiden vore studier av även revideringarna på produktionssidan av BNP värdefulla ur analysynpunkt.

Den databas som har byggts upp vid SCB över revideringarna bör i fortsättningen uppdateras för att möjliggöra en fortsatt analys. Information om både revideringarna längre bakåt i tiden och de löpande revideringarna i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna bör också bli tillgänglig för användare av statistiken.

I samband med publicering av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna bör en redovisning av vilka revideringar som har gjorts bakåt i tiden presenteras och förklaras. Dessutom bör det framgå hur stora revideringarna har varit för varje huvudkomponent av försörjningsbalansen under en tioårsperiod bakåt i tiden. En presentation av revideringar på produktionssidan vore också värdefull. Information om revideringarna kan presenteras på ett överskådligt sätt med histogram och tabeller motsvarande dem som tagits fram i utredningens studie.

6.3 Kapitalstocksberäkningar i nationalräkenskaperna

Kapitalstocksberäkningar är ett av de områden där utredningen funnit att det finns särskilt starka behov av förbättringar. I utredningens kartläggning av användarnas syn på den svenska ekonomiska statistiken (SOU 2001:34) betonades bristen på branschvisa kapitalstocksberäkningar i nationalräkenskaperna. Sådana beräkningar hade då inte gjorts sedan 1995.

Utifrån de påtalade behoven av nya kapitalstocksberäkningar avsåg utredningen att i det fortsatta arbetet diskutera möjligheterna att påskynda arbetet med att ta fram branschvisa kapitalstocksberäkningar inom nationalräkenskaperna. Efter diskussioner med nationalräkenskaperna framkom att de redan under 2002 avsåg att göra de önskade beräkningarna för ett 80-tal branscher. Beräkningarna under 2002 avser perioden 1993–2001. Nya kapitalstocksberäkningar kommer att publiceras 2003.

Utredningen ser emellertid behov av ytterligare satsningar för att förbättra statistiken över kapitalstockar. Det gäller främst behovet av att få fram aktuellt empiriskt underlag för kapitalstocksberäkningarna, längre tidsserier för branschvisa kapitalstockar samt bättre underlag för beräkningarna av IT-kapital.

Behov av kapitalstocksberäkningar

Flera tunga användare, bl.a. Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken, betonade i utredningens kartläggning av användarnas syn på den svenska ekonomiska statistiken (SOU 2001:34) problemet med att det saknades aktuella kapitalstocksberäkningar. De behövs bland annat för att kunna beräkna bidraget till produktionstillväxten från användningen av kapital. Kapitalstockar behövs för att exempelvis ta reda på om det inträffat produktivitslyft i olika branscher i samband med introduktion av ny informationsteknologi. De behövs också för att kunna göra en uppdelning av samtliga faktorerers bidrag till produktionstillväxten, dvs. för att kunna beräkna förändringar i den totala faktorproduktiviteten.

Konjunkturinstitutet påpekade också att kapitalstockar bör länkas bakåt till långa serier så att produktionsfunktioner kan skattas. Tidsserier över kapitalstockar är viktiga i detta sammanhang, bland annat för att analysera strukturella förändringar över tiden. För en

bedömning av den potentiella tillväxten i ekonomin är tidsserier över kapitalstockar också viktiga, vilket också betonats av Finansdepartementet.

Konjunkturinstitutet påpekade vidare att de avskrivningstider som används för kapitalstocksberäkningarna kan vara inaktuella. För att kunna underhålla beräkningarna behövs aktuellt empiriskt underlag för skattningar av livslängder och avskrivningstakter, vilket även nationalräkenskaperna betonar. Det utvidgade investeringsbegreppet (dvs. utöver byggnader och maskiner också bl.a. programvaror och databaser) ställer krav på nya beräkningar. Det finns även behov av att få IT-relaterade stockar (datorer, programvara etc.) särredovisade.

Även för analyser av ekonomins långsiktiga tillväxtförmåga har utredningen funnit att det finns behov av aktuella kapitalstockar. Genom att följa nettonationalproduktens tillväxt (NNP) i relation till BNP-tillväxten kan ekonomins långsiktiga tillväxtutsikter analyseras. NNP motsvarar BNP minus kapitalförslitning.

Genom den kraftiga ökningen av IT-investeringar under 1990-talet har NNP blivit ett allt mer intressant mått. Den ökade betydelsen av den nya teknologin och dess snabba avskrivningstakt avspeglas i NNP. I samband med att IT-investeringarna utgjorde en allt större andel av de totala investeringarna tenderade kapitalförslitningen totalt sett att öka snabbare än BNP, bland annat i USA. Det resulterade i en lägre tillväxttakt räknad i NNP, vilket pekar på behovet av ökade nyinvesteringar för att BNP-tillväxten skall kunna upprätthållas på längre sikt.

Tidigare beräkningar

De svenska nationalräkenskaperna innefattar beräkningar av realkapitalstockar brutto såväl som netto, dvs. efter avdrag för kapitalförslitning. Bruttostockarna har beräknats och publicerats sedan början av 1970-talet. Tidsserierna omfattar perioden 1950–1995. Nettostockarna har främst använts för beräkning av kapitalförslitning, men fr.o.m. 1992 har även dessa publicerats för perioden 1980–1995, tillsammans med nationalförmögenhetsbalanser i vilka de ingår.

Av besparingsskäl lades kapitalstocksberäkningarna ned 1985 för att återupptas i början av 1990-talet. Detta skedde inom ramen för beräkningarna av nationalförmögenheten, som också innefattade

revidering av livslängder och utvidgning av beräkningarna till att även omfatta institutionella sektorer. Den senaste fullständiga beräkningen enligt branschnomenklaturen SNI69 gjordes 1995, som avsåg samma år. Vissa beräkningar har genomförts efter 1995, men utan en branschindelning. Från och med 1999 gjordes beräkningarna med tillägg för nya kapitaltyper enligt ENS 95, men endast för 1993 och framåt. Beräkningarna gjordes på institutionell sektornivå utan branschindelning och med en grov underindelning i kapitaltyper (byggnader, maskiner etc.). Skälet till detta var att tillgodose nationalräkenskapernas interna behov av uppgifter på kapitalförslitning för offentliga myndigheter och institutionella sektorer. De senaste årens kapitalstocksberäkningar har alltså främst använts för interna behov och har inte redovisats i nationalräkenskapernas publikationer.

I och med övergången till SNI 92, SNA 93/ENS 95 och PC-baserad produktionsmiljö samt införandet av årliga basårsbyten i nationalräkenskaperna 1999 sköts omlägningsarbetet med realkapitalstockarna på framtiden. Det plattformbyte som SCB gjorde medförde att alla de program och system som funnits i stordatorn måste ersättas, vilka inkluderade kapitalstocksberäkningarna. Omprogrammering av kapitalstocksberäkningarna i det nya PC-baserade systemet startade emellertid under våren 2002.

Det finns huvudsakligen två tidsserier över kapitalstockar publicerade sedan tidigare. Den första avser perioden 1950–1984 och den andra perioden 1980–1995. Förutom skillnader i branschindelning, ändamålsindelning av offentliga myndigheter och institutionella sektorer är den stora skillnaden mellan serierna att den senare baseras på livslängder som är väsentligt kortare. Internationellt empiriskt material har visat på avsevärt kortare livslängder än vad de tidigare beräkningarna baserades på. Denna korrigering baseras alltså i huvudsak på internationellt material då motsvarande empiriska undersökningar för Sverige saknas.

Nya beräkningar

Under våren 2002 startade således arbetet med att integrera kapitalstockar och kapitalförslitning i nationalräkenskapernas övriga beräkningar. I samband med detta arbete har en översyn gjorts av livslängder eller motsvarande avskrivningskvoter. Beräkningarna integrerades i nationalräkenskapernas övriga databassystem och PC-

baserade produktion. Det innebär att uppgifter om investeringar på branschnivå för kapitalstocksberäkningarna automatiskt hämtas från nationalräkenskapernas databas för investeringar. Dessutom integrerades själva modellen för att beräkna kapitalstockar (PIM) i systemet med hjälp av programmeringsinsatsen.

Parallellt med nämnda arbete gjordes detaljerade årsberäkningar, dels som ett test av beräkningssystemen, dels för att kunna publicera branschfördelade realkapitalstockar. Den första publiceringen av kapitalstockar för ett 40-tal branscher kommer 2003 avseende perioden 1993–2001 (t.o.m. stockarna per januari 2001). Branschindelningen motsvarar den som avser produktion och sysselsättning i nationalräkenskapernas publikationer.

IT-kapital

Det saknas även mer detaljerad samt löpande information om anskaffning och användning av IT-produkter i Sverige. Sådan information behövs bland annat som underlag för beräkningar av kapitalstockar för IT. Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken beställde under 2002 statistikunderlag från nationalräkenskaperna vad gäller IT-kapital. Det har använts för den bilaga¹, som skrivits av Tomas Lindström på uppdrag av utredningen, om IT-användning och effekter på produktivitetstillväxten. Nationalräkenskaperna tog alltså under våren 2002 fram beräkningar av kapitalstockar för IT, enligt den definition som utredningen valde (hårdvaror, mjukvaror samt telekomprodukter) och för perioden 1993–1999.

Några förklaringar till osäkerheten om uppgifterna om IT-kapital är att det saknas direkta samt löpande uppgifter om IT-investeringar. Det saknas bland annat direkta uppgifter om företagens investeringar i datorer. De ingår i stället i de totala maskininvesteringarna och redovisas inte separat. För närvarande görs alltså ingen separat beräkning av stocken av datorer, utan de ingår bland övriga maskiner och påverkar antagandet om genomsnittlig livslängd.

Vidare uppskattar nationalräkenskaperna företagens mjukvaruinvesteringar utifrån de intermittenta undersökningar som görs vart tredje år bland företag inom datakonsultbranschen. Det medför

¹ Bilaga 5, *The Role of High-Tech Capital Formation for Swedish Productivity Growth*, T. Lindström, oktober 2002.

också en osäkerhet om investeringarnas storlek under de mellanliggande år som inte undersöks. I december 2000 samlades nya uppgifter in om datakonsultbranschens försäljning avseende 1999 och blev tillgängliga för nationalräkenskaperna våren 2001. Utifrån informationen om försäljningen uppskattar nationalräkenskaperna hur stora mjukvaruinvesteringarna varit i olika branscher.

Beräkningsmetoder

Beräkningsmässigt har nationalräkenskaperna i görligaste mån följt de internationella rekommendationer, som har fastslagits i bl.a. SNA. Emellertid innebär den senaste versionen av SNA (SNA93) några små men betydelsefulla förändringar. Den viktigaste av dessa är att kapitalförslitningen inte entydigt rekommenderas följa ett linjärt mönster (samma andel av ursprungsvärdet) utan kan ha andra funktionella samband, t.ex. geometriska (samma andel av det återstående värdet). Statistikbyråer i flera länder, bl.a. USA, Australien, Norge och Kanada, har redan i viss utsträckning övergått till att beräkna kapitalförslitningen geometriskt. Dessutom använder Riksbanken sedan ett antal år denna metod för sina egna beräkningar.

Den vanligaste metoden för att beräkna kapitalstockar utgår från en metod som kallas *Perpetual Inventory Method* (PIM). Inom metoden kan man välja två olika metoder för att beräkna avskrivningstakter. Den första metoden utgör linjär avskrivning (PIM-linjär), dvs. den bygger på kumulering av investeringar över kapitalobjektens livslängd (bruttostocken). Dessutom tas hänsyn till kapitalförslitningen (nettostocken).

Det stora problemet i detta fall är avsaknaden av aktuell information om livslängder och deras fördelning. Dessutom måste investeringsserier med dubbla livslängder finnas tillgängliga. För vissa byggnadsinvesteringar innebär detta serier längre än hundra år. Investeringsserier med en längd av dubbla medellivslängden för det kapitalobjekt stocken avser är nödvändiga eftersom livslängden är sannolikhetsfördelad med livslängden som medelvärde. Vissa objekt försvinner ur stocken efter några år (p.g.a. brand, förstörelse etc.), medan andra används avsevärt längre än den genomsnittliga livslängden.

Den andra metoden för att beräkna avskrivningstakter använder geometrisk kapitalförslitning (PIM-geometrisk) och utgår från föregående års värden på nettostocken. Här är det i stället det ingående

stockvärdet och den geometriska avskrivningstakten som innebär empiriska problem.

Beräkningarna av realkapitalstockar och kapitalförslitning som utförts inom nationalräkenskaperna under senare år har gjorts med något modifierade metoder. Detta förklaras av flera faktorer. Den avgörande faktorn är att de långa tidsserier, som den officiella metoden bygger på, inte finns att tillgå enligt definitionerna i SNA 93. Detta gäller såväl branschindelningen (SNI92) som utvidgningen av investeringsbegreppet. Genom att använda en relation mellan livslängd och geometrisk avskrivningstakt transformerades beräkningarna från PIM-linjär till PIM-geometrisk. Detta förenklade beräkningarna avsevärt.

Den geometriska beräkningsalgoritmen underlättade införandet av två förändringar jämfört med tidigare beräkningar. Den ena är att kapitalstockar och kapitalförslitning beräknas enligt kedjeindexmetoden och den andra är att beräkningarna omfattar både år och kvartal. Att integrera års- och kvartalsberäkningarna har ökat kvaliteten i beräkningarna. Det tidigare förfaringssättet var att endast beräkna ett årsvärde och beträffande kapitalförslitningen dela årsvärdet i fyra lika delar.

För att kunna presentera kapitalstockar enligt SNA93 på detaljerad branschnivå är det nödvändigt att utgå från de tidigare beräkningarnas nivå vid ingången av år 1994 och i de fall branschavgränsningen och/eller investeringsdefinitionen är förändrad göra motsvarande korrigeringar. Kapitalstockar och förslitning kan sedan med PIM-geometrisk metod beräknas för efterföljande kvartal och år.

Krav enligt EU-förordningen

EU ställer flera krav på medlemsländernas beräkningar av kapitalstockar i nationalräkenskaperna. Bland annat skall länderna leverera kapitalstockar för upp till omkring 30 branscher, kapitalstockar uppdelade på ändamål, kapitalstockar brutto respektive netto (dvs. inklusive respektive exklusive ackumulerad kapitalförslitning) samt stockar för institutionella sektorer.

Till årsskiftet 2001/02 levererade nationalräkenskaperna nya kapitalstockar till EU, dock inte på branschnivå. Utgångspunkt var nivåerna vid ingången av år 1994. Stockar och förslitning beräknades med s.k. PIM-geometrisk metod för efterföljande kvartal och

är. Omkring årsskiftet 2002/03 kommer nationalräkenskaperna även att kunna leverera kapitalstockar branschvis enligt EU:s önskemål.

Fortsatta utvecklingsbehov

Utöver utarbetandet av ett fungerande beräkningssystem för kapitalstockar på branschnivå inom nationalräkenskaperna finns behov av en förbättring av det empiriska underlaget för kapitalstocksberäkningarna, främst beträffande livslängder/avskrivningstakter och kapitalstockens värdemässiga storlek. Eftersom maskiner med kort livslängd, som exempelvis datorer, ökade markant som andel av de totala investeringarna under 1990-talet, har det uppstått ett ökat behov av mer regelbundna uppdateringar av de avskrivningstakter som används för kapitalstocksberäkningarna. Eftersom den metod Sverige och flera andra länder använder (PIM) bygger på estimeringar utifrån historiska data finns behov av kompletterande information för att estimeras kapitalstockar och hålla dem uppdaterade. Vidare skulle det krävas ytterligare insatser för att få fram längre tidsserier för branschvisa kapitalstockar än de som har tagits fram under 2002 och som avser 1993–2001.

Ett arbete för att förbättra dataunderlaget avseende nivåer och omklassificeringar för olika branscher och sektorer kommer att påbörjas vid nationalräkenskaperna under 2003. Det kommer att göras bl.a. genom att lägga in fastighetstaxeringens uppgifter i underlaget, i samband med uppbyggnaden av nya beräkningar av nationalförmögenheten. Arbetet beräknas pågå under flera år och successivt leda till förbättrade beräkningar av kapitalförslitning, realkapitalstockar och nationalförmögenhet.

Förbättrade kapitalstocksberäkningar kompletterade med uppgifter om finansiella tillgångar och skulder från finansräkenskaperna är ett viktigt underlag för beräkning av sektorsvisa nationalförmögenheter. SCB redovisade tidigare även förmögenhetsstockar på institutionella sektorer, men beräkningarna upphörde i mitten av 1990-talet. Orsaken var, som tidigare nämnts, resursbrist. Nya system för att återuppta beräkningarna måste nu alltså byggas upp i nationalräkenskapernas sedan 1999 nya PC-miljö.

Förmögenhetsberäkningarna skall innehålla både reala och finansiella tillgångar och skulder för de olika institutionella sektorerna. Förutom att visa den totala förmögenheten för varje sektor upp-

delad på kapitaltyp kan förmögenhetsförändringen härledas uppdelad på sparande och kapitalvinster (de senare i sin tur uppdelade på inflationsjusterade och neutrala kapitalvinster). Den tidigare statistiken, som upphörde i slutet av 1990-talet, var efterfrågad bland användare, särskilt vad gäller hushållssektorn.

Det utvecklingsarbete, som är planerat för 2003 och framåt löser emellertid inte problemet med att det saknas empiriskt underlag för kapitalstocksberäkningarna. Det finns också behov av information om köp och försäljning av befintliga kapitalobjekt mellan branscher och sektorer, för att förbättra beräkningarna av kapitalstockar.

Ett huvudproblem vid beräkningen av realkapitalstocken är avsaknaden av direkt information om olika kapitalobjekts livslängder. De livslängder som används i Sverige har hittills baserats på andra informationskällor än på direkta undersökningar bland företag. Exempelvis har livslängdsantagandena baserats på skattemässiga regler, företagens bokföringsuppgifter, experters synpunkter samt undersökningar i andra länder.

Även länder som utredningen besökt har påpekat svårigheterna med att samla in direkt information om kapitalstockar och deras livslängder. De flesta använder PIM, men skulle vilja komplettera metoden med direktinsamlade uppgifter från företag om kapitalstockar m.m. Flera länder saknar också sådan information och baserar i stället sina beräkningar på alternativa informationskällor. Det är också vanligt att studera vilka livslängdsantaganden som görs i andra länder, för att bestämma vilka antaganden som skall användas i de egna beräkningarna.

Det finns flera exempel från andra länder på hur man kan samla in direkt information om kapitalstockar och kapitalförslitning. Statistikbyrån i Nederländerna (CBS) har sedan början av 1980-talet använt direkt mätbara uppgifter över kapitalstockar. CBS använder exempelvis s.k. *benchmarks* för kapitalstockarna för olika branscher inom tillverkningsindustrin, vilka uppdateras vart femte år utifrån direkta uppgifter från företag. Dessutom har CBS, med början 1992, använt en enkätundersökning med uppgifter om kapitalförslitning (*The discard survey*). I kombination med uppgifter om investeringar ger enkätundersökningen information om i vilken grad gamla reala tillgångar ersätts och i vilken grad kapitalstockens nivå växer. Beräkningarna utifrån de direkta undersökningarna används som underlag för att beräkna avskrivningstakter för fasta tillgångar samt nettokapitalstocken i nationalräkenskaperna.

Ett annat exempel är *Statistics Canada*, som byggt upp en databas för kapitalstocksberäkningar med över två miljoner serier. Enheten för kapitalstocksberäkningar ligger åtskild från nationalräkenskaperna, men de har ett nära samarbete för att uppnå konsistens vad gäller avskrivningstider, deflatering etc. Estimering av kapitalstockar och avskrivningstider görs till stor del utifrån en enkätundersökning inom privat näringsliv, som avser ca 30 000 arbetsställen. Undersökningen ställer frågor om investeringar, kapitaltillgångar och deras beräknade livslängder, värdet på kapitaltillgångarna i slutet på varje år, avyttringar av kapitaltillgångar m.m. Statistiken tas fram för drygt 200 branscher samt 150 olika kapitalobjekt varav 100 avser byggsektorn. Statistiken finns också på provinsnivå. Viktiga förutsättningar för bättre beräkningar, som nämns av *Statistics Canada*, är mer information om prisindex för kapital samt en kontinuerlig uppdatering av avskrivningstiderna.

Ekonomerna vid statistikbyrån i Storbritannien (ONS) anser att det med PIM är svårt att fånga upp snabb teknisk utveckling och ersättning av kapital, vilket ställer ökade krav på snabbare uppdateringar av avskrivningstakter. Som underlag för kapitalstocksberäkningarna har ONS därför genomfört en pilotundersökning om existerande kapitalstockar samt byggt upp ett dataregister över företags kapitaltillgångar.

Flera av de statistikbyråer som utredningen besökt lägger ned relativt stora resurser på kapitalstocksberäkningar. I flera fall arbetar en särskild grupp experter enbart med utveckling och framtagning av kapitalstockar för nationalräkenskaperna. Det kan jämföras med att en person gör kapitalstocksberäkningarna inom nationalräkenskaperna i Sverige och dessutom inte på heltid. I Storbritannien utvecklar exempelvis två till fyra ekonomer kapitalstocksberäkningarna vid *Economic Analysis and Satellite Accounts Division* vid statistikbyrån (ONS). Därutöver arbetar tolv personer vid Gross fixed capital formation team inom nationalräkenskaperna, bl.a. med kapitalstockar. *Danmarks Statistik* har också en särskild enhet som beräknar kapitalstockar. De har relativt långa tidsserier, från 1966, med kapitalstockar för 53 branscher, både i löpande och fasta priser, som finns tillgängliga från statistikbyråns webbplats. Det tog tre personer under ett år att göra tillbakaskrivningarna.

Slutsatser rörande kapitalstocksberäkningar

Av olika skäl har statistik över branschvisa kapitalstockar efter 1995 saknats i Sverige. Vissa beräkningar har ändå gjorts inom nationalräkenskaperna, men de har i huvudsak tagits fram för att användas internt, eller för att levereras till Eurostat, och har därför inte publicerats i nationalräkenskapernas publikationer. Detta har emellertid inneburit problem för användare. De har saknat statistiken, bl.a. för att kunna göra särskilda analyser av produktivitetens utvecklingen inom olika delar av näringslivet. De länder utredningen besökt har sådan statistik, som är tillgänglig för användare i nationalräkenskapernas publikationer eller från webbplatsen. Ofta finns en god täckning av olika branscher samt längre tidsserier publicerade. Under 2002 har nationalräkenskaperna i Sverige emellertid tagit fram branschvisa kapitalstocksberäkningar. De nya beräkningarna avser ett 80-tal branscher för perioden 1993–2001 och kommer att publiceras under 2003 för ett 40-tal branscher.

För att tillgodose behoven av statistik av god kvalitet på detta område behövs bättre statistik över investeringar, bl.a. IT-investeringar, samt direkt information om kapitalförslitning. Dessutom krävs längre tidsserier än de som nationalräkenskaperna tagit fram under 2002, vilka sträcker sig tillbaka till 1993. För en utveckling av kapitalstocksberäkningarna krävs också en utökning av kompetensen på området inom nationalräkenskaperna. I dag arbetar endast en person med beräkningarna och inte ens på heltid.

6.4 Input-output-statistik

Användare av ekonomisk statistik har uttryckt ett stort behov av att få tillgång till nationalräkenskapernas input-output-statistik, bland annat som underlag för analyser av strukturutvecklingen i ekonomin, underlag för att göra BNP-prognoser m.m. Statistiken syftar i första hand på s.k. tillgångs- och användningstabeller (T/A-tabeller), som utgör basen för framtagningen av det som kallas input-output-tabeller. T/A-tabellen konverteras alltså, från en asymmetrisk tabell över tillgång och användning, till en symmetrisk input-output-tabell (I/O-tabell). I den symmetriska tabellen kombineras produkter med produkter, alternativt branscher med branscher för

både rader och kolumner. I T/A-tabellen däremot kombineras produkter med branscher.¹

I följande avsnitt ges en översikt över arbetet med T/A-tabeller inom de svenska nationalräkenskaperna, brister i statistikunderlaget för avstämningen i T/A-tabellerna samt hur underlaget skulle kunna förbättras.

Inledning

Utifrån synpunkter från producenter och användare av input-output-statistik har utredningen funnit brister och luckor i den svenska statistiken på främst tre områden. Det gäller handelsmarginaler, insatsstrukturen i tjänstesektorn samt importstrukturen i hela ekonomin. I brist på information bygger delar av systemet på olika antaganden för att få det heltäckande och konsistent. Bättre statistik behövs för att man skall kunna få tillförlitligare mått på BNP. Ett bättre underlag skulle dessutom underlätta för nationalräkenskaperna att stämma av BNP-beräkningarna från ekonomins produktions- och användningssida.

Utredningen har, mot bakgrund av de brister i input-output-statistiken som kommit fram, givit avdelningen för ekonomisk statistik vid SCB i uppdrag att undersöka möjligheterna att få fram bättre underlag för T/A-tabeller. Utredningen har dragit slutsatser om hur arbetet bör drivas vidare inom SCB. Dessa förslag redovisas i betänkandets kapitel om utredningens överväganden och förslag.

Användare av nationalräkenskaperna har saknat tillgång till aktuella T/A- och I/O-tabeller. De för närvarande senast publicerade officiella I/O-tabellerna avser 1985. Även en I/O-tabell för 1991 har tagits fram, men endast som uppdragsprodukt. Senast en T/A-tabell publicerades var 1995 och avsåg år 1993.²

Nationalräkenskaperna tar årligen fram T/A-tabeller, som en integrerad del av nationalräkenskaperna, i både löpande och fasta priser, men dessa har alltså inte publicerats som officiell statistik. Definitioner och begrepp är i stort sett i enlighet med det nya nationalräkenskapssystemet SNA93/ESA95. De kvartalsvisa BNP-beräkningarna stäms emellertid inte av på lika detaljerad nivå som i årsräkenskaperna.

¹ För en mer utförlig beskrivning av skillnaderna mellan T/A- och I/O-tabeller, se *European System of Accounts ESA 1995*, kapitel 9, Eurostat 1996.

² Se tabell 2:1 i *Appendix 2 till Nationalräkenskaper 1980–1994*, (N 10 SM 9501), SCB 1995.

Under första halvåret 2003 tas en ny input-output-matris, avseende år 1995, fram (i löpande priser), vilket är ett krav från Eurostat. Nationalräkenskaperna planerar att göra den tillgänglig från SCB:s webbplats. Även årliga T/A-tabeller skall levereras till Eurostat. År 2003 skall även sådana tabeller levereras till Eurostat för år 1995–1999. De skall också bli tillgängliga för användare.

Förutom att få tillgång till T/A-tabellerna behöver användarna så aktuella tabeller som möjligt. Med andra ord behöver de en aktuell bild av tillgångs- och användningsstrukturen i svensk ekonomi, för att kunna använda tabellerna på ett meningsfullt sätt. En så riktig och aktuell struktur för ekonomin som möjligt i T/A-tabeller underlättar dessutom nationalräkenskapernas avstämning mellan produktions- och användningssidan i beräkningarna av BNP.

Utredningen gav inledningsvis sommaren 2001 konsult Åke Lönnqvist i uppdrag att skriva en rapport om input-output-statistiken vid SCB, om dess syfte, innehåll, källor, problemområden samt några förslag till förbättringar av statistiken. Rapporten diskuterades vid utredningens konferens i Saltsjöbaden i oktober 2001. Bent Thage, chef för avdelningen för ekonomisk statistik vid *Danmarks Statistik*, gav särskilda synpunkter på rapporten. Danmark har de mest detaljerade T/A-tabellerna bland de elva länder utredningen besökt. *Danmarks Statistik* använder en s.k. varuflödesansats (commodity flow) där de utifrån tillförseldata härleder användningssidan i T/A-tabellerna.

Sverige har däremot valt en annan ansats sedan 1950-talet, med en mer utbyggd statistik om ekonomins efterfrågesida än tillförselsida, som är betydligt mer aggregerad jämfört med Danmark. Bent Thage förordar den danska ansatsen. Ett av de främsta argumenten är att detaljerad information om exempelvis produktion och import underlättar i arbetet med att härleda importandelarna i produktionen och på användningssidan. Det innebär emellertid ändå att man måste göra olika antaganden om importandelarna, eftersom det saknas direktinsamlad information om andelarna.

Det är möjligt att om statistikunderlaget för Sveriges nationalräkenskaper skulle kunna göras mer detaljerat, skulle det underlätta att göra en s.k. slutanvändarklassificering för T/A-tabellerna. Det skulle med andra ord kunna underlätta arbetet med avstämningen i T/A-tabellerna. Det är ett argument som framhållits, bl.a. från *Danmarks Statistik*, som har den mest detaljerade input-output-statistiken bland de länder som utredningen studerat.

En ökad samordning mellan olika primärstatistikprodukter skulle också kunna underlätta i arbetet med avstämning mellan tillgång och användning i nationalräkenskaperna. Det finns redan goda erfarenheter av sådant samarbete inom SCB.

Input-output-statistik i andra länder

I de länder utredningen besökt produceras T/A-tabeller respektive I/O-tabeller i varierande omfattning och med olika ansatser. I vissa länder används tillgångs- och användningstabeller som s.k. benchmarks för de kvartalsvisa BNP-beräkningarna, medan motsvarande tabeller i andra länder ligger utanför den löpande produktionen av nationalräkenskaperna. Det förekommer att länder saknar lagerstatistik, eller statistik om hushållens konsumtionsutgifter, eller detaljerad investeringsstatistik. Huvudansatsen i beräkningarna är då normalt produktionssidan, och någon del av användningssidan bestäms mer eller mindre residualt, vilket kan betraktas som en svaghet. I Sverige finns emellertid en relativt väl utbyggd och detaljerad statistik för användningssidan. Det kan betraktas som en styrka, eftersom det möjliggör fullständiga beräkningar för BNP från både produktions- och användningssidan. Det möjliggör en avstämning och kvalitetskontroll av statistikunderlaget. Huvudansatsen i BNP-beräkningarna i Sverige ligger alltså på användningssidan.

Ett annat land som byggt upp ett system för avstämning är Nederländerna. Där har statistikbyrån (CBS) byggt upp ett integrerat system med konsistens mellan nationalräkenskaperna (tillgångs- och användningstabeller och sektorräkenskaperna), Social Accounts, finansräkenskaperna, miljöräkenskaperna samt Labour Accounts. De senare integrerades 1995. Systemet är unikt i en internationell jämförelse. Då nationalräkenskaperna stäms av mellan tillgångs- och användningssidan används således även de övriga integrerade räkenskaperna i avstämningsprocessen, vilket kan betraktas som ett kraftfullt hjälpmedel i arbetet med konsistensprovningen i BNP-beräkningarna.

Det finns emellertid problem och luckor i statistikunderlaget i de flesta länder, såsom eftersläpning med aktuella uppgifter, svårigheter att få uppgifter om insatsstrukturen i tjänstesektorn, om handelsmarginaler, om importandelar etc. (se även de sammanfattande avsnitten om länderna i kapitel 4). I detta avsnitt ges en övergripande bild av input-output-statistiken i andra länder.

Länderna har visat sig organisera arbetet med T/A-tabeller på olika sätt. Vissa länder har särskilda sektioner som enbart arbetar med tabellerna, medan arbetet i vissa andra länder görs av personalen för de löpande års- och kvartalsberäkningarna av BNP. Det finns också andra exempel på hur arbetet bedrivs. I Nederländerna arbetar exempelvis omkring 35 "industrispecialister" samt "sektorspecialister" samt specialister på slutanvändningen med input-output-statistiken (både kvartals- och årsstatistiken). Detta inkluderar specialisterna som arbetar med kvartalsräkenskaperna. Ytterligare fem personer arbetar med avstämningen mellan produktions- och användningssidan för BNP. I denna process arbetar de nämnda experterna tillsammans för att bestämma vilka korrigeringar som skall göras.

Statistics Canada har en särskild enhet för T/A-tabeller, som är knuten till nationalräkenskaperna. Inom den särskilda enheten arbetar ca 70 personer. I Australien har statistikbyrån en särskild input-output-sektion, som består av 15 personer inom National Accounts Branch.

Den omfattande personalen vid *Statistics Canada* för input-output-statistik har att göra med att Kanada har ett väl utbyggt system för regionala T/A-tabeller. De har en viktig funktion för beräkningar av hur skatteinkomsterna från moms på varor och tjänster skall fördelas mellan provinserna. Beslutet att harmonisera momsavgiften i landet togs 1996 och resulterade i att input-output-statistiken för provinserna förbättrades, bland annat genom högre detaljeringsgrad.

Ett annat exempel är Finland där T/A-tabeller inte har varit en integrerad del av nationalräkenskapernas löpande arbete. Tabellerna har i stället tagits fram i efterhand utifrån de "fasta nivåerna" i årsräkenskaperna. Tabellerna har tagits fram vid enheten för "ekonomiska strukturer" och inte inom nationalräkenskaperna. I Tyskland tas också T/A-tabeller fram vid sidan av de ordinarie BNP-beräkningarna, vid en särskild enhet, som består av drygt 20 personer. I Storbritannien tas ännu inte heller T/A-tabeller fram i de löpande kvartalsberäkningarna av BNP, men används som benchmark i nationalräkenskapernas årsberäkningar i löpande priser. Målsättningen är emellertid att i framtiden integrera tillgångs- och användningstabeller i det löpande arbetet med att beräkna BNP realt. Ett forskningsprojekt för att beräkna T/A-tabeller i fasta priser har pågått inom Office of National Statistics (ONS) under de senaste sex åren. Fyra personer arbetar under 2002 med projektet.

Beträffande T/A-tabellernas eftersläpning kan den också variera mellan länderna. Det är vanligt att tabellerna publiceras omkring 3 år efter referensåret, men det finns också exempel på långsammare publiceringar. ONS i Storbritannien publicerar T/A-tabeller två och ett halvt år efter referensåret. Nya Zeeland publicerar tabeller för år t-3, men har nu målsättningen att snabba upp publiceringen med ett helt år. Statistikbyrån i Tyskland (FSO) har gjort "estimeringar" av I/0-tabeller för åren 1991 t.o.m. 2000. Deras målsättning är att kunna publicera T/A-tabeller 36 månader efter referensåret samt att innan dess göra estimeringar för senare år.

De underliggande uppgifterna, eller de s.k. benchmarks, för T/A-tabellerna, bygger i flertalet länder på undersökningar som görs med flera års mellanrum. I vissa fall hämtas uppgifter emellertid varje år.

I Nederländerna bygger exempelvis uppgifterna på årliga enkätundersökningar för större delen av näringslivet medan vissa branscher undersöks vartannat år.

Input-output-statistiken i Australien baseras i huvudsak på den årliga enkäten avseende industrin samt en omfattande census, som görs vart femte år. Information om produktion och insatsstruktur i tjänstesektorn samlas in vart tredje respektive vart sjätte år i Australien. Dessutom baseras statistiken på information från enskilda s.k. case-studies. Uppgifter om handelsmarginaler samlas in vart sjätte år.

Den huvudsakliga källan för T/A-tabellerna i Nya Zeeland är den årliga företagsenkäten, som täcker in tillgångar, skulder, inkomster, utgifter etc. Det är en urvalsundersökning som avser 20 000 s.k. activity units (ungefär arbetsställen), ur en population på 350 000 arbetsställen. Dessutom kompletteras undersökningen med information från skatteuppgifter.

I Danmark undersöktes tidigare industrins insatsstruktur samt byggverksamheten vart femte år, men fr.o.m. år 2000 är undersökningen även årlig. Uppgifterna om produktion och förbrukning uppdateras alltså årligen i Danmark på detaljerad nivå. För övrigt görs särskilda undersökningar för hushåll (hushållsbudgetundersökningar).

Norge är ett annat exempel där industrins insatsstruktur undersöks vart fjärde år. För tjänstesektorn kommer motsvarande uppgifter via skattemyndigheten samt från tilläggsfrågor som skickas ut från statistikbyrån.

I Tyskland tas vart femte år nytt detaljerat underlag för input-output-statistiken fram. Vart fjärde år görs dessutom en undersökning av industrins insatsstruktur.

I USA tas problemet med att T/A-tabellerna bygger på föräldrade uppgifter upp bland både statistikproducenter och användare, bl.a. Federal Reserve Bank. Normalt görs en ny benchmark för BNP vart femte år. Sammanställningen av en benchmark avseende 1997 startade 1998 och input-output-tabellen kommer att bli klar 2002. Ett nytt budgetförslag från BEA är att i första hand uppdatera informationen om IT-sektorn oftare än vart femte år.

Länderna har också olika detaljeringsgrad beträffande T/A-tabellernas, eller rättare uttryckt, tillgångs- och användningstabellernas omfattning av produkter och branscher. De mest detaljerade tabellerna görs vid *Danmarks Statistik* och täcker ca 2 300 varor och drygt 400 tjänster. I Norge finns också T/A-tabeller på relativt detaljerad nivå, dvs. för 1 200 produktgrupper och 180 branscher. Det kan jämföras med T/A-tabellerna i exempelvis Kanada, som har en detaljeringsnivå på lite över 700 produktgrupper, eller Sveriges på ca 400.

I flera länder finns tidsserier över input-output-statistik. Australien har exempelvis tabeller från 1959, Kanada från 1961, Danmark från 1966, Nederländerna från 1969, Norge från 1970 och Frankrike från 1978.

Tillgängligheten av T/A-tabeller för användarna är också varierande mellan länderna. Några länder publicerar årliga T/A-tabeller, exempelvis Danmark, Norge, Nederländerna, Kanada, Tyskland och Nya Zeeland. Australien publicerar däremot inte denna typ av tabeller, men de kan beställas av användarna. Bureau of Economic Analysis i USA planerar att lägga ut tabeller på 66-branschnivå (två-ställig SIC) från webbplatsen.

Nuvarande beräkningar i Sverige

De svenska nationalräkenskaperna gör de årliga s.k. produkträkenskaperna i ett system av tillgångs- och användningstabeller (T/A, på engelska SUT, Supply and Usatables). Produkträkenskaperna är alltså beräkningar av BNP från produktions- och användningssidan. Produktionsberäkningarna görs uppdelat på ca 135 branscher i näringslivet med en uppdelning på ca 400 produktgrupper. I tillförseln ingår också importen fördelad på de 400 produktgrupperna

liksom försäljning från offentliga myndigheter. I T/A-tabellerna framgår vidare hur tillförseln av produkter går till olika användningar. Användningssidan är i sin tur uppdelad på över 400 användningsområden.

Årliga T/A-tabeller ligger till grund för nationalräkenskapernas beräkningar av bruttonationalprodukten, BNP. Hösten 2002 togs definitiva T/A-tabeller för perioden 1993–2000 fram. År 2003 skall T/A-tabeller åter bli tillgängliga för användarna, eftersom sådana ändå kommer att tas fram för Eurostat.

Tidigare användes ett system av T/A-tabeller som hjälpmedel vid halvårs- och kvartalsavstämningar. Dessa T/A-tabeller var inte på lika detaljerad nivå som för årsräkenskaperna. Efter omläggningen till de nya NR och SCB:s byte av plattform för databearbetningar har inget motsvarande avstämningssystem ännu kunnat återupptas. Vid nationalräkenskaperna arbetar man för att ett nytt system skall byggas upp och tas i bruk inom några år, eftersom sådana beräkningar är ett bra verktyg för att spåra inkonsistenser i dataunderlaget.

Under 2003 skall alltså en ny input-output-matris för år 1995 (till baspris och i löpande priser), tas fram och levereras till Eurostat. Utifrån T/A-tabeller skall symmetriska I/O-tabeller konstrueras för 60 produktgrupper eller 60 branscher. Den offentliga sektorn kommer också att ingå i branschredovisningen. Ännu ett EU-krav är att en motsvarande I/O-tabell avseende år 2000 skall levereras till Eurostat i slutet av 2003.

SCB:s program för industristatistik samlar in uppgifter om insatsförbrukningen från företag, i första hand för nationalräkenskapernas behov. Sedan 1999 sker det med nya metoder, vilka bl.a. innebär att enkätfrågorna har anpassats till företagens egen redovisning och möjligheter att besvara frågor om insatsstrukturen. Sedan 1999 undersöks varje år ett utvalt antal branscher inom industrin. Innan dess gjordes provundersökningar under 1995–1997, som också resulterade i uppgifter som nationalräkenskaperna kunde använda. Varje bransch skall undersökas vart tredje år. År 1999 inleddes den nya insamlingen inom basindustrin. Under 2002 samlades nya uppgifter in om verkstadsindustrin avseende år 2001. Gradvis får därmed nationalräkenskaperna en uppdatering av insatsstrukturen inom industrin. Motsvarande undersökningar för tjänstesektorn saknas emellertid ännu.

Insatsstrukturen i tjänstesektorn

I brist på uppgifter om insatsförbrukningen inom tjänstesektorn tvingas nationalräkenskaperna göra olika antaganden om denna. Det är nödvändigt för att kunna stämma av produktion och användning i beräkningarna av BNP.

Nationalräkenskaperna har emellertid påtalat behovet av information om insatsstrukturen i tjänstesektorn. Det har resulterat i ett inledande arbete vid SCB, för att längre fram kunna samla in de önskade uppgifterna. I ett första steg undersökte våren 2002 SCB:s program för tjänstenärings möjligheterna att samla in uppgifter om insatsstrukturen inom hotell- och restaurangbranschen. Olika företag och personer kontaktades för att få en tydligare bild av möjligheterna. Det återstår emellertid att i praktiken pröva att samla in de önskade uppgifterna inom branschen.

Vidare finns planer på att undersöka möjligheter att samla in uppgifter om insatsförbrukningen inom vägtransporter av gods samt inom juridisk och ekonomisk konsultverksamhet. Syftet med undersökningarna är att kunna dra slutsatser om hur uppgifterna från olika tjänstebranscher skulle kunna samlas in och utgöra grunden för eventuella provundersökningar, för att senare få fram ett användbart underlag för nationalräkenskaperna. Därför är det också viktigt att nationalräkenskaperna följer upp arbetet med att hitta metoder för att samla in de önskade uppgifterna, samt är med och påverkar utformningen av undersökningarna, för att resultaten skall kunna användas för nationalräkenskaperna.

Under studiebesöken hos statistikbyråer i andra länder har utredningen funnit att de flesta av statistikproducenterna saknar direkt information om insatsstrukturen i tjänstesektorn. Oftast saknas alltså detaljerade uppgifter om användningen av olika varor och tjänster i produktionen inom tjänstesektorn, både den privata och offentliga. Det är därför vanligt med estimeringar för uppgifter som saknas.

En vanlig uppfattning inom nationalräkenskaperna i dessa länder är att bristen på information om insatsstrukturen i tjänstesektorn utgör ett av de svagaste områdena i tillgångs- och användningstabellerna. Samtliga länder tar upp svårigheterna med att samla in uppgifterna från företag och behovet av bättre underlag för tillgångs- och användningsberäkningarna.

Australien är ett av de länder som ändå samlar in önskad information. Det sker bl.a. genom casestudies och enskilda undersök-

ningar, dock endast i begränsad omfattning. Information om insatsstrukturen i Australien uppdateras med ny information från intermittenta undersökningar, som görs rullande vart femte år. Det finns enligt statistikbyrån hyggligt bra tillgång på uppgifter för vissa tjänstebranscher, exempelvis telekomtjänster.

Australiens statistikbyrå har särskild personal, som har direkt kontakt med de största företagen. De samlar även in värdefull information om insatsstrukturen. Genom att göra direkta intervjuer hos företag har det gått lättare att få uppgifter om insatsstrukturen, menar statistikbyrån, jämfört med att skicka ut ett formulär med frågor. I vissa fall har företag även kunnat lämna en bedömning av insatsstrukturen inom andra, näraliggande branscher. En nackdel med att basera statistiken om insatsstrukturen på case studies är emellertid osäkerheten om hur representativa enskilda företag är för en hel bransch.

Nya Zeelands statistikbyrå har lämnat förslag om att göra undersökningar av insatsförbrukningen inom olika branscher vart femte år, samt något oftare för de tyngst vägande branscherna i ekonomin. De skulle vilja pröva olika sätt att samla in uppgifterna. De vill exempelvis pröva om en kombination av enkätundersökningar och företagsintervjuer skulle fungera. Personalen som arbetar med s.k. Key Account Management, som samlar in uppgifter direkt från de 20 största företagen i Nya Zeeland, skulle kunna pröva att samla in uppgifterna om insatsstrukturen via intervjuer med företagen medan uppgifterna från de mindre företagen skulle samlas in via enkäter.

Importinnehållet i svensk produktion och användning

Det saknas även information om den aktuella importstrukturen i den svenska ekonomin. Det gäller uppgifter om var i ekonomin och i vilken omfattning importerade varor används, både som insatsvaror i produktionen och som slutlig användning. Sådan information skulle förbättra beräkningarna av BNP. Användarna vill också få en så riktig bild som möjligt av importanvändningen och dess storlek i olika delar av ekonomin. Sådan information behövs bl.a. som underlag för att göra prognoser för BNP.

Eftersom det saknas direkt information om importandelar i produktion och användning, utgår man i nationalräkenskaperna från uppgifter om tillförseln av import av olika produkter och fördelar

ut den på produktions- respektive användningssidan i ekonomin utifrån olika antaganden om importanvändningen. Därmed förändras importstrukturen löpande i de T/A-tabeller som tas fram, men eftersom aktuella T/A-tabeller inte varit publicerade för användarna avseende åren efter 1993, har de använt föråldrade antaganden om importstrukturen. Det har bl.a. försvårat arbetet med att göra prognoser över BNP.

Det är förknippat med stora svårigheter att samla in den önskade informationen. Särskilt gäller det insatsvaror. Huvudproblemet är att företag ofta har svårt att själva redovisa om de insatsvaror de använder är importerade. Ofta köps de in från underleverantörer i Sverige och inte direkt från utländska leverantörer. Utredningen har heller inte funnit något exempel från de länder den besökt på direkt insamling av information om importstrukturen i länderna.

I Australien, där det också saknas direkt information om importandelar, finns en idé från deras nationalräkenskaper om att samla in uppgifterna direkt från de största företagen. De utfrågas mycket detaljerat under personliga intervjuer med statistikbyråns särskilda personal för uppgiftsinsamling från storföretag. Uppgifter om importstrukturen skulle också kunna samlas in den vägen och möjligen användas för att approximera importandelar i olika branscher.

Utredningen gav våren 2002 SCB i uppdrag att undersöka möjligheterna till att samla in uppgifter om importstrukturen i svensk ekonomi. Ett konkret förslag på hur informationen på bästa och mest kostnadseffektiva sätt skulle kunna tas fram skulle utarbetas för att kunna prövas under 2003 och genomföras i full skala under 2004.

Henrik Romanov vid SCB:s avdelning för ekonomisk statistik undersökte möjligheterna och fann att det borde vara möjligt att i företagsregistret identifiera de företag som importerar varor genom att samköra informationen i registret med data från framför allt utrikeshandelsstatistiken och mervärdesskatteregistret. Företagen skulle kunna grupperas i branscher enligt svensk näringsgrensindelning, SNI. Utifrån denna gruppering skulle man med hjälp av befintlig statistik kunna utläsa vilka branscher, som använder importerade varor som insatsvaror i den egna produktionen.

Vidare saknas även uppgifter om import av tjänster med avseende på var och hur den används i produktionen eller som slutlig användning. Hittills är det Riksbanken som samlat in uppgifter om tjänsteimporten, men SCB tar från och med år 2003 över ansvaret för insamlingen av bytesbalansstatistiken. Det finns alltså behov av

att undersöka möjligheterna att samla in uppgifter även om användningen av importerade tjänster.

Vidare ger Romanov förslag rörande hur de importerade varornas flöde genom partihandeln och vidareförsäljning till olika branscher skulle kunna undersökas. Genom en utökning av de intermittenta undersökningar, som görs vart femte år för handeln, skulle informationen möjligen kunna samlas in. Den närmast kommande undersökningen för partihandeln skall göras år 2004 avseende år 2003.

Handelsmarginaler

I dag saknas så gott som helt direkt information om handelsmarginaler inom detalj- och partihandeln för olika produktgrupper. Sådan information skulle väsentligt kunna förbättra underlaget till de svenska tillgångs- och användningstabellerna och därmed beräkningarna av BNP för Sverige. För nationalräkenskaperna behövs alltså en uppdelning av handelsmarginalerna på både parti- och detaljhandeln, för att de skall kunna fördelas ut på produktgrupper och avstämningen mellan produktion och användning i ekonomin underlättas.

Åke Lönnqvist föreslår i sin rapport till utredningen att SCB borde undersöka om direkt information om handelsmarginaler skulle kunna samlas in genom enkätundersökningar till ett fåtal dominerande företag inom partihandeln. Utredningen gav därför SCB i uppdrag att undersöka denna möjlighet. Ett antal stora partihandelsföretag gav emellertid beskedet att uppgifterna inte kan lämnas ut.

SCB:s program för tjänstenäringskom, efter genomförandet av uppdraget till utredningen 2002, fram till att uppgifter om handelsmarginaler i stället skulle kunna samlas in i samband med den s.k. sortimentsundersökningen till enskilda butiker, som görs vart femte år. Frågor om handelsmarginaler skulle kunna läggas till i denna undersökning. Utifrån intervjuer med ett tiotal företag drog man slutsatsen att företagen skulle kunna besvara frågorna. Nästa sortimentsundersökning inom detaljhandeln är planerad för 2003 och inom partihandeln för 2004.

En fördel med en samordning med sortimentsundersökningen vore att kostnaderna skulle bli relativt små och att uppgiftslämnarbördan inte skulle öka nämnvärt. En annan fördel vore att företagen skulle kunna få nytta av informationen när den har samman-

ställt för olika produktgrupper. Det skulle kunna motivera dem till att fylla i uppgifterna. Å andra sidan finns risk för problem, såsom ökat bortfall för sortimentsundersökningen. Norges motsvarande undersökningar visar exempelvis relativt stora bortfall. Vissa företag kan komma att vara kritiska till att lämna de normalt känsliga uppgifterna. Resultatet blir sannolikt en underskattning av handelsmarginalerna.

En annan ansats för att få fram uppgifter om handelsmarginaler har undersökts av Anders Norberg vid metodfunktionen vid SCB:s avdelning för ekonomisk statistik. Marginaler avseende livsmedel skulle kunna beräknas utifrån de uppgifter som varje månad samlas in för beräkning av prisindex för inhemsk tillgång (ITPI) respektive konsumentprisindex, KPI. Marginalen beräknas som skillnaden/kvoten mellan priserna för identiska produkter i de bägge systemen. De delar av produkturvalen som i dag är gemensamma är dock små eftersom urvalen inte är samordnade. De minsta butikerna kommer inte med. En utökning av produkturvalet för ITPI torde därför vara nödvändig för denna ansats, vilket skulle öka uppgiftslämnarbördan.

Ytterligare en ansats vore att pröva insamling av inköspriser för olika varor inom ett urval av företag samt motsvarande försäljningspriser från ett annat urval av företag. Det är ett förslag som framförts av professor Anders Klevmarken, expert i utredningen. Syftet är ju att få fram handelsmarginaler i genomsnitt för olika produktgrupper och inte att identifiera respektive företags enskilda handelsmarginaler. Därmed skulle SCB kunna undvika att be företagen uppge handelsmarginalen direkt. Det är möjligt att det skulle räcka att samla in uppgifter om inköspriser från ett fåtal butiker inom varje kedja, om man antar att motsvarande butiker har ungefär samma inköspriser. Dessutom skulle uppgifter om genomsnittliga försäljningspriser kunna hämtas från KPI-data eller från A.C. Nielsen AB, som är ett företag inom marknadsinformation och marknadsanalys. Företaget samlar bl.a. varje vecka in data avseende kvantiteter och priser för EAN-märkta produkter från kassasystemen hos ett urval av dagligvarubutiker.

Klevmarkens förslag innebär emellertid att endast marginaler för detaljhandeln skulle fångas in, dvs. marginaler för partihandeln skulle inte kunna beräknas utifrån denna ansats. För nationalräkenskaperna behövs en uppdelning av marginalerna på dels partihandeln och dels detaljhandeln. Däremot avser Norbergs ansats för livsmedel marginaler för både parti- och detaljhandeln.

Vidare har Klevmarken föreslagit att man bör pröva statistiska metoder som bevarar integriteten hos uppgiftslämnarna. Vidare skulle ett samarbete med branschorganisationer sannolikt underlätta uppgiftsinsamlingen.

Klevmarken har vidare framfört idén att SCB bör undersöka om det finns en regelbundenhet i storleken på marginalerna över tiden och om det finns ett samband med konjunkturutvecklingen. Om man kan finna ett regelbundet mönster bör det gå att beräkna handelsmarginaler utifrån en modell. Därmed skulle man inte behöva samla in uppgifter så ofta. En undersökning vart femte år skulle sannolikt räcka. Utifrån den som benchmark skulle sedan en modell användas. Vidare skulle uppgifterna om handelsmarginaler kunna jämföras med motsvarande uppgifter i andra jämförbara länder, exempelvis Norge.

6.5 Metoder att redovisa produktivitet i offentlig sektor

Ett av utredningens uppdrag är att analysera hur produktiviteten mäts i näringslivet och i offentlig sektor. Frågan är ställd särskilt mot bakgrund av svårigheterna att beräkna produktivitet för offentlig tjänsteproduktion. Mätproblemen kan till stor del förklaras av svårigheter att mäta produktionsvolym för offentliga tjänster.

I brist på information antas i nationalräkenskaperna att produktiviteten på relativt finfördelad nivå i offentlig sektor är oförändrad mellan åren. På aggregerad nivå (för hela den offentliga sektorn) kan det ändå uppstå en mindre förändring i den sammanvägda produktiviteten p.g.a. förändringar i sammansättningen inom den offentliga sektorn. På detaljerad nivå antas förändringen i förädlingsvärdet vara lika med förändringen av sysselsättningen.

För att få fram mer rättvisande mått på den faktiska produktivitetens utvecklingen har utredningen analyserat flera alternativa metoder för att beräkna produktionsvolymen inom offentlig sektor.

I följande avsnitt beskrivs det arbete som pågår inom de svenska nationalräkenskaperna för att senast 2006 beräkna produktionsvolymen för offentlig sektor med nya metoder. Dessutom redovisas exempel på metoder, som används av nationalräkenskaper i andra länder. Vidare görs sammanfattningar av två uppdrag som utredningen initierat. Det ena uppdraget har genomförts av ekonomie doktor Erik Mellander, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) samt fil.lic. Pontus Roos, *Institute of Applied*

Economics. Det andra uppdraget har genomförts av chefekonom Richard Murray vid Statskontoret.

Pågående utvecklingsarbete inom nationalräkenskaperna

I de nuvarande nationalräkenskaperna räknas produktionen inom offentlig sektor om från löpande till fasta priser med hjälp av kostnaderna för insatta produktionsfaktorer. Eftersom den dominerande produktionsfaktorn inom sektorn är arbetskraft görs omräkningen till volymtermer i hög grad med löneindex. Dessutom antas produktivitetstillväxten vara oförändrad, varför förädlingsvärdet i princip får samma utveckling som antalet arbetade timmar.

De svenska nationalräkenskaperna har hittills beräknat den offentliga sektorns produktion i fasta priser med den s.k. kostnads- eller inputmetoden. Den används eftersom det saknas faktiska prisuppgifter för tjänsterna, då dessa i huvudsak finansieras med offentliga medel. De flesta länder ser bristen på tjänsteprisindex som ett stort problem för att få tillförlitliga mått på tjänsteproduktionen och jämförbara mått på produktivitetsutvecklingen. Bristen på relevanta prisindex för tjänstesektorn inom flertalet EU-länder har resulterat i rekommendationer från EU.¹ Eurostat rekommenderar att volymberäkningarna bör göras från produktionssidan i stället för från kostnadssidan. Det finns emellertid många problem med att hitta tillförlitliga kvantitetsindikatorer.

Eurostat har tagit fram en lista med förslag på vilka år som medlemsländerna senast bör införa nya volymberäkningar för respektive tjänstebransch i nationalräkenskaperna. Det gäller både privat och offentlig sektor. De svenska nationalräkenskaperna har godtagit den föreslagna tidsplanen och kommer successivt att införa nya volymberäkningar under perioden 2004–2006. År 2006 skall alltså hela tjänstesektorn beräknas med nya metoder för fastprisberäkningen. Parallellt pågår ett utvecklingsarbete inom Eurostat för att få fram bättre produktionsvolymmått för offentliga tjänster.

EU:s rekommendationer har påskyndat arbetet inom de svenska nationalräkenskaperna med att ta fram nya volymmått. År 2001 startade ett arbete för att få fram bättre metoder och mått på produktionsvolymerna inom offentlig sektor, i första hand för offentlig hälso- och sjukvård, förskola och barnomsorg. De nya metoderna kom-

¹ *Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts*, Eurostat, 2001.

mer, när de väl implementeras i nationalräkenskaperna, att påverka beräkningarna av ekonomins tillväxt och produktivitetsutveckling.

Nya metoder kan också komma att leda till större revideringar i nationalräkenskaperna, eftersom det saknas snabbstatistik över volymindikatorer för offentliga tjänster. I stället måste sannolikt antaganden om produktivitetsutvecklingen läggas in i nationalräkenskapernas kvartalsberäkningar, som senare kan komma att revideras då årsuppgifter kommer med upp till två års eftersläpning.

För fastprisberäkningar av hälso- och sjukvårdstjänster, beskrivs i en PM från nationalräkenskaperna, förslag på nya metoder, som skulle kunna användas för nationalräkenskaperna.¹ Förslagen utgår från detaljerade rekommendationer från Eurostat² och motsvarar acceptabla men inte ideala metoder. I promemorian diskuteras också praktiska problem och möjligheter beträffande volymberäkningar för olika typer av hälso- och sjukvårdstjänster. Enligt Eurostat skall en acceptabel volymberäkning av tjänsteproduktion utifrån kvantiteten tjänster också ta hänsyn till kvalitetsförändringar på tjänsterna.

Exempel på volymmått är antal patientbesök eller antal behandlingar. Sådana volymindikatorer skulle kunna användas för att skriva fram produktionsvolymen för offentliga sjukvårdstjänster. Problemet är att kunna mäta de kvalitetsförändringar, som kan kopplas till patientbesöken eller behandlingarna. Fler patientbesök kan öka produktionsvolymen, men kan å andra sidan också vara ett tecken på sämre kvalitet i vården. Ett annat exempel är att skriva fram produktionen av utbildning med antal elever. Frågan är emellertid om en ökning av antalet elever leder till sämre kvalitet i utbildningen och hur dessa aspekter skall mätas och vägas in i volymberäkningarna.

De nya volymberäkningarna, som de svenska nationalräkenskaperna planerar att införa senast år 2006, löser inte dessa mätproblem. De kommer att motsvara Eurostats s.k. B-metod för volymberäkningar, dvs. en acceptabel metod. Målet är emellertid att uppnå A-metoden, som mäter både kvantitets- och kvalitetsförändringar på ett tillfredsställande sätt.

¹ NR-PM 2001:20, Jan Redeby, SCB.

² *Final report on the agenda of the meeting of the Working Party on National Accounts*, Luxembourg, 20 October 1998.

Metoder i andra länder

Under sina studiebesök hos nationalräkenskaperna i andra länder har utredningen funnit att metoderna för att mäta produktionsvolymerna inom offentlig sektor i flera fall skiljer sig åt, vilket i sig försvårar jämförelser mellan länder av BNP-tillväxt och produktivitetstillväxt. Några länder använder fasta antaganden om produktivitetstillväxten inom offentlig sektor, medan andra har börjat införa volymberäkningar i nationalräkenskaperna utifrån volymindikatorer.

Den allmänna tendensen hos de flesta av statistikbyråerna är att inom de närmaste åren gradvis gå över till att beräkna produktionsvolymerna utifrån volymindikatorer. Flera OECD-länder har påbörjat ett arbete att mäta produktionsvolymerna i offentlig sektor och att beräkna produktivitet. OECD har också bedrivit ett omfattande arbete tillsammans med ett antal länder för att utveckla volymmått för offentliga tjänster. Detta är främst en följd av de riktlinjer, som FN och Eurostat ställt upp för sådana beräkningar. De rekommenderar volymmått på produktion av offentliga tjänster, i första hand för privata tjänster men även för kollektiva tjänster.

Exempel på länder som fortfarande använder liknande metoder som de svenska nationalräkenskaperna, dvs. volymberäkningar utifrån den s.k. inputmetoden, är Finland, Danmark, Kanada, USA och Nya Zeeland. I dessa länder görs inte heller några särskilda korrigeringar för att inputmetoden inte tar hänsyn till kvalitets- och effektivitetsförbättringar inom arbetskraften i offentlig sektor.

Finlands statistikbyrå har emellertid vid sidan av nationalräkenskaperna sedan 1995 drivit ett projekt för att beräkna produktivitet och ta fram volymindikatorer för statlig verksamhet. Målsättningen är att nationalräkenskaperna i framtiden skall kunna använda de volymindikatorer som utvecklas. Sedan starten av projektet bygger statistikbyrån i Finland systematiskt upp volymindikatorer, som fortlöpande är under utveckling. Utvärdering av olika metoder att mäta produktionsvolym och produktivitet inom offentlig verksamhet ingår i arbetet. Projektet har utökats till att även ta fram volymindikatorer för kommunal verksamhet utifrån direkta undersökningar inom kommuner. Statistikcentralen kommer också att beställa och testa data från hälso- och sjukvård för utveckling av volymindikatorer även på det området.

Exempel på länder, som har valt fasta antaganden om produktivitetstillväxten i offentlig sektor, är Norge och Tyskland. Norges

statistikbyrå (SSB) antar en produktivetsökning med 0,5 procent per år inom offentlig förvaltning med undantag av försvaret. Antagandet bygger på tidigare empiriska studier. SSB antar att en del av lönekostnadsökningen förklaras av en kvalitetshöjning hos personalen, vilken ingår i antagandet. SSB planerar vidare att ta fram vissa indikatorer på produktionsvolym inom hälso- och sjukvård och möjligen även inom utbildningsområdet. För övrigt har Norge medverkat i arbetet med Eurostats handbok för deflatering i nationalräkenskaperna. Norge deltog i arbetet med en rapport (december 2000) om volymmätt inom sjukvården, som nu ingår i Eurostats rekommendationer.

Tysklands nationalräkenskaper antar att produktivetsstillväxten för den offentliga sektorn uppgår till 0,5 procent per år. Antagandet ingår t.o.m. i Tysklands statistiklag. Antagandet kommer emellertid att inom några år ersättas med andra metoder, som en följd av Eurostats rekommendationer.

Utöver den antagna produktivetsstillväxten i Tyskland skulle effekter på produktiviteten av att personalstrukturen förändras kunna tillkomma, men denna korrigerings görs alltså inte i Tysklands nationalräkenskaper. De har emellertid framfört det som en möjlighet. Tyskland har mycket detaljerad statistik om sysselsatta efter yrkeskategori. Den kan kopplas till löneutvecklingen och skulle kunna användas som underlag för att justera för förändringar i personalstrukturen.

Danmarks Statistik använder ett liknande resonemang som Tyskland och Norge för att justera för förändringar i personalstrukturen. Danmark använder inte något fast antagande om produktivetsutvecklingen i offentlig sektor, men deras nationalräkenskaper har under senare år visat en produktivetsstillväxt i offentlig sektor på ca en procent per år. Det förklaras av att de justerar kostnadsutvecklingen för förändringar i personalens sammansättning. Produktivetslyft förklaras alltså av att sammansättningen av personal förändras genom att exempelvis fler akademiker med högre lön anställs. Den högre lönen antas motsvara en högre produktivitet.

Exempel på länder, som redan har börjat införa nya volymmätt för delar av offentlig sektor, är Storbritannien, Nederländerna och Australien. Sedan 1995 har *Office of National Statistics* (ONS) i Storbritannien arbetat för att ta fram volymindikatorer för offentliga tjänster. Nya volymmätt har sedan 1998 gradvis införts i nationalräkenskaperna. Av den offentliga sektorn (statliga och kommunala myndigheter exklusive statliga företag) baseras ca 60 procent på nya

volymberäkningar 2002. Nya indikatorer för ytterligare tio procent av offentlig sektor är under utveckling. ONS utvecklar även under 2002 ett index för statlig produktivitet utveckling, som beskrivs i en artikel i ONS publikation *Economic Trends*.¹ Artikeln ger exempel på hur produktiviteten kan mätas för utbildning, hälsovård, socialtjänst, fängelsevård, brandkår och polis. Arbetet presenteras som "experimental" och är alltså ännu inte officiell statistik. Längre fram avser ONS att regelbundet publicera ett produktivetsindex för det statliga området.

I samband med en omfattande revidering av nationalräkenskaperna i Nederländerna i början av 1990-talet introducerades en ny metod för att estimeras volymutvecklingen för statlig produktion. En uppdelning på administration, försvar, utbildning samt övriga statliga tjänster görs numera för beräkningen. Övergången till den nya deflateringsmetoden innebär en betydlig upprevidering av volymutvecklingen för statlig sektor i nationalräkenskaperna.

För övrigt har olika analyser av produktivitet utvecklingen under senare år blivit alltmer angelägna inom Nederländernas statistikbyrå (CBS), som bland annat planerar att använda "hälsoräkenskaper" för att försöka studera effekter på produktiviteten av de senaste årens stora offentliga investeringar inom hälso- och sjukvården. De kommer exempelvis att studera "tidsanvändningen" inom hälso- och sjukvård. De kommer också att försöka följa utvecklingen av kunskapsinnehållet i de kapitalvaror som används och dess effekter på produktions- och produktivitet utvecklingen.

I Australien använder statistikbyrån (ABS) i huvudsak inputmetoden för fastprisberäkningar för offentlig sektor, men med undantag för hälso- och sjukvård samt utbildning. Volymberäkningarna för dessa två sektorer inkluderas nu i nationalräkenskaperna, vilket har resulterat i att nationalräkenskaperna har visat en ökning av produktiviteten inom offentlig sektor. Mellan 85 och 90 procent av hälso- och sjukvårdssektorn täcks in. Underlaget baseras på data om s.k. *Diagnosis Related Groups* (DRG), som visar kostnader per behandling, antal behandlingar m.m. Deflateringen görs med KPI för hälso- och sjukvård. Det finns årsstatistik från 1993/94. Statistikunderlaget har en eftersläpning på ca två år. Beträffande utbildning mäts antal undervisningstimmar samt kostnader per elev.

¹ *Measuring productivity in the provision of public services*, Alwyn Pritchard, ONS, *Economic Trends*, no 570, 1 May 2002.

Metoderna som ABS använder för hälso- och sjukvård respektive utbildning motsvarar "B-metoden" enligt Eurostats handbok om volymmätt och liknar de metoder som de svenska nationalräkenskaperna planerar att använda inom några år. Olika projekt är också på gång inom ABS för att prövas under de närmaste fem åren. Möjligen kan volymläkningarna på sikt utökas till att omfatta produktionen även för polis, brandkår, skattemyndigheten och myndigheten för sociala bidrag. Ändå förutspår ABS att flera delar av offentlig sektor inte inom överskådlig tid kommer att kunna omfattas av volymläkningar enligt A-metoden. Det gäller bland annat försvaret.

Alternativa metoder för att mäta produktivitet

Utredningens direktiv betonar betydelsen av att finna lösningar på problemen att mäta produktiviteten, inte minst för offentlig sektor och privata tjänstenärings. Utredningen gav därför ekonomie doktor Erik Mellander, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) samt Fil.lic. Pontus Roos, *Institute of Applied Economics*, i uppdrag att redogöra för samt pröva två olika metoder för att mäta produktivitet.

Det grundläggande syftet med det uppdrag utredningen gav Erik Mellander och Pontus Roos var att nå fram till slutsatser om två alternativa metoder skulle kunna tillämpas på vissa områden inom nationalräkenskaperna och möjligen lösa några av problemen med att mäta produktivitetsförändringar inom tjänsteproduktion.

En del av uppdraget var att pröva att tillämpa den ena metoden på ett antal delsektorer i offentlig sektor, såsom dessa definieras i nationalräkenskaperna. Statistik från nationalräkenskaperna för den offentliga sektorn kombinerad med data från sysselsättningsregistret och investeringsenkäter skulle användas. Denna ambition gick emellertid inte att uppfylla på grund av svårigheter med volymuppgifter för vissa insatsfaktorer, samt problem med att hitta en lämplig fördelning av den statliga sektorns verksamhet på olika ändamål. En slutsats är alltså att datamaterialet för den statliga sektorn från nationalräkenskaperna bör ses över i syfte att göra det användbart för en empirisk test av den ena metoden.

Denna metod, som analyseras av Erik Mellander, behandlar fallet när det saknas uppgifter om produktionsresultat. I en teoretisk analys visas att det även i detta fall är möjligt att under vissa förutsättningar

mäta produktivitetens utvecklingen. För att illustrera betydelsen av de förutsättningar som metoden bygger på tillämpas den på historiska data för tillverkningsindustrin, för vilken det är möjligt att jämföra resultaten från den föreslagna metoden med resultat som fås när det finns volymmätt på produktionsresultatet.

Den andra metoden, som prövas av Pontus Roos, kan sägas bestå av två delar: en beräkning av index för produktionsresultat samt en beräkning av s.k. Malmquist produktivetsindex. Metoden har under senare år prövats i studier av produktivitetens utveckling inom offentlig tjänsteproduktion, exempelvis inom delar av sjukvården. Metoden testas med data från hälso- och sjukvården, vilka finns tillgängliga i Socialstyrelsens register samt vid SCB.

De två ansatserna utgör två skilda lösningar på problemet att det i den officiella statistiken i allmänhet saknas relevanta och tillförlitliga mått på de tjänster som produceras i offentlig sektor. I denna situation har man två möjligheter. Den ena är att samla in ytterligare data, den andra är att kompensera för bristen på information i form av (mät)data genom att tillföra information i form av teoretiska överväganden.

Metoden för fallet när outputdata saknas

Denna metod prövas av Erik Mellander. Utgångspunkten är en stilsrad beskrivning av datasituationen; information om produktionsresultatet (output) antas saknas helt under det att informationen om insatta resurser (inputs) antas vara fullständig. Den fråga som ställs är om det under sådana förhållanden är möjligt att dra några slutsatser om produktivitetens utvecklingen och, i så fall, under vilka förutsättningar detta låter sig göras. Med produktivitetens utveckling avses här dels totalfaktorproduktivitet (TFP), dvs. skillnaden i tillväxttakt mellan output och en vägd summa av tillväxttakterna i olika inputs, dels arbetsproduktivitet (AP) som beräknas på motsvarande sätt men där andra input än arbetskraft utesluts.

Den teoretiska analysen, baserad på nationalekonomisk produktions-teori, visar att det under vissa grundläggande antaganden är möjligt att skatta en del av TFP, utan att göra några andra antaganden om produktionsresultatet än att dess olika dimensioner kan aggregeras till en enda (okänd) variabel. Den del av TFP som det är frågan om är den som uppkommer när teknisk utveckling påverkar använd-

ningen av olika inputs på olika sätt, s.k. icke-neutral teknisk utveckling (INTU).

I korthet är de grundläggande antagandena att produktionen karakteriseras av konstant skalavkastning samt att produktionsprocessen kan representeras av en kostnadsfunktion. Konstant skalavkastning innebär att om insatsen av samtliga inputs ökas med en viss procent kommer output att öka med samma procent. Detta antagande är inte ovanligt – konstant skalavkastning antas ofta även i samband med analyser av produktionsprocesser vars produktionsresultat är förhållandevis enkelt att mäta. Antagandet är inte heller särskilt restriktivt, åtminstone inte på lång sikt. Att anta att produktionsprocessen kan representeras av en kostnadsfunktion är oproblematiskt så länge man kan ta hänsyn till ineffektiviteter i produktionsprocessen – dvs. att produktionen eventuellt inte genomförs till lägsta möjliga kostnader. Sådana ineffektiviteter kan beaktas med den föreslagna metoden.

Teoridiskussionen visar dock att för att kunna skatta samtliga parametrar i kostnadsfunktionen och därmed även den del av TFP som beror på neutral teknisk utveckling (NTU) måste man förlita sig på utvidgade antaganden. Dessa innebär att utvecklingen av produktionen över tiden kan beskrivas som en enkel process, som kännetecknas av ett stort mått av tröghet. Trögheten yttrar sig på så sätt att den bästa prognosen för output i nästa period är output i innevarande period, eventuellt korrigerad för en trendmässig tillväxt. Dessa antaganden kan vara svåra att motivera ifråga om produktion i privat sektor men torde vara lättare att göra när det gäller offentlig sektor, där finansieringssystemen ofta medför betydande trögheter i produktionen över tiden. Poängen med antagandet är att det medför att man kan skatta ett index över det okända produktionsresultatet. Givet detta index kan man också konstruera en skattning av arbetsproduktiviteten, AP.

För att kunna undersöka metodens användbarhet och tillförlitlighet är det nödvändigt att testa den på data som inkluderar mått på produktionsresultatet – endast då kan man utvärdera effekterna av att ha eller inte ha tillgång till outputdata. Som ett första steg i den empiriska analysen har metoden därför tillämpats på branschdata för svensk tillverkningsindustri. Data omfattar 14 branscher under perioden 1985-95 och är baserade på nationalräkenskapsstatistik, kompletterad med information från sysselsättningsregistret och investeringsenkäter, genomförda av SCB. Detta underlag har gjort det möjligt att dela upp de insatta resurserna på åtta olika

kategorier: fyra kategorier av arbetskraft med olika utbildningsnivå, tre typer av realkapital (byggnader, datorer och övriga maskiner), samt intermediära varor, dvs. förbrukningsmaterial och inköpta tjänster. Output mäts som bruttoproduktion enligt nationalräkenskaperna.

Bortsett från tillgången till outputdata motsvarar datamaterialet för tillverkningsindustrin ganska väl den typ av dataunderlag som man kan konstruera för offentlig sektor. Detta gäller både ifråga om uppdelningen på olika inputs och längden på tidsserierna. Med avseende på antalet olika verksamheter kan man dock inom de statliga, landstingskommunala och kommunala sektorerna urskilja färre olika aktiviteter än man kan inom tillverkningsindustrin.

I den empiriska analysens första steg utnyttjades hela datamaterialet, inklusive outputdata, för att skatta kostnadsfunktionens parametrar med hjälp av gängse metoder. Syftet var att undersöka den relativa betydelsen av icke-neutral teknisk utveckling, INTU, och neutral teknisk utveckling, NTU, för att kunna ta ställning till i vilken mån det är tillräckligt att basera metoden på de grundläggande antagandena eller om det är nödvändigt att tillgripa de utvidgade antagandena. Det visade sig att för datamaterialet över tillverkningsindustrin var NTU i storleksordningen 10 gånger större än INTU. Den fortsatta analysen, där outputmätt inte utnyttjades, baseras därför på de utvidgade antagandena.

I den empiriska analysens andra steg utnyttjades inte outputdata. Effekterna av att utelämna denna information undersöktes på tre olika sätt. För det första jämfördes de skattningar av output som genererades av de utvidgade antagandena med faktiska outputdata. För det andra jämfördes faktisk och skattad arbetsproduktivitet. För det tredje jämfördes skattningarna av totalfaktorproduktivitet som erhöles då hela datamaterialet användes med skattningarna då outputdata inte utnyttjades.

Överensstämmelsen mellan faktisk och skattad output var förvånansvärt god i merparten av fallen – exempelvis var korrelationen mellan faktiskt och skattad output över 0,9 i åtta av de 14 branscherna. Endast för två branscher var skattningarna direkt dåliga. Som en direkt konsekvens av att outputs-kattningarna var goda var även skattningarna av arbetsproduktiviteten förhållandevis träffsäkra.

Utvärderingen av metodens förmåga att skatta totalfaktorproduktivitet TFP kompliceras av att jämförelsen baseras på statistiska skattningar inte bara när outputdata utelämnas, utan även i referensfallet, dvs. när informationen om output används. Orsaken är att

beräkningen av TFP baseras på parametrarna i kostnadsfunktionen, vilka måste skattas med hjälp av regressionsanalys, oavsett om outputdata är tillgängliga eller inte. Tas den resulterande osäkerheten i TFP-måtten i beaktande blir slutsatsen att överensstämmelsen mellan de TFP-mått som skattas med respektive utan outputinformation är ganska god, men inte så god som för arbetsproduktivitetsmått.

Slutsatsen blir att denna metod bör kunna vara till nytta när uppgifter saknas om den offentliga sektorns produktionsresultat. Detta kan vara fallet när det är förenat med mycket stora kostnader att inhämta relevant och tillförlitlig information om output. Ett annat skäl till att man saknar outputdata kan vara tidsbrist, exempelvis när kvartalsstatistiken produceras. Metoden kan då utnyttjas för att göra korttidsprognoser av produktivitetsutvecklingen i offentlig sektor.

Metoden som bygger på detaljerad data

Pontus Roos prövar den andra ansatsen för att mäta produktivitet för vissa offentliga tjänster. Roos prövar metoder och möjligheter att beräkna produktivetsförändringar för all offentligt tillhandahållen hälso- och sjukvårdsproduktion, med syftet att resultaten skall kunna användas i arbetet med nationalräkenskaperna.

Under senare tid har ansatser som bygger på s.k. Malmquist produktivetsindex blivit alltmer populära för beräkning av produktivetsförändringar. Malmquist indexmetoder har visat sig speciellt användbara inom tjänstesektorn och då inte minst för verksamheter som karaktäriseras av lite eller ringa inslag av marknadsprissättning. Offentligt bedriven hälso- och sjukvård är ett av många exempel där Malmquist produktivetsindex har prövats och bedömts som en väsentlig metodutveckling med stor potential i jämförelse med traditionella metoder.

Sjukvården tillhandahåller och producerar en mängd olika tjänster. Samtliga tjänster har ett övergripande mål att förbättra eller bibehålla hälsan hos patienten. Ytterst skulle man kunna säga att varje patient och hans/hennes kontakt med sjukvården, är en unik tjänst. Att hantera miljontals tjänster är inte möjligt, och knappast önskvärt, i en beräkning av produktivetsförändringar. I stället måste ett antal huvudgrupper av tjänster definieras och mätvariabler anges. Tjänsterna skall karaktäriseras av att vara medicinskt relevanta för sjukvården (producenten) och patienten (konsumenten) samt

ha en klar koppling till resursanvändningen. I det senare fallet bör beaktas att teknologiska framsteg många gånger innebär förändringar i resursanvändning och i tjänsternas kvalitet (nytta för patienten). En av många fördelar med Malmquist produktivitetsindex är att metoden fångar upp förändringar i såväl resursanvändning som förändringar i volym och kvalitet utan att kräva på förhand kända vikter (värderingar) för summering av produkter och resurser. Vidare finns i dag datorprogramvaror framtagna för beräkning av Malmquist index med hjälp av s.k. *Data Envelopment Analysis* (DEA).

I alla produktivitetsstudier är det viktigt att definiera och därmed tydliggöra, vilken produktionsenhet som beräkningarna vill belysa. I denna rapport är produktionsenheten landsting. Med utgångspunkt i produktivitetsutvecklingen på landstingsnivå beräknas därefter ett totalt mått för produktivitetsutvecklingen för samtliga landsting.

Data är hämtade från olika centrala register vid Landstingsförbundet och Socialstyrelsen. Från Landstingsförbundet finns uppgifter om bland annat totala rörliga produktionskostnader för landstingen. I rörliga produktionskostnader ingår löner, material, inköpta tjänster från privata verksamheter och från andra landstingsenheter. Kapitalkostnader ingår inte eftersom dessa uppfattas som alltför otillförlitliga för att kunna användas som mått på flödet av kapitaltjänster. Fastprisberäknade rörliga produktionskostnader används som mått på landstingets resursanvändning. Landstingets produktion mäts i ett 30-tal variabler. De flesta variablerna för sjukvårdens produktion belyser vad som produceras vid sjukhusen.

Med utgångspunkt i Socialstyrelsens Patientstatistik (en databas där samtliga patienter som vårdats minst ett dygn vid sjukhus finns registrerade) definieras 25 olika MDC (*Major Diagnostic Categories*) enligt internationell standard. MDC är en grov indelning av alla huvuddiagnoser där varje MDC motsvarar sjukdomar i ett visst organsystem eller sjukdomar med en viss etiologi. Samtliga patienter i patientstatistiken grupperas så att de tillhör någon av de 25 MDC.

I varje MDC finns ett varierande antal patienter. Mellan landsting kan förekomma vissa skillnader mellan patienterna i en viss MDC med avseende på sjukdom, sjukdomens svårighetsgrad och behovet av andra insatser i samband med behandling. För att så långt som möjligt göra MDC-grupperna homogena, tillsätts patienten en s.k. DRG-vikt (*Diagnosis Related Groups*).

Syftet i denna studie är att DRG-vikten skall fånga upp skillnader i resursanvändning mellan patienter inom en MDC och att summan av viktade patienter för en MDC utgör ett mer homogent mått på produktionen än ett ej viktat mått.

För patienter som vårdats mindre än en dag vid sjukhus, s.k. dag-sjukvård, mäts produktionen i antal patienter som behandlats. Antal läkarbesök och antal besök hos övrig personal används som mått på produktionen av sjukvårdstjänster inom primärvården och den s.k. öppna vården vid sjukhus. Det skall noteras att den psykiatriska vården ingår liksom den alkohol- och drogberoende vården.

Malmquist produktivetsindex för perioden 1997–2000 har beräknats med hjälp av PC-programvaran *OnFront 2.02*. Produktivetsindexet beräknas som lösningen till en optimeringsmodell där samtliga variabler samtidigt ingår i form av ett ekvationssystem. Det är således den totala produktivetsförändringen som beräknas i ett Malmquist produktivetsindex, och inte nyckeltal eller partiella produktivitetstal där nämnare och täljare beräknas var för sig. Resultaten, totalt för samtliga landsting, visar små årliga förändringar för perioden 1997–2000.

Resultaten skall främst ses som en illustration av hur en ansats som bygger på Malmquist produktivetsindex och lämplig datorprogramvara kan användas för kontinuerlig uppföljning av produktivitet inom sjukvårdsektorn och med direkt användning inom nationalräkenskaperna.

Data kan förbättras med hjälp av främst de databaser, som finns/byggs upp inom Socialstyrelsens kvalitetsregister. I dag finns ett 40-tal kvalitetsregister, som skulle kunna användas för att definiera och mäta kvalitetsvariabler och ingå i ett Malmquist produktivetsindex. Kataraktregistret (grå starr) är ett bra exempel. I detta register finns uppgifter om samtliga operationer vid svenska offentliga ögonkliniker. Detta gör det möjligt att följa den medicinska teknologiska utvecklingen, förbättringar av operationens medicinska utfall, risken för komplikationer samt hur kataraktoperationer påverkar möjligheterna för individen att utföra vardagliga aktiviteter. Studier har visat hur denna information från kataraktregistret kan användas för att mäta en kliniks totala produktion av katarakttjänster och förändringar i produktionen över tiden när kvalitativa aspekter beaktas.

Andra stora register, som kan nämnas, är register för höftoperationer, knäoperationer, kranskärlsoperationer, diabetesvård och andningsorganens sjukdomar. Inom den psykiatriska vården pågår

arbete med att se över bland annat metoder och variabler för att bättre beskriva tillståndet samt utvecklingen inom denna del av sjukvården.

För att möjliggöra en kontinuerlig uppföljning av produktivetsförändringar inom sjukvården finns behov av att en databas skapas för detta ändamål. Datakällorna vid Socialstyrelsen och Landstingsförbundet behöver synkroniseras så att kopplingen mellan resurser, patienter och produktionsresultat blir enhetlig och så stark som möjligt.

Erfarenheter av produktivetsmätningar inom statliga myndigheter i Sverige

Utredningen har även tagit initiativ till att beskriva metoder för att beräkna samt redovisa produktivetsutvecklingen inom statliga myndigheter. Utredningen har också vid sina studiebesök i andra länder diskuterat deras erfarenheter av produktivetsmätningar för statliga myndigheter.

Richard Murray, chefekonom vid Statskontoret, har på uppdrag av utredningen tagit fram en rapport som beskriver hur produktiviteten skulle kunna redovisas inom statliga myndigheter. Den ena delen av uppdraget var att redovisa erfarenheter i Sverige av att beräkna produktivetsförändringar inom statliga myndigheter. Den andra delen var att beskriva hur statliga myndigheter skulle kunna redovisa mått på sin egen produktivetsutveckling i sin årsredovisning, och att bedöma vilken typ av uppgifter som krävs för att kunna göra detta. I följande avsnitt redovisas resultaten av dessa analyser.

I rapporten skulle också exempel på hur man går till väga för att beräkna produktivetsförändringar i statliga myndigheter i andra länder belysas. Dessutom skulle rapporten ange vilka ändringar som krävs i förordningar om årsredovisningar, bokföring, allmän uppgiftsplikt e.d. för att statliga myndigheter skulle kunna börja redovisa sin egen produktivetsutveckling. Murrays rapport *Kan och bör produktiviteten i statens verksamhet mätas?* redovisas som bilaga 6 till utredningens föreliggande slutbetänkande.

I en serie studier har produktiviteten mätts i den offentliga sektorn i Sverige. Statskontoret gjorde 1985 en studie av produktivetsutvecklingen för statliga myndigheter. Försvarets forskningsanstalt gjorde 1986 en studie av produktivetsutvecklingen i för-

svaret. Enskilda forskare gjorde i mitten av 1980-talet studier av Vägverket samt universitets- och högskoleväsendet. Denna grupp av studier sträckte sig i flertalet fall över perioden 1960–1980.

På uppdrag av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) gjorde Statskontoret i samarbete med Statistiska centralbyrån en uppföljning av de ovan nämnda studierna för perioden 1980–1992.

Dessutom gjorde Statskontoret, på uppdrag av regeringen, beräkningar av nio statliga myndigheters produktivitetsutveckling under perioden 1990–1997.

De nämnda studierna, utom den sistnämnda, gjordes i syfte att komplettera nationalräkenskaperna. Den sistnämnda studien gjordes i första hand för att se i vilken mån myndigheterna själva klarade av att göra produktivitetsberäkningar som ett led i sin resultatredovisning och för att informera riksdagen om utvecklingen av statsförvaltningen. Myndigheterna gjorde själva en mycket stor del av beräkningsarbetet.

En övergripande slutsats utifrån de tidigare studierna är att det är möjligt att beräkna produktiviteten för stora delar av den offentliga sektorn och även för statliga myndigheter. Avgörande för vilken typ av beräkningar som bör göras och med vilken grad av precision, är ändamålet med beräkningarna. De beräkningar som gjorts fyller väl syftet att ge en övergripande bild av såväl den statliga sektorn som den offentliga sektorn som helhet vad gäller den allmänna utvecklingen av volymen av offentliga tjänster, av priser på dessa tjänster, av kvalitet – med vissa reservationer – och effektivitet i produktionen samt de implikationer detta har för finansiering – upplåning och skattekvot – samt för bruttonationalprodukt och köpkraftsparitet.

Behovet av information om enskilda myndigheters prestationsvolym, kvalitet och produktivitetsutveckling inom ramen för resultatstyrningen kräver en mer detaljerad redovisning än den nationalräkenskaperna behöver. Myndighetsvisa produktivitetsberäkningar i årsredovisningar eller andra sammanhang kan göras mer mångfacetterade och förses med utförliga analyser och kommentarer. Myndighetsvisa volym- och produktivitetsredovisningar utgör – rätt utformade – utmärkta primärdata för volym- och produktivitetsberäkningarna i nationalräkenskaperna. Bortsett från detaljeringsgraden sammanfaller behoven för nationalräkenskaperna och resultatstyrningen mycket väl. Den i bilagan omnämnda nationalräkenskapsmetoden har visat sig lämpa sig mycket väl för myndigheters resultatredovisning.

Murray kommer i sin studie fram till att det i huvudsak finns tre möjliga vägar att gå för att få fram data och kunna beräkna produktiviteten inom statliga myndigheter:

1. Årsvisa, fristående studier av produktivitetens utvecklingen i den statliga sektorn utförs av SCB eller någon annan organisation. Detta görs med tillgängliga data från myndigheterna.
2. SCB ges i uppdrag att med en enkät insamla behövliga data från myndigheterna, som åläggs att svara. SCB eller någon annan organisation gör en sammanställning.
3. Myndigheterna åläggs att redovisa produktivitetens utvecklingen i sina årsredovisningar. Detta låter sig göras inom ramen för förordningen om Årsredovisning och budgetunderlag (2000:605) med två mindre förändringar, som egentligen bara återför förordningen till dess grundform, och tillägget att myndigheten skall redovisa en sammanvägd produktivitetens utveckling. Som normgivare och övervakare fungerar Ekonomistyrningsverket, liksom ifråga om andra aspekter av ekonomiadministrationen inom staten.

Statistikunderlag för att mäta produktiviteten inom statliga myndigheter finns i dag i betydligt större omfattning och av bättre kvalitet än när de första omgångarna av produktivitetsstudier gjordes i Sverige i början av 1980-talet respektive i början av 1990-talet. Detta sammanhänger med en fortgående utveckling av myndigheternas redovisning och av utvecklingen av resultatredovisningen. Myndigheterna redovisar i dag kostnader jämsides med anslagsavräkningen. Tämligen små justeringar krävs för att göra de redovisade kostnaderna enhetliga och konsistenta med nationalräkenskaperna.

Prestationsredovisningen har kommit ganska långt på många statliga myndigheter och innefattar volymer, styckkostnader och kvalitet. Ett växande antal myndigheter redovisar produktivitetens utvecklingen samlat för hela sin verksamhet. Mycket återstår dock att göra, enligt Murray, för att förbättra alla slag av primärdata, för att innefatta kvalitetsförändringar i prestationsmått och för att analysera produktionen av offentliga tjänster för att rätt förstå hur effektiviteten främjas.

Erfarenheter från andra länder

FN (SNA 93) och Eurostat (ESA 95) rekommenderar numera volymmått på produktion av offentliga tjänster, i första hand för individuella tjänster men även för kollektiva tjänster. OECD har bedrivit ett omfattande arbete tillsammans med ett antal länder för att utveckla volymmått för offentliga tjänster. Bakgrunden torde vara det stegrade behovet och önskemålen om rättvisande internationella jämförelser, t.ex. för att fördela avgifter till internationella organisationer, för att fördela bidrag till olika länder, för att operationalisera överenskommelser om finansiell stabilitet etc. Med tanke på den offentliga sektorns mycket stora andel av de flesta länders ekonomier blir jämförelser av bruttonationalprodukt och av köpkraft missvisande om inte produktivitetens utvecklingen i den offentliga sektorn beräknas respektive om inte priset på offentliga tjänster innefattas i köpkraftspariteterna.

Danmark, Finland, Nederländerna, Storbritannien och Australien är exempel på länder som är på god väg att införa produktivetsberäkningar för offentlig sektor i nationalräkenskaperna och då även för dess statliga del. Parallellt finns ett intresse av att utveckla myndigheternas resultatredovisningar. I Murrays rapport för utredningen finns en beskrivning av det arbete, som har genomförts och pågår inom dessa fem länder.

Danska myndigheter har som rekommendation att i årsredovisningen redovisa produktiviteten under de tre senaste åren. Huvudprincipen är att om det finns mål angivna för produktivitet, service och kvalitet så skall resultatet också rapporteras. Departementen (inom ministerierna) kan ställa krav på jämförbarhet, eller så får myndigheterna välja själva hur produktivitet, service och kvalitet skall mätas och redovisas. Detta har resulterat i en ganska stor mängd information om produktionsvolym, produktivitet, service och kvalitet.

I Danmark har man vidare i år beslutat att införa kostnadsbaserad redovisning i såväl stat som kommun fr.o.m. år 2004. Syftet är bl.a. att kunna redovisa styckkostnader för olika offentliga tjänster. Det kommer att ge en bättre grund för att på lite längre sikt använda redovisningen för produktions- och produktivetsberäkningar för den offentliga sektorn i nationalräkenskaperna.

Statistikbyrån i Finland har sedan 1995 samlat in data från ett stort antal statliga myndigheter och beräknat produktivitetens utvecklingen för dessa. Målsättningen är att få fram en reguljär statistik,

som fortlöpande skall komplettera nationalräkenskaperna fr.o.m. år 2006. Regeringen använder för övrigt redan de aggregerade mätten i sin redovisning till riksdagen rörande förvaltningens utveckling.

I Nederländerna har på senare tid intresset för produktivetsanalyser ökat. Med den nya budgetteknik, som nu utvecklas i landet, kommer statistik över produktionsvolym och kostnader att växa snabbt, vilket ger nya möjligheter att få fram produktivetsberäkningar för offentliga myndigheter. Budgettekniken går ut på att betala myndigheterna efter levererad produktion baserat på ett pris, som har satts i budgetförhandlingarna. Denna budgetteknik skall tillämpas när självständiga myndigheter bildas och har numera fått en ganska stor omfattning.

Sedan 1995 har *Office of National Statistics* (ONS) i Storbritannien arbetat med att få fram volymmätt för produktionen inom offentlig sektor i syfte att innefatta dessa i nationalräkenskaperna. Från och med 1998 började nya volymindikatorer gradvis att användas för nationalräkenskaperna. Nu baseras ca 70 procent av den offentliga sektorn (statliga och kommunala myndigheter exklusive statliga företag) i nationalräkenskaperna på nya volymläsningsberäkningar, varav sjukvård och utbildning utgör stora delar.

I Australien har statistikbyrån nyligen börjat publicera nationalräkenskaper baserade på volymmätt för områdena hälso- och sjukvård samt utbildning. Dessa mått indikerar en produktivetsökning. Dock innefattar de inte någon kvalitetsjustering och beräkningarna anses osäkra. Möjligen kan volymläsningsberäkningarna inom några år komma att utökas till att omfatta produktionen för polismyndigheten, brandkåren, skattemyndigheten och administrationen av socialförsäkringar.

6.6 Snabbindikator för BNP-tillväxten baserad på aktivitetsindex

Som ett led i en uppsnabbning av den ekonomiska statistiken har utredningen undersökt möjligheten att ta fram en snabbindikator för den kvartalsvisa BNP-tillväxten. SCB redovisar månadsvis ett s.k. aktivitetsindex, som skulle kunna utgöra underlag för en sådan snabbindikator av BNP. I detta syfte har utredningen givit Sven Öhlén vid SCB i uppdrag att undersöka hur väl aktivitetsindex överensstämmer med den första redovisade kvartalsvisa BNP-tillväxten. I uppdraget ingick också att beskriva alternativa metoder

för hur aktivitetsindex skulle kunna användas för att få fram en snabbindikator för den kvartalsvisa BNP-tillväxten. Studien redovisas som bilaga till föreliggande slutbetänkande.¹ I detta avsnitt redovisas huvudresultaten av uppdraget.

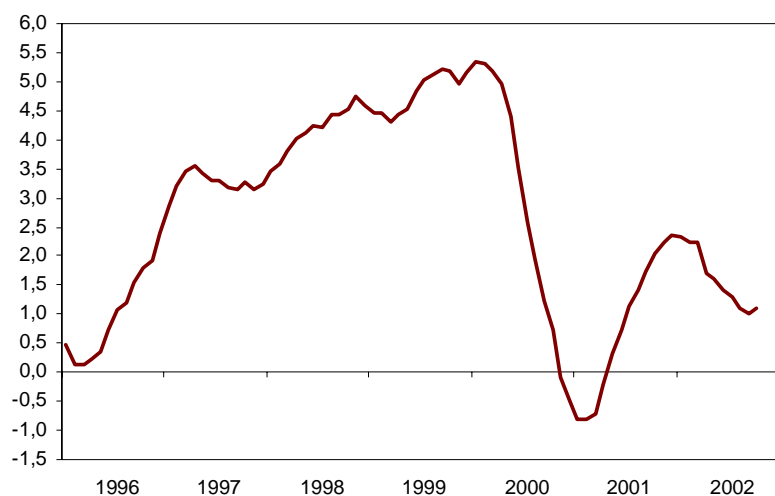
SCB:s aktivitetsindex

SCB producerar sedan 1998 ett månatligt aktivitetsindex för Sveriges ekonomi. Syftet med detta aktivitetsindex är att vara en månadsindikator för BNP i fasta priser. Indikatorn fångar dessutom vändpunkter i konjunkturen, vilket illustreras i diagram 6.4 nedan.

Aktivitetsindex baseras på snabbstatistik för omsättningen i detaljhandeln, antal arbetade timmar för offentligt sysselsatta, industriproduktionsindex, varuexporten samt varuimporten. Aktivitetsindex är en modellbaserad skattning av en månatlig BNP. Modellen estimeras för kvartalsdata och tillämpas på motsvarande månadsdata. Säsongrensning av aktivitetsindex görs med utnyttjande av programmet TRAMO/SEATS, som även används för säsongrensning av BNP. Dessutom anpassas indexet så att det överensstämmer med BNP enligt de kvartalsvisa nationalräkenskaperna så långt det finns utfall. Indexet byggs alltså på med den månadsvisa indikatorn för BNP, innan det finns ett faktiskt utfall från nationalräkenskaperna för det senaste kvartalet.

¹ Bilaga 7, *Forecasting GDP within the Framework of the Swedish Activity Index* AÖvev, septem2

Diagram 6.4. Aktivitetsindex
Säsongrensad månadsförändring uppräknad i årstakt

Källa: SCB

Data t.o.m. oktober 2002

Uppdrag från utredningen

Som nämndes ovan gav utredningen Sven Öhlén vid SCB i uppdrag att undersöka hur väl aktivitetsindex överensstämmer med den första redovisade kvartalsvisa BNP-tillväxten. En av slutsatserna i Öhléns studie är att medelvärdet för den första publicerade tillväxttakten för månaderna i ett kvartal enligt aktivitetsindex kan hamna långt från tillväxttakten enligt det första redovisade BNP-utfallet för kvartalet. För beräkningen användes alltså den första redovisade procentuella, säsongrensade förändringen för respektive månad enligt aktivitetsindex. För varje kvartal beräknades det aritmetiska medelvärdet av förändringstakten för de tre månaderna i kvartalet. För vissa kvartal blev skillnaden i tillväxttakt betydlig, (se tabell 6.2) över en procentenhet. Den största skillnaden under den undersökta perioden uppgick till hela 1,4 procentenheter. Utifrån resultatet drog Öhlén slutsatsen att det inte vore effektivt att använda medelvärdet för de första beräkningarna av aktivitetsindex för att förutspå det första kvartalsvisa BNP-utfallet.

Däremot pekar studien på att det med andra metoder skulle kunna vara möjligt att utnyttja aktivitetsindex för en uppskattning av det kommande BNP-utfallet. Öhléns studie visar att om medelvär-

det av förändringstakten för de två senast redovisade månaderna i aktivitetsindex uppräknas till kvartalstakt hamnar resultatet mycket nära det första BNP-utfallet under perioden 1999–2001. För beräkningen används den procentuella förändringstakten per månad enligt det trendskattade aktivitetsindexet. Om i stället den säsongrensade serien skulle ha använts hade det visat något sämre resultat.

Tabell 6.2. Avvikelser mellan aktivitetsindex och BNP

År	Kvartal	Procentenheter
1999	1	
	2	-0,7
	3	-0,3
	4	0,9
2000	1	1,0
	2	-0,1
	3	0,0
	4	0,9
2001	1	-1,2
	2	-1,0
	3	1,4
	4	-0,4

Anm. Avvikelsen mellan första beräkningen av kvartalsförändringen enligt aktivitetsindex respektive nationalräkenskaperna. Uppgift för första kvartalet 1999 saknas eftersom SCB fr.o.m. första kvartalet 1999 bytte metod för beräkningen av aktivitetsindex, varför den säsongrensade förändringen mellan fjärde kvartalet 1998 och första kvartalet 1999 inte är relevant för denna studie.

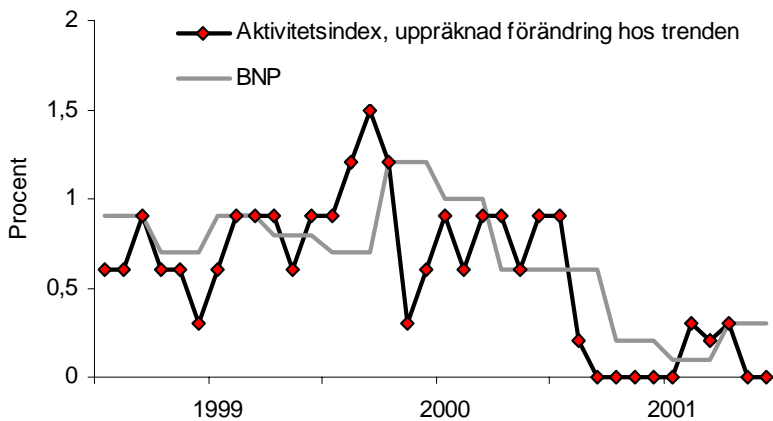
Förvånande är att medelvärdet för den första månaden i kvartalet och den närmast föregående månaden uppräknat till kvartalstakt gav anmärkningsvärt bra resultat. Under den undersökta perioden från första kvartalet 1999 till och med fjärde kvartalet 2001 uppgick felet till endast i genomsnitt 0,2 procentenheter (enligt *Route Mean Square Error*, dvs. RMSE). Med andra ord skiljde sig skattningen från den första redovisade BNP-tillväxten med endast ca 0,2 procentenheter i genomsnitt. Det största felet av skattningen under hela perioden baserad på beräkningen utifrån den första månaden i respektive kvartal uppgick till endast 0,3 procentenheter (se tabell 6.3 samt diagram 6.5).

Tabell 6.3. Uppräkning av aktivitetsindex till kvartalstakt och den säsongrensade BNP-tillväxten enligt nationalräkenskaperna

År	Månad	Aktivitets- index	BNP- tillväxt	Differens i procentenheter
1999	januari	0,6	0,9	-0,3
	april	0,6	0,7	-0,1
	juli	0,6	0,9	-0,3
	okt	0,9	0,8	0,1
2000	januari	0,9	0,7	0,2
	april	1,2	1,2	0,0
	juli	0,9	1,0	-0,1
	okt	0,9	0,6	0,3
2001	januari	0,9	0,6	0,3
	april	0,0	0,2	-0,2
	juli	0,0	0,1	-0,1
	okt	0,3	0,3	0,0

Anm. Tabellen visar skillnaden mellan BNP-tillväxten och aktivitetsindex trendskattade serie uppräknad till kvartalstakt.

Diagram 6.5. Aktivitetsindex uppräknad till kvartalstakt och BNP-tillväxt

Anm. Diagram 6.5 visar dels uppräkning av trend till kvartalstakt utifrån den första beräkningen av aktivitetsindex, dels den säsongrensade förändringen av BNP per kvartal.

Det finns en rent matematisk förklaring till att skattningen utifrån den första månaden i kvartalet ger så goda resultat. Det är nämligen så att den första månaden ju fångar en betydande del av förändringen från föregående kvartal. Förändringen mellan första månaden i ett kvartal och de tre föregående månaderna väger alltså tyngst då förändringen mellan kvartalen beräknas.

Ett alternativ vore därför att väga samman förändringstalen hos aktivitetsindex för de två första månaderna i kvartalet, för att fånga in information även för den andra månaden. Efter sammanvägningen skulle sedan uppräknings till kvartalstakt göras. Resultatet av en sammanvägning ger också små fel, i genomsnitt endast ca 0,3 procentenheter under perioden 1999–2001.

Den undersökta perioden är emellertid kort, endast tolv kvartal, och skattningarna bör provas under en längre period för att slutsatser skall kunna dras om tillförlitligheten i resultaten och möjligheten att använda dem för att förutspå det första BNP-utfallet. Dessutom finns behov av en vidare analys av hur resultaten kan förklaras. Vidare skulle SCB kunna pröva om mer information skulle kunna tillföras i aktivitetsindex, och om det skulle leda till ännu bättre skattningar av det första BNP-utfallet.

6.7 Uppsnabbning av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna

Utredningen konstaterade i sitt delbetänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) att det framstod som särskilt angeläget att snabba upp den ekonomiska statistiken på vissa områden, främst den kortperiodiska statistiken. Användarstudien bekräftade ett ökat behov av snabbare statistik som underlag för penningpolitiska och ekonomisk-politiska beslut, prognoser och utredningsverksamhet.

Flera viktiga användare vill få en snabbare publicering av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna. Många användare pekade på USA som ett föredöme med en första preliminär publicering efter 25–30 dagar. En annan möjlighet vore enligt vissa användare att utvidga snabbversionen för andra kvartalet, som publiceras efter knappt 40 dagar, även till övriga kvartal. Det framfördes också önskemål om s.k. *flash estimates* av BNP, dvs. beräkningar som i hög grad baseras på uppskattningar och prognoser. Finland nämndes här som ett exem-

pel. Samtidigt betonade många kravställare nödvändigheten av en god tillförlitlighet.

Internationella krav

Krav på snabbare nationalräkenskaper finns också inom EU/EMU. Inför bildandet av den ekonomiska och monetära unionen (EMU) framstod tillgången till aktuell kortperiodisk ekonomisk statistik som underlag för den gemensamma penningpolitiken och det ekonomisk-politiska beslutsfattandet inom EU som bristfällig. En handlingsplan, *Action Plan on EMU Statistical Requirements*, antogs 2001 (se vidare avsnitt 5.3). Enligt planen skall statistik över de kvartalsvisa nationalräkenskaperna levereras av medlemsländerna till Eurostat senast 70 dagar efter kvartalets utgång. Sverige uppfyller detta krav fr.o.m. 2002.

Ytterligare ansträngningar att förbättra det statistiska underlaget, särskilt för de penningpolitiska behoven inom EMU, där ECB har ett betydligt sämre underlag än sin amerikanska motsvarighet *Federal Reserve Board*, startades hösten 2001. En EU-arbetsgrupp genomförde två benchmarkingstudier (se även avsnitt 5.4) avseende den kortperiodiska ekonomiska statistiken, bl.a. nationalräkenskaperna.

Den ena studien, en jämförelse av statistiken i EU och USA, visade att nationalräkenskaperna redovisades betydligt snabbare i USA än för EU/EMU. I USA redovisas den första versionen, *advanced*, av nationalräkenskaperna 25–30 dagar efter kvartalsskifte medan aggregat på EU/EMU-nivå finns klara efter 70 dagar. Den andra studien, en jämförelse mellan EU-ländernas nationella statistik, visade på stora skillnader i snabbhet mellan länderna. Storbritannien är snabbast med den första presentationen av BNP. Den kommer ca 28 dagar efter kvartalsskifte.

Arbetet med en förbättring av tillgången till aktuell ekonomisk korttidsstatistik på EU/EMU-nivå har därefter fortsatt och resulterat i en överenskommelse om att, efter amerikanskt mönster, etablera en lista på de viktigaste indikatorerna, *Principal European Economic Indicators* (PEEI), som bör tas fram snabbt efter mätperioden. Av de totalt 19 indikatorerna avser fyra nationalräkenskaperna.

Ett första BNP-estimat med viss nedbrytning skall finnas 45 dagar efter kvartalets utgång. Man avser att arbeta vidare mot målet att kunna presentera detta första estimat efter 30 dagar. Det första estimatet skall sedan följas av ytterligare två versioner med finare

nedbrytning på branscher respektive sektorer. Dessa två versioner skall finnas 60 respektive 90 dagar efter kvartalets utgång. Den fjärde indikatorn avser en redovisning av den offentliga sektorns finanser vilka också skall presenteras efter 90 dagar.

En uppsnabbning av nationalräkenskaperna på EU/EMU-nivå innebär inte nödvändigtvis att den nationella statistiken måste tas fram lika snabbt, i synnerhet inte för ett litet land som Sverige, som har en relativt liten andel av EU:s BNP. Däremot kommer naturligtvis trycket att öka på enskilda länder att ta fram nationalräkenskaper på nationell nivå lika snabbt som på EU/EMU-nivå och de stora EU-länderna har deklarerat att de för egen del avser att ta fram den nationella statistiken lika snabbt som den europeiska. Även Statistiska centralbyrån har deklarerat detta, dock med reservationen att tillräckliga resurser finns tillgängliga.

Aktualiteten för de svenska nationalräkenskaperna

Som framgått ovan är den svenska statistiken föremål för krav på uppsnabbning, som har sitt ursprung både nationellt och internationellt. Kraven från EU har under senare år lett till en uppsnabbning även av den svenska statistiken. Kravet enligt *Action Plan* att kvartalsräkenskaperna skall vara klara senast 70 dagar efter kvartalets utgång har sålunda bidragit till att de svenska beräkningarna för kvartal 1, 3 och 4 från att för år 2000 ha publicerats i genomsnitt 72 dagar efter kvartalets utgång fr.o.m. 2002 klarar EU:s krav och publiceras i genomsnitt 66 dagar efter kvartalsskifte¹.

Statistiken för andra kvartalet tas fram i två versioner. En något förenklad snabbversion tas fram redan efter knappt 40 dagar. Skälet till detta är att Finansdepartementet behöver aktuella data i sitt arbete med budgetpropositionen. En ordinarie version av andra kvartalet kommer ca 86 dagar efter kvartalsskiftet. Skälen till att den ordinarie publiceringen av andra kvartalet är relativt sen jämfört med publiceringen av övriga kvartal är dels att tillgången till primärstatistik försenas p.g.a. semestermånaderna, dels att efterfrågan bedöms som låg p.g.a. att snabbversionen finns. Kraven på täckning enligt *Action Plan* uppfylls dock inte av snabbversionen.

¹ För fjärde kvartalet och helåret tas statistik fram senast efter 60 dagar som underlag för rapporteringen till EU avseende konvergenskriterierna. Uppgifterna omfattar BNP, den offentliga sektorns finansiella sparande, bruttoinvesteringar samt räntor, allt i löpande priser.

I ett internationellt perspektiv intar de svenska nationalräkenskaperna en mellanposition när det gäller aktualitet. Resultaten av de benchmarkingstudier som redovisas i avsnitt 5.4 visar att Sverige ligger i mitten av EU-länderna med en publicering ca 70 dagar efter kvartalsskifte. Jämförelsen gällde publiceringen av BNP och i några fall är redovisningarna i andra länder mer begränsade än den svenska kvartalsredovisningen. Av EU-länderna har Storbritannien den snabbaste första publiceringen av BNP-utvecklingen, ca 28 dagar efter kvartalets utgång. Nederländerna och Italien publicerar efter 45 dagar och Tyskland efter 55 dagar.

Studien av USA visar att de är mycket snabba och kommer med en första, *advanced*, version av kvartalsräkenskaperna efter 25–30 dagar. Av övriga länder som utredningen har studerat har Australien och Kanada en något snabbare publicering än Sverige. Australien publicerar sin kvartalsstatistik efter 60 dagar. Kanada publicerar BNP-utvecklingen månadsvis efter ca 60 dagar. Nya Zeeland har däremot en avsevärt senare publicering än Sverige.

Modeller för en uppsnabbning av nationalräkenskaperna

Det finns olika möjliga ansatser eller kombinationer av ansatser för att uppnå en uppsnabbning av de svenska kvartalsräkenskaperna. Med utgångspunkt från nuvarande ordinarie kvartalsberäkningar kan möjligheterna till uppsnabbning prövas med hjälp av snabbare primärstatistik, nya alternativa informationskällor, estimeringsteknik etc. En annan utgångspunkt är att utgå från beräkningsmetoderna för den snabbversion för andra kvartalet som publiceras efter knappt 40 dagar. En utveckling av aktivitetsindex till en BNP-indikator som publiceras kvartalsvis med kort tidseftersläpning är ytterligare en modell.

Möjligheterna att utveckla aktivitetsindex till en snabbindikator för BNP-tillväxten diskuteras närmare i avsnitt 6.6. De studier som redovisas och diskuteras i avsnittet visar att det kan finnas förutsättningar att etablera en BNP-indikator, som med relativt god tillförlitlighet visar kvartalsutvecklingen redan i anslutning till kvartalsskiftet och inom 30 dagar efter detsamma. Det behövs emellertid ytterligare studier och tester innan mer definitiva slutsatser kan dras. Etablerandet av en sådan indikator kan vara en (del)lösning på behovet av riktigt snabb information om BNP-utvecklingen. Det bör noteras att en sådan indikator enbart skulle ge en skattning av

BNP-utvecklingen och begränsad eller ingen information på lägre nivå.

Möjligheterna till en uppsnabbning av de ordinarie kvartalsräkenskaperna från ca 70 dagar (ca 86 dagar för andra kvartalet) till 40–45 dagar har studerats av SCB på uppdrag av Riksbanken¹. Studien visar att en sådan uppsnabbning knappast är möjlig inom ramen för nuvarande beräkningsrutiner. Den visar också att begränsade åtgärder kan bidra till en måttlig uppsnabbning så att kvartalen ett, tre och fyra skulle kunna publiceras ca 65 dagar efter kvartalsskifte. Kvartal 2 skulle fortfarande komma avsevärt senare p.g.a. svårigheterna att få uppgiftslämnarna att lämna underlag i tid till primärstatistiken under semesterperioden.

En radikal uppsnabbning kräver en betydande uppsnabbning av viktig primärstatistik och ökad användning av estimering och modellanvändning när data saknas. Som framgår av avsnitt 7.5 finns uttalade planer på att snabba upp viktiga korttidsindikatorer på EU-nivå. Det är en strävan som SCB avser att följa när det gäller den svenska nationella statistiken. Metoder och erfarenheter avseende estimering och modellanvändning när dataunderlag saknas för hela beräkningsperioden finns i andra länder, inte minst i USA.

Med en ambition att i ett första steg ta fram kvartalsräkenskaper 40–45 dagar efter kvartalsskifte, dvs. i enlighet med PEEI-kraven, förefaller det lämpligaste och snabbaste angreppssättet vara att utgå från produktionen av snabbversionen för andra kvartalet och undersöka om dessa beräkningsrutiner kan tillämpas även för övriga kvartal. Den ovannämnda studien omfattar även möjligheterna att producera en snabbversion för samtliga kvartal. Vidare bör viktiga förbättringar i underlag och beräkningsrutiner identifieras för att uppnå så god kvalitet som möjligt.

I några fall baseras beräkningarna på källor som enbart tas fram inför snabbversionen. Det gäller Ekonomistyrningsverkets (ESV) specialbearbetning av statens inkomster och utgifter, Konjunkturinstitutets (KI) prognos för industriproduktionen och Jordbruksverkets prognos över jordbruksproduktionen. Det bör vara möjligt att ta fram motsvarande underlag även för övriga kvartal. I övrigt finns snabbversionens underlag tillgängligt även för övriga kvartal. Det torde därmed finnas möjligheter att inom en relativt nära framtid producera en snabbversion för samtliga kvartal.

¹ En förstudie över möjligheterna att snabba upp de kvartalsvisa nationalräkenskaperna, SCB dec. 2001.

Det finns dock några andra viktiga aspekter som måste uppmärksammas. För att uppnå en bra och jämn kvalitet i statistiken bör tillgången till primärdata förbättras samt metoder för estimering m.m. utvecklas när data fattas. Även datasystemet måste förbättras. Nuvarande Excel-system saknar viktiga funktioner och kan inte betraktas som en stabil och säker miljö för en löpande produktion. Slutligen är en utbyggnad av statistiken också beroende av resurser.

Tillgången till primärdata kan förbättras dels genom att viktiga statistikällor snabbas upp, dels genom att ny statistik introduceras. Möjligheterna att använda alternativa redan existerande källor bör också prövas. Uppsnabbningen av ekonomiska indikatorer diskuteras i avsnitt 7.5. Etablerandet av PEEI innebär ur svensk synpunkt snabbare statistik för bl.a. industriproduktion, byggproduktion, omsättning i detaljhandeln och utrikeshandeln med varor. För detaljhandeln gäller att statistiken kommer att snabbas upp redan 2003 och tas fram ca 28 dagar efter månadskifte. Inom vissa andra områden kan primärstatistiken också erhållas snabbare än i dag eftersom färdigställandet av statistiken har anpassats till nationalräkenskapernas nuvarande behov.

I avsnitt 7.2 behandlas frågan om behovet av ny statistik på ett antal områden. Där diskuteras bl.a. behovet av utförligare statistik för tjänstenäringsarna. Snabba indikatorer avseende produktion, leveranser, order och kapacitetsutnyttjande är statistik som kan tillkomma. Utvecklandet av nya tjänsteprisindexar innebär också en förbättring, både kvalitativt och tidsmässigt. Nationalräkenskaperna beräknar i dag löneindexar baserade på den kortperiodiska lönestatistiken, som är tillgänglig ca 60 dagar efter kvartalets utgång. De nya prisindexarna enligt internationellt godkända metoder kommer att vara tillgängliga senast efter 45 dagar. Förslag om korttidsindikatorer för tjänster diskuteras också inom EU.

Även om ESV kan förse SCB med specialbearbetningar av statens inkomster och utgifter är kvaliteten i dessa siffror, även i de ordinarie siffrorna, mycket bristfällig. Revideringarna är stora och tillförlitligheten måste höjas. SCB och ESV har gemensamt diskuterat olika möjligheter att förbättra underlaget. En idé har varit att föreslå att kvartalsbokslut införs, åtminstone för vissa myndigheter. Ett annat område där en uppsnabbning vore värdefull, inte bara för nationalräkenskaperna, är momsstatistiken.

Många användare har, samtidigt som man önskat snabbare kvartalsräkenskaper, anfört att man inte vill se någon försämring i tillförlitligheten. Snabbversionen för andra kvartalet har tagits fram

sedan 1995. Utfallen jämfört med respektive ordinarie utfall har för BNP avvikit med i genomsnitt 0,3 procentenheter. Den högsta avvikelsen uppgår till 0,7 procentenheter. För delkomponenterna varierar avvikelserna mer. De största avvikelserna visar statlig konsumtion och fasta bruttoinvesteringar.

En snabbversion av kvartalsberäkningarna på det sätt som beräkningarna utförs i dag skulle således inte ge lika stor tillförlitlighet som de nuvarande 70-dagarsversionerna. Det är därför viktigt att de möjligheter som beskrivits ovan att förbättra beräkningarna kommer till stånd. Ett genomförande av en snabbversion av kvartalsräkenskaperna bör också åtföljas av en utförlig kvalitetsbeskrivning av statistiken. Samtidigt bör en snabbversion av kvartalsräkenskaperna ses som en ny produkt som är ett komplement till senare, mer tillförlitliga versioner.

Avslutande kommentarer

Det finns en stark efterfrågan på snabbare information om BNP-utvecklingen. Behoven från svenska användare och kraven på EU/EMU-nivå förstärker varandra. Snabbheten i de amerikanska nationalräkenskaperna, som tas fram i en första version redan efter 25–30 dagar, utgör ett mål på längre sikt för det europeiska statistiska systemet och för Sverige. För en utförlig, men samtidigt snabb, redovisning av nationalräkenskaperna kan en utveckling av nuvarande snabbversion för andra kvartalet vara en modell. En sådan lösning förutsätter att dataunderlaget successivt förbättras och snabbas upp samtidigt som nya metoder för estimering etc. prövas. Med en tydlig kvalitetsdeklaration kan sådana beräkningar införas relativt snabbt och successivt förbättras. En utveckling av aktivitetsindex till en snabb BNP-indikator kan också vara en möjlighet att på relativt kort sikt kunna få fram information om BNP-utvecklingen.

6.8 Den svarta ekonomin

Det som brukar kallas svart ekonomi är uppenbart en mycket besvärande företeelse i moderna välfärdssamhällen, både genom skatteundandragande och genom den snedvridning av konkurrensförhållanden som detta innebär. I fokus här är emellertid de kvalitets-

problem som uppkommer i statistik över ekonomi och sysselsättning, genom att verksamheter som är dolda inte kommer att avspeglas i statistiken, som därför i kanske många fall kan bli missvisande. En av utredningens uppgifter är enligt direktiven att analysera krav på primärstatistiken, i första hand som underlag till nationalräkenskaperna, vilket bl.a. inkluderar den dolda ekonomin. Denna uppgift behandlas i föreliggande avsnitt, som bygger på ett arbete som en tidigare chef för nationalräkenskaperna, Åke Tengblad, har utfört för utredningen. Han har även utarbetat en bilaga om den svarta ekonomin till utredningen. Avsnittet inleds med en översikt av olika sätt att beräkna den svarta ekonomin som är hämtat från Skattebasutredningens betänkande.¹

Olika metoder att beräkna svart ekonomi

Det har gjorts många försök, med olika metoder, att mäta hur stor den svarta ekonomin är. Det har blivit allt viktigare på senare tid då en del av EU-avgiften baseras på bruttonationalinkomsten (BNI). För detta syfte är det viktigaste att svart ekonomi inkluderas i beräkningarna av bruttonationalprodukten (BNP) och inte nödvändigtvis att beräkna svart ekonomi som en andel av BNP. Sättet att mäta brukar delas in i indirekta och direkta metoder.

¹ SOU 2002: 47 *Våra skatter?* Betänkande Från Skattebasutredningen, kapitel 8 "Beräkning av den svarta ekonomin".

Tabell 6.4. Översikt över indirekta och direkta metoder att beräkna den svarta ekonomin

	Indikation på	Underlag m.m.
Indirekta metoder		
Disponibelinkomstmetoden	Svarta arbets- ersättningar	För hushållssektorn i NR jämförs inkomstanvändningen för konsumtion och sparande med de inkomster som redovisas till beskattning.
BNP-metoden	Svarta arbets- ersättningar	Jämförelse av BNP mätt från användningssidan med BNP från inkomstsidan.
Disponibel inkomst och utgiftsstruktur (mikrodata)	Underrapporterade inkomster från utlandet	Hushållsbudgetundersökningar. Jämförelse mellan inkomster och utgiftsstruktur för olika kategorier av hushåll.
Skattebasmetoden	Dolda inkomster från utlandet	Inkomstskattebasen jämförs med konsumtionsskattebasen
Restposten i finansräkenskaperna	Hushållens dolda tillgångar i utlandet	Över åren ackumulerat sparande som inte fångas upp i rapporteringen från finansiella institutioner m.m.
Momsdiskrepansen	Fusk med momsredovisningen	Teoretiskt beräknad moms enligt NR:s input-output-modeller jämfört med faktiskt redovisas moms
Monetära metoder	Dolda aktiviteter som betalas med kontanter	Utvecklingen av kontantanvändningen. Beräkning av ett "överskott" av kontanter som inte förefaller kunna förklaras med normala aktiviteter.
Direkta metoder		
Intervjuer	Främst inriktat på svartarbete	Enkäter, intervjuer
Skatteförvaltningens kontroller		Slumpmässiga revisioner/kontroller där resultatet systematiseras så att slutsatser kan dras om helheten.

Källa: SOU 2002:47 *Våra skatter?* Betänkande från Skattebasutredningen

Indirekta metoder bygger på att man jämför befintlig statistik på ett sådant sätt att man kan dra slutsatser om omfattningen av svart verksamhet. Direkta metoder innebär att man försöker mäta om-

fattningen genom olika undersökningar. Fördelen med de direkta metoderna är att man kan få grepp om den svarta sektorns struktur, t.ex. fördelning på branscher.

Disponibelinkomstmetoden och BNP-metoden bygger på att jämföra de inkomster hushållen använder för konsumtion och sparande med vad som rapporteras på kontrolluppgifter m.m. och i företagens bokföring. Skillnaden kan, bortsett från statistiska osäkerheter, tolkas som en residual motsvarande hushållens deklarerade inkomster. BNP-metoden har använts av Åke Tengblad för att beräkna den svarta sektorn i ekonomin och metoden beskrivs närmare i ett avsnitt nedan.

Riksbanken studerar hur mycket av kontantanvändningen som kan förklaras med normala köptransaktioner och kassahållning hos hushåll och företag och hur mycket som har andra orsaker. Mängden kontanter i förhållande till BNP har stadigt minskat de senaste 50 åren, i Sverige såväl som i andra industriländer. De senaste åren har emellertid trenden brutits och kontanthållningen i relation till BNP har ökat något. År 1999 uppgick utestående kontanter i svensk valuta till 78 miljarder kr eller ca 4 procent av BNP. Normala köptransaktioner och kassahållning uppskattas totalt till 27 miljarder kr. Den icke förklarade residualen uppgår således till 51 miljarder kr eller 65 procent av den totala kontantmängden. Den icke förklarade kontantanvändningen har ökat under 1990-talet.

Det finns också s.k. monetära metoder som används för att skatta den dolda ekonomin. Dold ekonomi är ett vidare begrepp än svarta sektorn och inkluderar även illegala aktiviteter. Metoderna bygger på data som är förhållandevis lättillgängliga för många länder och under långa perioder. De monetära metoderna utgår från att kontanter är det huvudsakliga betalningsmedel för transaktioner som skall döljas. Vidare antas att omloppshastigheten på pengar är densamma i den vita och den dolda ekonomin. I metoden beräknas ett slags överskott på kontantmedel, som inte förefaller kunna förklaras med normala, öppet redovisade transaktioner. Utvecklingen av detta överskott över tiden antas ge en bild av utvecklingen av den dolda ekonomin. För kalkylerna krävs att man bestämmer ett basår då den dolda ekonomin antas vara försumbar.

Trots att de monetära metoderna bygger på antagandet att den dolda ekonomin i utgångsläget kan negligeras visar de mycket höga tal för de år som ligger i slutet av mätperioden. För de nordiska länderna uppskattas den dolda sektorn till närmare 20 procent av BNP under andra hälften av 1990-talet, medan Österrike, USA och

Schweiz ligger runt 9 procent. Enligt Skattebasutredningen¹ är svagheten med de monetära metoderna att de bygger på schablonartade antaganden som är tveksamma. Efterfrågan på olika betalningsmedel har en rad andra bestämningsfaktorer och det är tveksamt om efterfrågan på kontanter direkt avspeglar den dolda ekonomin. Resultaten av kalkylerna ter sig inte heller rimliga, menar man.

Studier av svart ekonomi internationellt visar att den svarta ekonomin ligger på mellan 3 och 5 procent av BNP i Norden och Väst-europa, medan den är väsentligen högre i Sydeuropa.

Den svarta ekonomin i nationalräkenskaperna – BNP-metoden

Nationalräkenskaperna (NR) avser att ge en fullständig bokföring av ekonomiska transaktioner för alla aktörer i samhället och skall i princip även täcka den svarta ekonomin. NR bygger i mycket stor omfattning på den ekonomiska statistiken, men även statistiken över sysselsättning berörs både som beräkningsunderlag och för tabellredovisning. NR påverkas negativt av de brister som vidlåder statistiken till följd av svart ekonomisk aktivitet. Ambitionen är dock att så långt möjligt korrigera dessa brister, något som också sker med varierande framgång i olika delar av beräkningarna.

I NR arbetar man både med beräkningar som avspeglar olika utgifter, t.ex. konsumtion och investering, och med beräkningar som redovisar produktion och inkomster. Incitamenten till undandragande gäller främst inkomster, medan utgifter för slutlig användning oftast kan antas vara mer korrekt återgivna. Utsiktarna att fånga in den svarta ekonomin är sålunda förhållandevis gynnsamma i beräkningarna över utgifterna medan problemen i stället uppstår när det gäller att komplettera produktions- och inkomstberäkningarna så att även de på ett så korrekt sätt som möjligt avspeglar den svarta ekonomin.

Den del av ekonomin som kännetecknas av skatteundandragande brukar betecknas som informell ekonomi. Denna täcker både svart ekonomi och illegal ekonomisk aktivitet, t.ex. hembränning, prostitution och knarkhandel, men där ingår även fusk med avdrag och redovisning av t.ex. ränteinkomster och reavinster. Här behandlas endast den svarta ekonomin.

¹ SOU 2002:47 *Våra skatter?* Betänkande från Skattebasutredningen.

Med svart ekonomi avses i det följande:

1. Försäljning vid sidan av bokföringen i legala registrerade företag – underrapportering.
2. Inkomstuttag från registrerade företag med hjälp av fingerade fakturor.
3. Ej redovisade naturaförmåner för företagens anställda
4. Ej redovisade naturaförmåner för personliga företagare.
5. Försäljning och inkomstuttag från legal verksamhet i ej registrerade företag.

Inom Eurostat utreds f.n. problemen med att i nationalräkenskaperna också inkludera försäljning och inkomstuttag från illegal verksamhet. Denna typ av verksamhet är dock tillsvidare utanför NR:s produktionsavgränsning och behandlas inte här.

Försäljning vid sidan av bokföringen och inkomstuttag genom fingerade fakturor ger ett kassaflöde som kan användas för att avlöna svart arbetskraft och/eller för att tas ut direkt av ägaren. Detta innebär att de registrerade företagen felrapporterar sin verksamhet till både statistik- och skattemyndigheter.

NR och dess beräkningar av bruttonationalprodukten (BNP) och bruttonationalinkomsten (BNI) används inte bara för ekonomisk analys utan är också ett av underlagen för fastställande av bidrag till internationella organisationer. Speciellt viktigt i detta sammanhang är bidraget till EU, vilket bl.a. baseras på respektive lands uppgifter om BNI. Eftersom bidraget är en betydande inkomstkälla för EU kräver man god kvalitet i dessa uppgifter, inte minst så att de skall vara rättvisande och jämförbara ifråga om svart ekonomisk aktivitet, trots att denna kan vara av olika betydelse i olika medlemsländer.

Sedan Sveriges EU-inträde har man därför inom SCB lagt ner mycket arbete på förbättrade statistikunderlag och beräkningsmetoder, vilket har skett i enlighet med krav som fastlagts av Eurostat. Att dessa krav följs bevakas av den s.k. BNI-kommittén, bl.a. med hjälp av en omfattande och enhetligt utformad dokumentation över statistikunderlag och metoder för beräkningarna.

Det är beräkningarna från utgiftssidan som är avgörande för de nivåer och utvecklingstal som i NR erhålls för BNP och BNI. En betydande del av utgifterna avser hushållens konsumtionsutgifter, där statistikunderlag föreligger genom bl.a. urvalsundersökningen

hushållsbudgetundersökningen (HBS). Denna statistik används i stor utsträckning av NR som referens och för nivåbestämning. På många områden finns emellertid mer tillförlitligt underlag som då hellre används. Där HBS används är den osäkerhet som uppkommer till följd av de små urvalen och de betydande bortfallen besvärande. Eftersom HBS fr.o.m. 1999 görs årligen kommer man dock att kunna reducera osäkerheten på detaljnivå genom att beräkna genomsnitt av flera årgångar. När NR inför detta nya underlag kan det få betydelse för den bild man där implicit kan erhålla av omfattningen av den svarta ekonomin.

En bra statistik över bruttoinvesteringar är också viktig för att få en bra bild av de totala utgifterna. Särskilt gäller det byggnader och anläggningar. I kombination med uppgifter om underhåll och reparation av byggnader och anläggningar går det nämligen också att implicit spåra hur stor del av svart ekonomi som berör denna bransch. Liksom för konsumtionen är sålunda en fortlöpande statistikförbättring – trots att den sker främst med andra syften än att mäta svart ekonomi – betydelsefull för att bestämma nivån på den svarta ekonomin.

Det finns inga invändningar från EU om att nu föreliggande NR skulle vara otillräckliga när det gäller att få med den svarta ekonomin. De finns dock några kvarstående reservationer, som har åtgärdats av NR men ännu inte lyfts bort av EU. De invändningar man kan ha avser mera hur svart ekonomi behandlas inom beräkningarna över produktion och inkomster och det är också där som särskilda insatser och förbättrat underlag för att mäta svart ekonomi skulle kunna bli betydelsefulla.

Omfattningen av den svarta ekonomin enligt nationalräkenskaperna bestäms genom att jämföra beräkningar av BNP beräknad från utgiftssidan med den bild av vit ekonomi som erhålls i beräkningarna från inkomstsidan. Skillnaden ligger i nuvarande NR i storleksordningen 5 procent av BNP. Svart ekonomi kunde sålunda för 2000 beräknas uppgå till 108,1 miljarder kronor. Av dessa har 13,6 mdr kr genom överslagsmässiga beräkningar allokerats till löner medan resterande 94,5 mdr skulle avse s.k. svart sammansatt förvärvsinkomst. Detta skulle sålunda motsvara vad som i registrerade personliga företag tas ut av ägaren genom underrapporterad försäljning/ överrapporterade kostnader och oredovisade naturaförmåner samt vad som erhålls som inkomst i registrerade företag.

Tabell 6.5. Den svarta ekonomins omfattning

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Svart ekonomi, mdr kr	79,8	88,1	93,7	92,3	96,6	99,6	104,3	108,1
Andel av BNP, procent	5,2	5,3	5,3	5,1	5,1	5,0	5,0	4,9

Den bild av svart ekonomi som framgår ovan förutsätter att både utgifter och vita inkomster är korrekt estimerade. Det finns som tidigare anförts anledning att anta att utgiftsberäkningarna har en relativt god kvalitet, medan det däremot finns en högre grad av osäkerhet och luckor i beräkningarna över inkomsterna. Dessa senare är besvärande inte bara för allokeringen av den svarta ekonomin till olika branscher och företagstyper utan också då det gäller att bestämma dess storlek.

Som visas i avsnitt 5 i bilaga 8 är bilden av svart ekonomi i nuvarande NR osäker vad gäller dess fördelning på företagstyp och bransch. Sålunda redovisas i inkomstberäkningarna restposter som sammanlagt innebär att svart ekonomi 1996 uppgick till 74 miljarder kronor (efter revidering i december 2002 92,3 mdr kr), medan man i produktionsberäkningarna bara har beaktat ca 19 mdr kr i form av explicita tillägg. Resterande belopp, 55 mdr kr, skulle alltså vara implicit beaktade i produktionsberäkningarna, något som dock inte kunnat spåras vare sig när det gäller branschtillhörighet eller företagstyp. När så skett måste de implicita och explicita tilläggen kunna återfinnas på kostnadssidan som tillägg till löner eller sammansatt förvärvsinkomst. De tillägg för svarta löner som gjorts, trots att tillägg till produktionsvärdet saknas, måste tolkas så att de avser fingerade fakturor/naturaförmåner som företagen felaktigt bokfört som annat än arbetskraftskostnad. Beräkningarna bygger dock inte på ett sådant övervägande.

Metoder för att förbättra redovisningen av svart ekonomi i NR

Den strategi för att förbättra redovisningen i NR avseende både svart och vit ekonomi som förefaller lämpligast har följande inlag:

- a) Förbättrade beräkningar för vit ekonomi för ett benchmarkår, så att man kan dela upp förädlingsvärdet i varje bransch på olika företagstyper, bl.a. med särskiljande mellan större bolag, mindre bolag och personliga företag. Så bör ske också för löner, driftsöverskott och sammansatt förvärvsinkomst.
- b) Beräkning av justeringar för svart ekonomi inom varje bransch, företagstyp och förädlingsvärdekomponent. Detta kan ske dels genom att för benchmarkåret jämföra med produktionsberäkningarna, dels genom att de skillnader som då framkommer valideras med hjälp av den typ av informations underlag som föreslås nedan.

Det bör vara möjligt att med stöd av den utbyggda statistik över företagens räkenskaper som föreligger för de senaste åren åstadkomma renodlade beräkningar över vit ekonomi av den typ som nämnts under a). Det bör då också vara möjligt att redovisa de justeringar som explicit och implicit görs för att täcka in svart ekonomi enligt b). Nedan redogörs för hur underlag för att validera dessa skulle kunna komma till stånd.

Det finns i huvudsak fyra metoder med hjälp av vilka validering och vid behov korrigerings av NR:s beräkningar med hänsyn till svart ekonomi skulle kunna ske. En metod går ut på att utnyttja taxeringsrevisioner för att mäta underrapporteringen hos de registrerade företagen. Den typ av problem man med denna metod ställts inför i Frankrike har beskrivits i avsnitt 4 i bilaga 8. Det kan dock befaras att en liknande grundlig behandling för svensk del inte är realistisk. I stället skulle arbetet inriktas på att utnyttja punktvisa undersökningar och expertbedömningar som RSV skulle kunna bidra med.

Vid utnyttjandet av material från taxeringsrevisioner ställs man, bortsett från alla andra svårigheter, inför problemet att skilja mellan fel som avser svart ekonomi och fel som avser den övriga informella ekonomin, jfr avsnitt 3 i bilaga 8. Vidare bör man för att undvika dubbelräkningar gentemot andra metoder att mäta svart ekonomi kunna skilja mellan underrapportering/fingerade fakturor och oredovisade naturaförmåner. En uppdelning borde också göras mellan

ägarform, så att aktiebolag och ekonomiska föreningar kan särskiljas från personliga företag. Önskvärt är också att skilja mellan stora, medelstora och små bolag.

En annan metod är att genom väl övervägda intervjuformer ställa frågor om intervjupersonen utfört svartarbete och i vilken omfattning detta i så fall skett. Sådana undersökningar har använts sedan länge i Danmark. Som framgår av avsnitt 4 i bilaga 8 gjordes av RRV en sådan undersökning även i Sverige 1997. Denna tydde på att svart arbetstid utgjorde ca 2,5 procent av all arbetstid. Eftersom den genomsnittliga timlönen då angavs till 112 kr uppgick värdet av svartarbetet – omräknat till 1996 års nivå – till ca 17 mdr kr, varav 14 mdr kr avsåg anställda. Detta motsvarar dock bara ca 1 procent av BNP.

Intervjuundersökningar kan antas vara ett lämpligt instrument för att mäta förekomsten av svarta arbetskraftsinsatser hos anställda i registrerad verksamhet och värdering i monetära termer är sålunda också möjlig. I förhållande till denna avgränsning ger de emellertid dels undertäckning genom att oredovisade naturaförmåner sannolikt ej kommer med, dels övertäckning genom att man också får med arbetsinsatser i oregistrerade företag.

Det finns emellertid en tredje metod i form av modellberäkningar baserade på inkomster och utgifter i undersökningen hushållsbudgetundersökningen (HBS). En sådan beräkning gjordes för 1988 och beskrivs också i avsnitt 4 i bilaga 8. På basis av denna kan man beräkna de undandragna intäkterna för egenföretagare i registrerade personliga företag till 35 procent av intäkterna, vilket applicerat på 1996 skulle motsvara 10 mdr kr.

Det finns sannolikt underrapportering inte bara hos personliga företag utan även i mindre bolag, t.ex. fåmansbolag. Dessa skulle därför behöva mätas genom modellberäkningar, liknande de som gjorts för personliga företag.

Det är dock bara de registrerade företagen som kan täckas in med denna ansats. De oregistrerade företagen kan som anförts istället antas implicit att komma med genom intervjuansatsen.

Som fjärde metod skulle beräkningar över basen för oregistrerat företagande kunna göras genom att klassificera antalet anställda efter bransch eller yrke, välja ut sådana branscher och yrken där oregistrerad verksamhet kan bedömas betydande samt i dessa fall redovisa arbetstimmar utförda i form av bisysslor. Sådana beräkningar har utförts i Österrike, jfr avsnitt 4 i bilaga 8. Det finns för svensk del underlag för detta i AKU. Bisysslor avser dock inte

enbart oregistrerat företagande utan där ingår också arbeten inom den vita sektorn. Å andra sidan är det inte säkert att all oregistrerad verksamhet avspeglas i AKU. Basberäkningarna är därför bara användbara i de branscher/yrkeskategorier där dessa båda "felfaktorer" kan negligeras eller antas i stort sett uppväga varandra.

Förutsatt att undertäckningen i registrerade företag med hjälp av de fyra ovannämnda metoderna kan kartläggas på ett någorlunda tillförlitligt sätt, så kan också den del som avser oregistrerad verksamhet bestämmas residualt mot NR-totalen enligt b) ovan. Denna kan sedan lättare allokeras till branscher med hjälp av fördelning och omfattning av bisysslor enligt basberäkningarna. Det kan givetvis också göras rimlighetsbedömningar över den svarta ekonomins omfattning och dess fördelning på registrerade och oregistrerade företag.

Ett projekt för att åstadkomma förbättrade beräkningar över svart ekonomi skulle enligt ovan bestå av följande delprojekt:

1. Beräkningar av vit ekonomi med de uppdelningar på företags typer och branscher som anförts ovan.
2. Fördjupat samarbete med RSV, för att utvärdera möjligheter att utnyttja undersökningar och erfarenheter som görs i arbetet med taxeringsrevisioner.
3. Intervjuundersökningar intermittent – t.ex. vart tredje år – för att kartlägga omfattningen och strukturen av arbetskraftsinsatser på den svarta arbetsmarknaden för i första hand anställda.
4. Modellberäkningar baserade på HUT för att mäta underrapportering av intäkter för registrerade personliga företag och mindre aktiebolag.
5. Framtagning med stöd av AKU av en bas för oregistrerad företagsverksamhet, med fördelningar på branscher och yrkesgrupper.

Punkterna 1, 2, och 5 skulle kunna tillgodoses genom att personal på NR helt eller delvis avlastas från beräkningsansvar, med uppgifter enligt ovan samt dessutom med möjlighet att följa metodutveckling hos andra länder inom detta område. Vederbörande skulle också verka som användare/förmedlare av den information som erhålles genom punkt 3 och 4 Dessa förefaller mera vara lämpliga uppgifter för ämnes- respektive metodstatistiker.

Ingen av dessa delprojekt kan antas var för sig ge en bra bild av svart ekonomi utan de måste användas var och en på sitt område och helst utformas så att de kompletterar varandra. Detta är sannolikt förenat med många problem. De måste dessutom anlitas med insikten att en målsättning att erhålla beräkningar som är lika "hel-täckande" som i NR inte är realistisk. Det gäller snarare att söka erhålla information som kan vara underlag för tumregelbetonade justeringar av uppgifterna i den ekonomiska statistiken. Sådana justeringar torde vara betydligt bättre än nuvarande beräkningar i NR, vilka snarast har karaktären av en restpost mellan utgifts- och inkomstberäkningarna.

6.9 Nämnd för nationalräkenskaperna

En fråga som har aktualiserats under utredningens arbete är om det borde inrättas en nämnd för nationalräkenskaperna. Det har gjorts mot bakgrund av den rätt omfattande kritik av nationalräkenskaperna som framkom i utredningens kartläggning av användarnas syn på den ekonomiska statistiken, de positiva erfarenheter av främst nämnden för konsumentprisindex (KPI) när det gäller att skapa förtroende för särskilt betydelsefull ekonomisk statistik och att nämnder av detta slag förekommer i andra länder, t.ex. Kanada.

Som en bakgrund till utredningens överväganden och förslag redovisas i detta avsnitt hur två liknande nämnder vid SCB är uppbyggda, vilka uppgifter de har och erfarenheterna av deras verksamhet.

SCB har två nämnder: nämnden för konsumentprisindex (KPI) respektive nämnden för byggnadsindex. Nämnderna skall behandla frågor av principiell natur rörande metoderna för beräkningar för respektive index och främja en utveckling av metoderna. Nämnderna, deras uppgifter, sammansättning m.m. står inskrivna i SCB:s instruktion, se appendix.

Nämnden för KPI har en ordförande och sju ledamöter. Nämnden för byggnadsindex har förutom ordföranden nio ledamöter. För varje ledamot finns en ersättare. Ordförande, ledamöter och ersättare förordnas på högst tre år. I KPI-nämnden utser regeringen en ledamot. Övriga ledamöter utses av SCB, varav en efter förslag från Konjunkturinstitutet, en efter förslag från Riksbanken samt en efter förslag från Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen. För

nämnden för byggnadsindex ger Boverket och sju intresseorganisationer förslag på ledamöter.

Ledamöterna beslutar om ärenden efter föredragning. Besluten kan inte överklagas. KPI-nämnden träffas fyra gånger om året och byggnadsindexnämnden en till två gånger om året. Nämnderna är en faktor som ger ökad kvalitet i statistikprodukterna. De bidrar till att statistiken får acceptans och förtroende. KPI-nämnden används även som rådgivande organ för andra prisindex, t.ex. producentprisindex. Frågorna i dagordningen delas upp efter huruvida nämnden skall besluta, diskutera eller informeras. Nämnden diskuterar även arbetsplaner på respektive område. Även om nämnden har beslutsrätt så kan bristande resurser göra att införandet av besluten måste skjutas på framtiden.

Erfarenheterna av nämnderna och deras verksamhet är mycket positiva. Utredningen om konsumentprisindex¹ menade att KPI-nämnden fungerar väl. År 1988 övergick nämnden från att vara en partssammansatt nämnd till att vara en expertnämnd. På förslag från utredningen om konsumentprisindex tillsattes år 2002 en extra ledamot på förslag av Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket.

En svaghet med nämnderna är att oenighet om metoderna ibland försenar utvecklingen av index. Nämnderna har av tradition strävat efter enighet för att få så stor tilltro till indexberäkningarna som möjligt, vilket i principiella frågor där det finns olika uppfattningar ibland har lett till att man inte har kunnat fatta beslut om ändringar i metoderna.

Vidare kan konstruktionen med en nämnd som har beslutanderätt över en myndighet vara tveksam ur formell synvinkel. Denna fråga har bl.a. diskuterats med företrädare för Internationella valutafonden (IMF) vid deras granskning av svensk ekonomisk statistik, dock utan att det resulterade i någon skriftlig kommentar i deras slutrapport. *Statistics Canada* har en rådgivande nämnd för nationalräkenskaperna, där de viktigaste användarna är representerade.

¹ SOU 1999:124 *Konsumentprisindex*.

6.10 Övriga förbättringar av nationalräkenskaperna

Utöver de områden utredningen fått i uppdrag att se över och de områden som utredningen funnit särskilt angelägna att förbättra, har utredningen under arbetets gång funnit ett antal övriga behov av förbättringar som rör nationalräkenskaperna. Det handlar exempelvis om hur samarbetet mellan primärstatistiken och nationalräkenskaperna organiseras, om samordning av statistik om produktion, löner och sysselsättning, om ökad samordning mellan NR och finansräkenskaperna m.m. Utredningen noterar att SCB redan inlett arbete med förbättringar som rör nationalräkenskaperna, som redovisas i följande avsnitt. Därutöver redovisas behov av ytterligare förbättringar på angränsande områden.

Behov av ökad samordning av statistik

I utredningens första betänkande (SOU 2001:34) pekar många användare på behovet av förbättrad jämförbarhet och konsistens mellan statistikprodukter. Flera anser att SCB borde arbeta mer med jämförelser och konsistensprövning samt göra mer för att förklara skillnader mellan statistikprodukter.

Nationalräkenskaperna och primärstatistiken är ofta inte jämförbara. Det är svårt för användare att veta vilken källa som har använts och vilka korrigeringar som har gjorts. Även mellan olika primärkällor, som i princip skall visa samma sak, råder bristande jämförbarhet. Därför är det angeläget att den avstämning som sker av nationalräkenskaperna fungerar som en konsistensprövare med återrapportering till primärstatistiken.

Det är ett problem att olika källor för variabler, som har ett nära samband, ändå ger olika resultat. Det gäller exempelvis sysselsättning och löner. Sysselsättningen mäts både från arbetstagarsidan och arbetsgivarsidan. Mätningarna har visat stora skillnader, samtidigt som användarna saknat förklaringar till skillnaderna.

Konjunkturinstitutet påpekar att vissa tjänstebranscher i nationalräkenskaperna uppvisar en negativ produktivitetsutveckling, vilket inte verkar rimligt. Produktivitetsberäkningarna visar härmed tecken på inkonsistens mellan produktion och sysselsättning.

Företrädare för Medlingsinstitutet föreslår att SCB undersöker förändringar av arbetstider i olika sektorer, bl.a. för att få bättre mått på produktivitetsutvecklingen. Vidare föreslås att SCB gör

systematiska jämförelser mellan lönesummestatistiken och produktivtetsutvecklingen. Det vore ett sätt att upptäcka eventuella inkonsistenser. Ett annat sätt vore att jämföra arbetade timmar enligt arbetskraftsundersökningarna, antal sysselsatta enligt den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken samt arbetade timmar enligt den kortperiodiska lönestatistiken.

Mot bakgrund av användarnas synpunkter startade sommaren 2002 avdelningen för ekonomisk statistik ett projekt, med syftet att studera relationen mellan produktions-, sysselsättnings- och lönestatistik med avseende på jämförbarhet. Projektet skall resultera i förslag på hur jämförbarheten skulle kunna förbättras. Dessutom skall effekter av skillnader i definitioner och mätmetoder beräknas och kvantifieras. Projektet skall särskilt prioritera frågor av betydelse för användningen av de olika statistikkällorna i nationalräkenskaperna. Projektet beräknas pågå till slutet av 2003.

Behov av ökad samordning på fler områden

Det finns behov av ökad samordning och konsistensprövning på fler områden, exempelvis vad gäller finansräkenskaperna och nationalräkenskaperna. SCB startade därför i början av 2002 ett projekt för att analysera konsistensproblem vad gäller beräkningarna av det finansiella sparandet. Projektet leds av Bo Bergman vid avdelningen för ekonomisk statistik och dess analysfunktion.

I nationalräkenskaperna beräknas det finansiella sparandet reellt, som skillnaden mellan inkomster och utgifter, medan det i finansräkenskaperna (FiR) beräknas som skillnaden mellan transaktioner i finansiella tillgångar och skulder. Beräkningarna görs för de institutionella sektorerna i ekonomin i NR på årsbasis medan FiR gör både års- och kvartalsvisa beräkningar. Resultaten skiljer sig tidvis avsevärt från varandra. Skillnader finns i alla sektorer, men de är nu störst vad gäller det svenska finansiella sparandet mot utlandet, som återspeglar restposten i Riksbankens betalningsbalansstatistik.

Problemet med bristande jämförbarhet mellan NR och FiR är inte nytt. Det har uppmärksammats och utretts flera gånger under de senaste decennierna. Som orsaker till diskrepanserna brukar anges avregleringar och strukturuomvandlingar i näringslivet och under senare år framför allt globaliseringen av näringslivet.

Syftet med SCB:s nya projekt är att analysera vad diskrepanserna mellan NR:s och FiR:s beräkningar av finansiellt sparande kan

bero på. Dessutom är målsättningen att försöka hitta lösningar för att minska diskrepanserna och öka samordningen mellan NR och FiR. En viktig del av arbetet är att öka samarbetet mellan FiR, NR och andra områden inom SCB, men även mellan dem och externa experter, exempelvis experter på betalningsbalansstatistik vid Riksbanken.

Ett problem då det finansiella sparandet beräknas i NR:s s.k. sektorräkenskaper, (som visar BNP fördelad på inkomstkomponenter och sektorer i löpande priser och transfereringar mellan sektorer), är att företagens finansiella sparande beräknas som en restpost. Detta görs för att sektorräkenskaperna skall visa samma nivå på BNP som NR redovisar BNP från den s.k. utgiftssidan. Det innebär bland annat att fel och ofullständigheter i de övriga sektorerna (offentlig sektor, hushåll, finansiella företag och utlandet) får genomslag i företagssektorn. Det har medfört att företagsstatistiken inte utnyttjas på ett effektivt sätt för beräkningar av företagens finansiella sparande. Med andra ord skrivs ofta primärdata från företagsstatistiken över i NR, för att få beräkningarna att gå ihop med BNP från utgiftssidan. Företagsstatistiken borde i stället kunna användas på ett bättre sätt, för en ökad samordning och konsistensprövning mellan NR och FiR.

SCB har tagit fram ny företagsstatistik, som nu finns för åren 1997–2000, som skulle kunna användas på ett optimalare sätt i avstämningen mellan NR och finansräkenskaperna. Den nya statistiken täcker in alla icke-finansiella företag utom bostadsrättsföreningar.¹

Vidare kan finansiellt sparande baserat på företagsekonomiska begrepp utifrån den nya företagsstatistiken beräknas från den reala och finansiella sidan utan diskrepanser. Det innebär bl.a. att man inte kan ändra uppgifter utan vidare. En revidering av exempelvis investeringarna måste åtföljas av en beloppsmässigt motsvarande korrigering på något annat ställe (i den reala eller finansiella beräkningen av finansiellt sparande), annars bryts sambandet mellan den reala och finansiella sidan.

Det är alltså önskvärt att företagssektorn i NR och FiR i högre grad kunde baseras på företagsstatistiken. Därmed skulle ett stabilt och mer trovärdigt underlag skapas, bl.a. för analyser av företagssektorns utveckling totalt och på branschnivå i NR och FiR.

SCB har inom ramen för den nya företagsstatistiken under senare år genomfört ett omfattande arbete med att ta fram s.k. nycklar

¹ De finansiella företagen redovisas i finansinspektionens statistik.

mellan den nya företagsstatistikens koder och NR:s motsvarande. Resultatet är årliga tabeller uppdelade efter företag. Därmed har SCB skapat en god grund för en sektorräkenskap för icke-finansiella företag, dvs. där man kan följa gången från driftöverskott, arbetskraftskostnader, förädlingsvärde, kapitalinkomster och transfereringar till sparande, investeringar och finansiella transaktioner.

En konsekvens av de i dag rudimentärt redovisade sektorräkenskaperna är att kapitalavkastning redovisas på en mycket aggregerad nivå i NR (kapitalinkomst, netto). Räntor och utdelningar är sammanslagna och för den icke-finansiella företagssektorn beräknas endast nettokostnad för räntor och utdelningar totalt. En mer detaljerad redovisning av kapitalavkastningen i nationalräkenskaperna skulle möjliggöra analyser av ränte- och utdelningsströmmar i den svenska ekonomin, dvs. hur räntor och utdelningar fördelar sig på olika sektorer i form av intäkter och kostnader. Det vore en fördel att kunna göra sådana analyser utifrån nationalräkenskaperna, eftersom det skulle möjliggöra en analys av sambandet mellan ränte- och utdelningsutvecklingen och tillväxten i olika delar av ekonomin. Därtill skulle tillgång på information om implicitavkastningen i nationalräkenskaperna (avkastning i förhållande till innehav av olika tillgångar och skulder) också vara värdefull.

Behov av ökat samarbete mellan NR och primärstatistiken

Det finns en etablerad och löpande dialog mellan NR och representanter för den primärstatistik som produceras av SCB. Utredningen har emellertid funnit att det finns behov av utökade kontakter mellan dem, vilket kommit fram under utredningens intervjuer med representanter från både NR och primärstatistiken. Utredningen har också sett exempel på hur motsvarande samarbete fungerar i andra länder, som resulterat i ett fruktbart utbyte av kunskap och information mellan nationalräkenskaper och primärstatistik.

Mot bakgrund av behoven av ett ökat samarbete startade SCB:s avdelning för ekonomisk statistik våren 2002 ett nytt projekt om statistikens sammanvändbarhet inom ramen för NR. Syftet med projektet är att NR skall avlastas i arbetet med bearbetningar av primärstatistiken. Det skall göras genom en bättre anpassning av primärstatistiken till NR:s behov. Därmed behöver NR och primärstatistiken diskutera och klargöra hur NR-behoven på ett bättre

sätt skall mötas. Primärstatistiken behöver i det sammanhanget få en klarare bild av hur deras statistik används i NR. Arbetet är upplagt så att enskilda ämnesområden skall diskuteras för sig, exempelvis energi, bostäder, handelsmarginaler, sysselsättning och löner, produktion och export.

Utredningen ser emellertid ytterligare behov av ett ökat samarbete mellan NR och primärstatistiken, som skulle underlätta i NR:s löpande beräkningar av BNP.

I de nuvarande kvartalsvisa BNP-beräkningarna görs inom nationalräkenskaperna en bedömning av hur väl statistikunderlaget möter räkenskapernas definitioner och täckning. Den som är beräkningsansvarig för ett område gör den första analysen av de grunddata som skall användas i beräkningen. Förklaringar söks till avvikelser från erfarenhetsmässigt "rimliga" förändringstal. Det görs om möjligt i samarbete med dem som är ansvariga för primärstatistiken. Kontakter med uppgiftslämnare, branschorganisationer eller liknande tas också i vissa fall.

Kvartalsberäkningarna sker emellertid under stark tidspress och det finns ett begränsat utrymme för diskussioner med primärstatistikansvariga m.fl. Den fullständiga bedömningen av BNP-beräkningen görs inte förrän alla delar har beräknats. Den slutliga bedömningen måste därför ofta göras under loppet av en dag, ibland under kortare tid. Några fördjupade undersökningar och diskussioner hinns alltså knappast med i slutskedet, utan besluten måste fattas utifrån den kunskap som finns om statistikunderlaget och kunskap om relationen mellan preliminär och slutlig statistik.

Tiden för den här typen av analys är alltså mycket kort, i bästa fall kan det röra sig om ett par dagar. Den första analysen är snarast en sorts granskning av indata. Därefter fattar den beräkningsansvarige beslut om vilka data som skall användas vidare i beräkningarna. I denna bedömning skulle nationalräkenskaperna kunna få mer hjälp från primärstatistiken, om mer tid ägnades för detta.

Det finns exempel från andra länder där representanter från primärstatistiken på olika sätt deltar mer aktivt i NR:s rutiner då nya nationalräkenskaper tas fram. Nedan nämns två länder där samarbetet är särskilt väl utvecklat, nämligen Norge och Nya Zeeland.

Vid Norges statistikbyrå, SSB, träffar NR företrädare för primärstatistiken samt forskningsavdelningen under arbetet med att ta fram ett nytt BNP-kvartal. (Forskningsavdelningen arbetar bl.a. med säsongrensning, granskning av primärstatistik, konsistensprövning, modellutveckling och prognosarbete).

Under perioden då ett nytt BNP-kvartal beräknas är åtta "förmöten" med olika s.k. sektioner för primärstatistiken inbokade. Två till tre personer från respektive sektion brukar delta. På dessa möten går man igenom statistikunderlaget och preliminära körningar av det aktuella kvartalet för att upptäcka eventuella fel, inkonsistenser e.d. Olika problem med statistiken kan tas upp och man försöker hitta förklaringar till problemen. En vecka före publicering träffar NR samtliga sektioner för primärstatistiken samt generaldirektör Svein Longva, på ett "godkänningsmöte", då de kommer överens om det slutliga underlaget för BNP-utfallet.

Primärstatistiken och forskningsavdelningen deltar härmed i konsistensprövningen av statistiken, som behövs för avstämningen mellan tillgång och användning för beräkningarna av BNP. Detaljerade input-output-tabeller används i diskussionerna. NR gör också en konsistensprövning tillsammans med forskningsavdelningen vid ett särskilt möte i slutskedet av arbetet med att ta fram ett BNP-kvartal. Forskningsavdelningen brukar kunna upptäcka orimligheter utifrån deras bild av den ekonomiska utvecklingen. Deras synpunkter kan leda till att man går tillbaka till primärstatistiken för att hitta eventuella fel. Nationalräkenskaperna anordnar även seminarier utöver de s.k. förmötena med sektionerna, då exempelvis avstämningsproblem kan tas upp. På dessa möten deltar sektionschefer och deras medarbetare.

Nya Zeeland är ett annat exempel på hur samarbetet mellan NR och primärstatistiken kan gå till. Där förs en löpande och även formaliserad diskussion mellan NR och primärstatistiken vad gäller statistikunderlag etc. En del av arbetet är att gemensamt diskutera statistikens kvalitet och behov av förbättringar. Några dagar innan publicering av både primärstatistik och NR hålls s.k. *prerelease meetings*. Syftet med dessa möten är att gå igenom resultaten och vilka reaktioner de kan få bland användare, för att vara väl förberedda på vilka frågor som kan bli aktuella. De tittar också på väntevärden från användare (olika typer av prognosmakare). Om de skiljer sig betydligt från det utfall som kommer att publiceras är det bra att vara beredd på att kunna förklara varför i samband med publiceringen.

För konsistensprövning och avstämning i NR är de s.k. förpubliceringsmötena betydelsefulla. De ger viktig information om primärstatistiken, som kan ge förklaringar till inkonsistenser. Eventuella fel kan också upptäckas med hjälp av säsongrensningen. Den särskilda grupp, som ansvarar för säsongrensningen, *Analytical*

Support, diskuterar rutinmässigt resultaten av den nya säsongrensningen av de kvartalsvisa NR inför varje publicering. Om de hittar något fel denna väg har de normalt en vecka på sig att gå tillbaka till primärstatistiken för att söka efter felkällan och göra korrigeringar.

NR håller även i s.k. *debrief meetings*, dvs. möten med både NR-personal och representanter från primärstatistiken, ca tre veckor efter att ett nytt BNP-kvartal publicerats. Omkring 20 personer brukar delta i mötet, som vanligen tar två till tre timmar. Syftet med dessa möten är att diskutera hur arbetet löpte då det senaste kvartalet togs fram, vad som gick bra respektive mindre bra, vad som kan göras bättre till nästa kvartal o.d. Dessutom diskuteras upptäckta inkonsistenser i statistiken etc. Vidare blickar de framåt på vad som kan väntas det kommande kvartalet, dvs. kända händelser som bör komma att påverka BNP. Det kan gälla rent statistiska förändringar, som t.ex. omklassificeringar, men även händelser i omvärlden. De följer även konjunkturrapporter från olika prognosmakare, för att ha en bild av vad som förväntas ske i både den inhemska ekonomin och världsekonomin.

Till ovan nämnda *debrief meeting* inbjuds även användare av NR, som kan delta under valda delar av dessa möten. Det gäller främst "nyckelanvändarna", exempelvis Finansdepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet, centralbanken och forskningsinstitut.

Appendix

Utdrag ur Förordning (1988:137) med instruktion för Statistiska centralbyrån rörande nämnderna för byggnadsindex och konsumentprisindex

14 § Till centralbyrån är knutna en nämnd för byggnadsindex och en nämnd för konsumentprisindex.

15 § Nämnden för byggnadsindex skall handlägga frågor om beräkningar av byggnadsindex och därvid avgöra frågor av principiell natur rörande tillämpningen av de grunder som gäller för indexberäkningarna samt främja en utveckling av metoderna för beräkningarna av byggnadsindex.

16 § Nämnden för byggnadsindex består av en ordförande och tio andra ledamöter. Nämnden utser inom sig en vice ordförande. För varje ledamot finns en ersättare. Förordning (2002:656).

17 § Nämnden för konsumentprisindex skall handlägga frågor om beräkningar av konsumentprisindex och därvid avgöra frågor av principiell natur rörande tillämpningen av de grunder som gäller för indexberäkningarna samt främja en utveckling av metoderna för beräkningarna av konsumentprisindex.

18 § Nämnden för konsumentprisindex består av en ordförande och åtta andra ledamöter. Nämnden utser inom sig en vice ordförande. För varje ledamot finns en ersättare. Förordning (2002:656).

19 § Nämnderna är beslutföra när ordföranden och minst hälften av de andra ledamöterna är närvarande.

20 § Ärenden i nämnderna avgörs efter föredragning.

21 § Nämndernas beslut får inte överklagas.

Tjänstetillsättning m.m.

Anställningar m.m.

22 § Överdirektören anställs genom beslut av regeringen. Andra anställningar beslutas av centralbyrån. Förordning (2000:552).

23 § har upphävts genom förordning (1996:722).

24 § Ordföranden och de andra ledamöterna i nämnderna förordnas av centralbyrån för högst tre år. I nämnden för konsumentprisindex förordnar dock regeringen en av de andra ledamöterna.

Vad som nu har sagts om ledamöter gäller också deras ersättare.

25 § Åtta av ledamöterna i Nämnden för byggnadsindex och deras ersättare förordnas efter förslag av respektive

- Boverket,
- Byggherreföreningen,
- Industrins byggmaterialgrupp,
- Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund u.p.a., gemensamt med Svenska riksbyggen,
- Svenska byggnadsarbetareförbundet,
- Sveriges Byggindustrier,
- Sveriges allmännyttiga bostadsföretag,
- Företagarnas Riksorganisation.
- Förordning (2001:996).

26 § Bland de åtta ledamöter i Nämnden för konsumentprisindex som utses av centralbyrån förordnas en efter förslag av Riksbanken, en efter förslag av Konjunkturinstitutet och en efter förslag av Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen. Av de övriga ledamöterna skall tre besitta sådan vetenskaplig skicklighet, att de sammantaget har kompetens inom områdena nationalekonomi och statistik.

Vad som nu har sagts om ledamöter gäller också deras ersättare. Förordning (2002:656).

27 § har upphävts genom förordning (1994:1136).

7 Förbättringar av den ekonomiska statistiken i övrigt

Detta kapitel tar upp övriga områden inom den ekonomiska statistiken där utredningen funnit att det finns särskilda behov av förbättringar.

7.1 Behov av IT-statistik

En av de frågor som framkom tydligast i utredningens kartläggning av användarnas behov av ekonomisk statistik var bristen på IT-statistik, dvs. statistik om produktion och användning av informationsteknik. I detta avsnitt diskuteras, som bakgrund till kapitlet om utredningens överväganden och förslag, behovet av IT-statistik, nuläget och föreliggande förslag på området samt IT-statistik i andra länder.

Inledning

Det är den snabba framväxten av IT i Sverige och i omvärlden under senare år, som har ökat betydelsen av att kunna beskriva denna sektor. Användarna behöver statistiken bl.a. för att kunna analysera betydelsen av vad som brukar kallas den nya ekonomin. Det gäller inte minst effekterna av IT på produktivitsutvecklingen i ekonomin. För sådana analyser behövs uppgifter om bl.a. IT-investeringar i hård- och mjukvara samt kapitalstockar för IT. Dessutom behövs statistik avseende IT-sektorns produktion samt olika sektors användning av IT, men också uppgifter om de sysselsattas IT-kompetens och IT-relaterade arbete.

För att kunna beräkna IT-sektorns bidrag till ekonomins tillväxt och produktivitsutveckling är det nödvändigt att den avspeglas på ett korrekt sätt i de svenska nationalräkenskaperna. Det är därför viktigt att IT-sektorn definieras och att sektorns produktion och

sysselsättning täcks in och beräknas på ett korrekt sätt. Till detta hör att också beräkna IT-investeringar och kapitalstockar för IT inom nationalräkenskaperna, vilka är nödvändiga för att kunna beräkna bidraget från IT-användningen till produktions- respektive produktivitetstillväxten.

Ett grundläggande problem med IT-statistiken är att användarna har svårt att spåra vad som hör till IT, bl.a. i nationalräkenskaperna. Det är därför svårt för användare att själva ställa samman statistik över "IT-branscher" utifrån den statistik som finns. Det pågår ett arbete internationellt med att avgränsa vilka produkter som skall definieras som "IT-produkter" och det finns redan en gemensam OECD-avgränsning för vilka branscher som skall ingå i IT-sektorn. Det finns också en hygglig definition av IT-varor, men det saknas ännu en gemensam definition för IT-tjänster. Det finns med andra ord också behov av att möjliggöra för SCB att kunna redovisa vilka branscher respektive produkter som hör till IT-området, för att underlätta för användarna att analysera IT-sektorns betydelse för svensk ekonomi.

Utöver behoven av IT-statistik i nationalräkenskaperna bör man även kunna göra en koppling mellan produktivitetstillväxten enligt nationalräkenskaperna och arbetskraftens utbildning och kompetens. Denna har visat sig ha stor betydelse för genomslaget av IT-användningen och påverkan på produktivitetstillväxten. Genom att koppla information från SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS) med uppgifter i nationalräkenskaperna skulle detta kunna mätas.

Tillgänglig IT-statistik

Den IT-statistik som redan produceras är omfattande och täcker många områden och olika användarbehov. På SCB görs t.ex. undersökningar om företags respektive individers tillgång till och användning av datorer och Internet, intermittenta undersökningar av datakonsultbranschen samt registerbaserad statistik bl.a. i syfte att beskriva den svenska IT-sektorn. Den första undersökningen om individers tillgång till och användning av datorer gjordes 1984. Sedan dess har undersökningar gjorts inom detta område 1989, 1995, 2000, 2001 och 2002. Undersökningar om företags tillgång till och användning av datorer och Internet har gjorts 1997, 2000, 2001 och 2002. Båda dessa undersökningar är nu via Eurostat harmoniserade

med motsvarande undersökningar som görs i andra EU-länder. Datakonsultbranschen har undersökts vart tredje år sedan 1993.

Beskrivningar av den svenska IT-sektorn har med hjälp av bearbetning av olika register regelbundet tagits fram sedan början av 1990-talet. I och med det decentraliserade statistiksystemet som trädde i kraft 1994 började IT-sektorn att beskrivas på uppdrag av NUTEK. I och med en omorganisation av NUTEK, som utmynnade i tre nya myndigheter, görs numera beskrivningen av IT-sektorn på uppdrag av Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS).

Det finns flera rapporter som sammanställt statistik på området, bl.a. *Elektronikindustri och IT-relaterade tjänsteföretag* (ITPS, SCB, 2001), *Informations- och kommunikationsteknik i Sverige 2002* (SIKA, 2002), *IT i hem och företag* (SCB, 2000), *The ICT Sector in the Nordic Countries 1995–2000* (de nordiska statistikbyråerna, 2001).

Eftersom utredningen är inriktad på den ekonomiska statistiken, med fokus på nationalräkenskaperna, har den avgränsat sig till att undersöka behovet av IT-statistik som underlag för nationalräkenskaperna och beräkningar av IT-användningens effekter på ekonomin. I det sammanhanget har SCB:s projektgrupp Statistik om den nya ekonomin ställt samman en lång lista med tillgängliga indikatorer, som kan användas, bl.a. för analyser av förändringar i ekonomin och däribland indikatorer som har samband med IT. Listan över indikatorerna finns att hämta i rapporten *Att spegla det nya i ekonomin* (SCB, 2001).

Som underlag för nationalräkenskaperna är primärstatistikens uppgifter om produktion, förbrukning och förädlingsvärde vad gäller IT-området delvis tillgodosedda. Det finns även uppgifter om löner samt sysselsättning i antal personer och timmar som kan härledas till IT-sektorn. I september 2002 fanns en konsistent tidsserie i löpande och fasta priser för 1993-1999 vad gäller produktion, förbrukning och förädlingsvärde för ett antal branscher som kan relateras till IT-branscher. Perioden därefter bygger på kvartalsdata, som är mer aggregerade och variablerna färre.

De svenska nationalräkenskaperna använder för närvarande ca 400 produktgrupper i sina produktbalanser över tillgång och användning. Produktbalanserna omfattar tillgång (produktion + import) och användning (förbrukning i näringsliv och offentlig sektor + investeringar + privat konsumtion + export). Det är främst tjänsterna som är aggregerade. Ur de 400 produktgrupperna skulle olika "IT-produkter" kunna härledas.

Det finns uppgifter över "IT-investeringar" i nationalräkenskaperna branschuppdelat samt för den offentliga sektorns ändamål. Uppgifterna om investeringar i programvaror bygger bl.a. på statistik om produktionen i datakonsultbranschen.

För investeringar i egenproducerade programvaror gör nationalräkenskaperna en beräkning utifrån uppgifter om branschlönesummor för programmerare samt den relation som finns mellan lön och produktionsvärde i datakonsultbranschen. Investeringsnivån har med andra ord bestämts med en typ av modell. Genom att samarbete SCB:s utbildningsregister med statistik om branschlönesummor får man för olika utbildningskoder avseende programmering och systemering fram lönesummor för olika branscher. Det är alltså de löner som anställda med den speciella utbildningen erhåller. Av den detaljerade branschundersökningen som nämnts ovan framgår branschens lön i relation till produktionen. Samma relation antas gälla för dem som arbetar med programmering för eget bruk i företag i andra branscher.

Brister i IT-statistiken

Det saknas emellertid heltäckande statistik över de olika produktionsfaktorer som kan relateras till IT såsom arbetskraft, IT-produkter samt IT-tjänster. Bristen på uppgifter om insatsfaktorer som rör IT försvårar avstämningen mellan ekonomins tillgångs- och användningssida. Därmed saknas också ett tillfredsställande underlag för beräkningen av BNP.

För att kunna analysera effekterna av IT skulle det för varje bransch i ekonomin behövas uppgifter över samtliga produktionsfaktorer som används och som kan relateras till IT. Därmed skulle man kunna följa sambandet mellan förändringar i andelen IT-relaterade produktionsfaktorer och produktivitetens utvecklingen för varje bransch. Denna möjlighet saknas alltså i dag eftersom det saknas en heltäckande definition av IT-produkter och vad som skall klassas som IT i olika produktionsfaktorer.

Vidare saknas också heltäckande IT-statistik för ekonomins s.k. användningssida. Med andra ord finns luckor i statistiken vad gäller exempelvis hushållens konsumtion av IT-varor och IT-tjänster, eller om utrikeshandeln med IT-varor och IT-tjänster. Det saknas också direkta uppgifter från företag om deras hårdvaruinvesteringar. Där- emot samlar SCB via investeringsenkäten in uppgifter om mjukvaru-

investeringar. Bristen på detaljerad samt löpande information om anskaffning och användning av IT-produkter i Sverige försvårar bl.a. beräkningar av kapitalstockar för IT.

SCB samlade tidigare in uppgifter om hårdvaruinvesteringar i investeringsenkäten, men upphörde med det år 1995. Det berodde bl.a. på svårigheter att få in tillförlitliga uppgifter, men även på ett relativt svagt intresse för sådana uppgifter. Betydelsen av IT-investeringar ökade emellertid under den senare hälften av 1990-talet, liksom intresset för statistik om IT-investeringar.

Svårigheterna att samla in uppgifter om IT-investeringar kan emellertid fortfarande vara relevanta. Företagen har haft svårt för att skilja på hård- och mjukvaror i bokföringen. Företagen kan också ha olika strategier för vilka IT-relaterade varor och tjänster som skall bokföras som en IT-investering respektive som skall bokföras som en löpande kostnad.

SCB tog 2002 över ansvaret från Konjunkturinstitutet för officiell statistik om verkställda och förväntade investeringar inom företagssektorn, dvs. ansvaret för investeringsenkäten. Det har givit SCB nya möjligheter att utveckla enkäten. I första hand planeras en utvidgning med ytterligare en enkät per år för att få in säkrare uppgifter om främst andra kvartalets investeringar.

Nationalräkenskaperna använder uppgifter om datakonsultbranschens produktion som underlag för att bestämma mjukvaruinvesteringarnas storlek. Information finns om vad man producerat och till vem man sålt. Undersökningen görs vart tredje år av SCB:s programområde för tjänstenäringar. I december 2000 samlades nya uppgifter in avseende 1999, som blev tillgängliga för nationalräkenskaperna våren 2001. Först våren 2003 kommer nya uppgifter avseende 2001 till nationalräkenskaperna. Nationalräkenskaperna menar att SCB bör undersöka de berörda tjänstebranscherna varje år i stället för vart tredje, eftersom utvecklingen inom IT-sektorn förändrats så snabbt under senare år. En årlig undersökning skulle underlätta i avstämningen mellan produktion och användning vad gäller IT.

Vad gäller detalj- och partihandeln går det inte att inom nationalräkenskaperna skilja ut de delar som är IT-relaterade. Det saknas med andra ord uppgifter om handelsmarginalerna fördelade på olika IT-branscher och IT-produkter. I stället görs schablonmässiga beräkningar för dessa i nationalräkenskaperna. Uppgifter om handelsmarginalerna på produktnivå skulle kunna tas fram i samband med en input-output-undersökning (se vidare avsnitt 6.4).

Det saknas också relevanta prisindex för IT-varor respektive IT-tjänster för omräkningar till fasta priser, både vad gäller produktion och vad gäller användning. Det finns alltså behov av en fortsatt utveckling av prisindex vad gäller IT-tjänster och IT-varor, såsom datorer och andra hårdvaror. Tjänsteprisindex utvecklas för närvarande på områdena telekommunikationstjänster, datakonsulter och övriga databehandlingstjänster. En fortsatt utveckling av priser på området är väsentlig för att möjliggöra meningsfulla beräkningar av produktivitetsutvecklingen inom både IT- och tjänstesektorn och ekonomin som helhet.

Vad gäller utrikeshandeln med IT-tjänster hämtas statistiken från Riksbankens betalningsbalansstatistik (som från och med år 2003 kommer att tas fram vid SCB, på beställning av Riksbanken). Uti-från denna statistik har det hittills emellertid endast gått att göra en grov uppdelning av IT-tjänster. Riksbankens statistik har redovisat utrikeshandeln med data- respektive informationstjänster. Därutöver har den redovisats endast i löpande priser. Det saknas alltså officiella uppgifter i fasta priser för utvecklingen av utrikeshandeln med IT-tjänster. Det saknas följaktligen också officiella uppgifter över prisindex för dessa tjänster. Det är ett område som SCB skulle kunna utveckla då ansvaret för produktionen för denna typ av statistik, på uppdrag av Riksbanken, går över till SCB i januari 2003. Många användare har också efterfrågat mer detaljerad statistik på området.

Förslag till utbyggnader av IT-statistiken

Regeringen gav 1998 Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) i uppdrag att utreda uppbyggnaden av ett samlat system för statistik om modern informations- och kommunikationsteknik, s.k. IKT-statistik. Begreppet IKT härrör från benämningen på engelska *Information and Communication Technology* (ICT), som kan sägas i stort sett motsvara IT. I juni 2001 överlämnade SIKA sin slutliga rapport med förslag till ett svenskt system för IKT-statistiken.¹ SIKA kom fram till att det finns tre kandidater som har förutsättningar att agera som samordnare av IT-statistiken, nämligen ITPS, SCB och SIKA. SIKA valde att överlämna till regeringen att avgöra vilken myndighet som skall få ansvaret för sam-

¹ *IKT-statistik, Förslag till ett svenskt system för statistik om informations- och kommunikationsteknik*, SIKA Rapport 2001:5.

ordningen. SIKA lade därför inte heller fram förslag om vilken myndighet som bör få ansvaret för informationsspridning och omvärldsbevakning av statistiken. Frågan om ansvar för samordning, produktion, informationsspridning och omvärldsbevakning vad gäller IT-statistiken bereds därför vidare inom Regeringskansliet under 2002.

SIKA har föreslagit utbyggnader av IT-statistiken på en rad områden. Några exempel är statistik om IT-användning inom företag, inom offentlig sektor, organisationer, bland individer m.m. Där emot ingår inte förslag om utbyggnader av IT-statistik vad gäller den primärstatistik som nationalräkenskaperna använder. SIKA hänvisar för övrigt till *Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken* i frågor om att mäta IT-relaterade investeringar. Bakgrunden är att IT-investeringar hör samman med den ekonomiska statistiken. Eftersom utredningen är inriktad på denna och framför allt behovet av förbättringar inom nationalräkenskaperna, överlät SIKA frågan till utredningen.

Som framgick i tidigare avsnitt har utredningen identifierat behov av IT-statistik på flera områden, bl.a. vad gäller en definiering av IT-produkter, IT-investeringar, kapitalstockar, priser m.m. Ett grundläggande problem i sammanhanget är att det ännu saknas en enhetlig och gemensam internationell definition för vilka produkter som bör ingå i definitionen av IT-produkter.

Utredningen gav under våren 2002 SCB i uppdrag att, med utnyttjande av det internationella arbetet på området (inom EU och OECD), ta fram ett förslag på hur IT-produkter skulle kunna skiljas ut i bl.a. nationalräkenskapernas tillgångs- och användningstabeller. Nationalräkenskaperna (NR) och programmet för forskning och informationsteknik (FoI) utarbetade ett sådant förslag:

- SCB bibehåller i huvudsak den definition av IT-sektorn (branscher) på femsiffrig SNI-nivå som används i dag, men bevakar och beaktar de definitioner som beslutas internationellt.
- SCB uppdaterar den sedan 1990-talet befintliga listan över IT-varor. Utifrån den nya listan bör en översättning göras till den produktklassificering som nationalräkenskaperna använder. Därefter kan de IT-varor som ingår i nationalräkenskaperna identifieras.
- För att definiera IT-tjänster skulle *Classification of Products by Activity* (CPA) samt den svenska utbyggnaden Svensk Produktindelning efter Näringsgren (SPIN) kunna användas.

- SCB väljer ett av två möjliga tillvägagångssätt för att finna IT-tjänster i CPA/SPIN. Ett alternativ är att utgå ifrån en konceptuell definition av IT och – givet denna definition – söka fram de CPA/SPIN-koder som borde klassificeras som IT-tjänster. SCB har inte fastställt någon konceptuell definition av IT, vilket innebär att en sådan först skulle behöva tas fram. Ett annat alternativ är att de CPA/SPIN-koder som borde klassificeras som IT-tjänster tas fram utifrån en eller flera experters uppfattning om vad en IT-tjänst är.
- Dessutom skulle SCB kunna ta hjälp från IT-relaterade företag och branschorganisationer för att komma fram till en korrekt definition av IT-tjänster.
- En lista på IT-tjänster kan utarbetas oberoende av vad som kan särskiljas i NR för närvarande. En lista på IT-tjänster kan användas av NR, i större eller mindre utsträckning, beroende på detaljgraden i tillgångs- och användningstabellerna.
- En definition av IT-tjänster och IT-varor bör kunna användas både för NR och för annan statistik.

SCB tog redan i början av 1990-talet fram en definition av IT-varor, som senare vidareutvecklades av SCB och NUTEK. Listan på vad som skall betecknas som IT-varor har emellertid inte uppdaterats på flera år. SCB:s nu föräldrade definition av IT-varor utgår från en särskild klassificeringskod (sexsiffrig KN-kod), som går att över-sätta till den produktindelning som nationalräkenskaperna använder.

En viktig utgångspunkt för förslagen ovan är OECD:s definition av IT-sektorn och det internationella arbete som pågår för att göra detta. Vid OECD:s senaste möte med *Working Party on Indicators for the Information Society* i april 2002, presenterades ett förslag på en lista för IT-varor. Förslaget kommer att fortsätta diskuteras och det kan dröja innan OECD-länderna kommer överens om en gemensam definition. I avvaktan på detta beslut finns därför anledning för SCB att så snart som möjligt uppdatera den lista över IT-varor, som tidigare tagits fram av SCB och NUTEK.

Studie av IT och produktivitetstillväxten

I en studie, som gjorts på uppdrag av utredningen,¹ har Tomas Lindström vid Konjunkturinstitutet analyserat betydelsen av IT-användning i svensk ekonomi, med utgångspunkt från beräkningar av s.k. total faktorproduktivitet (TFP). Grundläggande för denna typ av beräkningar är att räkna ut hur mycket användningen av kapital och arbetskraft bidrar till produktionstillväxten samt den del av tillväxten som förklaras av andra faktorer, alltså den del som brukar benämnas total faktorproduktivitet. Sådana övriga faktorer kan exempelvis vara teknisk utveckling, effektivitetsvinster av ökad IT-användning, organisationsförändringar m.m. Beräkningarna kan också förfinas genom att dela upp kapitalstocken i IT-kapital och övrigt kapital, för att därmed räkna ut hur mycket användningen av just IT-kapital bidrar till produktionstillväxten.

Beräkningar av TFP baseras till stor del på nationalräkenskaper-
nas produkträkenskaper samt uppgifter om kapitalstockar, löne-
kostnader och arbetade timmar. Nationalräkenskaperna tog på upp-
drag av utredningen under våren 2002 för första gången fram beräk-
ningar av kapitalstockar för IT, enligt den definition som utred-
ningen valde (hårdvaror, mjukvaror samt telekomprodukter), för
perioden 1993-1999. Statistikunderlaget har använts för utredning-
ens bilaga 5, av Tomas Lindström. Med det nya statistikunderlaget
har för första gången bidraget från användning av IT-kapital till
produktivitetstillväxten i svensk ekonomi beräknats utifrån
nationalräkenskaperna.

I sin rapport studerar Lindström effekterna på produktivitet-
utvecklingen av en växande IT-sektor under perioden 1993-1999.
Både arbetsproduktiviteten och TFP i olika sektorer studeras lik-
som hur användningen av IT-kapital inverkat på utvecklingen. De
nya beräkningarna visar en stark ökning av TFP inom IT-produ-
cerande branscher under 1990-talets andra hälft. Samtidigt steg an-
vändningen av IT-kapital inom branscher utanför IT-sektorn,
vilket också bidrog till en ökad produktivitet inom näringslivet.
Den andel av produktivitetstillväxten i näringslivet som kan förkla-
ras av enbart användning av IT-kapital ökade, från omkring en
procent 1994 till 6-10 procent 1999.

¹ Se bilaga 5, *The Role of High-Tech Capital Formation for Swedish Productivity Growth*,
T. Lindström, oktober 2002.

Tabell 7.1. En uppdelning av produktivitetstillväxten 1994–1999. Procentuell förändring samt bidrag i procentenheter¹

	1994	1999	1994–1999
Näringslivet			
Produktivitetstillväxt	2,0	1,8	2,5
Bidrag i procentenheter:			
Total faktorproduktivitet	3,8	3,0	3,3
IT-kapital	0,0	0,2	0,1
Övrigt kapital	-1,8	-1,4	-0,9
IT-sektorn			
Produktivitetstillväxt	17,5	12,5	11,4
Bidrag i procentenheter:			
Total faktorproduktivitet	19,2	15,2	13,5
IT-kapital	-1,6	-0,3	-0,7
Övrigt kapital	-0,1	-2,4	-1,5

Anm. Näringslivet avser SNI92: 01–95. Med *IT-sektorn* menas här branscherna SNI92: 30, 313, 32, 331, 642, 72.

Studien visar också att betydelsen av användningen av IT-kapital för produktivitetstillväxten inom näringslivet ökade generellt under 1990-talet. Dessutom steg TFP i näringslivet i genomsnitt med drygt 3 procent per år under perioden 1994–1999. Lindström drar slutsatsen att ökningen av arbetsproduktiviteten inom näringslivet under perioden ser ut att ha drivits av en ökad IT-användning i produktionen såväl som en ökning av den totala faktorproduktiviteten.

IT-statistik i andra länder

I de länder utredningen besökt saknas också heltäckande IT-statistik. Flera av statistikbyråerna har emellertid påbörjat en utbyggnad av statistiken, mot bakgrund av den ökade betydelsen av IT i ländernas ekonomier och en ökad efterfrågan på sådan statistik. Statistiken efterfrågas också av internationella organisationer,

¹ P.g.a. avrundning summerar inte alltid delarna till totalen.

bl.a. Eurostat, som verkar för att medlemsländerna skall ta fram nya undersökningar på området.

De länder utredningen har besökt uppvisar i stort sett samma brister som Sverige när det gäller statistik på IT-området. Exempelvis saknar de en gemensam internationell definition av IT-produkter, mer detaljerade uppgifter för att kunna identifiera IT-företag och IT-branscher, mer finfördelad statistik på produktnivå för input-output-beräkningar, prisindex för IT, snabbare IT-statistik m.m. Flera länder har nyligen startat insamling av uppgifter om hushållens respektive företagens IT-användning. Även den offentliga sektorns IT-användning är ett nytt område som man vill undersöka. Statistik över elektronisk handel har också nyligen börjat produceras i några av länderna.

I flera av länderna är det den centrala statistikbyrån som ansvarar för produktionen av den officiella IT-statistiken. *Danmarks Statistik* tar exempelvis fram IT-statistik på uppdrag av flera departement. *Danmarks Statistik* påbörjade 2001 ett projekt för att bestämma vilken IT-statistik som bör tas fram.

Vad gäller uppgifter om företagens IT-investeringar saknas ofta direkta uppgifter om dessa. I Finland vill statistikbyrån göra en ny pilotundersökning direkt bland företag för att försöka samla in uppgifter om deras IT-investeringar. Eventuellt kommer en ny undersökning att göras under 2003. Nationalräkenskaperna i Finland baserar nu sina beräkningar av företagens IT-investeringar på uppgifter om datakonsulternas produktion.

Vidare bedrivs ett nordiskt samarbete när det gäller utvecklingen av IT-statistik. Sverige kom med i detta samarbete år 2000. Arbetet är delvis samordnat mellan länderna och statistikbyråerna har tagit fram gemensamma publikationer. För att skilja ut IT-sektorn har de utgått från OECD:s definition och gjort en nordisk anpassning på en mer detaljerad nivå. I november 2001 startade ett nytt nordiskt projekt för uppgiftsinsamling om IT-användningen inom offentlig sektor. Danmark har hittills kommit längst inom detta område och har redan publicerat statistik. Det är emellertid svårt att få uppgifter direkt ur exempelvis kommunernas redovisning, där uppgifter om bl.a. IT-användning saknas.

Det finns exempel på länder som samlar in uppgifter om IT-investeringar direkt från företagen, bl.a. Nederländerna. Under 2000–2001 har även ONS i Storbritannien undersökt företagens utgifter för mjukvaror och övriga IT-produkter i en kvartalsundersökning. En uppdelning av maskininvesteringarna på datorer och

övrigt ingår. Resultaten har emellertid ännu inte använts i nationalräkenskaperna.

IT-statistiken har på senare tid också i Nederländerna fått en större tyngd och statistikbyrån, CBS, har betonat dess betydelse inom sin statistikproduktion. CBS tog fram en ny publikation 2001, *The Digital Economy*, som handlar om företagens och hushållens IT-användning och om IT-sektorns betydelse för hela ekonomin. Innehållet baseras mest på nationalräkenskaperna. CBS samarbetar också med det statliga prognosinstitutet CPB, vilket har mynnat ut i en CPB-rapport om IT-sektorns bidrag till produktivitetstillväxten. CBS har även köpt in datauppgifter om IT från externa forskningsinstitut. Målsättningen är att CBS skall producera sådan statistik på egen hand. CBS har även lagt till extra frågor om IT i redan etablerade enkätundersökningar.

CBS utvecklar även indikatorer utifrån nationalräkenskaperna samt satelliträkenskaperna, för att kunna analysera "kunskapsintensiteten" inom olika branscher och effekter av investeringar i "kunskap" på den ekonomiska tillväxten. Meningen är att utöver effekter av investeringar i informationsteknologi, även ta hänsyn till effekter av investeringar i personal med olika grad av kompetens vad gäller användningen av IT.

I Kanada har industridepartementet initierat ett stort projekt för att fylla luckorna när det gäller IT-statistik. Bland annat har uppgifter om de företag som producerar mjukvara samt som säljer IT-tjänster saknats. Nya uppgifter har publicerats i en ny rapport, *Networked Canada*, som kom våren 2001. Inom *Statistics Canada* tas IT-statistiken fram vid en särskild enhet, *Science, Innovation and Electronic Information*, med ca 50 anställda. Enheten har ingen direkt koppling till nationalräkenskaperna. Sambandet med industridepartementet är däremot starkt. Stora delar av verksamheten finansieras av externa uppdragsgivare. Enheten har en egen analysverksamhet och gör sin analys och statistik tillgänglig bl.a. genom rapporter, broschyrer, workshops och seminarier.

Vid *Office of National Statistics* (ONS) i Storbritannien tas IT-statistik fram inom en särskild enhet, *Economic Analysis and Satellite Accounts Division*, som driver flera projekt med inriktning på att mäta den s.k. nya ekonomin. Hit hör att mäta och analysera effekterna av IT-användning på ekonomin. Det gäller effekter på priser, real BNP-tillväxt, investeringar, kapitalstockar m.m. En del av arbetet består i att klargöra vilka metoder som bör användas för

att mäta effekterna. Ett stort intresse för informationen finns från både regeringen, Bank of England och andra användare.

Enheten har tagit initiativ till datainsamling om elektronisk handel, vilken påbörjades år 2001. Syftet är att försöka mäta effekterna av e-handeln på företagens utveckling. Vid enheten försöker ekonomerna mäta effekter på bl.a. företagens produktivitet utöver den produktivitetsökning, som kan förklaras av faktorer såsom forskning och utveckling. I slutet av 2002 kommer en huvudrapport med resultat av undersökningen. Undersökningen av företagens e-handel finansieras delvis med statliga medel och delvis av Eurostat, som engagerat sig i utformningen av frågeformulären.

ONS använder också redan existerande statistik för att mäta påverkan på ekonomin av IT-användningen. ONS håller i fyra undersökningar som används för analyserna. Delvis överlappar undersökningarna varandra. Resultaten länkas senare samman för att få fram en övergripande bild av bl.a. e-handelns påverkan på både företag och hushåll.

Vid sidan av att analysera resultaten av de olika undersökningarna arbetar ONS med att utveckla metoderna för att få fram bättre mått på effekterna av IT-användningen. En del av det arbetet består i att utveckla och använda bättre deflatorer, exempelvis för datorer. De har experimenterat med att använda USA:s prisindex för datorer. De har också försökt ta fram egna, hedoniska prisindex.

Vidare arbetar ONS med att lägga till fler kapitaltillgångar i beräkningarna av kapitalstockar. En del av arbetet går ut på att försöka sortera ut vad som skall räknas som IT-kapital. ONS har utgått från OECD:s definition av IT-sektorn och även den mer detaljerade definitionen av IT-sektorn, som de nordiska länderna tagit fram.

På Nya Zeeland startade statistikbyrån en ny enhet, *Business Performance* under *Economic Statistics Group*, i december 2001. Syftet är att ta fram nya undersökningar, inte minst på IT-området, för att få fram underlag för analyser om den nya ekonomin, produktivetsberäkningar, kapitalstockar m.m. Större delen av arbetet delfinansieras av externa intressenter, vilket upplevs som ett potentiellt problem när det gäller att kunna göra återkommande undersökningar och uppföljande analyser. Enheten försöker bygga upp kunskap om företagens utvecklingsstrategier, metodfrågor etc. Önskemål och behov från nationalräkenskaperna inverkar också på inriktningen av arbetet.

Även Australiens statistikbyrå, ABS, har startat en ny verksamhet, *Integration & New Economy Statistics Branch*. ABS vill utöka IT-statistiken med bl.a. nya undersökningar, men även samla in data om IT från olika redan befintliga undersökningar. Vidare finns planer på att komplettera existerande undersökningar med tilläggsfrågor om IT. Både *Statistics New Zealand* och ABS har tagit fram egna definitioner av IT-sektorn.

ABS kommer också att bygga upp satelliträkenskaper för IT utifrån input-output-statistiken. Detta görs i samarbete med nationalräkenskaperna. Hösten 2002 publicerades input-output-statistik för IT-sektorn för räkenskapsåret 1998/1999. För att förbättra dataunderlaget påpekar ABS att det behövs bättre statistik för IT-investeringar (mer detaljerad samt bättre mått på dessa, exempelvis med bättre deflaterer).

Under 2002 tar ABS fram ny statistik om hur företag använder IT. Statistiken visar personalens IT-användning totalt sett och är inte indelad efter vilken typ av yrkeskategorier som använder IT inom företaget. ABS kommer också att undersöka om det finns ett samband mellan företagets vinstutveckling (*business performance*) m.m. och deras IT-användning. ABS saknar mikro- och registerdata över individers kompetens eller utbildningsnivåer, som skulle kunna kopplas till exempelvis företagets IT-användning respektive produktivitet utveckling. Här har SCB betydligt större möjligheter med tillgången på denna typ av registerdata.

7.2 Önskemål om ny statistik på ett antal områden

Utredningen gjorde i sitt delbetänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) bedömningen att det var särskilt angeläget att utveckla statistiken på fyra områden där aktuell statistik saknades eller hade stora brister. Dessa områden var prismätningar för den privata tjänstesektorn, IT-statistik, input-output-statistik samt kapitalstockar. Dessa områden behandlas i separata avsnitt i kapitel 6 och kapitel 7.

Utredningen noterade vidare att det finns ett stort antal andra förslag till statistik på områden där sådan saknas. Det gäller bl.a. korttidsindikatorer för tjänstebranscher, statistik rörande utrikeshandeln med tjänster, finare indelning av företagstjänster i nationalräkenskaperna, statistik över den regionala utvecklingen, lönestatistik som täcker nya löneslag som optioner och bonus och som

redovisas sammanhållet, detaljerad statistik på hälso- och sjukvårdsområdet samt mer statistik avseende den offentliga sektorn. Utredningen diskuterar i detta avsnitt förutsättningarna för en utbyggnad av statistiken inom dessa och vissa andra områden.

Statistik över tjänstenäringarna

En stor del av den statistik som användarna saknar speglar expansionen i tjänstesektorn. Det är en samlad uppfattning att den växande privata tjänstesektorn, som nu står för ca 45 procent av BNP, måste beskrivas bättre och utförligare i statistiken än vad som är fallet. Många användare vill ha tillgång till bl.a. korttidsindikatorer, som motsvarar vad som finns på varusidan. För att få en likartad uppsättning indikatorer för tjänstenäringarna behöver statistiken utökas med ett tjänsteproduktionsindex, orderstatistik, heltäckande leveransstatistik på månadsbasis samt statistik över kapacitetsutnyttjande.

För framtagandet av ett tjänsteproduktionsindex på månad motsvarande industriproduktionsindex för varor krävs dels underlag om produktionen i olika delbranscher, dels deflatorer. Tillgången till acceptabla deflatorer är det största problemet. Bristen på prisindex för tjänstesektorn har i utredningen identifierats som ett av de viktigaste problemen i den ekonomiska statistiken. Utvecklingen av ett tjänsteproduktionsindex begränsas således av takten i utvecklingen av relevanta prisindex. På detta område pågår ett utvecklingsarbete.

Tillgången till månadsinformation avseende tjänsteproduktion är begränsad till detaljhandeln för vilken omsättningsstatistik finns. I övrigt finns endast kvartalsdata över omsättningen. En möjlighet att täcka detta informationsbehov är att införa nya enkäter på månadsbasis. En annan möjlighet är att utnyttja momsinformation. Denna information är emellertid tillgänglig för statistikproduktionen först ca 75 dagar efter månadsslutet. Det kan dock vara möjligt att få tillgång till delar av momsstatistiken tidigare. En möjlighet är att momsuppgifterna, som nu levereras en gång per månad från Riksskatteverket, i stället överförs två eller flera gånger per månad.

I Storbritannien där ett tjänsteproduktionsindex är under utveckling använder man i vissa fall, i brist på omsättningsdata eller lämplig deflator, volymutveckling (t.ex. passagerarkilometer) eller input-

indikator (t.ex. löner). I vissa fall används kvartals- och årsdata för beräkning av månadsdata. Det brittiska indexet är under utveckling, men det publiceras ändå (under beteckningen *experimental*) och är mycket väldokumenterat.

I Sverige finns kvartalsindikatorer för tjänstenäringarnas produktion tillgängliga inom ramen för kvartalsberäkningarna av nationalräkenskaperna. De tas emellertid fram på en branschnivå, som av många användare anses som för grov. Publiceringen omfattar en nedbrytning på 17 tjänstebanscher varav tre avser företagstjänster. En finare fördelning har bedömts som tveksam ur kvalitetssynpunkt. Med ett bättre underlag skulle det eventuellt vara möjligt att publicera indikatorer på en mer detaljerad nivå.

Orderingång för tjänster kan vara ett relevant mått för vissa tjänstebanscher. Det gäller exempelvis konsulttjänster, vissa transporter och partihandeln. I andra fall kan förväntad försäljningsutveckling vara mer relevant. För att täcka detta informationsbehov krävs ny uppgiftsinsamling från både små och stora företag. För de stora företagen skulle en samordning kunna ske med omsättningsstatistiken. För månadsdata är det emellertid möjligt endast i den utsträckning omsättningsstatistiken skulle komma att baseras på månadsenkäter.

Statistik över kapacitetsutnyttjande i tjänstenäringarna kräver en närmare genomgång av inom vilka branscher sådan statistik skulle vara relevant samt hur kapacitetsutnyttjandet skulle kunna definieras. Inom industrin mäts utnyttjad maskinkapacitet. För vissa tjänstebanscher skulle en motsvarighet kunna vara tillgängliga antal timmar/personresurser. I andra fall kan beläggning och utnyttjandegrad vara relevanta mått.

Gemensamt för undersökningar inom tjänstenäringarna är att småföretagen har en mycket större vikt än i den varuproducerande sektorn. Det ställer särskilda krav på insamlingsmetoder och användande av administrativa material för att hålla nere såväl uppgiftslämnarkostnader som kostnader för insamling av statistiken.

Användarna av den ekonomiska statistiken har också uttryckt krav på en mer detaljerad statistik över utrikeshandeln med tjänster. Man hänvisar till den stora skillnad i detaljeringsgrad som föreligger mellan tjänste- och varuhandeln med utlandet. Varuhandeln finns nedbruten på drygt 10 000 varukoder. Statistiken finns också redovisad på denna nivå.

Tjänstehandeln med utlandet samlas fr.o.m. 2003 in av SCB, på uppdrag av Riksbanken, inom ramen för betalningsbalansstatistiken. Denna utformas enligt internationella rekommendationer från

Internationella valutafonden (IMF) och EU. Inom EU förbereds f.n. en förordning för betalningsbalansstatistiken, vilken i huvudsak följer nuvarande rekommendationer. Tjänstestatistiken redovisas i enlighet med nuvarande rekommendationer nedbruten på ett 40-tal tjänsteslag.

Statistiken över utrikeshandeln med tjänster kommer fr.o.m. 2003 att tas fram kvartalsvis, inte månadsvis som tidigare. Riksbankens beställning av statistiken från SCB skall i princip medge samma nedbrytningar på tjänsteslag som tidigare. Någon utvidgning av antalet tjänsteslag avses inte göras. Från SCB:s sida bedöms en utökning av antalet tjänsteslag inte vara försvarbar med hänsyn till uppgiftslämnarkostnaderna. Med hjälp av information från företagsregistret bör tjänstestatistiken kunna redovisas på grov branschnivå och även uppdelad på företagsstorlek. Länderfördelad statistik skall kunna redovisas årsvis. Sådan statistik tas fram av Riksbanken och rapporteras till EU, men den publiceras inte av Riksbanken.

Tillgången till statistik på tjänsteområdet är också föremål för aktiviteter inom EU. Ekonomiska och finansiella kommittén (EFK) inbjöd i sin senaste uppföljningsrapport av *Action Plan Statistical Programme Committee (SPC)* och *Committee on Monetary, Financial and Balance of Payments Statistics (CMFB)* att ta fram förslag om förbättringar i tillgången till månads- och kvartalsdata för tjänsteaktiviteter. Ett förslag till prioriteringar för utvecklingen av tjänstestatistiken föreligger nu. De områden som prioriteras är omsättningsstatistik, priser, arbetskraftskostnader och löner, sysselsättning, tjänster i nationalräkenskaperna samt branschdata från arbetskraftsundersökningar. SCB har inget att invända mot förslaget. Statistiken finns redan eller kommer att utvecklas.

Regional statistik

Behovet av regionalt nedbruten statistik har ökat under senare tid. EU-medlemskapet och dess betydelse för utvecklingen i olika regioner är en bidragande orsak. Regionalpolitiken är ett viktigt område för EU och ställer krav på statistik, inte bara för länder utan också för regioner inom länder. Tillväxtpolitikens ökade fokus på regioner är en annan orsak. Därtill kommer att informationsteknikens utveckling gör det möjligt att snabbt bearbeta allt större datamängder och därmed bättre tillgodose behovet av regional statistik.

Decentraliseringen av regionalt utvecklingsarbete ställer sålunda allt högre krav på regionalt nedbrytbar statistik. Tillväxtavtalen och de kommande tillväxtprogrammen bygger på en grundlig analys av näringslivets förutsättningar för utveckling i regionen. De regionala räkenskaperna med uppgifter om bl.a. bruttoregionproduktens utveckling är viktiga för att kunna följa den regionala utvecklingen kopplad till de regionala tillväxtavtalen. Detsamma gäller för de programarbeten som aviseras i den nya regionala utvecklingspropositionen. Statistiken på detta område har i allmänhet inte den kvalitet som ofta krävs. Detta gäller såväl aktualitet som innehåll i de statistiska beräkningsunderlagen.

Det finns en rad källor som i olika utsträckning kan ge underlag för regionalt nedbruten statistik: företagsstatistiken, kommunernas räkenskaper, regional omsättningsstatistik, regional arbetsmarknadsstatistik, arbetskraftsundersökningarna (AKU) m.m. Institutet för tillväxtpolitiska studier, ITPS, har i en rapport¹ bl.a. föreslagit förbättringar i det statistiska underlaget om regional utveckling. I rapporten framhålls särskilt nedanstående statistik som särskilt viktig att utveckla inom det statistikområde, som SCB har ansvar för.

En snabbare och mer tillförlitlig statistik över bruttoregionprodukten (BRP) är nödvändig. Dessutom menar ITPS att det finns behov av statistiska indikatorer som kan ge en snabb preliminär bild av den ekonomiska utvecklingen i regionerna. En sådan indikator kan vara lönesummestatistik på månad eller kvartal med redovisning på bransch och region. Ett annat alternativ är motsvarande statistik över omsättning.

Den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) utgör också ett värdefullt underlag för studier av regional utveckling. Statistiken kommer dock med stor eftersläpning. Den AKU-baserade statistiken är betydligt snabbare, men kan inte användas för analyser på lägre regional nivå. Åtgärder för att inom ramen för RAMS producera snabb information om regional sysselsättningsutveckling är önskvärd.

Tjänstesektorn är dåligt täckt i den ekonomiska statistiken och därmed också på regional nivå. ITPS pekar på att det saknas tjänstestatistik på arbetsställenivå vilket begränsar möjligheterna att följa den regionala utvecklingen. Enligt ett särskilt regeringsbeslut (N2002/6807/AE) bör företagsstatistiken utvecklas så att ekonomisk information såsom sysselsättning, lönekostnader, produk-

¹ *Ett bättre beslutsunderlag för tillväxtpolitiken*, ITPS A2002:001.

tionsvärde, förädlingsvärde, investeringar etc. kan redovisas på arbetsställe- och företagsnivå tillsammans med uppgifter om de anställda.

SCB föreslår i sitt budgetunderlag för 2003–2005 att ytterligare statistik på kommunnivå anslagsfinansieras. Det gäller bl.a. statistiken över arbetsmarknad och inkomster. Statistiken skulle göras tillgänglig kostnadsfritt dels i de statistiska databaserna, dels i en lättillgänglig portal där överskådlig statistik avseende landets kommuner presenteras. Från portalen finns det möjlighet att skapa länkar till både interna och externa databaser med ytterligare kommuninformation. Statistiken skulle bli tillgänglig inte bara för de kommuner som i dag specialbeställer olika typer av statistik, utan också för samtliga statistikanvändare.

Lönestatistik

Flera användare uttryckte i användarstudien ett behov av kompletterande lönestatistik. Det gällde bl.a. uppgifter om nya belöningsslag som optioner och bonus. Nya lönesystem har blivit vanligare och det har blivit allt viktigare att följa löneutvecklingen uppdelad på de båda delarna. Medlingsinstitutet, som är statistikansvarig myndighet för lönestatistiken, uppgav att man avsåg att uppdraga åt SCB att ta fram uppgifter om nya löneslag som vinstbonus, optioner m.m. och att uppgifterna borde inkluderas i den kortperiodiska statistiken.

I början av 2003 kommer Sverige att delta i en EU-undersökning om strukturstatistik över löner och arbetskraftskostnader avseende årsstatistik för 2002. Underlaget kan i stor utsträckning hämtas från den ordinarie svenska årsstatistiken. För vissa uppgifter krävs en särskild enkät. Bland dessa uppgifter finns total årsbonus uppdelad på tre områden: regelbunden bonus som inte utgår varje löneperiod, årsbonus baserad på produktivitet samt årlig ersättning baserad på vinstdelning. Uppdelningen på de tre komponenterna är frivillig. Frågan om mätning av optioner kräver ytterligare utredning innan dessa kan omfattas av statistiken.

Medlingsinstitutet avser att permanenta en insamling av denna information. Informationen avses också komma att användas för beräkning av kvartalsstatistik. Sådan statistik kommer att krävas när förordningen om arbetskostnadsindex (LCI) antas, vilket förväntas ske 2003. LCI är en av de indikatorer som ingår i PEEL.

Hälsoräkenskaper

OECD publicerade år 2000 en manual för hälsoräkenskaper, *A System of Health Accounts* (SHA), grundad på den internationella klassificeringen för hälsoräkenskaper (ICHA). Denna bryter ned hälsoutgifterna på typ av vård, vem som producerar värden samt hur den finansieras. Manualen skapar en begreppsmässig bas för statistikframställning och rapportering och innehåller en uppsättning omfattande, konsistenta och flexibla rapporter. ICHA:s klassificeringar, definitioner och bokföringsregler är kompatibla med SNA93, som ligger till grund för nationalräkenskaperna. Även Eurostat använder samma system och uppmanar medlemsländerna att följa SHA.

Det är viktigt att kunna jämföra t.ex. hälso- och sjukvårdskostnader i olika länder. Av OECD:s medlemsländer redovisar elva länder enligt SHA. Sju länder håller på att införa den och fyra länder planerar att införa den. Sverige har nu börjat arbeta med frågan. Socialstyrelsen har, som ansvarig myndighet för hälso- och sjukvård, vid ett flertal tillfällen uttalat önskemål om att nationalräkenskaperna skall bygga upp ett system för hälsoräkenskaper. Socialdepartementet och Landstingsförbundet har uttalat liknande önskemål.

SCB har under 2002 fått i uppdrag av Socialdepartementet att kartlägga förutsättningarna för ett införande av svenska hälsoräkenskaper.

Offentligt finansierade tjänster

Det behövs även en förbättrad och samordnad statistisk beskrivning av de offentligt finansierade tjänsterna. Det gäller i första hand välfärdstjänsterna vård, omsorg och utbildning. Den pågående privatiseringen av produktionen av dessa tjänster gör att det är svårt att få en överblick över området och en bild av utvecklingen.

Behovet av statistik som ger en korrekt och jämförbar bild av kostnader för hälso- och sjukvård och socialtjänst, oavsett om verksamheten drivs i offentlig eller privat regi har framhållits av Socialstyrelsen. Behovet finns såväl utifrån ett nationalekonomiskt som ett hälso- och socialpolitiskt perspektiv. I utredningens användarstudie efterlyser Socialstyrelsens företrädare bl.a. uppgifter om kostnader för verksamhet som drivs privat och finansieras av offentliga

medel. Det saknas statistik över sysselsättning, arbetade timmar, löner m.m. för verksamhet som lagts ut på privata företag.

I slutbetänkandet från Kommittén Valfärdsbokslut¹ framhålls vikten av ett bättre statistiskt underlag för frågor som rör välfärdsutvecklingen. Bland annat påpekas svårigheterna att beskriva de totala kostnaderna för välfärdstjänsterna och kostnader fördelade mellan offentliga medel och brukarmedel.

Inom Statistiska centralbyrån har en rapport² tagits fram för att ge underlag för förslag till förändringar i den officiella statistiken så att den beskriver strukturella förändringar av välfärdstjänsterna på ett bättre sätt. I rapporten finns förslag om förbättringar i befintlig statistik i detta syfte, t.ex. enhetliga klassificeringar och definitioner. Ny statistik behövs inom ett antal områden, t.ex. antal arbetade timmar för välfärdstjänster i offentlig sektor och statistik över den tredje sektorn. Ideella organisationer är ofta inriktade på välfärdstjänster. För att förbättra statistiken över offentligt finansierade tjänster i privat regi krävs bl.a. en utvidgning i de intermittenta branschundersökningarna i företagsstatistiken så att företag som utför välfärdstjänster kan särredovisas.

I SCB:s budgetunderlag för 2003–2005 tas dessa frågor upp. Man föreslår att det statistiska underlaget förbättras samt att en årlig statistisk publikation tas fram som beskriver de strukturella förändringarna inom de offentligt finansierade tjänsterna, i första hand välfärdstjänsterna.

Övriga områden

Bättre tillgång till kortperiodisk statistik över hushållens förmögenhet och över tillgångspriser är önskvärt bl.a. för Riksbankens behov. I dag producerar SCB på uppdrag av Finansinspektionen den s.k. Sparbarometern. Det är en kvartalsundersökning över hushållens sparande och förmögenhet som publiceras 5–6 veckor efter kvartalets utgång. SCB bedömer att det är möjligt att ta fram en månadsindikator över förmögenhetsdelen i Sparbarometern. En stor del av underlaget finns redan tillgängligt på månadsbasis. Det gäller sedlar och mynt, banksparande, lån i banker och andra finansinstitut, statsskuldsinstrument och privatobligationer. För sparande i

¹ SOU 2001:79, *Valfärdsbokslut för 1990-talet*.

² *Offentlig och privat verksamhet. Statistik om anordnare av välfärdstjänster*. Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik 2001:1.

aktier och kapitalförsäkringar samt för realkapital och bostadsrätter kan framskrivningar med index göras.

I prisstatistiken redovisas uppgifter om försålda hyreshusfastigheter. Hyreshusen delas upp i tre kategorier: hyreshus med huvudsakligen lokaler, hyreshus med både bostäder och lokaler och hyreshus med huvudsakligen bostäder. Prisstatistik redovisas årligen på läns- och riksnivå. Kvartalsstatistik redovisa enbart för hyreshus totalt och på riksnivå, främst beroende på att antalet försäljningar är lågt. Ett fastighetsindex för småhus publiceras kvartalsvis med en regional nedbrytning. Ett motsvarande index för hyreshus saknas.

Statistiken över bostadsrätter är bristfällig och redovisas endast årligen. Underlaget till statistiken hämtas från Riksskatteverkets kontrolluppgifter och ger bara information om antal försäljningar och medel- respektive medianpriser på riks-, läns- och storstadsnivå. Det är vanskligt att utifrån statistiken dra slutsatser om prisutvecklingen. Det skulle vara önskvärt att kunna ta hänsyn till lägenheternas storlek, belägenhet och andra faktorer som påverkar marknadspriset. En komplettering av kontrolluppgiften med uppgifter om yta eller lägenhetsstorlek skulle ge bättre möjligheter till beräkningar av prisutvecklingen. Kontrolluppgifterna finns dock bara tillgängliga årsvis. En kortperiodisk statistik kräver nya beräkningsmetoder.

SCB genomför inom ramen för arbetet med tjänsteprisindex (TPI) en lokalhyresundersökning som är årlig och täcker olika lokaltyper: bostäder, kontor, butiker, industrilokaler m.m. Det saknas en regional fördelning i statistiken. Enligt SCB är det tveksamt om nuvarande undersökning kan genomföras kvartalsvis och redovisas på olika regioner. Nya beräkningsmetoder torde behövas.

7.3 Förbättrad statistik om hushållens inkomster

Enligt direktiven skall utredningen belysa mät- och definitionsproblem i den ekonomiska fördelningsstatistiken, analysera inkomstbegreppen i nationalräkenskaperna och den ekonomiska fördelningsstatistiken samt belysa hur inkomstmätten på ett rättvisande sätt kan justeras för hushållens sammansättning. Dessa frågor behandlade utredningen i ett delbetänkande¹ som överlämnades till Justitiedepartementet den 27 september 2002. Följande förslag till definitioner och ny statistik på dessa områden lades fram.

¹ SOU 2002:73 *Förbättrad statistik om hushållens inkomster*.

Två nya inkomstbegrepp bör införas och användas som standard i den officiella inkomststatistiken. Det första är avsett främst för svensk användning och bör baseras på det s.k. Hicks inkomstbegrepp, vilket innebär att disponibel inkomst definieras som de inkomster hushållet kan konsumera under en period vid bibehållen real förmögenhet. Det andra begreppet disponibel inkomst är avsett främst för internationella jämförelser och bör baseras på kommande EU-regleringar avseende den EU-harmoniserade *Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC).

Statistiska centralbyrån (SCB) bör vidareutveckla metoder och statistik för att mäta avkastning på kapital på ett sätt som överensstämmer med den föreslagna principiella grunden för det förstnämnda inkomstbegreppet. SCB bör vidare vid införandet av det nya inkomstbegreppet redovisa långa tidsserier med de nya definitionerna. SCB bör även årligen uppdatera och redovisa jämförelser mellan inkomstbegrepp i inkomststatistiken och nationalräkenskaperna. SCB bör också publicera särskilda rapporter om inkomstfördelningen som komplement till den löpande officiella inkomststatistiken.

Den officiella statistiken bör kompletteras med en årlig förmögensstatistik och en snabbare preliminär inkomststatistik, vilken bör publiceras i augusti året efter inkomståret. Dessa två förslag ingår i det Budgetunderlag 2003–2005 för Statistiska centralbyrån, som verket inlämnade till regeringen i februari år 2002.

Hushållssektorn i nationalräkenskaperna bör i enlighet med det inom EU beslutade Europeiska Nationalräkenskapssystemet (ENS 95) delas upp i två sektorer, en för de egentliga hushållen och en för hushållens ideella organisationer. Hushållens ideella organisationer bör föras upp som ett område i den officiella statistiken och löpande statistik bör tas fram från och med år 2003. Även detta förslag ingår i Budgetunderlag 2003–2005 för Statistiska centralbyrån.

Kosthushåll bör användas som standardbegrepp i den årliga undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) och i den kommande EU-harmoniserade urvalsundersökningen EU-SILC. Bostadshushåll bör användas som standardbegrepp i den totalräknade inkomststatistiken om och när förslagen i rapporten *Förbättrad hushålls- och bostadsstatistik i stället för FoB* har genomförts. Jämförande studier bör genomföras av inkomststatistik baserad på kosthushåll respektive bostadshushåll och en översyn och sambearbetning bör göras av de två Meddelanden i samordningsfrågor (MIS) som behandlar hushåll och familj.

En ny konsumtionsenhetsskala kallad Svensk konsumtionsenhetsskala bör införas och användas som standard i officiell inkomststatistik. Skalans vikter för olika typer av personer framgår av nedanstående tabell. Två konsumtionsnivåer, Skälig levnadsnivå och Baskonsumtionsnivå, vilka sammanhänger med konsumtionsenhetsskalan, bör definieras och användas vid beräkningen av vikterna i Svensk konsumtionsenhetsskala. Beräkningar av konsumtionsenhetsskalan och de båda nivåerna bör genomföras och redovisas årligen av SCB i samarbete med Konsumentverket, Socialstyrelsen och Boverket.

Tabell 7.2. Svensk konsumtionsenhetsskala
Vikter för olika typer av personer

	1999	2000
Ensamboende	1,00	1,00
Andra vuxen	0,59	0,58
Ensamstående med delat boende	1,13	1,12
Ytterligare vuxen	0,61	0,61
Barn 0–19 år	0,47	0,48

De årliga kostnaderna för tre av utredningens förslag, vilka har tagits upp i SCB:s budgetunderlag för år 2003–2005, uppgår sammanlagt till ca 1,7 miljoner kr. Därtill kommer vissa kostnader av löpande och engångskaraktär.

I regeringens budgetproposition för 2003¹ tilldelades SCB 3 miljoner kr årligen avseende årlig förmögenhetsstatistik, preliminär inkomststatistik, det s.k. storurvalet som omfattar 170 000 personer och möjliggör analyser av effekter av förändringar i skatteunderlaget, företagsdatabasen Frida samt delvis för statistik om kapitalvinster och kapitalförluster. Kostnader och finansiering för de övriga förslagen i delbetänkandet om förbättrad statistik om hushållens inkomster behandlas i kapitel 8.

¹ Prop. 2002/03:1 *Budgetpropositionen för 2003*.

7.4 Prisstatistik

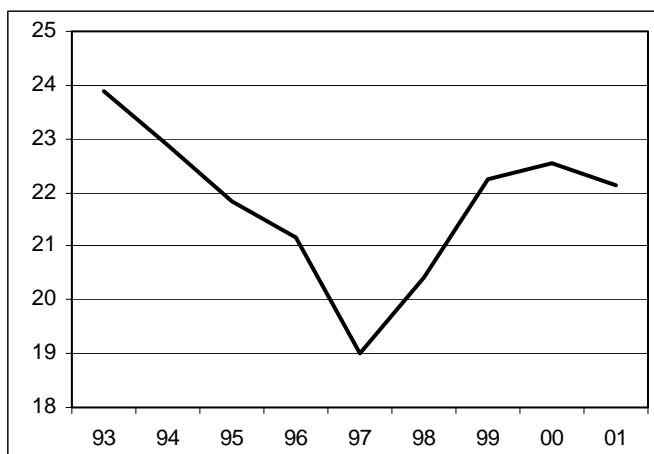
SCB tar fram och publicerar prisindex inom en mängd områden och för flera olika användningsområden. Konsumentprisindex (KPI) mäter den månatliga prisutvecklingen för den privata konsumtionen och används bl.a. som mått på inflationstakten i Sverige. Producentprisindex (PPI) mäter utvecklingen av de priser som erhålls av producenter respektive betalas av importörer. För producentpriserna görs en uppdelning på hemmamarknad och export. PPI används i stor utsträckning för avtalsreglering. SCB har hittills huvudsakligen samlat in priser för varor, men de senaste åren har större vikt lagts vid att utveckla prisinsamlingen för tjänster (tjänsteprisindex, TPI).

SCB producerar vidare harmoniserat index för konsumentpriser (HIKP) som används vid internationella jämförelser av prisutvecklingen samt Köpkraftsparitetsundersökningen (PPP) som mäter prisnivåer i olika länder och bl.a. används för att göra reala jämförelser av olika länders bruttonationalprodukter (BNP) och dess komponenter. Underliggande mått på inflationen beräknas och publiceras av SCB på uppdrag av Riksbanken. SCB publicerar också andra prisindex t.ex. inom byggområdet och för lönekostnader, vilka inte närmare berörs här.

Ett av de viktigaste användningsområdena för prisstatistiken är deflatering av nationalräkenskaperna, dvs. omräkning av värden i löpande priser till värden i fasta priser för att få fram volymförändringen. Det gäller BNP och dess komponenter, men också utrikeshandelsstatistik och kortperiodisk statistik som industriproduktion och handels försäljningsutveckling. Det är i det sammanhanget som bristen på prisindex för tjänsteproducerande branscher blir uppenbar eftersom ekonomin utvecklas mot allt mer tjänsteproduktion. Prisstatistiken är också ett viktigt analysunderlag för Riksbanken m.fl.

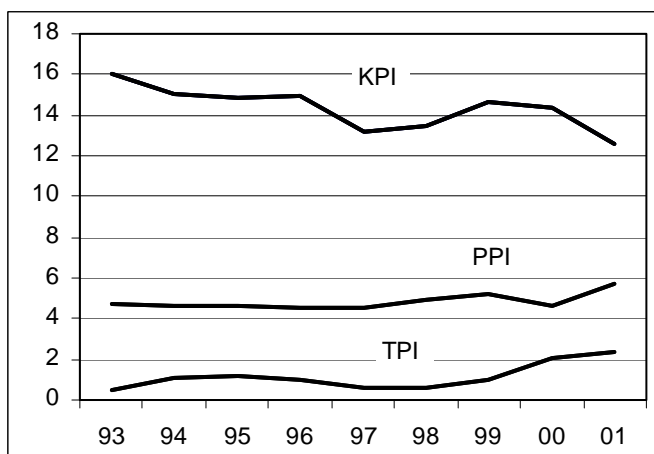
Resurserna mätt som kostnader för prisindex minskade kraftigt mellan 1993 och 1997 för att därefter öka under ett par år. Mellan 1999 och 2001 har kostnaderna legat mellan 22 och 23 miljoner kr årligen. Under 2001 uppgick kostnaderna till 22,1 miljoner kr, fördelat på 12,6 för KPI, 5,7 för PPI, 2,4 för TPI och 0,8 för PPP. Kostnaderna för KPI i 2001 års prisnivå har minskat under nästan hela perioden, medan kostnaderna för TPI och PPI har ökat de senaste åren. Kostnaderna för PPP har minskat i 2001 års prisnivå från 2,4 miljoner kr 1993 till 0,7 miljoner kr 2001.

Diagram 7.1. Total kostnad för prisstatistik
Miljoner kr, 2001 års prisnivå

Anm. Tabellen omfattar kostnaderna för KPI, PPI, TPI, HIKP och PPP. Kostnaderna i löpande priser har deflaterats med SCB:s lönekostnader (60 procent) och konsumentprisindex (40 procent).

Diagram 7.2. Kostnader för vissa prisindex
Miljoner kr, 2001 års prisnivå

Anm. KPI= konsumentprisindex, PPI= producentprisindex, TPI= tjänsteprisindex. Kostnaderna i löpande priser har deflaterats med SCB:s lönekostnader (60 procent) och konsumentprisindex (40 procent).

Användarnas synpunkter

I den studie utredningen gjorde av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken¹ är prisindex för tjänstesektorn ett återkommande tema. Flertalet användare nämner att behovet av statistik rörande tjänstesektorn överhuvudtaget har ökat. Den fråga som nämns oftast är behovet av relevanta prisindex för olika tjänstebanscher, i synnerhet för att få bättre mått på tjänsteproduktionen räknad i fasta priser i nationalräkenskaperna och därmed även på den ekonomiska tillväxten och produktivitetstillväxten.

Flera användare, bl.a. Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken, betonar att de största bristerna i deflateringen i nationalräkenskaperna gäller den för tjänstesektorn, eftersom relevanta prisindex saknas i stort sett helt. I stället används ofta löneindex. SCB bör få fram bättre prisindex och gå ifrån löneindex, anser många.

Riksbanken menar att "bra och relevanta" deflatorer i nationalräkenskaperna är den viktigaste frågan för kvaliteten i nationalräkenskaperna. Svaga områden är IT, telekom och tjänstesektorn. Dessa är mycket angelägna för Sverige, eftersom telekommunikationsbranschen svarar för en betydande del av såväl Sveriges produktion som export. Även begränsade brister i kvalitetsjusteringen vid deflateringen för branschens produkter kan därför påverka den redovisade utvecklingen av BNP, produktivitet m.m. En genomgång av deflateringen för branschen med jämförelser av hur kvalitetsjusteringar har genomförts för dataproduktion i andra länder är därför motiverad, anser Riksbanken. Man bör även titta på vilka olika metoder som används internationellt, menar Riksbanken.

Flera användare vill också få mer information om deflateringen i nationalräkenskaperna, både information om vilka prisindex som används och om deflatorerna i sig.

Det behövs prisindex, som bättre tar hänsyn till kvalitetsförändringar, särskilt i samband med den nya ekonomin, anser många användare. Forskarna vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) menar exempelvis att kvalitetsvärdering blir viktigare när produkternas eller tjänsternas förändringstakt är hög. Konsumentprisindex (KPI) sägs ligga långt framme när det gäller kvalitetsvärderingar, men det finns svagheter vad gäller prisuppgifter för datorer. IUI:s forskare påpekar också att det är stora skillnader mellan producentprisindex för datorer och s.k. hedoniska index för datorer. Val av metod kan

¹ SOU 2001:34 *Behovet av ekonomisk statistik*.

ge ”enorma skillnader” i prisutveckling. Detta illustrerar också problemen med att få bra internationella jämförelser.

Kommunförbundets utredare nämner också att de saknar bra prisindex för kommunala sektorer. De föreslår att SCB skall ha ett huvudansvar för att ta fram deflatorer för t.ex. kommunala kostnader. Nationalräkenskaperna har sådana.

När det gäller tillförlitlighet menar användarna att KPI har hög tillförlitlighet. Landstingsförbundets ekonom tycker att det märks att det finns mer resurser för KPI än för nationalräkenskaperna som inte har haft samma möjligheter till metodutveckling. Prisprogrammets nära kontakter med forskare, bl.a. genom KPI-nämnden, har också bidragit till att stärka tillförlitligheten i KPI. Detta är något som saknas för nationalräkenskaperna.

Flera användare pekar på kvalitetsproblem när det gäller producentprisindex. Riksbanken anser att tillförlitligheten inom producentprissystemet bör höjas genom utvidgade urval och en förstärkning av arbetet med kvalitetsjusteringar.

Finansdepartementet anser att det finns brister i producentprisindex (PPI). Därför är det viktigt att mätningen av industrins producentpriser förbättras. Det är helt klart att svårigheterna är mycket stora när det gäller att på ett korrekt sätt spegla utvecklingen i en bransch som t.ex. teleproduktindustrin där pris- och kvalitetsförändringarna på de producerade varorna ofta är mycket stora. Om prisutvecklingen överskattas leder det till att produktionsstillväxten, mätt som volymförändring, underskattas, menar Finansdepartementet.

Konjunkturinstitutet anser att hela PPI-systemet är dåligt. Ett exempel är PPI för investeringsvaror, som förmodligen inte speglar en riktig prisutveckling. Handelsbankens användare påpekar att PPI för investeringsvaror kan hoppa kraftigt från månad till månad. Ekonomerna vid Handels Utredningsinstitut menar att prisstatistiken, särskilt PPI för byggvaror, visar fel när listpriser används som inte tar hänsyn till de rabatter som tillfaller allt fler köpare.

Användare vid Sveriges Verkstadsindustrier menar att priserna enligt PPI kan vara fel då det finns risk för att företagen har missuppfattat vilka prisuppgifter de skall lämna. Företagen använder olika definitioner på ”försäljningspris”, och måste ibland väga ihop flera delkomponenter av priset för att komma fram till försäljningspriset. Ekonomerna vid Handels Utredningsinstitut pekar vidare på osäkerheten i prisindex för datorer. Statistiken visar ”konstiga”

volymförändringar, vilket tyder på att det är något fel med det prisindex som används.

Konsumentprisindex

Mellan 1997 och 1999 arbetade Utredningen om översyn av konsumentprisindex, KPI¹. Utredningen kom med förslag dels beträffande indexets allmänna konstruktion, dels beträffande beräkningen av index på vissa delområden. Dessutom diskuteras behov och utformning av kompletterande mått samt formella och organisatoriska frågor. Beträffande KPI:s grundläggande konstruktion slog utredningen vakt om principerna, men föreslog vissa tekniska förbättringar.

Utredningen bedömde att införandet av den i utredningen föreslagna indexkonstruktionen skulle medföra ett förstärkt resursbehov på 1–2 personer under en tvåårsperiod. I detta sammanhang behöver därutöver urvalsdesign, IT-system och insamlingsförfarande ses över. Ny teknik och metoder i form av skanning och handdatorer behöver prövas. Riktlinjerna tar också upp frågan om ett kompletterande index för att mäta underliggande inflation, frågan om inflationstalen skall innehålla effekter av varukorgsbyten eller ej samt förstärkning av informationen kring förändringar i KPI.

Vid remissbehandlingen riktade flera remissinstanser kritik mot framför allt den lösning som utredningen föreslog för egna hem och bostadsrätter samt delvis för inkomstberoende taxor. Konjunkturinstitutet (KI) fick under våren 2001 i uppgift av regeringen att snabbutreda en alternativ lösning för egna hem. Det var inte möjligt att få en samlad uppslutning för KI:s förslag när det behandlades i nämnden för konsumentprisindex i augusti 2001.

Regeringen gav i bilaga 4 till budgetpropositionen för 2002 nya riktlinjer för konsumentprisindex. Riktlinjerna baserar sig på de förslag som togs upp i KPI-utredningen och efterkommande remissbehandling samt Konjunkturinstitutets vidareutredning av boendeposten i KPI. Regeringen pekar i första hand på att utveckla konstantskatteindex, information och informationssystem, inflationstalens beräkning i samband med varukorgsbyten, boendeposten och indexets konstruktion. SCB och KPI-nämnden fick i upp-

¹ SOU 1999:124 *Konsumentprisindex* Betänkande från Utredningen om översyn av konsumentprisindex.

drag att lösa de frågor som KPI-utredningen och efterföljande behandling givit upphov till.

I februari 2002 inkom SCB med en särskild skrivelse till regeringen om extra resurser för att genomföra utvecklingen av prisindex under 2002–2005 enligt en aktionsplan. Resursbehovet för att genomföra KPI-utredningens förslag syns i tabell 7.3.

Tabell 7.3. Resursbehov för att genomföra KPI-utredningens förslag

Tusental kr

	2002	2003	2004	2005	Summa
Ny indexkonstruktion	1 900	2 000	1 000		4 900
Boendekostnader	700	700	1 200	200	2 900
Omvärldsfaktorer	700	700	700	800	2 900
Förstärkt information	200	200	200	200	800
Inkomstberoende taxor	400	100	100	200	800
Kvalitetsjustering		400	300		800
Kontrollsystem	400	400			700
Handdatorer			1 300	1 300	2 500
Underliggande inflation	600	1 100	600		2 200
Effekt av varukorgsbyte	100	200			300
Skannerdata	400	400	-300	-300	200
Summa	5 400	6 300	5 100	2 300	19 100

Anm. Varje belopp är avrundat till närmaste hundratusental kronor.

Enligt regeringens Budgetproposition¹ för 2003 fick SCB 7,1 miljoner kr på tilläggsbudget 2 för 2002, varav 5,4 miljoner kr avsåg det fortsatta arbetet med att förbättra KPI, samt 2 miljoner kr årligen från och med år 2003 för att utveckla KPI. De extra resurserna skall bl.a. användas till att genomföra KPI-utredningens förslag om att byta indexkonstruktion och utreda boendeposten. På fyra år betyder det en ökad finansiering för KPI med 13,4 miljoner kr av be-
gärda 19,1 miljoner kr. Det innebär att finansiering saknas för att genomföra konstantskatteindex och för att göra en utredning om effekterna av varukorgsbyten. Utökad användning av skanner och införande av handdatorer saknas också finansiering för.

¹ Prop. 2002/03:1 *Budgetpropositionen för 2003*.

Producentprisindex

Prisindex i producent- och importled (PPI) mäter utvecklingen av de priser som erhålls av svenska producenter samt de priser som betalas av svenska importörer. De olika indexserierna som ingår i PPI-systemet används för deflatering av bl.a. produktion, export och import, ekonomisk analys och avtalsreglering.

För producentprisindex (hemmamarknad och export) gäller EU:s rådsförordning om konjunkturstatistik (1165/98). Inom EU:s statistikorgan Eurostat finns också långtgående planer på en uppdelning av exportprisindex i handel med euro- respektive icke-euroländer samt på ett införande av ett importprisindex med motsvarande uppdelning. Sverige uppfyller inte rådsförordningen fullt ut. Priset som samlas in skall enligt EU gälla under mätperioden inkomna order, och inkludera alla för kunden icke avdragsgilla skatter. I Sverige samlar man in priset för under mätperioden fakturerade transaktioner, exklusive skatt, vilket motiveras med att det bedömts bäst tjäna ändamålet som deflator. Internationella riktlinjer för PPI har saknats, men Internationella valutafonden (IMF) fungerar som koordinator för att ta fram en handbok för bästa internationella praxis.

Kvaliteten i PPI har som nämnts ifrågasatts av många användare av den ekonomiska statistiken. Internationella valutafonden (IMF) rekommenderade efter sin utvärdering av den svenska ekonomiska statistiken (se kapitel 5) att man borde se över resursallokeringen för PPI med tanke på dess betydelse för fastprisberäkningarna i nationalräkenskaperna. Vidare menade IMF att varuspecifikationerna bör definieras snävare och att antalet prisnoteringar bör öka. Modeller för att göra systematiska jämförelser mellan KPI och PPI bör utvecklas för att förbättra möjligheterna att göra konsistensprövningar.

Arbetet med PPI har under lång tid bedrivits med betydligt mindre resurser än arbetet med KPI. Nivån har inte varit tillräcklig för att upprätthålla aktualiteten i urvalet av representantvaror och företag. Det innebär att varor och företag som över tiden har minskat i ekonomisk betydelse i stor utsträckning är kvar i undersökningen, samtidigt som varor och företag som har ökat inte har kunnat lyftas in i önskvärd omfattning. Speciella och svårlösta problem, t.ex. med produkter som består av system som innehåller komplicerade tekniska produkter med inslag av tjänster, har i stor uträkning fått förbli olösta. Andelen sådana produkter ökar. För

att få rättvisande mätningar behövs tillräckligt med tid för att gå igenom detta med berörda företag. Dagens resursinsatser medger inte detta. De främsta problemen när det gäller PPI gäller olika aspekter på urvalet: varuspecifikation, allokering, aktualitet och storlek.

En korrekt och tillräckligt snäv *varuspecifikation* är avgörande för möjligheten att beräkna ett prisindex med tillräcklig kvalitet. Om avgränsningen av specifikationen inte är tillräckligt snäv, finns en risk att det uppmätta priset varierar beroende på variationen i produktionens/importens sammansättning, snarare än på faktisk prisförändring. Det finns också risk för ett långsiktigt systematiskt fel, eftersom det blir svårt att fänga och kvantifiera kvalitetsförändringar om varans egenskaper och de övriga villkor som gäller för transaktionerna inte är tillräckligt noggrant specificerade. I granskningen är förändrad produktmix eller förändrad kundmix en vanlig förklaring till prisförändringar. Detta kan ge en felaktig bild av en volatil prisutveckling och dessutom ett systematiskt fel då det sker långsiktiga förändringar av produkt- eller kundmix.

Rådsförordningen om korttidsindikatorer säger emellertid mycket tydligt att transaktionen skall vara specificerad med avseende på alla prisbestämmande faktorer som kvantitet, leveransöverenskommelser, rabatter, serviceavtal, garantier och destination. Arbetet med att förfina varuspecifikationerna har påbörjats, men är mycket resurskrävande och kräver djupgående kontakter med berörda uppgiftslämnare.

I svenska PPI insamlas priset i första hand som ett för månaden genomsnittligt pris. Australien och USA som har noggrannare specifikationer av transaktionen, låter priset avse en viss dag i månaden.

Allokeringen av urvalet handlar väsentligen om effektiv fördelning av prisinsamlingsinsatserna mellan olika varugrupper. Urvalet inom en varugrupp bör vara större ju större betydelsen för totalindex är, ju större variabiliteten i prisutvecklingen är och ju lägre kostnaden för mätningen är. SCB arbetar med att ta fram en modell så att man lättare skall kunna allokera urvalet för att få så mycket precision som möjligt per satsad krona. Ett sannolikhetsurval implementeras partiellt hösten 2002 i importprisindex. Urvalssannolikheten bestäms utifrån hur stort värde produktionen av den aktuella produkten har, dvs. företag som producerar mycket av en produkt har större sannolikhet att komma med i urvalet. Förutom

att ett sannolikhetsurval ger bättre skattningar är urvalspopulationen också lättare att underhålla.

Aktualitet är också viktigt för prismätningar av god kvalitet. För att upprätthålla kvaliteten i undersökningen krävs att man i urvalet löpande ersätter företag och produkter som minskat i ekonomisk betydelse med sådana som ökat i betydelse. Arbetet med urvals-komplettering har varit eftersatt länge och med dagens resursinsats är det inte möjligt att upprätthålla en acceptabel kvalitet på urvalet.

Den fjärde aspekten handlar om storleken på urvalet. En mer effektiv allokering räcker knappast, utan urvalsstorleken behöver också ökas för att minska urvalsosäkerheten samt i viss mån också för att minska undertäckningen.

Arbetet med att specificera de transaktioner som skall prismätas och likaså arbetet med att ersätta företag och produkter i urvalet kräver personliga kontakter med uppgiftslämnarna på företagen. I några länder, t.ex. USA, Frankrike och Australien, har man fältpersonal som arbetar heltid med att besöka företag och välja ut och specificera de representativa transaktioner som ska prismätas och se till att produkturvalet är bra. Andelen fältpersonal av det totala antalet personer som arbetar med PPI ligger mellan 20 och 30 procent.

Produktionen av PPI i Sverige är tämligen snabb internationellt sett. Endast tre länder inom EU är snabbare, nämligen Storbritannien, Finland och Irland.

Resurserna för PPI har legat på en tämligen konstant nivå under 1990-talet. För att genomföra nämnda förbättringar av PPI krävs ökade resurser. Statistiken behöver också anpassas fullt ut till EU-kraven.

Köpkraftspariteter

För köpkraftsparitetsundersökningen (PPP) håller en rådsförordning på att utarbetas, som beräknas träda i kraft 2003. Förordningen kommer bl.a. att innehålla ansvarsfördelning, begrepp, definitioner, periodicitet, kvalitet och spridning. Den regionala täckningen behöver utökas. Nu görs mätningarna i huvudstäderna. Behov av anpassning av PPP till en förordning har tidigare räknats in i SCB:s medel för EU-anpassning. Dessa har emellertid behövt utnyttjas för att tillgodose oförutsedda krav från EU.

Harmoniserat konsumentprisindex

Harmoniseringsarbetet för konsumentprisindex i form av HIKP har under de gångna åren gått framåt, men alltjämt återstår några viktiga delar. Täckningen utökades från 2000 med barnomsorg, från 2001 med äldreomsorg och sjukhusvård och från 2002 med beloppsberoende avgifter för finansiella tjänster som fondförvaltning och valutaväxling. Ytterligare tekniska detaljfrågor har även de senaste åren reglerats genom förordningar och riktlinjer, vilket i vissa fall medfört justeringar även i KPI:s metoder. Två stora återstående utvecklingsområden avser täckning av egna hem och metoder för kvalitetsjustering.

Prisindex inom HIKP-systemet avseende egna hem skall enligt SPC-beslut (*Statistical Programme Committee*; de nationella statistiska institutens generaldirektörer ingår i denna grupp) börja produceras "experimentellt" med sikte på att senare kunna ingå i HIKP.

En handlingsplan för harmoniseringsarbetet avseende kvalitetsjusteringsmetoder, och i någon mån urvalsmetoder, har antagits av SPC. Sverige har under 2001/2002 deltagit i en arbetsgrupp angående kvalitetsjusteringar inom fyra produktområden. Även under de följande åren kan medverkan med utredningsinsatser bli aktuell. Genom ländernas medverkan finns en värdefull möjlighet att påverka harmoniseringens inriktning så att kommande krav blir ändamålsenliga och så realistiska som möjligt.

För äldreomsorg följs för närvarande endast priser på hemtjänst. Även priser på särskilt boende skulle dock behöva följas, åtminstone vid större omläggningar såsom införande av maxtaxa. Detta behöver utredas vidare.

Eventuella nya krav som harmoniseringsarbetet kan resultera i får konsekvenser primärt för KPI, som då kan behöva resurser för drivande av dubbla system, alternativt anpassas till HIKP. Kostnader för detta går knappast nu att närmare förutse.

Den löpande månatliga produktionen av HIKP-tal för Sverige bygger väsentligen på datauttag ur KPI-systemet, utom avseende delindex för barn- och äldreomsorg vilka inte ingår i KPI utan bygger på andra data tillgängliga inom SCB.

För treårsperioden 2003–2005 kan förutses behov bl.a. för att införa prisindex för egna hem enligt HIKP-standard och för fortsatt medverkan i harmoniseringsarbetet för kvalitetsjustering.

Försöken med det experimentella indexet för egna hem är planerade att slutrapporteras i mars 2006, vilket sannolikt innebär ett

införande i HIKP tidigast 2007. Detta egnahemsindex skall i princip avse priser på hushållens köp av nya egna hem.

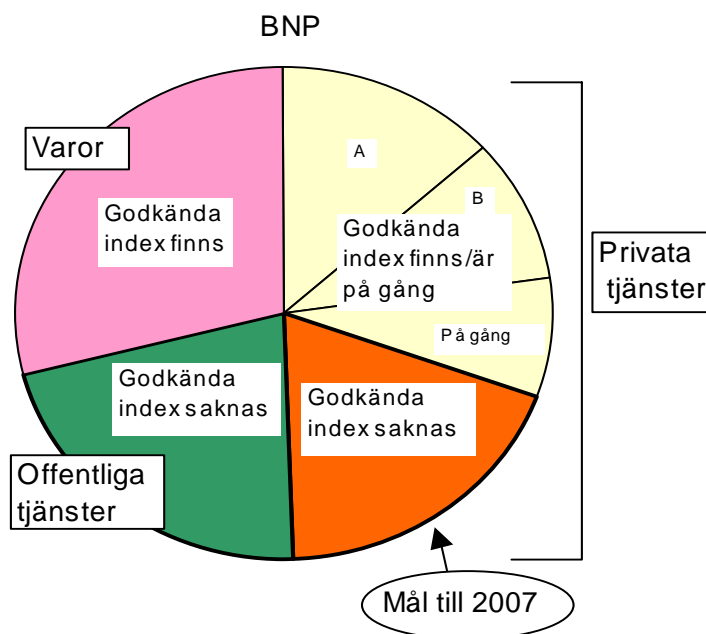
Tjänsteprisindex

SCB har hittills med några få undantag bara prismätt varor i producentledet. Behovet av att mäta priser för näringslivets tjänsteproduktion har emellertid blivit allt tydligare i takt med att en allt större del av BNP utgörs av tjänster. Näringslivets tjänsteproducerande branscher står för ungefär hälften av det totala förädlingsvärdet (BNP).

Prisindex för tjänster är komplicerat att ta fram. I de flesta fall är produkten (tjänsten) unik, vilket gör det svårt att göra prismätningar över tiden. Förutsättningarna varierar också för olika branscher. För den offentliga sektorns tjänsteproduktion tillkommer problemet att det ofta saknas ett pris på tjänsten. Då måste andra mätmetoder, t.ex. kvantitativa volymmätningar, användas. Eurostat har tagit fram en handbok som identifierar A-, B- och C-metoder för fastprisberäkningar avseende varor och tjänster i nationalräkenskaperna. A-metod är lämplig metod, B-metod är i viss mån acceptabel metod om A-metod saknas och C är ej godkänd metod.

Nationalräkenskaperna har ett stort behov av prisindex för att kunna deflatera tjänster. Tillförlitliga prisindex är en förutsättning för att kunna mäta tillväxten i ekonomin och produktivitetsutvecklingen i näringslivet på ett rättvisande sätt. Godkända respektive acceptabla index används i tjänsteproduktgrupper motsvarande knappt hälften av förädlingsvärdet för tjänster. Acceptabla index för privata tjänster saknas för motsvarande drygt 20 procent av BNP, se diagram 7.3. Dessutom saknas index för den offentliga sektorns tjänsteproduktion, motsvarande ytterligare drygt 20 procent av BNP. För TPI för både varor och tjänster saknas internationella riktlinjer, men IMF arbetar med att ta fram riktlinjer både för TPI och för PPI.

Diagram 7.3. BNP:s täckning av deflatorer

Anm. A: Lämplig metod enligt Eurostat.

B: I viss mån acceptabel metod enligt Eurostat.

Eurostat har också tagit fram en plan för när olika tjänsteprisindex skall vara implementerade, se tabell 7.4. Den kommer att ingå som ett appendix i ENS-förordningen. En del länder har begärt undantag, men Sverige avser att följa utvecklingsplanen i dess nuvarande utformning. Index för offentliga tjänster ingår också i det planerade appendixet till ENS-förordningen. Nationalräkenskaperna svarar för utvecklingen av dessa, se avsnitt 6.5. Eurostat planerar också att införliva TPI i förordningen om korttidsindikatorer.

Tabell 7.4. Eurostats plan för prisindex för tjänster

2004
Fastighetstjänster
Maskinuthyrning (CPA 71)
2005
Post- och telekommunikation (CPA 64)
Finansiella tjänster, utom försäkringar och socialförsäkring (CPA 65)
Tjänster för finansiella tjänster (CPA 67)
Databehandlingstjänster m.m. (CPA 72)
2006
Forskning och utveckling i näringslivet (CPA 73)
Andra företagstjänster (CPA 74)
Utbildning (CPA 75)
Hälsa- och sjukvård (CPA 85)
Export och import av tjänster

Svårigheten att utveckla index för tjänster märks då flera länder har anmält att man inte klarar att uppfylla utvecklingsplanens alla delar. Några länder har arbetat med att utveckla tjänsteprisindex under lång tid och producerar förhållandevis många tjänsteprisindex. Det gäller t.ex. USA, Australien och Storbritannien.

SCB har sedan 2000 ett projekt som syftar till att ta fram fler tjänsteprisindex av hög kvalitet, vilka kan användas av nationalräkenskaperna. Uppbyggnaden av nya tjänsteprisindex kräver detaljerad branschkunskap. Projektet arbetar med att bygga upp ett samarbete med branschorganisationer och företag. Tjänsteprisindex skall fungera som ett producentprisindex som beskriver den genomsnittliga prisutvecklingen i producentledet som ett genomsnitt för ett kvartal. Index skall mäta transaktionspris, dvs. det verkliga priset som köparen betalar, efter rabatter och avdrag.

Projektet deltar aktivt i den s.k. Voorburggruppens möten och ingår även i en mer informell länder-grupp som består av Norge, Finland, Sverige, Nederländerna och Frankrike. Studiebesök har gjorts vid *Bureau of Labor Statistics* i USA, *Office of National Statistics* i Storbritannien, *Český Statistický Úřad* i Tjeckien samt INSEE i Frankrike. Under hösten 2002 startades en arbetsgrupp inom Eurostat och OECD som det svenska TPI-projektet deltar i.

I dag produceras löpande tjänsteprisindex för sju branscher: hotell, flygresor, uthyrning av kommersiella lokaler, telekommunikationer, biluthyrning, datakonsulter och övriga databehandlingstjänster samt arkitekttjänster. De tre förstnämnda har tagits fram sedan mitten av 1990-talet som biprodukt till KPI; översyn av dessa pågår. Under 2002 pågår arbete för att utveckla prisindex för postbefordran, för juridisk och ekonomisk konsultverksamhet samt för arkitekt- och teknisk konsultverksamhet. Index för telekommunikationer ses över. Under 2003 planeras arbete inom finansiella tjänster, försäkringstjänster och reklam. Index inom uthyrnings- och fastighetsförmedlingsbranschen kommer att kompletteras. Dessutom skall ett nytt produktionssystem utvecklas.

Under senare år har insatserna för att utveckla prisindex för tjänster ökats väsentligt. Ett särskilt projekt, TPI-projektet (TPI = tjänsteprisindex) har inrättats för arbetet. Under år 1998 förbrukade TPI (både utveckling och produktion) 0,5 miljoner kr och under 2001 förbrukades 2,4 miljoner kr (löpande priser). Beloppen inkluderar kostnader både för att utveckla nya tjänsteprisindex och för att löpande samla in priser för befintliga index. I dagsläget används ca två tredjedelar av resurserna till utveckling och en tredjedel till produktion, men i takt med att nya index utvecklas ökar det löpande produktionsarbetet. Med nuvarande resurser kommer det att ta mycket lång tid innan täckningen av tjänstesektorn blir tillfredsställande. För 2002 har det svenska TPI-projektet beviljats extra finansiering om 69 000 euro. Tilldelningen av medel kom dock sent under året.

Inom NR finns det behov av att deflatera samliga privata tjänster på produktgruppsnivå med relevanta prisindex. I dag finns det A-metoder (godkända metoder) som täcker 27 procent av samtliga privata tjänster och B-metoder (acceptabla metoder) som täcker 19 procent. De C-metoder (icke godkända metoder) som TPI-projektet omvandlar till A- eller B-metoder kommer att täcka ytterligare 16 procent. Inför 2003 är det i så fall totalt 62 procent av samtliga privata tjänster som deflateras med A- eller B-metod. Målet är att vid utgången av 2007 täcka ca 80 procent av de privata tjänstebanschererna med prisindex enligt A-metod.

Budgetpropositionen för 2003

Enligt regeringens tilläggsproposition¹ får SCB 5,4 miljoner kr under 2002 för att genomföra KPI-utredningens intentioner. Fr.o.m. 2003 höjs anslaget för KPI med 2 miljoner kr årligen. De första fyra åren skall de extra resurserna användas till att genomföra KPI-utredningens förslag om att byta indexkonstruktion och utreda boendeposten. På fyra år betyder det en ökad finansiering för KPI med 13,4 miljoner kr av begärda 19 miljoner kr. Det innebär att finansiering saknas för att genomföra konstantskatteindex och för att göra en utredning om effekterna av varukorgsbyten. Utökad användning av skanner och införande av handdatorer saknas också finansiering för.

För PPI, TPI och HIKP har SCB erhållit 1,7 miljoner kr utöver den tidigare nivån för 2002. Under förutsättning att medlen kan användas även kommande år fördelas de så att PPI får 850 000 kr, TPI 435 000 kr och HIKP 400 000 kr.

7.5 Snabbare statistik

Bakgrund

Utredningen konstaterade i sitt delbetänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) att det framstod som särskilt angeläget att snabba upp den ekonomiska statistiken på vissa områden, främst den kortperiodiska statistiken. Användarstudien bekräftade att det finns ett ökat behov av snabbare statistik som underlag för penningpolitiska och ekonomisk-politiska beslut. Detta framfördes av bl.a. Finansdepartementet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet. Även flera andra organisationer och företag såg en uppsnabbning av olika statistikindikatorer som väsentliga för sin prognos- och utredningsverksamhet.

Flera viktiga användare, bl.a. Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken, vill sålunda få en snabbare publicering av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna. Vidare framfördes i användarstudien en rad önskemål om både snabbare korttidsindikatorer och snabbare årsstatistik på några områden. Till de förra hör utrikeshandeln, detaljhandeln och aktivitetsindex samt till de senare inkomststatistik, kommunernas räkenskaper och bruttoregion-

¹ Prop. 2002/03:1 *Budgetpropositionen för 2003*.

produkten. En uppsnabbning av nationalräkenskaperna får också konsekvenser för primärstatistikens aktualitet. Möjligheterna att snabba upp nationalräkenskaperna och aktivitetsindex diskuteras i kapitel 6. I utredningens betänkande *Förbättrad statistik om hushållens inkomster* (SOU 2002:73) presenteras ett förslag till snabbare preliminär inkomststatistik.

En uppsnabbning av statistiken på EU/EMU-nivå framstod som nödvändig inför bildandet av den ekonomiska och monetära unionen, EMU, den 1 januari 1999. EU:s finansministrar har under senare år drivit på frågan om att förbättra och snabba upp produktionen av kortperiodisk statistik som underlag för Europeiska centralbankens (ECB) penningpolitik och det ekonomisk-politiska beslutsfattandet inom EU.

Som ett led i dessa ansträngningar upprättades en handlingsplan, *Action Plan on EMU Statistical Requirements*, vilken godkändes av Ecofinrådet i september 2000 (se vidare avsnitt 5.3). Handlingsplanen behandlar en bred uppsättning ekonomiska variabler inom fem huvudområden: nationalräkenskaper, offentliga finanser, arbetsmarknadsstatistik, korttidsindikatorer enligt STS-förordningen samt utrikeshandeln med varor. Handlingsplanen innehåller bl.a. en tidsplan för när EU:s medlemsländer senast skall leverera nationella data för de olika statistikserierna till Eurostat.

Ytterligare ansträngningar att komma till rätta med den bristfälliga tillgången till snabb ekonomisk statistik startades hösten 2000. Det gällde i synnerhet underlaget för penningpolitiken inom den europeiska monetära unionen (EMU), där ECB har ett betydligt sämre underlag än sin amerikanska motsvarighet *Federal Reserve Board*.

Vid ett möte i EU:s *Statistical Programme Committee* (SPC) i september 2000 beslutades efter ett svenskt initiativ att en arbetsgrupp skulle tillsättas med uppgift att genomföra två benchmarkingstudier (se vidare avsnitt 5.4) avseende den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Arbetsgruppen leddes av SCB:s generaldirektör Svante Öberg. Den ena studien, en jämförelse mellan statistiken i EU och USA, visade att den amerikanska statistiken är avsevärt snabbare än den i EU. Den andra studien, en jämförelse mellan EU-ländernas nationella statistik, visade på stora skillnader i snabbhet mellan länderna.

Arbetsgruppens rapport presenterades för SPC i september 2001 och förslagen i rapporten antogs. Det gällde bl.a. ett åtagande att EU-statistiken inom fem år skall vara lika snabb som i USA. En ny arbetsgrupp tillsattes för att leda genomförandet av de antagna

förslagen. Arbetsgruppen har tagit fram en lista efter amerikanskt mönster på de viktigaste indikatorerna, *Principal European Economic Indicators* (PEEI), som bör tas fram snabbt efter mätperiodens utgång. Förslaget presenterades och godkändes vid SPC-mötet i september 2002.

En uppsnabbning av korttidsindikatorer på EU/EMU-nivå innebär inte nödvändigtvis att nationella serier måste publiceras lika snabbt. En modell för att ta fram snabba EU/EMU-indikatorer är att arbeta med suburval på nationell nivå. Efterfrågan på snabb svensk statistik motiverar emellertid att det bör prövas i varje enskilt fall om även den nationella statistiken kan snabbas upp i motsvarande takt. De starka kraven på betydligt snabbare publicering av nationalräkenskaperna sätter också fokus på tillgången till aktuell primärstatistik. Det krävs bl.a. snabbare primärstatistik om en väsentlig uppsnabbning av nationalräkenskaperna skall kunna ske utan allvarliga försämringar av tillförlitligheten.

Aktualiteten för den svenska ekonomiska statistiken

Den ekonomiska statistiken är ett vitt begrepp. En mycket stor mängd statistikserier publiceras, såväl kortperiodiska på månad och kvartal som årsstatistik. Produktionstiderna varierar avsevärt mellan olika produkter beroende på en mängd faktorer. Produktionsförutsättningarna varierar beroende på dataåtkomst, metoder, kvalitetskrav m.m. Kraven på snabbhet från användarna är också en viktig faktor.

Som framgått ovan är den svenska statistiken föremål för krav på uppsnabbning, främst när det gäller korttidsstatistiken, krav som har sitt ursprung både nationellt och internationellt. De nationella kraven måste i varje enskilt fall bedömas och prövas. De internationella kraven är i många fall tvingande genom EU-lagstiftning. Förslagen om snabba s.k. *Principal European Economic Indicators* (PEEI) kommer dock att baseras på frivilliga åtaganden från medlemsländerna, en s.k. *Gentlemen's agreement*. Kraven från EU har under senare år lett till en uppsnabbning även av den svenska statistiken.

För att kunna bedöma tyngden i de krav som användare ställer på statistiken kan det vara av värde att sätta de svenska produktionstiderna i relation till omvärldens. Inom ramen för *EMU Action Plan* görs regelbundna uppföljningar av ländernas leveranser av sta-

tistik till Eurostat i förhållande till EU:s krav. Trots de förbättringar som har skett under senare år avseende aktualiteten i den svenska statistiken inom de områden som omfattas av handlingsplanen visade den senaste uppföljningen, avseende juni/andra kvartalet 2002, att Sverige sammantaget hamnade först på nionde till tionde plats bland de femton EU-länderna. Delvis berodde det på tillfälligheter som kan rättas till omgående. Uppföljningen visar också att det finns områden där den svenska statistiken kommer fram mycket snabbt (se avsnitt 5.3).

Vid de jämförelser som gjordes i de tidigare berörda benchmarkingstudierna hamnade Sverige relativt väl till. Sammanvägt hamnade Sverige på femte plats. Att Sverige hamnade bättre till i denna jämförelse än vid uppföljningen av *EMU Action Plan* beror på att uppsättningen av variabler och tidpunkten de avser skiljer sig åt mellan de båda jämförelserna. Vidare kan det konstateras att både Sverige och övriga länder i EU ligger långt efter USA när det gäller snabbhet. Den genomsnittliga tiden mellan mätperiodens slut och publiceringen var 23 dagar i USA och 48 dagar i Sverige för de studerade indikatorerna (se avsnitt 5.4).

Etablerandet av PEEI innebär ytterligare krav på uppsnabbning av den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Sverige behöver förbättra statistiken för nio av de 19 indikatorerna.

Principer och metoder för att åstadkomma en uppsnabbning

En uppsnabbning av statistiken kan ske med hjälp av ett antal olika metoder och ansatser. En ansats som mer generellt i första hand utgår från användarkraven är att sätta upp en gräns för när statistiken senast skall vara klar. Ansatsen kan innebära att man för ett antal indikatorer som är viktiga för bedömningen av den ekonomiska utvecklingen fastställer en gemensam tidpunkt för när statistiken senast skall publiceras. En sådan ansats kan också vara ett enkelt styrinstrument i produktionen. System och metoder får sedan anpassas så att målet kan uppnås.

I USA infördes redan i slutet av 1960-talet en regel som säger att *Principal Federal Economic Indicators* (i dag 38 månads- och kvartalsserier) skall publiceras senast 22 arbetsdagar efter mätperiodens utgång. I praktiken kommer vissa serier ännu snabbare. Ett förslag finns nu att definiera ett antal indikatorer på EU/EMU/-nivå under rubriken *Principal European Economic Indicators* (PEEI) med fast-

ställda publiceringstider. I Kanada har statistikmyndigheten på eget initiativ tagit fram en regel att årsstatistiken skall presenteras senast efter 15 månader. Denna regel skall garantera aktuell statistik för användarna, men den är också ett instrument för ledningen att effektivisera verksamheten och sätta gränser för emellanåt väl höga ambitioner i organisationen när det gäller t.ex. granskningens omfattning.

Motsvarande regler skulle kunna övervägas även i Sverige, beslutade av statsmakterna som i USA eller kanske lämpligare beslutade av statistikmyndigheten. En annan möjlighet är att de anges i någon form av överenskommelse mellan SCB och regeringen (Finansdepartementet). Sådana *Service Level Agreements* förekommer i andra länder, bl.a. i Storbritannien och i Kanada. För korttidsstatistiken skulle då lämpligen de diskuterade indikatorerna inom ramen för PEEI vara aktuella i första hand.

När det gäller metoder för att uppnå en uppsnabbning kan man använda en rad sådana: effektivare insamlingsmetoder, korta mätperioder, suburval, estimering etc.

Teknikerna för statistikinsamlingen är ett område som är under kontinuerlig utveckling. Modern och alltmer avancerad informationsteknik ger nya möjligheter till förbättringar som kan korta ned processen. Olika former av elektronisk datainsamling innebär både snabbare överföring av data och mindre fel genom att registreringsmomentet i statistikmyndigheten bortfaller (se även avsnitt 3.3). En långsiktig process är att i allt högre utsträckning hämta efterfrågad information direkt ur företagets redovisning via automatiska datarutiner.

Hanteringen av data inom statistikmyndigheten är också ett moment som kan snabbas upp. Vid dataöverföring av uppgifter kan informationen läsas in i databasen direkt för vidare bearbetning. Vid pappersrapportering återstår dock ett registreringsmoment. Val av metod påverkar snabbheten. Skanning torde här vara den snabbaste metoden. Koordineringen av inläsning/registrering och den fortsatta processen med kontroller, kontakter med uppgiftslämnarna och sammanställningsarbetet är också viktig för att uppnå maximal snabbhet.

Statistikmyndigheten i Storbritannien har genomfört ett genomtänkt system för registrering och bearbetning av den ekonomiska primärstatistiken för att uppnå effektivitet och snabbhet. Rapporteringsblanketterna skall vara skannade senast fyra timmar efter det att de har kommit in till myndigheten. Sammanställningar och

kontroller görs sedan på successivt mer fullständigt material parallellt med att nytt material skannas in.

En avgörande faktor för hur snabbt statistiken kan publiceras är hur snabbt uppgiftslämnarna kan lämna sina uppgifter. Här finns många aspekter att ta hänsyn till, t.ex. omfattningen av data, eventuella bearbetningsbehov och företagsstruktur. Ett sätt att möjliggöra snabbare dataleveranser är att tillåta att företagen baserar sin rapportering på ett inte helt komplett material. Istället tillåts företaget att approximera data som inte finns tillgänglig i tid t.ex. för de sista dagarna i månaden eller för sena enheter i företaget. Även här finns exempel från Storbritannien där inrapporteringen till detaljhandelsstatistiken i vissa fall får grundas på delvis approximerade siffror för att möjliggöra en tillräckligt tidig inrapportering.

En annan metod som används både i USA och i flera europeiska länder är att basera viss månadsstatistik på en kortare mätperiod t.ex. en dag eller en vecka i början eller mitten av månaden. Inrapporteringen kan då ske innan månaden är slut. Produktionsprocessen kan flyttas fram ett par veckor i tiden och därmed också publiceringen. I Sverige mäts exempelvis priserna i konsumentprisindex en vecka i mitten av månaden.

En annan metod för att snabbt få ut information om den ekonomiska utvecklingen är att publicera statistiken i en serie allt säkrare skattningar. Den första versionen kan då bygga på ett ofullständigt material, som med hjälp av benchmarking med årsstatistik och skattningar kan ge en preliminär bild av utvecklingen. Därefter publiceras ett antal nya versioner som bygger på alltmer komplett material.

Detta är en modell som används i USA med gott resultat. Ett exempel är statistiken över detaljhandeln. En första version publiceras redan ca 12 dagar efter månadens utgång och baseras på ett mindre suburval på 4 000 företag. Svarsfrekvensen vid publiceringen är ca 60 procent. En andra version publiceras efter sex veckor och bygger på ett komplett urval bestående av 13 000 företag, med svarsfrekvens på 75 procent. Ytterligare en månad senare kommer en reviderad slutlig version. Dessutom görs en årlig, obligatorisk undersökning som täcker 24 000 företag.

De olika versionerna blir successivt allt tillförlitligare. Statistiken baseras på ett allt större underlag genom större urval och högre svarsfrekvenser. Kontroller och annat kvalitetsarbete får ökat genomslag och slutligen ger den årliga undersökningen ett underlag för justering av månadssiffrorna. För att klara rimliga kvalitetskrav

kan det första estimatet publiceras på aggregerad nivå och med få nedbrytningar. Detaljeringsgraden kan sedan successivt öka vartefter underlaget förbättras. Man kan beskriva denna teknik som att man gör successivt en avvägning mellan snabbhet och detaljeringsgrad; de aggregerade uppgifterna publiceras snabbt och de detaljerade med längre eftersläpning.

Inom EU utreds alternativa metoder för att snabba upp den europeiska statistiken. Målsättningen är som tidigare berörts att få fram snabba EU/EMU/-aggregat för viktiga indikatorer. Nuvarande modell, som innebär aggregering av den officiella statistiken från alla EU/EMU-länder är långsam och styrs tidsmässigt av de långsamma länderna. För att få fram aggregat på EU/EMU-nivå med en viss tillförlitlighet är dessutom underlaget ofta onödigt omfattande.

En modell, som diskuteras inom det europeiska statistiska systemet, är att i stället konstruera suburval för respektive land så att urvalen minimeras och anpassas till att få fram aggregat av tillfredsställande kvalitet. Dessa nationella suburval blir relativt små och kan snabbbehandlas av respektive land. En studie har gjorts av hur denna teknik skulle kunna tillämpas för detaljhandeln. Den visar att det med vissa förändringar i nuvarande produktionsmetoder skulle vara möjligt att skära ned produktionstiden för EU/EMU aggregatet till 30 dagar från nuvarande 60 dagar.

Det står sedan länderna fritt att hantera den nationella statistiken efter sina egna behov. Här finns då möjligheter för det enskilda landet, t.ex. Sverige, att utnyttja den snabba informationen från det nationella suburvalet för en egen snabbstatistik. Undersökningar inom SCB visar att urvalet i så fall måste utökas något för att ge ett tillfredsställande underlag för Sverige. Detta kan dock hanteras inom samma tidsgräns. Ytterligare studier på andra områden kommer att starta successivt. Här finns en grund för uppsnabbning även av den svenska korttidsstatistiken.

Metoder för estimering och skattningar bör också vidareutvecklas som en hjälp i ansträngningarna att snabba upp statistiken. Det kan vara både sofistikerade modellansatser och enklare uppskattningar. I USA används benchmarking med tillförlitlig årsstatistik som en viktig metod. När fullständigt underlag saknas kan en användning av annan information ge underlag för uppskattningar, även statistiskt underlag som barometerdata m.m.

Aktualitet och tillförlitlighet

Vid en diskussion om uppsnabbning av statistiken måste effekterna på andra kvalitetsaspekter¹ finnas med. Generella regler för när statistiken skall vara klar måste sättas så att en rimlig tillförlitlighet kan uppnås. Det finns emellertid en allmän (miss)uppfattning att det alltid föreligger ett utbyte mellan aktualitet och tillförlitlighet. En uppsnabbning av statistiken skulle enligt detta synsätt närmast automatiskt medföra en lägre tillförlitlighet för statistiken. En snabbare produktionsprocess kan visserligen innebära att underlaget blir mindre täckande t.ex. genom att mindre urval används, sämre svarsfrekvens, mindre kontroller och kontakter med uppgiftslämnarna m.m. Men det finns samtidigt en rad åtgärder när det gäller processer och metoder som kan verka i motsatt riktning.

Ett mål för uppsnabbning av statistiken innebär att produktionsprocesser och metoder får anpassas till tidsmålet. Tidsfaktorn bestämmer delvis metoder och arbetssätt och utbytet mellan aktualitet och tillförlitlighet kan inte ses som mekaniskt. Det finns av olika skäl anledning att anta att aktualiteten i statistiken till en stor del kan förbättras utan att tillförlitligheten behöver försämrats.

Den stora variation som finns mellan olika länder när det gäller aktualiteten i den kortperiodiska statistiken antyder att olika sätt att organisera statistikproduktionen är avgörande för resultatet i detta avseende. Benchmarkingstudien med USA visar tydligt att det finns olika tekniker som kan tillämpas för att snabba upp statistiken. Även de stora skillnader i snabbhet som finns mellan de europeiska länderna visar på detta. Studier av revideringarna för årsberäkningarna av nationalräkenskaperna visar inte på några nämnvärda skillnader i revideringarnas storlek mellan länder med olika snabba första redovisningar av statistiken.

En given slutsats är att för respektive statistikområde studera och dra slutsatser av länder som har en snabb produktion. Ett sådant arbete har också påbörjats inom EU. Sådana studier bör omfatta både produktionsprocessen och andra tekniker. Som berörts tidigare kan olika led i produktionsprocessen förbättras: centraliserad/decentraliserad datainhämtning, elektronisk datainsamling, datainhämtning direkt från bokföringen, skanning av blanketter, påminnelse-rutiner, hantering av stora företag etc. Andra tekniker kan gälla

¹ I Eurostats kvalitetsbegrepp ingår sju huvudkomponenter: relevans, tillförlitlighet, aktualitet och punktlighet, tillgänglighet och förstälighet, jämförbarhet, sammanvändbarhet och fullständighet.

kortare mätperioder, urvalsdesign och estimering. Dessutom kan en modell vara att utifrån suburval ta fram snabb statistik som fortfarande har hög tillförlitlighet förutsatt att detaljeringsgraden tillåts bli mindre.

Ambitionen behöver dock inte vara att enbart ta fram snabbare statistik med samma tillförlitlighet som nu. Ett ytterligare steg är att för alla viktiga indikatorer utveckla och presentera preliminär statistik som är mindre tillförlitlig än efterföljande definitiva versioner. Sådan preliminär statistik kan framställas med hjälp av mindre suburval, ofullständiga data, estimeringsteknik etc. Denna modell används systematiskt i USA, men endast i liten omfattning i Europa. Sådan preliminär statistik skall inte ses som snabbare, men mindre tillförlitlig ersättning för den definitiva statistiken, utan som ett användbart komplement till senare mer tillförlitlig statistik. Det blir då inte fråga om ett utbyte mellan aktualitet och tillförlitlighet, utan i stället om ny information som är viktig för ekonomiskt beslutsfattande.

Erfarenheterna från USA, där statistiken presenteras i en serie allt säkrare skattningar, visar att det inte behöver vara något problem att tidiga data revideras (måttligt) i senare versioner. Man annonserar de första versionerna med beteckningarna *advanced* och *preliminary* och redovisar tydligt revideringarna jämfört med tidigare publicerade siffror. Användarna får då en klar bild över robustheten i de första estimaten.

Det finns en stark efterfrågan på information om tillförlitligheten i statistiken. Förutsättningarna för detta varierar mellan produkterna. Vid rena urvalsundersökningar kan traditionella statistiska osäkerhetsmått tas fram. När det gäller nationalräkenskaperna är detta inte möjligt. I stället kan man tänka sig en redovisning av tillförlitligheten i olika viktiga statistikkällor och konsekvenserna för nationalräkenskaperna på BNP-nivå och för olika delkomponenter.

En redovisning av revideringarna enligt amerikansk modell kan ge en god bild av hur preliminär statistik står sig gentemot senare definitiv statistik. De amerikanska nationalräkenskaperna redovisas tillsammans med en tydlig jämförelse med tidigare version. Dessutom ger man vid presentationen av det första estimatet, *advanced*, historisk information om hur stora revideringarna har varit mellan de olika versionerna. Man anger även olika intervall inom vilka det publicerade estimatet kan komma att ligga i senare versioner med den historiska informationen som grund.

Information om revideringarna ger en bild av hur väl tidiga siffror överensstämmer med den definitiva statistiken och kan ses som ett mått på kvaliteten i tidigare versioner. Det är dock farligt att sätta likhetstecken mellan hög tillförlitlighet och små revideringar. Det är inte helt säkert att en reviderad siffra är bättre än den tidigare. Det kan t.o.m. vara tvärtom. Förbättringar i de första estimerarna resulterar i mindre revideringar medan förbättringar i det senaste resulterar i ökade revideringar. Stora revideringar kan också vara ett tecken på att producenten lägger ner stor möda på att finna fel i data och inte är rädd för att medge fel och rätta upp statistiken. Små revideringar kan visa på det omvända.

Pågående och planerade utvecklingsinsatser för uppsnabbning av statistiken

Uppsnabbning av den svenska ekonomiska statistiken har under senare år i första hand drivits fram av EU-krav. Etablerandet av *EMU Action Plan* innebar att även Sverige har tvingats till insatser för att förbättra aktualiteten. Den senaste uppföljningsrapporten avseende andra kvartalet 2002 visade att det fanns ett antal förbättringar som behövde genomföras för att Sverige fullt ut skall uppfylla handlingsplanen (se även avsnitt 5.3). På vissa områden var bristerna av tillfällig natur som kan och bör rättas till redan vid rapporteringen av tredje kvartalet. Det gällde samtliga återstående brister i företagsstatistiken där vissa uppgifter om byggsektorn inte hade levererats i tid. Detsamma gällde kvartalsdata från arbetskraftsundersökningarna. När det gäller de offentliga finanserna finns uppgifterna och de skall kunna levereras i tid fortsättningsvis.

Arbete pågår för att kunna ta fram snabbstatistik för handeln med länder utanför EMU-området liknande den som finns för länder utanför EU. Rapportering enligt EU-kraven planeras kunna ske under 2003. När det gäller kravet på snabbare statistik över den totala handeln med länder inom EU finns inga konkreta planer än. De största återstående bristerna avser leveranserna av nationalräkenskaperna inklusive arbetsmarknadsstatistik som hämtas ur NR-systemet. Bristerna gäller i huvudsak andra kvartalet för vilket den ordinarie versionen tas fram först efter ca 85 dagar (snabbversionen efter 38 dagar innehåller inte alla efterfrågade uppgifter). En tidigareläggning till 70 dagar efter kvartalets utgång krävs.

Den överenskommelse som nu har gjorts om att upprätta en lista på 19 ekonomiska korttidsindikatorer (PEEI) och att snabba upp produktionen av dessa innebär nya krav på uppsnabbning även av den svenska statistiken. PEEI utgörs av EU/EMU-aggregat och innebär inte nödvändigtvis att den nationella statistiken tas fram lika snabbt. Vad som krävs är att tillräckligt underlag för framtagande av aggregaten är tillgängligt enligt den tidsplan som fastslagits.

Sverige har enligt överenskommelsen åtagit sig att leverera data i enlighet med tidsplanen. För vissa indikatorer förutsätter dock en uppsnabbning att ytterligare resurser erhålls. Ett uppfyllande av åtagandet innebär att den svenska statistiken skall snabbas upp för nationalräkenskaperna, industriproduktionsindex, byggproduktion, omsättning i detaljhandeln, vakanser och utrikeshandeln med varor. Dessutom måste utbyggnaden av tjänsteprisindex ske enligt plan. För att kunna möta de olika kraven på snabbare kortperiodisk ekonomisk statistik har SCB tillsatt ett internt projekt för att identifiera olika metoder för uppsnabbning av statistiken. EU-arbetet på detta område skall särskilt följas.

För omsättningen i detaljhandeln har metoderna redan setts över och ett samarbete har överenskommit med Handels Utredningsinstitut (HUI) om att ta fram gemensam statistik över omsättningen i detaljhandeln. HUI har en egen undersökning som publiceras ca tre veckor efter månadsskifte medan SCB:s mer kompletta statistik publiceras efter drygt 40 dagar. Den nya gemensamma undersökningen innebär att statistiken skall kunna presenteras efter ca 28 dagar från 2003.

Tabell 7.5. Principal European Economic Indicators (PEEI), indikatorer som behöver snabbas upp av SCB
Publicering i antal kalenderdagar efter referensperiodens utgång.

Indikator	Periodicitet	EU			Sverige	
		Nuläge	Mål	År	Nuläge	År
<i>Nationalräkenskaper</i>						
Första BNP-skattn.	Kvartal	*	45	2004	70	2004 ³
BNP med ytterligare nedbrytning	Kvartal	70–120	60	2004	70	2004 ³
Sektorräkensk, hushåll o företag	Kvartal	*	90	2004	*	2004 ³
Industriproduktions-index	Månad	48	40	2006	50	2006 ³
Byggproduktion	Mån/ kvartal	75	45	2006	75 ¹	2006 ³
Omsättning i detaljhandeln	Månad	60	30	2003	45	2003 ⁴
Tjänsteprisindex	Kvartal	*	60	2006	45 ²	2006 ³
Vakanser	Kvartal	*	45	2004	55	2004 ³
Utrikeshandel	Månad	50	45	2005	70	2005 ³

*Uppgift finns inte.

¹ Endast kvartal. Särskild undersökning saknas. Uppgifterna hämtas ur NR-systemet.

² Endast ett begränsat antal index finns utvecklade.

³ Kräver ytterligare resurser.

⁴ I Sverige är målet 28 dagar.

En uppsnabbning (och utvidgning) av den regionala statistiken, främst bruttoregionprodukten (BRP), är också ett användarkrav. Bruttoregionprodukten är den regionala motsvarigheten till BNP mätt från produktionssidan. Bruttoregionprodukten bygger på de definitiva årsberäkningarna av BNP. Det innebär att BRP-beräkningarna kan redovisas först efter drygt två år. Det finns stor efterfrågan på siffror med bättre aktualitet. Eurostat kräver statistik om förädlingsvärde och sysselsättning regionalt fördelat efter 18 månader.

SCB har i sitt budgetunderlag föreslagit insatser för att förbättra situationen. Ett sätt är att utveckla regionala tillväxtindikatorer,

som kan ge en preliminär, snabb bild av den ekonomiska utvecklingen i regionerna. Lönesummor och omsättning per bransch och region kan indikera tillväxten på regional nivå och vara ett komplement till BRP och användas som konjunkturindikatorer på år, kvartal och månad. Den regionala lönesumman är också en förutsättning för en uppsnabbning av BRP.

Statistiken över kommunernas räkenskaper uppmärksammades också i utredningens inledande intervjuer. Några användare efterfrågade bl.a. snabbare publicering. Området är föremål för olika åtgärder som medger snabbare statistik. Kommunernas resultat- och balansräkningar presenteras i slutet av mars påföljande år. Data med fördelning på ändamål och verksamhet läggs ut i Sveriges statistiska databaser för respektive kommun i takt med att rapporteringen sker. En viss uppsnabbning har skett och den tryckta rapporten *Vad kostar verksamheten*, som innehåller nyckeltal för kommunerna, kan nu tas fram i juli.

Inrapporteringen från kommunerna är dock fortfarande ett problem, som hämmar en snabb publicering. Kommunernas rapportering skall ske senast den sista april, men denna tidsgräns överskrids av många kommuner. Sammanställningar på totalnivå har snabbats upp och sker omkring den 1 september för nationalräkenskapernas behov. Ansträngningar görs för att ytterligare kunna tidigarelägga sammanställningen till totalnivå för nationalräkenskaperna, vilket också skulle innebära aktuellare statistik för externa statistikanvändare. Rådet för kommunala analyser och jämförelser skall utveckla en kommunal databas med nyckeltal som beskriver verksamhet, ekonomi och kvalitet i kommuner och landsting. Rådet skall bl.a. stimulera användningen av nyckeltal i kommuner och landsting, men också i samråd med statistikansvarig myndighet föreslå åtgärder som möjliggör en snabbare inrapportering.

Avslutande kommentarer

Krav på en uppsnabbning av den ekonomiska statistiken, främst den kortperiodiska statistiken, framkom vid intervjuerna med svenska statistikanvändare. Kraven kommer också från EU och är då riktade till alla medlemsländer. I ett europeiskt perspektiv står sig den svenska statistiken i allmänhet väl vad gäller snabbheten. USA har emellertid en betydligt snabbare publicering av ekonomisk statistik än Sverige och övriga EU. Inom EU är variationen stor och några

länder visar att det är möjligt att publicera statistiken väsentligt snabbare än i Sverige.

Studier av statistikproduktionen i USA och i EU visar att det finns ett stort antal metoder och andra åtgärder som kan bidra till en uppsnabbning av statistiken. Ambitionen att förbättra snabbheten i den ekonomiska statistiken har vuxit starkt de senaste åren, inte minst beroende på ECB:s behov för den gemensamma penningpolitiken. Medlemsländernas statistikbyråer har också på frivillig basis kommit överens om att etablera ett antal ekonomiska indikatorer (PEEI) som skall redovisas på EU/EMU-nivå med avsevärt kortare tidsfördröjning än i dag.

Sverige har i detta sammanhang åtagit sig att under vissa förutsättningar leverera statistik till Eurostat enligt planer som i många fall innebär en kraftig uppsnabbning av statistiken. SCB har också startat ett internt projekt som skall gå igenom olika metoder för att underlätta en uppsnabbning av statistiken. Det finns goda möjligheter för att en uppsnabbning av viktiga delar av den svenska ekonomiska statistiken skall kunna komma till stånd; dels finns kraven från användare nationellt och internationellt, dels finns, efter de internationella studier som genomförts, en bättre insikt och kunskap om möjligheterna att snabba upp statistiken.

7.6 Statistikansvaret för finansräkenskaperna

Enligt direktiven till Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken skall en genomlysning av den ekonomiska statistiken, särskilt nationalräkenskaperna, genomföras. Finansräkenskaperna omfattas dock inte av uppdraget.

Finansinspektionen har i en skrivelse till utredningen daterad den 13 februari 2001 tagit upp frågan om Finansinspektionens statistikansvar för finansräkenskaperna. Finansinspektionen hänvisar till sitt tidigare ställningstagande till Kapitalmarknadsstatistikutredningens betänkande¹ då man påtalade det olyckliga i att ansvaret för national- respektive finansräkenskaperna är delat mellan Statistiska centralbyrån (SCB) och Finansinspektionen.

Finansinspektionen erinrar i sin skrivelse på nytt om nackdelarna med ett delat ansvar. Man pekar särskilt på konsekvenserna av Sveriges EU-medlemskap, som innebär att Finansinspektionen som statistikansvarig myndighet är bunden av de beslut om utvidgning

¹ SOU 1993:107, *Statistik över finansiella marknader*.

och förändringar av statistiken och de därmed förenade kostnaderna som fattas av EU. I praktiken är det också så, menar Finansinspektionen, att SCB inte bara producerar statistiken på uppdragsbasis utan också deltar i det internationella utvecklingsarbetet i Finansinspektionens ställe. Inspektionens behov av finansräkenskaper är också begränsat.

I enlighet med Kapitalmarknadsstatistikutredningens förslag har ett samarbete och en samordning mellan Finansinspektionen, Riksbanken och SCB på finansmarknadsstatistikens område utvecklats. Detta samarbete har lett till att dubbelarbete har eliminerats samt harmonisering m.m. kunnat göras. Merparten av Finansinspektionens statistikansvar har delegerats till SCB, som bl.a. håller i programrådet för finansmarknadsstatistik samt ansvarar för det internationella arbetet. Samarbetet har enligt uppgift löpt på ett bra och konstruktivt sätt. De specifika kompetenserna inom de respektive myndigheterna har kunnat utnyttjas för att åstadkomma bästa möjliga kompromisser mellan statistikkrav, redovisningsnormer och tillsynskrav med målet att kostnadseffektivt förenkla uppgiftslämnandet och öka statistikens kvalitet.

Från år 2003 kommer förändringar att ske avseende produktionen av Riksbankens finansmarknadsstatistik samt delar av underlaget för betalningsbalansstatistiken. SCB kommer att på uppdrag av Riksbanken ta fram denna statistik. Ansvar för statistiken liksom publicering m.m. kommer att ligga kvar på Riksbanken. Med det utvidgade produktionsansvaret för SCB stärks samordningsmöjligheterna ytterligare på finansmarknadsområdet. En överföring av statistikansvaret för finansräkenskaperna från Finansinspektionen till SCB skulle ytterligare stärka koordineringen i statistikarbetet. Finansräkenskaperna hör nära samman med nationalräkenskaperna och en anslagsfinansiering ter sig rimlig. Samtidigt försvåras en ändring av budgettekniska skäl.

Den arbetsfördelning och de samarbetsformer som etablerats har fungerat väl. SCB:s utvidgade produktionsansvar stärker ytterligare möjligheterna för samordning av statistiken och för SCB att bl.a. kompetensmässigt bistå Finansinspektionen när det gäller statistikansvaret för finansräkenskaperna. Utredningens bedömning är att den nuvarande ordningen kan behållas med Finansinspektionen som statistikansvarig myndighet för finansräkenskaperna. Mot bakgrund av den nära kopplingen mellan nationalräkenskaperna och finansräkenskaperna finns det dock på sikt skäl att överväga ett samlat statistikansvar för SCB.

7.7 Spridning

I utredningens första delbetänkande (*Behovet av ekonomisk statistik*, SOU 2001:34) framkom att tillgängligheten av den ekonomiska statistiken de senaste åren har förbättrats väsentligt genom SCB:s webbplats och databaser. Många var emellertid missnöjda med databaserna och tyckte att det var svårt att hitta och få ut det som eftersöks. Databaserna saknade dessutom fortfarande mycket statistik.

Analysen i pressmeddelanden behöver förbättras, menade många användare. Det är för lite fokus på det ekonomiskt intressanta och ofta saknas information som användarna behöver för att kunna dra egna slutsatser.

Enligt användarna rådde det vidare brist på dokumentation och information om statistiken, inte minst vad gäller nationalräkenskaperna. Avstämningarna i nationalräkenskaperna är ett av flera områden där användarna skulle vilja få mer information. Bättre beskrivningar av fel och osäkerhet i statistiken efterfrågades generellt.

Spridning av den ekonomiska statistiken i dag

De viktigaste kanalerna för att sprida ekonomisk statistik är SCB:s webbplats och Sveriges statistiska databaser (SSD). Även den statistik där ansvaret ligger utanför SCB finns till stor del publicerad i Sveriges statistiska databaser. Det som saknas av den ekonomiska statistiken är bl.a. viss statistik som belyser företagen (nystartade företag, internationella företag, konkurser), transportstatistik, viss arbetsmarknadsstatistik samt finansräkenskapernas årsräkenskaper (på väg att läggas in i SSD). All officiell statistik som SCB ansvarar för finns representerad i Sveriges statistiska databaser, även om det saknas en del främst när det gäller nationalräkenskapernas årsräkenskaper, där f.n. endast försörjningsbalans samt hushållens konsumtion finns inlagd. I övrigt kan kompletteringar behövas inom flera områden, bl.a. tjänstenäringsstatistiken och utrikeshandelsstatistiken.

Alla pressmeddelanden offentliggörs på webbplatsen samtidigt som statistiken läggs ut i databaserna. Statistiska meddelanden, som tidigare var enbart papperspublikationer, är numera omgjorda så att de finns även i webbversion, s.k. webb-SM. För den ekonomiska statistiken finns även ett antal papperspublikationer. Varje månad kommer SCB-Indikatorer med en blandning av kortare notiser om

vad som hänt på varje område och längre artiklar om konjunkturläget och speciella analyser av olika statistikprodukter.

Det finns ett antal publikationsserier från SCB, men de är inte enhetliga till vare sig form eller innehåll, med undantag av Statistiska meddelanden och dess webbmotsvarighet, webb-SM. Det finns en serie som kallas Bakgrundsfakta, dels för den ekonomiska statistiken, dels för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik. En del publikationer i serien innehåller resultatredovisning, andra metod- och bakgrundsinformation. För arbetsmarknad och utbildning, demografi och levnadsförhållanden finns serier som är inriktade på resultatredovisning och i viss mån analys.

Antalet abonnenter på papperspublikationer minskar stadigt samtidigt som antalet besök på webbplatsen¹ ökar. Antalet besök på webbplatsen år 2002 kan väntas uppgå till ca 2 miljoner.

Tabell 7.6. Nyckeltal för spridning av statistik

	Ekonomisk statistik		Hela SCB	
	2000	2001	2000	2001
Besök på webbplatsen	1 129 300	1 577 000
Uttag ur databaserna	68 300	101 500	157 100	283 000
Pressmeddelanden	137	153	350	368
Prenumerationer	6 600	5 600

Uttag av statistik i databaserna är gratis sedan år 2000. Antalet registrerade användare var knappt 500 före denna förändring, men hade hösten 2002 ökat till 22 000. All statistik på webbplatsen är också gratis. Statistiska meddelanden i form av webb-SM är gratis, medan man får beställa och betala för den tryckta versionen.

Det är viktigt att ekonomisk statistik når alla användare samtidigt. En minuts försening kan göra stor skillnad och kan uppfattas som oacceptabelt av statistikens användare. Statistiken måste också publiceras vid utsatt tidpunkt och den tidpunkten skall vara utsatt i god tid och får helst inte ändras. Driftsäkerheten är också viktig, så att inte statistik av misstag når vissa användare tidigare.

¹ Antalet besök på webbplatsen definieras som när någon aktivt använder webbplatsen under en given tidsperiod. Besöket avslutas när användaren lämnar webbplatsen eller är inaktiv under ca 30 minuter.

Offentliggörandet av den ekonomiska statistiken styrs av när kortversionen av pressmeddelandet blir åtkomlig på nyhetsbyråerna Reuters och Sixs dataskärmar. I samma ögonblick som detta sker läggs pressmeddelandet ut på SCB:s webbplats och data förs in i databaserna. Därefter sprids ett antal e-brev, fax och andra specialbeställningar på det material som just har publicerats.

Webbplatsen är uppbyggd utifrån att varje statistikprodukt har en egen webbsida. På den sidan finns ett urval av tabeller och diagram som är intressanta för just den statistikprodukten, dokumentation av olika slag, pressmeddelanden, publikationer och publiceringsplan. Ansvarig för produktsidorna är respektive statistikprogram.

På webbplatsen finns flera olika typer av dokumentation för olika statistikprodukter. SCB har utarbetat ett dokumentationssystem som benämns SCBDOK. Det är ett mycket omfattande system. För närvarande pågår inläggning av dokumentation i detta system, men ännu saknas sådan för det stora flertalet statistikprodukter. Dokumentationssystemet för databaserna heter Metadok och även för detta dokumentationssystem saknas det dokumentation för flertalet statistikprodukter. För alla statistikprodukter finns emellertid s.k. *Beskrivning av statistiken* (tidigare produktbeskrivning). De dokumentationerna är skrivna enligt en strikt mall med samma rubriker för alla produkter. För en del statistikprodukter finns en friare dokumentation som kallas *Mer om undersökningen*. För de statistikprodukter som publicerar statistiska meddelanden i webbversion, s.k. webb-SM, finns en sammanfattande dokumentation, *Fakta om statistiken*.

Material som analyserar skeendet förekommer i mindre utsträckning. SCB-Indikatorer, som kommer ut månadsvis, innehåller en analys av konjunkturläget och en artikel som beskriver ett visst skeende i ekonomin eller en statistikprodukt. Det finns också en rapportserie som skall innehålla publikationer som beskriver metoder för att sammanställa och beräkna statistik, "Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik", men under de två senaste åren har det bara kommit ut några enstaka nummer av dessa.

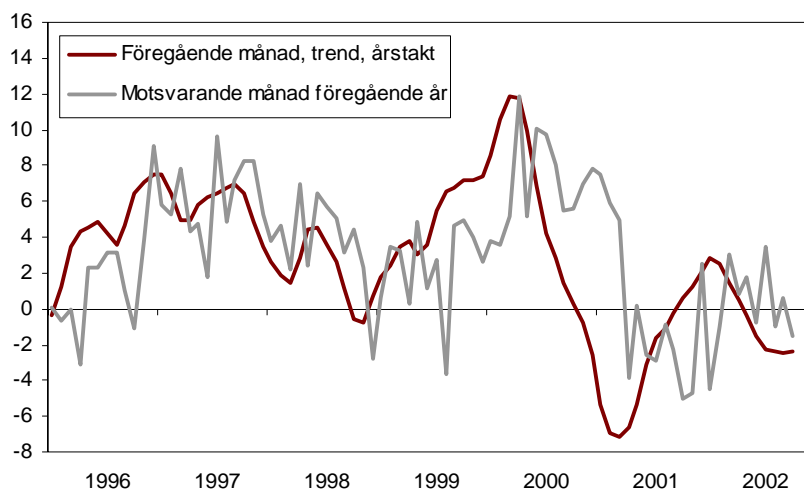
”Sveriges ekonomi” på SCB:s webbplats

Utredningen har tillsammans med SCB tagit fram en samlad ingång för ekonomisk statistik. Den benämns ”Sveriges ekonomi” och kan nås direkt från förstasidan på webbplatsen. Utgångspunkten har varit att förse användarna med lättillgänglig statistik som ger en bra beskrivning av konjunkturutvecklingen i Sverige. För att underlätta tolkningen av statistiken är den beskrivning användaren först får se ett diagram avseende den valda ekonomiska indikatorn. I direkt anslutning finns även de bakomliggande siffrorna. För att undvika utskrifter som innehåller allt som finns på den aktuella webbsidan, ligger diagrammen även i en separat excelfil som lämpar sig för direkta utskrifter, t.ex. för att göra OH-bilder.

En viktig skillnad mot t.ex. databaserna är att diagrammen som ligger under ”Sveriges ekonomi” i större utsträckning utgör ett medvetet val åt användaren. Databaserna innehåller mycket mer data, men många användare saknar kunskaper både att hantera databaserna och att välja lämpliga indikatorer. Under konjunkturindikatorn BNP finns exempelvis ett diagram över BNP:s förändring från föregående kvartal uppräknat till årstakt, i procent, i fasta priser och med säsongrensade värden. På samma sida hittar man länkar till diagram över förändringen jämfört med motsvarande kvartal föregående år, utvecklingen beskriven som index samt en jämförelse mellan de två metoderna att redovisa förändringstakt.

En annan skillnad jämfört med annan redovisning är sättet att beräkna utvecklingstakten för en period. Av tradition redovisas förändringstakt som säsongrensade förändringar mellan månader eller kvartal, alternativt som förändringen jämfört med motsvarande period föregående år. I första hand används förändringen från föregående månad/kvartal uppräknat till årstakt, vilket innebär förändringen multiplicerad med (grovt uttryckt) 12 för månadsstatistik och 4 för kvartalsstatistik. En annan förändring är att utvecklingstakten i många fall beräknas utifrån trendcykelskattningen för tidsserien. De stora fördelarna med detta sätt att redovisa statistiken över den ekonomiska utvecklingen är att vändpunkter identifieras tidigare och att förändringstal för indikatorer med olika periodicitet blir lättare att jämföra. Att vändpunkterna identifieras tidigare syns exempelvis i diagram 7.4 över industriproduktionen. I detta diagram redovisas utvecklingen med de två olika sätten att redovisa förändringstakt.

Diagram 7.4. Industriproduktionsindex

Källa: SCB

Data t.o.m. oktober 2002

7.8 Säsongrensning

Enligt direktiven skall utredningen belysa hur nationalräkenskaperna korrigeras för kalender- och säsongvariationer. Utredningen har i detta syfte diskuterat SCB:s arbete med säsongrensning med de ansvariga vid SCB och tagit initiativ till att nuvarande metoder dokumenteras. I utredningens betänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) framförde en rad användare synpunkter på den metod för säsongrensning och kalenderkorrigering som används i de svenska nationalräkenskaperna. Många av synpunkterna hade karaktären av frågor om metoderna, vilket främst pekade på behovet av information. Användarnas synpunkter gav uttryck för att det råder stor okunnighet och att det finns många missuppfattningar om SCB:s nya metod för säsongrensning.

Nedan sammanfattas inriktningen av arbetet med säsongrensning vid SCB och vad SCB och utredningen gjort för att öka informationen om säsongrensningen och kalenderkorrigeringen. Vidare återfinns i kapitel 8 förslag från utredningen om hur information om och vidareutveckling av säsongrensningsmetoderna för den ekonomiska statistiken vid SCB skulle kunna säkerställas.

Säsongrensning vid SCB

SCB övergick 1999 till att använda säsongrensningmetoden TRAMO/SEATS för nationalräkenskaperna. En översyn av säsongrensningen vid SCB under åren 1998–1999 genomfördes i samverkan med Eurostat och dess arbetsgrupp kring säsongrensning. Översynen visade att TRAMO/SEATS tillämpad på svenska tids-serier ger säsongrensade serier av hög kvalitet, vilket ledde till att SCB fattade ett principbeslut om att det tidigare programmet X-11-ARIMA successivt skall ersättas vid SCB med TRAMO/SEATS. Den nya metoden har helt genomförts för nationalräkenskaperna och kommer successivt att genomföras inom andra statistikområden.

X-11-metoden utvecklades vid *Bureau of the Census* i USA, med utnyttjande av amerikanska tidsserier. Metoden bygger på antagandet att en tidsseries variationskällor, t.ex. säsongvariationen, effektivt kan skattas med s.k. löpande medelvärden. Dessa används som ett s.k. filter för att eliminera säsongvariationen. Metodens stora fördel är att den tidigt implementerades i ett stabilt datorprogram, med vid spridning. Ur statistisk methodsynpunkt har emellertid metoden fått utstå hård kritik från forskare vid universitet och högskolor. Kritiken har bl.a. varit att valet av glidande medelvärde för att eliminera säsongvariationen är godtyckligt och inte tar hänsyn till olika tidsseriers egenskaper. I praktiken innebär detta att metoden fungerar väl endast under restriktiva antaganden.

X-11-metoden har förbättrats genom att införa en modellering av tidsserien med utnyttjande av fem ARIMA-modeller, X-11-ARIMA-metoden. Denna utvecklades vid *Statistics Canada*. ARIMA-delen består i att tidsserien prognostiseras två år framåt. Dessa prognostiserade värden används sedan som om de vore faktiska värden. Den på så sätt utökade tidsserien säsongrensas därefter med X-11-programmet. Rätt utnyttjat ger X-11-ARIMA mindre revisioner än X-11. En stor begränsning med X-11-ARIMA är emellertid att de fem förspecifierade modellerna för tidsserien ofta inte är adekvata för en given tidsserie, vilket leder till försämrade säsongrensning.

Metoderna TRAMO/SEATS bygger på s.k. modellbaserad säsongrensning med utnyttjande av två integrerade program, TRAMO och SEATS. I TRAMO görs först en identifiering och estimation av en tidsseries komponenter, dvs. kalendereffekter och extremvärden (*outliers*) exklusive säsongeffekter. Kalendereffekter kan vara av

olika typ, t.ex. effekt av påsken, antal arbetsdagar i en månad men även antal dagar av viss typ, t.ex. antal lördagar. Extremvärden kan yttra sig som tillfälliga hopp orsakade av tillfälliga fel i statistiken eller andra störningar. De kan också vara nivåskiften i serien orsakade av t.ex. populationsförändringar eller ekonomisk-politiska åtgärder, t.ex. förändringar av skatter. Om en tidsserie har signifikanta effekter av denna art, identifieras tidpunkterna för dem och deras storlek skattas i programmet TRAMO. Därefter elimineras dessa effekter från den faktiska serien varefter delkomponering av serien i säsong, trend och brus görs i programmet SEATS. Detta görs med stöd av metoder för s.k. optimala filter. Efter estimation av säsong, trend och brus i SEATS återförs effekter av extremvärden till den säsongrensade serien.

En av fördelarna med de säsongrensade serierna är att de underlättar för användarna att identifiera vändpunkter i konjunkturen. Från SCB:s nya webbplats för Sveriges ekonomiska statistik ges exempel på detta i en rad diagram, som visar bl.a. trendskattade serier uppräknade till årstakt. Resultaten av en uppräkning av korttidsstatistik till årstakt blir med hjälp av TRAMO/SEATS rimliga i förhållande till den utveckling som årsstatistiken visar.

En annan fördel med TRAMO/SEATS är förmågan att på ett effektivt sätt hantera tidsserier med förekomst av andra effekter än säsongvariationer. I nationalräkenskaperna finns det många exempel på nivåskiften och tillfälliga störningar som framträder i de säsongrensade serierna. En analys av dessa effekter och deras orsaker skulle kunna bidra till att förbättra underlagen och därmed statistiken.

En bieffekt av TRAMO/SEATS är att bruset i den säsongrensade serien är mindre än med X-11-ARIMA-metoden. Flera användare har fått intrycket att TRAMO/SEATS resulterar i "för stor" utjämning av de säsongrensade serierna. De befarar härmed att metoden rensar bort information om konjunkturvariationer. Det finns visserligen stor variabilitet hos flertalet av de närmare 160 serier som säsongrensas med TRAMO/SEATS i nationalräkenskaperna, men osäkerheten om säsongrensningen kvarstår i brist på information.

Behov av information

För att tillgodose användarnas behov av information om säsongrensningssmetoden i nationalräkenskaperna välkomnade utredningen den beskrivning av TRAMO/SEATS, som Sven Öhlén, ansvarig för säsongrensning inom avdelningen för ekonomisk statistik vid SCB, utarbetade under 2002.¹ Utredningen har lämnat synpunkter på innehållet och SCB avser att i början av 2003 göra beskrivningen tillgänglig på SCB:s webbplats. Det huvudsakliga syftet med översikten är att på ett pedagogiskt sätt förklara hur säsongrensningen går till och vad som varit vägledande i produktionen av säsongrensade tidsserier, vilket är information som användare efterfrågat.

På initiativ från utredningen utarbetades även en bilaga till ovan nämnda beskrivning, med svar på de särskilda frågor som användarna ställt till utredningen om säsongrensningen i nationalräkenskaperna. I bilagan finns svar på samtliga frågor som användarna ställde till utredningen angående säsongrensningen.

Vidare finns en sammanfattande beskrivning av säsongrensningssmetoden för nationalräkenskaperna i den särskilda rapport från utredningen, som beskriver nationalräkenskapernas beräkningsrutiner.² Uppgifterna bygger på den mer omfattande beskrivningen av Öhlén, som nämndes ovan.

Avslutande kommentarer

Utredningen har funnit att det finns ett stort behov av mer information om hur metoden för säsongrensning tillämpas vid SCB, för att klargöra hur enskilda serier rensas och exempelvis vilket s.k. brus, som rensas bort. Det finns behov av ytterligare information för att undanröja osäkerheten bland användare bl.a. angående om faktorer som påverkar konjunkturen ingår i de säsongrensade serierna eller rensas bort. Det kan också finnas anledning att diskutera de metoder som används, med både experter på området och användare, för en vidareutveckling av säsongrensningen.

Utredningen föreslår i sina överväganden och förslag flera aktiviteter för att säkerställa att användarna blir uppdaterade med information om SCB:s kalender- och säsongrensningssmetoder. Betydelsen av en fortsatt dialog med användare och experter på området, för

¹ *Säsongrensning av nationalräkenskaperna – En översikt*, Sven Öhlén, SCB 2002.

² Bilaga 3 till föreliggande betänkande, *Beräkningsrutiner för nationalräkenskaperna*.

en fortsatt utveckling av metoderna understryks. För att tillmötesgå dessa behov framgår behovet av en utbyggnad av kompetensen för säsongrensning och tidsserieanalys vid SCB.

7.9 Långa tidsserier

Flertalet av de användare av ekonomisk statistik, som utredningen har intervjuat, tycker att SCB borde prioritera tidsserier i större utsträckning. Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet, Riksbanken och ett stort antal andra statistikanvändare är eniga om att det behövs en ambitionshöjning på detta område. Den största bristen är att de nya nationalräkenskaperna bara finns från 1993 på detaljerad nivå. Samtidigt är det viktigt att jämförbarheten över tiden bibehålls när en ny metod införs. Det kan ske genom omräkning av tidigare år med de nya utgångspunkterna och förutsätter oftast dubbla mätningar enligt både den nya och den gamla metoden under en viss period.

Riktigt långa tidsserier för de viktigaste indikatorerna, t.ex. BNP och inflation, är något som ofta efterfrågas. Många forskare är helt beroende av långa och väldokumenterade tidsserier för att kunna genomföra modellberäkningar. Serier tillbaka till slutet av 1960-talet är ett allmänt framfört önskemål. Några användare, främst från den finansiella sektorn, tycker dock att bättre aktuell statistik är viktigare än fler tidsserier långt tillbaka i tiden.

En synpunkt som ofta framförs är att SCB, som vanligen har bättre kunskap än användare om metodförändringar, bör göra tillbakaräkningar och dokumentera gjorda justeringar. Riksbanken och Konjunkturinstitutet tycker att SCB lägger över för mycket arbete på användarna när det gäller att skarva tidsserier. Att enskilda användare gör egna länknings är både ineffektivt och ger osäkra tidsserier. Eftersom uppbyggnaden av tidsserier tar mycket tid och resurser och därmed är svårt att reproducera av andra forskare finns tendenser att bristen på tidsserier skapar revirbeteende inom forskarvärlden och att debatten är mer inriktad mot datainsamlingen än mot själva analysen.

Förutom fler och längre tidsserier menar många användare att det behövs mer information om tidsserierna avseende metodändringar och hur de har länkats ihop. Tryckta publikationer har fördelar när det gäller att i efterhand hitta förklaringar till tidsseriebrott, men det är också viktigt att informationen finns i databaser-

na och på hemsidan. Kapitalstockar, löner, produktion och produktivitet, detaljhandel, nyföretagande, regionala BNP, utrikeshandel och kommunala kostnader är exempel på produkter som användarna gärna vill ha längre tidsserier för.

Flera användare utredningen har intervjuat menar vidare att SCB redan i planeringsprocessen inför en omläggning, exempelvis av nationalräkenskaperna, bör ta ställning till hur eventuella skarvar skall kunna överbryggas genom t.ex. metodlösningar och kompletterande undersökningar. Dessutom bör SCB i ett tidigt skede beakta vilka resurskrav en tillbakaräkning kräver. Kan inte SCB värna och bevara den historiska statistiken bör uppgiften läggas ut som uppdrag.

EU har krav på hur långa tidsserierna i nationalräkenskaperna skall vara. För huvudaggregat skall det finnas tidsserier från 1970 på år och kvartal. För andra delar – offentlig sektor, produktion, investeringar, sysselsättning, hushållens konsumtion – skall det finnas mer disaggregerade tidsserier från 1980 årsvis.

Tidsserier i den ekonomiska statistiken i dag

Historiska tidsserier som täcker en längre period finns tillgängliga endast för ett fåtal variabler i den ekonomiska statistiken. Konsistenta tidsserier från före 1990 finns för arbetskraftsundersökningarna, genomsnittliga löner för tillverkningsindustrin, fastighetsprisindex, aktieäggande, detaljhandelsförsäljningen totalt, industriproduktionsindex totalt, utrikeshandel totalt, nationalräkenskaper på aggregerad nivå, statens lånebehov och svenska statsskulden, konsumentprisindex, faktorprisindex och fordon enligt bilregistret. Startår för ett antal tidsserier över ekonomisk statistik finns i appendix.

Nationalräkenskaperna finns i dag på huvudaggregat från 1980 och på övriga delar från 1993. En beskrivning på detaljerad nivå av nationalräkenskapernas tidsserier och var de finns tillgängliga finns också i appendix.

Under arbetet med att bygga upp en ekonomisk portal på SCB:s webbplats, *Sveriges ekonomi*, som utredningen genomförde tillsammans med SCB, togs ett antal historiska tidsserier fram. Det gäller prisnivå och inflation sedan 1830 respektive 1831, industriproduktion sedan 1913, ett antal serier för nationalräkenskaperna från 1950 (försörjningsbalansen, BNP, BNP per capita, exportens och

importens betydelse för svensk ekonomi, konsumtion och investeringar som andel av BNP) och detaljhandels försäljning från 1956.

Det är svårt och resurskrävande att få fram och upprätthålla långa tidsserier. Det finns många anledningar till att det uppstår problem med att jämföra data över tiden. Först och främst förändras verkligheten och siffror som till synes visar samma sak speglar helt olika förhållanden. Inflationstakten på 1830-talet speglar den tiden och avser den levnadsstandard folk hade då och har naturligtvis föga att göra med den varukorg som prismäts i dagens konsumentprisindex. Icke desto mindre ger det en viss information att se den generella prisutvecklingen över så lång tid.

Inom statistikproduktionen försöker man att anpassa statistiken till den förändrade verkligheten genom att förändra variabeldefinitioner, avgränsa populationer på andra sätt och inte minst genom att införa nya klassifikationer. Införandet av en ny näringsgrensklassificering i mitten av 1990-talet, SNI92, moderniserade beskrivningen av ekonomin, men påverkade samtidigt jämförbarheten över tiden för hela den ekonomiska statistiken. Metoderna att mäta och redovisa data förändras också, vilket påverkar jämförbarheten. Ny blankett, nytt sätt att ställa frågorna och nytt beräkningssystem kan påverka jämförbarheten mer än vad som är allmänt känt.

Ett annat problem är att data kan vara lagrade på ett sätt som försvårar sammansättningen av tidsserier. Övergången vid SCB från stordator till PC-miljö i slutet av 1990-talet gör att underlaget för tidsseriedata finns i olika system, vilket också försvårar arbetet med att presentera tidsserier. Äldre data finns huvudsakligen på pappersmedia och det krävs ett omfattande registreringsarbete för att publicera en tidsserie.

En annan viktig faktor är att regelverket för statistiken förändras. EU-förordningen om strukturstatistik innebar att hela den svenska företagsstatistiken lades om fr.o.m. 1997 och att t.o.m. de mest centrala variablerna fick nya definitioner. För nationalräkenskaperna har det europeiska nationalräkenskapssystemet, ENS 95, inneburit att de svenska nationalräkenskaperna har gjorts om, med stora problem att upprätthålla tidsserierna som följd.

Det finns en tendens att se de snabba förändringarna i samhället som något övergående. När så nya förändringar uppstår blir resultatet ett antal korta tidsserier som "hänger i luften". Ibland har ambitionsnivån varit så hög vid omräkning av gammalt material att uppgiften att klara av arbetet blivit oöverstiglig. Med för hög ambitionsnivå är risken att man hamnar i en situation som gör att det

inte går att genomföra en länkning. Det har inte heller funnits ekonomiskt utrymme och direkt uttalat ansvar inom SCB för att ta fram tidsserier.

Alla dessa svårigheter till trots återstår ändå ett stort behov av att se data presenterade som tidsserier. Data som inte går att relatera till hur det varit tidigare perioder har mycket mindre värde. I andra länder har man ofta längre tidsserier än i Sverige. Anledningarna är ibland att man har accepterat enklare metoder för omräkning av äldre statistik. En del länder har också tillsatt särskilda grupper som arbetar med en tillbakaskrivning eller länkning vid större omläggningar av statistiken.

Det finns olika metoder att göra tillbakaskrivningar eller att länka ihop två serier. Vid en ny klassificering av t.ex. näringsgrenar innebär en ambitiös metod att man för varje år går igenom alla företag och ger dem en kod enligt den nya klassificeringen. Denna metod användes vid införandet av näringsgrensklassificeringen SNI 92. Metoden är resurskrävande och går att genomföra endast för ett begränsat antal år. SCB tog fram data över företagsstatistik för tre år, tillbaka till 1993, med denna metod.

En metod som används av bl.a. Eurostat och många användare i Sverige är att länka ihop serierna med en kvot. Det krävs överlappande data från två olika tidsserier och kvoten används sedan för att räkna om data för tidigare perioder. Om man länkar flera serier, som varit konsistenta, med kvoter så kommer de länkade serierna inte längre att vara konsistenta. Detta kräver ytterligare korrekitioner som kan vara besvärliga om användarna själva måste göra dessa korrekitioner.

Det finns också metoder som bygger på att man lägger in vikter i de mikroregister som används för att ta fram tidsserierna. Genom att använda dessa vikter i gamla mikrodataregister kan man skatta nya tidsserievärden, som är länkade till de nya tidsserierna och dessutom är serierna sinsemellan konsistenta.

7.10 Ekonomisk statistik ur ett könsperspektiv

Regeringens mål för jämställdhetspolitiken är ett samhälle där kvinnor och män har lika möjligheter, skyldigheter och rättigheter på livets alla områden. Jämställdhet är en förutsättning i ett demokratiskt samhälle med hållbar utveckling. Det råder en bred politisk enighet om att vi strävar efter fullständig jämställdhet i Sverige.

Gender mainstreaming är ett begrepp som ofta används i detta sammanhang. Det kan översättas med integrering av jämställdhetsperspektivet i jämställdhetsarbetet på alla områden. Det innebär att jämställdhet – från att ha haft en sidoordnad position – skall ingå som en naturlig del i verksamhetens alla delar.

För den officiella statistiken betyder det konkret att all statistik om individer skall vara könsuppdelad samt att statistiken även skall spegla centrala jämställdhetsfrågor i samhället. I statistikförordningens § 14 anges att individbaserad *officiell* statistik skall vara uppdelad på kön om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Vidare har regeringen i propositionen *Delad makt delat ansvar*¹ betonat att jämställdhetsaspekten skall beaktas vid *all* statistikproduktion, såväl vad gäller innehåll, mätinstrument, insamling och analyser som presentation av data. Ett problem är att beslutsfattare och planerare inte ställer de i sammanhanget viktiga frågorna och därmed inte efterfrågar statistik som underlag för en könsanalys. Även likheter mellan kvinnor och män bör redovisas.

Användarnas synpunkter

Den användarundersökning som utredningen presenterade våren 2000² visade på några områden där det saknas ett könsperspektiv. Socialstyrelsen saknar statistik över hälso- och sjukvårdskostnader uppdelade på kön och åldersgrupper. Socialstyrelsen saknar också uppgifter om värdet av frivilligt arbete inom hälso- och sjukvård och uppgifter om "svartjobb". Även företrädare för Socialdepartementet påpekar att oavlönat arbete saknas i nationalräkenskaperna och menar att det kan ge en snedvriden bild, särskilt vid internationella jämförelser, eftersom det varierar mellan länder hur mycket arbete man gör själv. Uppgifterna skulle kunna bygga på SCB:s tidsanvändningsundersökningar.

Andra frågor togs också upp. Det gäller exempelvis huruvida statistiken kan fånga upp produktion, som har lagts över på hushållen och som tidigare har legat hos företag. Som exempel nämndes montering av IKEA-möbler och biljettbokning via Internet. Detta borde ju påverka produktiviteten både vad gäller produktion och arbetade timmar. Andra exempel som nämndes var sopsortering,

¹ Prop. 1993/94:147 *Delad makt delat ansvar*.

² SOU 2001:34 *Behovet av ekonomisk statistik*.

”Internet-shopping”, ”Internet-banking”, väntetider, restider och flygplatsväntan etc.

TCO:s ekonomer tog dessutom upp frågan hur den obetalda övertiden fångas i statistiken. Om mängden obetald övertid ökar och det inte fångas in i statistiken så överskattas produktiviteten. Det behövs, menade de, två till tre mått som belyser olika typer av arbetstid, t.ex. arbetskraftsundersökningarna och tidsanvändningsundersökningen. Mikrostudier skulle kunna vara ett komplement.

Frågan om obetalt hushållsarbete diskuterades också vid ett seminarium som utredningen ordnade i augusti 2002¹. Antal arbetade timmar avser normalt bara näringsliv och offentlig sektor och sällan antal arbetade timmar i hushållen. Ändå är antalet arbetade timmar i hushållen dubbelt så stort som i tillverkningsindustrin. Den ekonomiska utvecklingen påverkas av hur hushållen väljer att fördela sitt arbete mellan betalt och obetalt arbete. Kvinnor och män väljer olika sätt att fördela sin tid mellan betalt och obetalt arbete och påverkas på olika sätt av den ekonomiska utvecklingen.

Vid den internationella kvinnokonferensen i Beijing 1995 accepterade Sverige att göra satelliträkenskaper till nationalräkenskaperna över det obetalda hushållsarbetet, se avsnitt om satelliträkenskaper för hushållsproduktion nedan.

Vid seminariet framkom dessutom önskemål om könsuppdelad statistik över förmögenhet och konsumtion. Löner är ett område som ofta står i fokus i jämställdhetsanalyser. Många jämförelser tar dock inte hänsyn till yrke på detaljerad nivå. Möjligheterna att göra bättre analyser, inte minst av löneskillnader mellan kvinnor och män, förbättras när en mer detaljerad yrkesklassificering tas i bruk 2004.

Jämställdhetsenheten vid Näringsdepartementet har inkommit med en promemoria till utredningen om behovet av att belysa köns- och jämställdhetsperspektiv inom den ekonomiska statistiken, se bilaga 9. Där pekar man på att ekonomisk-politiska mål blir allt viktigare som instrument och då måste rymma ett köns- och jämställdhetsperspektiv. Kvinnor och män påverkas på olika sätt och i olika utsträckning av förändringar i utgiftstak, offentliga sektorns sparande, förändringar på arbetsmarknaden, avregleringar, strukturförändringar och förändringar av verksamhetsformer. Ekonomisk

¹ I seminariet deltog Agneta Stark (Linköpings universitet), Anna-Marie Sandquist, Lars Wittenmark (båda Näringsdepartementet), Christina Eurén (Medlingsinstitutet), Rolf Eidem (Finansdepartementet), Pehr Sundström, Klas Rydenstam, Lena Johansson och Elisabet Eklund (samtliga SCB) samt från utredningen Svante Öberg, Sigvard Ahlzén, Lena Hagman och Cecilia Westström.

statistik med köns- och jämställdhetsperspektiv visar på vilket sätt så sker.

Att den ekonomiska fördelningsstatistiken innehåller köns- och jämställdhetsperspektiv är av avgörande betydelse för att utvärdera den ekonomiska politiken och dess konsekvenser för medborgarna. Sverige bör även visa på betydelsen av könsuppdelad statistik i det internationella samarbetet. Tätare tidsanvändningsstudier är viktigt för att kunna ta hänsyn till hushållssektorn som en sektor i ekonomin. Ett köns- och jämställdhetsperspektiv är också viktigt vid statistik över regional utveckling och över löner. Ett annat viktigt område är att visa hur våra gemensamma resurser, t.ex. inom sjuk- och hälsovård, fördelas ur ett köns- och jämställdhetsperspektiv. Även skatter anges i Näringsdepartementets promemoria som ett viktigt område där det behövs statistik som möjliggör analyser av skatter och skattebaser ur ett köns- och jämställdhetsperspektiv.

SCB:s arbete med jämställdhetsstatistik

Vid SCB arbetar i dag två personer aktivt med att förbättra statistiken ur ett jämställdhetsperspektiv. De har tre arbetsområden: att *ge användarna* könsuppdelad statistik som underlag för jämställdhetsanalyser, vilket omfattar praktiskt arbete i statistikproduktion, utvecklingsarbete och uppdragsverksamhet; att *utbilda användarna* i användningen av statistik med ett könsperspektiv, vilket görs i form av kurser, utbildningar och att medverka som föreläsare; att *utbilda producenterna* i produktion av jämställdhetsstatistik, vilket innebär dels att arbeta för att användare och producenter möts, dels att utbilda angående innebörden av vad som står i lagar och förordningar om jämställdhetsstatistik. För detta arbete har SCB anslagsfinansiering med ca 1,4 miljoner kr per år.

SCB genomför inom ramen för detta arbete inventeringar av hur kravet på könsuppdelad statistik efterlevs. Som en del av verkets mätning av kvaliteten i statistikprodukterna undersöker man huruvida uppgifter om individer samlas in, redovisas efter kön och i vilken utsträckning uppgifterna presenteras efter kön som indelningsgrund i olika spridningsformer. Statistiken har förbättrats i vissa avseenden, men fortfarande finns det brister.

I ett internationellt perspektiv har Sverige en väl utvecklad jämställdhetsstatistik. Sverige ses i detta sammanhang som ett föregångsland. Lathunden om jämställdhet *På tal om kvinnor och män*,

som har gjorts av SCB sedan 1984, har t.ex. fått många efterföljare över hela världen. I många länder ingår kön i det insamlade materialet, men presenteras inte alltid så att kvinnor och män går att särskilja. Det är inte heller ovanligt att könsuppdelad statistik innebär att man redovisar data för kvinnor men inte för män, eftersom jämställdhet uppfattas som ett kvinnoproblem.

EU:s handlingsprogram för jämställdhet 2001–2005 lyfter också fram betydelsen av könsuppdelad statistik. Olika åtgärds punkter beskriver att det är viktigt att utarbeta och sprida jämförbar statistik, uppdelad efter kön och om möjligt efter ålder, samt statistiska serier om kvinnors och mäns situation inom olika åtgärdsområden. Man skall enligt handlingsprogrammet också utarbeta och sprida metoder och indikatorer för utvärdering av hur effektiva jämställdhetspolitikens åtgärder och metoder är.

När det gäller den ekonomiska statistiken finns i dag ingen tradition att formulera frågor som leder till att kvinnors och mäns situation och behov kan analyseras. Ofta har inte användarna styrt efterfrågan åt detta håll och statistiken blir därmed underutnyttjad.

Den totalräknade inkomststatistiken är uppbyggd på individernas taxeringsuppgifter och därmed finns alla möjligheter till redovisning av kvinnor och män. I det statistiska meddelande som avser inkomster genomförs detta också konsekvent.

Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) bygger i första hand på intervjuer med hushållen och därmed blir individperspektivet något underordnat. Ensamhushåll redovisas vanligen fördelade på kvinnor och män.

Undersökningar av reavinster, reaförluster och förmögenhet har tidigare gjorts med några års mellanrum på uppdrag av Finansdepartementet. Kvinnors och mäns förmögenhet och reavinster redovisas parallellt. Statistiken över förmögenhet och i viss mån även över reavinster och reaförluster är genom förslag i Budgetpropositionen för 2003 anslagsfinansierad och årlig fr.o.m. 2003.

Hushållsbudgetundersökningen samlar in data över vilka utgifter hushållen har. För kläder och skor har man samlat in uppgifter om för vem de är inköpta. Fr.o.m. 2003 skall dock insamlingen av kön göras för i princip alla individuella budgetposter, t.ex. förbrukningsvaror, luncher, medlemsavgifter, bussbiljetter, tågbiljetter, mediciner, tandläkar-/läkarbesök och tobak/alkohol. Uppgiftslämnaren väljer själv att fylla i kön om det är möjligt. Det som håller tillräckligt hög kvalitet kommer att redovisas.

Databasen Linda innehåller uppgifter om inkomster för 300 000 personer och de ytterligare personer som ingår i samma hushåll från år 1968 och framåt. Individuppgifterna är avidentifierade och används för forskningsändamål. Databasen möjliggör analyser fördelade på kön.

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och den årliga lönestatistiken (strukturstatistik) både samlar in och redovisar uppgifter om kön. Tabeller i pressmeddelanden över AKU innehåller data över kön, men den sammanfattande texten behandlar inte kvinnor och män.

Medlingsinstitutet är statistikansvarig myndighet för lönestatistiken. I deras årsrapport¹ finns ett kapitel om jämställdhet. Där går man igenom hur verkligheten förhåller sig till den förändrade jämställdhetslagstiftningen². Parternas arbete med jämställda löner uppmärksammas liksom hur frågan har behandlats på några större avtalsområden. Enligt Medlingsinstitutet går det inte att identifiera osakliga löneskillnader i den officiella lönestatistiken med dess nuvarande uppbyggnad.

Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) har ansvaret för statistik om företagare och skall bygga upp en utvidgad statistik bl.a. om företagare efter kön och utländsk bakgrund.

Satelliträkenskaper för hushållsproduktion

Kvinnor och män fördelar sin tid mycket olika mellan betalt och obetalt arbete. Insatserna inom båda områdena är produktiva och avgörande för att tillgodose hushållens behov. Fördelningen för tidsinsatserna inom båda områdena skiljer sig åt mellan samhällen, hushåll och över tiden. Detta har flera effekter. En effekt är att nationalräkenskaperna inte säkert återger ekonomins upp- och nergångar korrekt eftersom en okänd andel av produktionen kan ha flyttats mellan hushållssektorn och marknaden. Eftersom nationalräkenskaperna inte omfattar större delen av hushållsproduktionen, försvåras internationella jämförelser på grund av att olika samhällen organiserar och fördelar produktionen olika mellan hushåll och marknad. Det är framför allt kvinnorna som står för den i den ekonomiska statistiken osynliga hushållsproduktionen.

¹ *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2001*. Medlingsinstitutets årsrapport, Medlingsinstitutet 2002.

² Prop. 1999/2000:143 *Ändringar i jämställdhetslagen m.m.*

Antalet arbetade timmar i hushållssektorn är ungefär lika stort som på marknaden¹. Den enskilt största aktiviteten i hushållssektorn är hushållsarbete, vilken omfattar dubbelt så många timmar som tillverkningsindustrin. Räknat i tid utförs huvuddelen av arbetet i hushållssektorn av kvinnor. För arbetsmarknaden som helhet gäller motsatsen. Inom vård och omsorg dominerar dock kvinnornas insatser, se diagram 7.5 och 7.6.

Diagrammen visar ett enkelt sätt att statistiskt jämföra tidsinsatserna på marknaden och i hushållssektorn. I handlingsplanen från FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995 föreslås att en koppling mellan marknad och hushåll upprättas genom så kallade satelliträkenskaper för hushållsproduktionen. EU:s statistikorgan Eurostat publicerade 1999 en rapport² med ett förslag till sådana satelliträkenskaper för hushållsproduktion. Utgångspunkterna i förslaget är att värdera insatserna genom att använda en inputmetod. Tidsåtgången för olika arbetsuppgifter i hushållet erhålls från tidsanvändningsundersökningar och värdet av insatserna uppskattas genom att applicera en timlön motsvarande en genomsnittlig lön för lämplig yrkeskategori. Insatsvarors värde hämtas från hushållsbudgetundersökningar. Även värdet av utnyttjat kapital ingår i modellen.

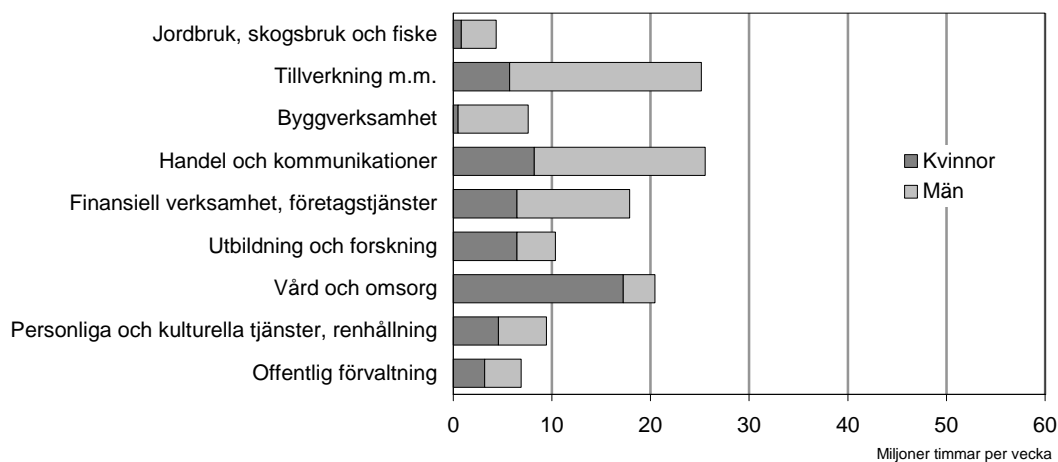
Vilket den slutliga rekommendationen från Eurostat kommer att bli är fortfarande oklart. En arbetsgrupp under ledning av Eurostat arbetar med frågan och överväger i vilken utsträckning satelliträkenskaperna skall baseras på input respektive output. Utvecklingen inom området är för närvarande intensiv. Inputbaserade beräkningar har genomförts av bl.a. *Statistisches Bundesamt* i Tyskland och av *Statistics Canada* i Kanada. I Storbritannien utvecklar *Office for National Statistics* outputbaserade beräkningar. För Sverige har endast ett mycket förenklat räkneexempel av inputbaserade räkenskaper gjorts³.

¹ Tidsanvändningsundersökningen 2001, SCB.

² Eurostat Working Papers 9/1999/A4/11 *Proposal for a Satellite Account of Household Production*, Eurostat.

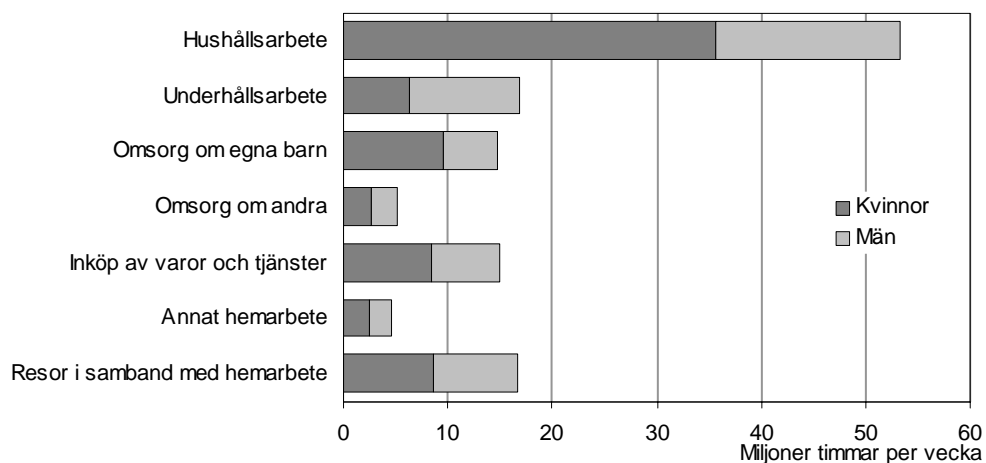
³ Rydenstam, K. och Wadeskog, A. *A Statistical System on Household Production and Consumption*. Journal of the Polish Statistical Association 1995:4.

Diagram 7.5. Arbetade timmar efter näringsgren
Befolkningen 20–64 år

Källa: Arbetskraftsundersökningarna (AKU), SCB.

Diagram 7.6. Tid per vecka för hemarbete 2000/2001
Befolkningen 20–64 år

Källa: Tidsanvändningsundersökningen, preliminära uppgifter, SCB.

7.11 Förstärkt analysverksamhet vid SCB

Det finns enligt utredningen ett behov av att förstärka analysverksamheten för den ekonomiska statistiken vid SCB. Syftet med en förstärkning är att fortlöpande analysera och därmed utveckla den ekonomiska statistiken. Med en förstärkt analyskapacitet vid SCB skulle en beredskap inför framtida förändringar i samhällsekonomin och nya behov av statistik byggas upp. Det finns flera exempel på framgångsrik analysverksamhet vid statistikbyråer i andra länder, som kan stå som förebild för en utveckling av en motsvarande i Sverige. Dessa frågor behandlas i föreliggande avsnitt.

Synpunkter från användare av ekonomisk statistik

Statistikanvändarna uttryckte ett starkt behov i utredningens betänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) av att få mer information om vad statistiken visar, om kvalitet och tillförlitlighet, förklaringar till skillnader och inkonsistenser mellan statistikprodukter m.m. En av förklaringarna till önskemålen är att användarna uppfattar inkonsistenser mellan olika statistikprodukter. Exempelvis har användare haft problem med att jämföra korttidsstatistiken och nationalräkenskaperna. Detta gäller särskilt sysselsättning och lönesummor, men också exempelvis industriproduktion, lager, detaljhandel, finansräkenskaper, sparande och disponibel inkomst, mjukvaruinvesteringar, handelsbalans, utrikeshandel och prisindex.

I utredningens första betänkande pekade användare på i huvudsak två typer av problem när det gäller jämförbarhet i den ekonomiska statistiken. För det första finns skillnader mellan primärkällor och motsvarande uppgifter i nationalräkenskaperna. I det här fallet är problemet att identifiera vilken källa som har använts och vilka korrigeringar som har gjorts i nationalräkenskaperna. För det andra kan statistikprodukter som har ett nära samband visa olika utveckling. I dessa fall handlar det om att förklara varför statistiken skiljer sig åt, då det ofta handlar om olika mätmetoder, urval, definitioner etc.

Någon form av samordningsfunktion på SCB bör övervägas, menar Finansdepartementet. Konjunkturinstitutet anser att det finns behov av ekonomisk analyskompetens vid SCB, som löpande borde pröva bl.a. konsistens, metoder och källor. Andra användare har

framfört önskemål om att få en löpande "kvalitetsmärkning" av statistiken.

Bristande jämförbarhet och inkonsistens i statistiken påtalas som ett problem av många användare. Finansdepartementet anser att det krävs betydligt mer samarbete mellan statistikområden inom SCB för att förklara skillnader. Även Konjunkturinstitutet, Riksbanken och många andra användare anser att SCB borde arbeta mer med konsistensprövning. Konjunkturinstitutet menar också att vikten av samordning mellan statistikprodukter inte kan överbetonas. Ett led i en ökad samordning och analys av olika statistikgrenar inom SCB är att informera användarna om de resultat som analyserna leder till. Presentation av statistiken och samordning av olika statistikgrenar är en väsentlig del när det gäller att underlätta för användarna, menar Finansdepartementet.

I utredningens första betänkande framkom även önskemål om mer information i presentationerna av nationalräkenskaperna, exempelvis om revideringar och eventuella avstämningsproblem. Generellt önskar flera användare att skillnader i resultat mellan olika undersökningar förklaras mer utförligt. De vill också få information om avgränsningar och definitioner skiljer sig åt mellan olika undersökningar. Detta gäller även jämförbar statistik som produceras utanför SCB.

Beskrivningen i pressmeddelanden, dokumentation och rapporter från SCB skulle kunna utvecklas för att ge bättre information till användarna. Finansdepartementet menar att SCB inte är tillräckligt insatt i hur statistiken används. Det borde gå att förutse de frågor som uppstår utifrån pressmeddelanden och SCB borde därför i större utsträckning ge svaren direkt i pressmeddelanden. Information om diskrepanser mellan statistikprodukter saknas ofta, menar Finansdepartementet. Riksbanken menar att en ekonomisk tolkning och rimlighetsbedömning ibland saknas. Skillnader mellan olika statistikprodukter borde kommenteras av SCB på ett objektivt sätt, fortsätter Riksbanken.

Flertalet användare vill få mer information om statistiska metoder och egenskaper hos datamaterialet. Riksbanken vill ha beskrivningar av källor, metoder och statistikens kvalitet. Publicering av ekonomisk statistik utan ekonomisk tolkning av resultaten bör undvikas, liksom publicering utan s.k. metadata (uppgifter om källor, metoder m.m.). En höjd ambitionsnivå när det gäller analysen av utfall liksom en avstämning av uppgifternas relevans jämfört med andra undersökningar t.ex. barometerdata, borde kunna bidra

till ett höjt kvalitetsmedvetande. Tillförlitligheten i uppgifterna bör alltid kommenteras, enligt Riksbanken. Eftersom traditionella statistiska osäkerhetsberäkningar är svåra att tillämpa på nationalräkenskaperna, bör andra former av kvalitativa bedömningar av dem redovisas.

Flera användare vill också ha bättre dokumentation av fel och osäkerheter. SCB bör, enligt Konjunkturinstitutet, i samband med publiceringen av nationalräkenskaperna, regelmässigt ange historisk spridning av de preliminära räkenskaperna kring det slutliga utfallet samt om det finns en historisk *bias* i revideringarna, dvs. en systematisk över- eller underskattning. Dagens produktbeskrivning ger inte den information som behövs. Riksbanken efterlyser mer öppenhet när det gäller kvalitetsdeklarationer och metoder.

Erfarenheter av analysverksamhet hos statistikbyråer i andra länder

Under utredningens studiebesök hos statistikbyråer i elva länder har frågor om analys i samband med produktion av ekonomisk statistik tagits upp. Åtta av länderna har särskilda analysgrupper/enheter inom organisationen, vanligen inom den ekonomiska avdelningen och i nära anslutning till nationalräkenskaperna. Danmark, Finland och Tyskland, som saknar en särskild analysgrupp, bedriver ändå analys inom sina avdelningar för ekonomisk statistik. Inslagen och graden av analysverksamhet varierar mellan länderna, men erfarenheterna av att bedriva analys och göra den tillgänglig för användare är i allmänhet mycket goda. Inte minst har analys och förklaringar av bakomliggande faktorer till den utveckling statistiken visar resulterat i god förståelse hos statistikanvändare.

Analysverksamhet har resulterat i utveckling av statistiken, exempelvis vad gäller prisindex för tjänstebranscher, kapitalstockar, produktivetsberäkningar, satelliträkenskaper m.m. Goda erfarenheter av detta finns bl.a. hos statistikbyrån ONS i Storbritannien, där enheten för *Economic Analysis & Satellite Accounts* bildades 1995 inom avdelningen för ekonomisk statistik. Projekt som drivs av enheten berör exempelvis utveckling av hedoniska prisindex, kapitalstockar för IT, produktivetsstudier, e-handel etc. Utvecklingsprojekt har alltså startats av ekonomerna inom divisionen, som senare utvecklas vidare inom andra delar av ONS. Arbetet med att utveckla hedoniska prisindex är ett sådant exempel.

Nu omfattar enheten för *Economic Analysis & Satellite Accounts* ca 20 anställda. Den har etablerat ett gott rykte både externt och internt och har ett starkt stöd från ledningen för ONS. Divisionen har ett övergripande ansvar för tolkning och analys av statistik, att analysera samband mellan olika källor, vara uppmärksam på nya företeelser i ekonomin/samhället och initiera projekt som fokuserar på nya frågor, bevaka användarnas förändrade behov av ekonomisk statistik m.m. Divisionen verkar också för att öka statistikens "transparens", dvs. ge information externt om produktionsmetoder, osäkerhetsintervall, revideringar etc. Ekonomernas studier av revideringarna i nationalräkenskaperna underlättar också vid prioriteringen av olika utvecklingsområden.

Statistikbyråerna i både Australien och Nya Zeeland har en fastställd policy att förklara och analysera för användarna vad statistiken visar samt informera om statistikens kvalitet. *Australian Bureau of Statistics* (ABS) har till och med inskrivet i Australiens lag för den officiella statistiken att statistiken skall analyseras i samband med publicering.

ABS pekar på att deras förklaringar till de underliggande orsakerna bakom den utveckling som statistiken visar lett till "*informed decisionmaking*" och stort förtroende för den makroekonomiska statistiken bland användare. Denna sedan några år tillbaka relativt nya policy har resulterat i goda kontakter med och förtroende från massmedia.

Andra exempel på goda erfarenheter av analysverksamhet för den ekonomiska statistiken finns hos statistikproducenterna i Kanada, USA, Nederländerna, Frankrike, Norge, Danmark och Finland (se vidare avsnitt 4). *Statistics Canada* har exempelvis analys- och forskningsverksamhet i direkt anslutning till nationalräkenskaperna, inom avdelningen *National Accounts and Analytical Studies*. Därutöver finns en separat avdelning för analys och utveckling, bland annat för sociekonomiska studier samt närings- och arbetsmarknadsanalyser. Som exempel kan nämnas att *Statistics Canada* har en grupp på nio personer som utarbetar rapporter om produktivitetens utveckling och förklaringar till denna, medan SCB inte ens publicerar statistik över produktiviteten och dess utveckling. Flera av statistikbyråerna publicerar också forskningsrapporter, s.k. *Occasional papers*, från sina avdelningar för ekonomisk statistik.

Omfattningen av resurserna som läggs på analysverksamhet varierar mellan länderna och bör sättas i relation till ländernas storlek. I ett litet land som Nya Zeeland, med en befolkning på nära 4

miljoner, har statistikbyrån ändå 12 anställda enbart inom sin utvecklingsgrupp vid nationalräkenskaperna, som gör en del av analyserna. Exempelvis arbetar de med utveckling av att mäta produktionsvolym inom offentlig sektor, produktivitetsberäkningar, kapitalstocksberäkningar, tillbakaskrivningar av tidsserier m.m. Gruppen arbetar också i nära samarbete med primärstatistiken för att förbättra den som underlag för nationalräkenskaperna. Poängen är att gruppen inte dras in i den löpande produktionen av nationalräkenskaperna utan kan koncentrera sig på utvecklingsarbetet.

Australien, med en befolkning ungefär dubbelt så stor som Sveriges, har sedan tre år tillbaka en särskild grupp om 30 personer, *Analytical Services Branch*, som analyserar och utvecklar statistiken på olika områden, exempelvis produktivitetsberäkningar. Utöver det görs analyser inom nationalräkenskaperna, men även inom andra områden. Dessutom kan nämnas att ABS har en enhet på elva personer som arbetar med säsongrensning, medan SCB sammanlagt har knappt två heltidstjänster för denna uppgift för den ekonomiska statistiken.

Uppbyggnad av analysverksamhet vid SCB

I januari 2001 inleddes mot bakgrund av synpunkter av det slag som framkommit ovan uppbyggnaden av en analysfunktion vid avdelningen för ekonomisk statistik vid SCB. Dess huvudsakliga syfte är att utveckla analysen av den ekonomiska statistiken vid SCB och därigenom bidra till en utveckling och förbättring av statistiken. Ett exempel är att följa och mäta den nya ekonomin, ett arbete som ingår i ett projekt, som leds av en projektledare vid denna funktion. Analysfunktionen har nu totalt sju medarbetare, varav en professor i statistik.

Analysfunktionen har i uppgift att utveckla analysen av statistikprodukter, som har nära anknytning till varandra ur analyssynpunkt. Under 2002 startades exempelvis ett projekt för samordning och ökad kvalitet i statistiken över produktion, sysselsättning och löner. Projektet leds från analysfunktionen, som kommer att ha ett nära samarbete med de olika statistikområden som berörs.

Ytterligare ett projekt startade 2002, som leds från analysfunktionen, med syfte att analysera konsistensproblem vad gäller beräkningarna av det finansiella sparandet i NR respektive finansräkenskaperna.

Avslutande kommentarer

Utredningen har funnit att det finns ett stort behov av att förstärka analyskapaciteten inom SCB för den ekonomiska statistiken. Den huvudsakliga anledningen är att det skulle kunna bidra till väsentliga förbättringar av statistiken. Det finns behov av flera olika typer av analyser för att uppnå detta. En egen bevakning och bedömning av utvecklingen i svensk ekonomi och i omvärlden skulle underlätta för SCB att hålla sig ajour med vilken statistik som bör produceras för att spegla förändringar i ekonomin. Därmed finns även behov av analyser av nya företeelser och strukturella förändringar i ekonomin. Därutöver behövs andra typer av analyser, exempelvis av jämförbarheten mellan statistikprodukter och konsistensproblem i statistiken. En annan typ av analys är tidsserieanalys, analys av säsongrensningmetoder, revideringar, beräkningsmetoder för kapitalstockar, produktivitetsanalyser etc. Vidare finns behov av att analyserna på olika sätt blir tillgängliga för användarna, för att underlätta för dem att tolka och förstå statistiken.

För att SCB skall kunna tillfredsställa alla dessa behov krävs en utbyggnad av analyskompetensen vid SCB på olika områden. Det finns exempelvis behov av utökad kompetens på områdena nationalekonomi och tidsserieanalys. Ett utökat samarbete med universitet och forskare skulle också bidra till analyser av hög kvalitet.

En förutsättning för en fungerande analysverksamhet är dessutom att nationalräkenskaperna och andra delar av den ekonomiska statistiken får större utrymme för analysverksamhet, för en utveckling av statistiken. Hur analysverksamheten skall organiseras för att på bästa sätt uppnå dess syfte överlämnar utredningen åt SCB att avgöra.

7.12 Stärka kontakterna med forsknings- och utbildningsvärlden

Utredningen har i sitt arbete på olika sätt kommit att konfronteras med frågor som rör en statistikmyndighets behov av relationer med den akademiska världen. Av utredningens delbetänkande *Behovet av ekonomisk statistik*, (SOU 2001:34), framgår att några användare pekat på behovet av samverkan med den ekonomiska och statistiska forskningen. De pekar på att klyftan mellan forskningsvärlden

och utvecklingen av nationalräkenskaperna har varit stor under lång tid till skillnad mot vad som är fallet i t.ex. USA.

Dessa frågor är inte nya för SCB utan är löpande föremål för överväganden vad gäller både former och ambitionsnivå. SCB har t.ex. professorer anställda i organisationen. SCB har ett vetenskapligt råd där ett tiotal externa professorer ingår. Personer med hög ekonomisk och statistisk kompetens finns också representerade i olika programråd samt i KPI-nämnden. SCB har vidare inlett ett samarbete med Örebro universitet för att ta tillvara synergieffekterna vid de båda organisationerna.

Relationer och samarbete med forskningen och universitetsvärlden när det gäller den ekonomiska statistiken bedöms av utredningen vara viktiga frågor av strategiskt värde för att säkra en utveckling av kvalitativt god statistik som speglar samhällets behov. Utredningen avsåg därför, som framgår av delbetänkandet, att i det fortsatta arbetet pröva olika vägar att stärka kontakterna med forskare nationellt och internationellt.

Diskussionen i detta avsnitt bygger i stor utsträckning på underlag som tagits fram av Ulf Jorner, chef för SCB:s utvecklingsavdelning, och professor Carl-Erik Särndal, ledamot av SCB:s vetenskapliga råd. Utredningen har också haft tillfälle att diskutera dessa frågor med statistikbyråer i andra länder vid de studiebesök som gjorts. I detta avsnitt diskuteras också närliggande frågor om universitetsutbildningen i ekonomisk statistik och hur denna kan stärkas.

Behov av forskarkontakter

Nära kontakter med forskningen inom relevanta områden för den ekonomiska statistiken ger SCB en rad fördelar. Det är ett bra sätt att hålla kontakt med vad som händer inom nyare forskning inom aktuella områden. Forskare kan stimuleras till att intressera sig för SCB:s områden i sin egen eller i sina studenters forskning. Forskare kan också göra direkta utvecklingsinsatser inom SCB, genom att delta i SCB-projekt, genom att göra översynsinsatser eller genom att arbeta helt eller delvis vid SCB.

Även forskarna kan ha mycket att vinna på ett samarbete. De kan få uppslag till relevanta forskningsområden eller forskningsprojekt, de kan få reala eller ekonomiska bidrag till sin forskning och sist men inte minst kan de få tillgång till en stor organisation

med specialistkompetens och ett mycket stort datamaterial. Ett samarbete måste utgå från att det är förmånligt för båda parter. SCB bör normalt endast finansiera forskning som är direkt användbar för verket. SCB kan knappast räkna med att forskare ser dessa möjligheter utan hjälp. Frågan är alltså hur SCB kan initiera och stärka denna typ av kontakter.

Några olika slag av ansatser

En första fråga är om SCB skall söka upp forskarna vid deras universitet eller skall SCB locka dem till sig? Med universitet likställs i detta sammanhang högskolor, forskningsavdelningar vid utländska statistikbyråer m.m. I praktiken handlar det inte om ett antingen eller utan om att välja ett antal ansatser ur båda kategorierna, eller att kombinera dem.

Till ansatser av den första typen hör beställningsarbeten, längre eller kortare studiebesök (kanske främst till ställen med tillämpad forskning) och stöd för studier. Det senare kan ske i form av formella eller informella stipendier, eller genom att anställda vid SCB t.ex. uppmuntras att utnyttja interna utredningsuppdrag till att skriva uppsatser/avhandlingar.

Ansatser av den andra typen är t.ex. gästföreläsningar eller gästforskande, samt att SCB anställer professorer eller framstående forskare på speciella tjänster. Dessutom finns en potentiellt viktig mellanform i form av utbytestjänstgöring.

En annan fråga är om SCB i första hand skall arbeta "uppifrån och ned" eller "nedifrån och upp". I det första fallet koncentrerar man sig på professorer och etablerade forskare, i det andra på doktorander eller t.o.m. studenter. Huvudalternativet är rimligen att SCB söker kontakt genom lämpliga institutioner och därmed är en uppifrånansats tämligen given, även i situationer när man riktar in sig på t.ex. doktorander. Det finns dock vissa möjligheter att gå direkt på den lägre nivån, t.ex. genom att föreslå examensarbeten.

Ytterligare en fråga är om samarbetet skall ske nationellt eller internationellt. Både praktiska och ekonomiska skäl kan tala för att nationellt samarbete prioriteras. Ett utökat samarbete kan även få SCB att framstå som en tänkbar och attraktiv arbetsplats för forskare och studenter med anknytning till samarbetspartnern. Internationellt samarbete bör dock också eftersträvas. De statistiska problemområdena är i hög grad internationella. Det statistiska sam-

arbetet, inte minst inom EU/EMU, framtvingar gemensamma lösningar. Forskarkompetensen finns till största delen i utlandet, ibland delvis knutna till statistikbyråer som är naturliga samarbetspartners för SCB.

Institutionellt samarbete

SCB inledde år 2001 ett formaliserat samarbete med Örebro universitet. Ett samarbetsavtal tecknades, vilket bygger på ömsesidighet; båda parter skall i princip vinna lika mycket på avtalet. Ett motsvarande avtal kan förstås skrivas också med en enskild, t.ex. nationalekonomisk, institution.

Det är ännu för tidigt att utvärdera samarbetsavtalet med Örebro universitet. Avtalet ger endast en form, som måste fyllas med ett innehåll av konkreta samarbetsprojekt. Flera av de idéer som listas nedan ingår eller planeras inom ramen för detta samarbetsavtal. Troligen blir de flesta ansatser mer verkningsfulla inom ramen för ett institutionellt samarbete, oavsett om detta formaliseras i ett avtal eller inte. Den stabilitet som ett institutionellt samarbete ger kan knappast heller underskattas.

Utbytestjänstgöring

Utbytestjänstgöring, dvs. att en forskare arbetar en tid på SCB och en SCB-anställd motsvarande tid vid en institution, har en stor potential. Det förutsätter dock en god planering, med väl förberedda arbetsuppgifter så att t.ex. den som skall komma till SCB på lämpligt sätt är involverad i SCB:arens arbete på institutionen. Ett institutionellt samarbete underlättar en väl fungerande utbytestjänstgöring. Goda förutsättningar finns att utveckla en utbytesverksamhet med internationella organisationer på statistikområdet och med utländska statistikbyråer.

SCB-professurer

SCB har haft ett antal professurer inom ämnet statistik och har numera även en professur i ekonomi. Erfarenheterna är mycket goda. Det finns anledning till en ytterligare satsning på kompetens på denna nivå inom området ekonomisk statistik. Den bör dock före-

gås av en diskussion om både inom vilka specialområden det är viktigast att satsa (ekonomisk statistik är ett vitt begrepp) och vilken organisatorisk lösning som är lämpligast.

Rekrytering på denna nivå kan ses som ett led i en kompetenshöjning för framtiden inom området ekonomi. Det markerar också en attityd och en hållning till de komplicerade uppgifter som åligger en statistikmyndighet. Diskussionen om en utbyggd analytisk kompetens (se avsnitt 7.11) är också intressant i detta sammanhang liksom diskussionen i avsnitt 2.4 angående möjligheterna att förutse och anpassa verksamheten till nya framtida statistikbehov. En utbyggd analysfunktion kan vara en lämplig organisatorisk bas för rekryteringar på professorsnivå. Förväntningarna på vad en professor eller motsvarande skall prestera bör preciseras t.ex. vad gäller krav på vetenskapliga insatser, vetenskapligt ledarskap och vetenskapligt kontaktnät.

Ekonomisk statistik är som nämnts ett vitt begrepp. Man kan inte urskilja en sammanhållen vetenskaplig grund för verksamheten ekonomisk statistik. Det finns t.ex. ingen bas som är nära överensstämmande med något av de traditionella universitetsämnena. I stället drar verksamheten nytta av vetande inom flera discipliner som nationalekonomi, redovisning, ekonometri, statistik och matematisk statistik.

Att dela en professur mellan SCB och en institution kan ha många fördelar. Normalt torde en delad professur behöva ha åtminstone halva tiden vid SCB för att nå en god effekt. En intressant aspekt av delade professurer är att de borde kunna utlysas vid universiteten. En delad professur vore troligen ett utmärkt inslag i en institutionell samarbetsansats.

SCB-doktorander

Inom SCB finns ett mindre antal personer som doktorerar med stöd av SCB. I regel rör det sig om att de ges en möjlighet att på deltid, t.ex. 30 procent, men som en del av ordinarie arbete, arbeta på avhandling eller läsa in litteratur. Det är här viktigt att det finns klara regler och en nära uppföljning av doktorandernas framsteg. Det finns vidare ett begrepp, "industridoktorander", som SCB i ett fall utnyttjar sig av. Innebörden är att doktoranden redan vid antagningen får en delfinansiering av sin doktorandtjänst av SCB, i det nu aktuella fallet 20 procent. I detta fall finns en mer direkt

knytning mellan SCB, universitetet och doktoranden. Denna konstruktion bör på sikt kunna ersätta eller komplettera nuvarande system.

En förutsättning i alla de fall där SCB ekonomiskt (via tillåtelse att utnyttja arbetstid eller på annat sätt) stöder doktorander är dels att deras avhandlingsarbete har direkt SCB-relevans, dels att de bedöms fortsätta arbeta vid SCB.

Biträdande handledare

I samband med avhandlingsarbeten, som direkt berör SCB, är det naturligt att SCB ställer upp med biträdande handledare. Detta gäller såväl SCB-doktorander som andra doktorander, som väljer att arbeta inom SCB:s område. Handledarna fyller en funktion för universiteten genom att stå för specialistkompetens, som universiteten oftast saknar. Självfallet måste de ha både en formell (doktorsnivå) och en reell kompetens, som godkänns av universitetet.

Gästföreläsare/gästforskare på SCB

Gästföreläsningar är en billig och flexibel form för tillgång till välrenommerade forskare. Sådan verksamhet kan med fördel i många fall ske decentraliserat i organisationen. Det kan dock finnas anledning att även lägga upp mer långsiktiga program där internationella experter kan spela en huvudroll. SCB kan också samordna arrangemang tillsammans med universitet och andra svenska institutioner.

Sommarskolor o. dyl.

SCB genomförde 2002 en sommarskola (på två dagar) i nationalräkenskaper i samarbete med Institutionen för ekonomi, statistik och informatik (ESI) vid Örebro universitet. En internationellt framstående expert var huvudlärare. Ett 40-tal personer, främst från SCB och ESI, men också från andra universitet/högskolor och några från andra centralbyråer, deltog i arrangemanget. SCB subventionerade skolan så att avgiften kunde hållas låg.

Sommarskolor är troligen ett relativt billigt sätt att fästa uppmärksamheten på för SCB intressanta områden. Det saknas inte

intressanta områden. Redan finns planer på att låta prismätningar vara tema för en ny skola. Även sommarskolor o.dyl. passar bra in i ett institutionellt samarbete.

Studiebesök, benchmarking

SCB tar emot många studiebesök, främst från U-länder och östra Europa. Personal från SCB gör också besök på andra centralbyråer, oftast i samband med omläggningar eller utredningar. Sådana besök, gärna med inbyggd reciprocitet, bör kunna utvecklas.

Studiebesök görs oftast av chefer och experter. En utveckling vore att i ökande utsträckning skicka/ta emot yngre medarbetare. Målet med ett sådant utbyte skulle snarare vara att uppmuntra individens vidareutveckling än att utveckla organisationen direkt.

Stipendier

Som redan noterats ger SCB (indirekt) ekonomiskt stöd till några doktorander. Ett alternativ är att ge ekonomiskt stöd i form av stipendier till SCB-anställda. I så fall skulle SCB inte ställa upp med arbetstid, utan i stället ge ett belopp för att, helt eller delvis, täcka resor, mat och logi, kursavgifter etc. Stipendier skulle kunna ges till SCB-personal som vill vidareutbilda sig i Sverige eller i utlandet.

Det vore därutöver önskvärt att, t.ex. via SCB:s hemsida, stimulera en bredare krets utanför SCB, dvs. i första hand studerande vid universitet och högskolor, att söka stipendier och forskningsstöd hos fonder m.fl. för vidareutbildning och fördjupning i discipliner som är relevanta för SCB:s verksamhet. Lämpliga utbildningsmöjligheter torde finnas på ett stort antal universitet och andra institutioner i utlandet. Utredningen har i sina kontakter med statistikbyråer och forskare i utlandet noterat några intressanta institutioner. I USA kan nämnas University of Maryland och Northwestern University. I Storbritannien samarbetar *Office for National Statistics* (ONS) nära med University of Southampton. Den franska statistikbyrån, INSEE, har två framstående skolor med högre utbildning inom statistik och ekonomi.

Utbildning av universitetslärare

Många universitetslärare saknar djupare insikter inom många områden av intresse för SCB. Nationalräkenskaper och prismätningar har redan nämnts. Ett sätt att stimulera intresset för SCB:s områden är att anordna kortare kurser för universitetslärare i anslutning till terminsstart eller terminsslut. Till skillnad från sommarskolor skulle denna typ av utbildning sikta in sig direkt mot lärare och ha målet att påverka deras undervisning och i slutändan t.o.m. kursinnehållet. Troligen bör de göras gratis för deltagarna, vara öppna för alla universitet och läggas vid ett "centralt" universitet.

SCB-föreläsningar på universiteten

SCB har personal som har såväl en god allmän kompetens inom sitt område som gott om realistiska tillämpningsexempel. Inom många institutioner och inom många ämnen saknar lärarna tillämpningsdelen (utanför rena forskningstillämpningar). Det är t.ex. mycket få lärare i statistik vid landets universitet, som har deltagit i en större datainsamling, som har arbetat praktiskt med kvalitetsfrågor i stora datamängder, etc.

Framtagningen av nationalräkenskaperna skulle också kunna vara ett lämpligt område, liksom produktivitetsberäkningar och prismätningar. Genom föreläsningar på grundnivå (och kanske också på C- och D-nivå) skulle SCB kunna väcka studenternas intresse för SCB som arbetsplats och för SCB:s verksamhet. I detta sammanhang kan också information spridas om det stora dataunderlag som finns hos SCB och som ger stora möjligheter till forskning på många områden. Denna ansats är relativt långsiktig, men ger också andra (och kanske större) positiva effekter för SCB:s allmänna image. Troligen måste föreläsningarna erbjudas gratis. Om ansatsen skall provas bör ett antal "modulföreläsningar" tas fram.

Praktikantplatser

SCB får redan nu ett antal förfrågningar om praktikantplatser per år. Ofta är det svårt att kombinera studenternas önskemål (sommearbete) med SCB:s produktionssituation. SCB skulle också kunna använda möjligheterna till praktikantplatser mer "offensivt". I ett institutionellt samarbete om en "SCB-inspirerad" universitets-

utbildning skulle garanterade praktikantplatser kunna ingå. Det ligger i sakens natur att de i så fall rör sig om längre utbildning, minst en termin. På statistikområdet skulle det kunna röra sig om en statistikutbildning med inriktning mot officiell statistikproduktion, inom ekonomi kanske om en C-kurs med inriktning mot nationalräkenskaper eller prismätning.

Uppsatsämnen

SCB har tagit fram en lista på uppsatsämnen inom statistik, och i viss mån inom IT. En utbyggnad av en sådan lista till ekonomiska ämnen är enkel, men kräver långsiktighet. Förutom att ta fram och uppdatera själva listan, måste SCB vara beredd att stå för viss handledning. Det har också förekommit att studenterna har fått ett mindre belopp i ersättning om uppsatserna har varit bra och användbara för SCB. Även här finns en praxis.

Utländska erfarenheter

Relationerna till forskningen och omfattningen av egna forskningsresurser varierar starkt mellan olika länder. I USA är kontakterna mellan de olika statistikproducenterna och den akademiska världen omfattande och nära. Det finns forskning på universiteten som är direkt knuten till aktuella problemområden inom den ekonomiska statistiken, t.ex. den nya ekonomin. Utbytet sker både bilateralt och via offentliga seminarier etc. Statistikproducenterna har företrädare som deltar i kunskapsutbytet och har hög status i den akademiska världen.

I Frankrike har INSEE en avdelning för forskning med två välrenommerade skolor med undervisning i statistik och ekonomi vilket ger en bred anknytning till den akademiska världen. Verksamheten inom *Statistics Canada* har starka inslag av forskning och analys. En särskild analysavdelning kompletteras av analysenheter, som finns inom de olika statistikavdelningarna. Avdelningen för nationalräkenskaper och analytiska studier innehåller en stor analysenhet, ca 40 personer, med hög forskarkompetens. I Norge har *Statistisk sentralbyrå* en forskningsavdelning med ca 75 anställda. Avdelningen arbetar med modellarbete och gör kvartalsvisa progn-

ser över den norska ekonomin, en uppgift som i Sverige ligger på Konjunkturinstitutet.

Avslutande kommentarer

Utredningen har i sitt arbete berört många frågor som kvalitet, analys, framtida behov och krav etc., som också har pekat på behovet av ett nära och kontinuerligt samarbete med forskningen inom den ekonomiska statistikens område. Mycket talar för att SCB bör höja ambitionsnivån på detta område. Även aktiviteter som kan stimulera till att nationalräkenskaperna får en plats i universitetsundervisningen skulle vara värdefulla. Det finns många exempel från andra länder där analys- och forskningsinslaget är betydande och bidrar till att statistikutvecklingen drivs på.

I föreliggande avsnitt diskuteras olika sätt att förbättra situationen. Ett viktigt inslag skulle vara att anställa flera personer på professorsnivå eller motsvarande. Olika sätt att öka det institutionella långsiktiga samarbetet är också av vikt. Här har redan ett lovande samarbete inletts med Örebro universitet. Hjälp till doktorander och marknadsföring av SCB:s unika dataunderlag är andra viktiga delar. Därutöver finns en hel rad av åtgärder, inte minst olika former av utbyte nationellt och internationellt, som borde bli föremål för en övergripande strategi.

Appendix 1

**Startår för tidsserier för ekonomisk statistik i Sveriges
Statistiska Databaser**

Arbetskraftsundersökningen	1987
arbetskraftsstatus, arbetslösa, veckoarbetstid	1976
Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik	1993
Företagsbaserad sysselsättningsstatistik	1993
Sjukfrånvaro (privat sektor)	1995
Vakanser	2002
Löner, månad (konjunkturstatistik)	
Stat, kommuner, landsting	1999/2000
Privat sektor	1996
Industriarbetares timlön	1990
Löner, år (strukturstatistik)	2000
Månadslön/timlön efter näringsgren	1992/93
Tillverkningsindustrin, månadslön/timlön	1947/52
Lönesummor (kontrolluppgifter)	1999
Lönesummor (skattedeclarationer)	2000
Arbetskostnadsindex och lönekostnadsindex	1996
Bostads- och hyresundersökningen	1999
Hyror för nybyggda lägenheter	1997
Intäkter och kostnader i flerbostadshus	1999
Outhyrda bostadslägenheter i flerbostadshus	2000
Ombyggnad och rivning av flerbostadshus	1989
Bygglovsstatistik för bostäder och lokaler	1996
Bostadsbyggnadsstatistik	1991
Lägenheter	1975
Nybyggnadskostnader för flerbostadshus och gruppbyggda småhus	1998
Fastighetsprisindex, år	1981
lantbruk	1992
Fastighetsprisindex, kvartal	1986
Fastighetsförsäljning	1999
Fastighetstaxering	1998
Aktieäggande	1983

Aktieäggande efter aktieserie och marknadsplats	1999
Finansiella företag, årsbokslut	1999
Finansinstitut, tillgångar och skulder, månad	1998
kvartal	1992
Finansräkenskaper	1996
Värdepappersfonder	1998
Inrikeshandel	1990
Detaljhandelns försäljning totalt	1956
Utrikeshandel, total	1975
Utrikeshandel efter varugrupp och handelspartner	1995
Utrikeshandel, volymindex, kvartal	1991
Utrikeshandel, volymindex, år	1990
Hushållens ekonomi	1997
Inkomst och förmögenhet	1998
Aktivitetsindex	1993
Nationalräkenskaper, kvartal	1993
Försörjningsbalans m.m.	1980
Nationalräkenskaper, år	1993
Försörjningsbalans m.m.	1950
Företagens anställda efter näring och storlek	1993
Företagens finansiella tillgångar och skulder	1999
Näringslivets investeringar	1990
Konkurser och offentliga ackord	1994
Företagsstat. för industri-, bygg- o. tjänsteföretag	1997
Företagsstatistik för transportföretag	1998
Industrins leveranser, order, produktion, kapacitetsutnyttjande och lager	1990
Industriproduktionsindex, totalt	1913
Industrins varuproduktion	1997
Statsbidrag och inomkommunal utjämning	1996
Kommunalskatt	2000
Skatteunderlag	1995
Kommunal kreditmarknadsstatistik	2002
Kommunägda företag	1994
Räkenskapssammandrag för kommuner	1998
Statens lånebehov och den svenska statsskulden	1970
Taxeringsutfallet	1996
Konsumentprisindex, totalt	1914
varugrupper	1980
Faktorprisindex, bostäder	1975

Faktorprisindex, jordbruksbyggnader	1980
Producentprisindex	1990
Köpkraftspariteter	1999
Hushållens inköpsplaner	1993
Hushållsbudgetstatistik	1999
Fordon enligt bilregistret	1975

Appendix 2

NR:s publicering av tidsserier genom olika kanaler

Täckningen av nationalräkenskapsdata i Sveriges statistiska databaser (SSD) är god när det gäller kvartalsvisa serier från 1993 och framåt. För försörjningsbalansen (beräknad enligt ENS 95) efter användningstyp finns kvartalsserier med löpande och fasta priser (referensår 1995) för perioden 1980–2002. Däremot saknas säsongrensade serier för perioden 1980–1992.

Täckningen är sämre i SSD när det gäller årsserier. För nationalräkenskaperna enligt ENS 95 redovisas försörjningsbalansen efter användningstyp och arbetade timmar endast för åren 1993–2001. För nationalräkenskaperna enligt SNA 68 finns det äldre serier över försörjningsbalansen i löpande priser respektive fasta priser (referensår 1991) nämligen för åren 1950–1980 och 1980–1996. Dessa serier är inte uppdaterade.

I nedanstående sammanställning redovisas endast sådana tidsserier i SSD som publicerats genom någon av följande kanaler:

- Statistiska meddelanden (SM), där NR redovisar årsstatistik via papperspublicering och elektroniskt på SCB:s hemsida.
- Pressmeddelanden, där NR redovisar senaste kvartalsresultaten med tidsserier bakåt.
- BNP kvartal, en uppdragsprodukt i pappersform vilken utkommer samtidigt med pressmeddelanden och offentliggörandet i SSD.
- Produktsidan för NR på SCB:s webbplats. Denna innehåller utvalda diagram och elektroniskt åtkomliga källdata.
- Valda ekonomiska årsvisa tidsserier finns under specialingången Sveriges ekonomi på SCB:s webbplats.

Nedanstående tabell visar vilka tidsserier från NR man kan hämta från SSD. De tidsserier som redovisas i NR:s kvartalspublikation respektive på produktsidan för NR på SCB:s webbplats är normalt kortare än dem i SSD, men det finns undantag.

Nationalräkenskaper för 1993–2001 finns för övrigt nedladdningsbara i excelformat, som innehåller BNP, BNI, Försörjningsbalans, BNP från produktionssidan, sysselsättning, konsumtionsutgifter, fasta bruttoinvesteringar m.m.

Kvartalspublicering	NR i SSD
Faktiska värden	
Försörjningsbalans, Lp, Fp samt årsförändring	1980-2002
BNP från produktionssidan, Fp, årsförändring	1993-2002
Arbetade timmar efter näringsgren, antal, årsförändring	1993-2002
Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål, Lp	1993-2002
Hushållens konsumtionsutgifter efter varaktighet, Lp	1993-2002
Fasta bruttoinvesteringar, Lp, Fp, årsförändring	1993-2002
Dagkorrigerade värden	
BNP från produktionssidan, Fp, årsförändring	1993-2002
Arbetade timmar fördelade på näringsgrenar, antal och årsförändring	1993-2002
Säsongrensade värden	
Försörjningsbalans, Fp, kvartalsförändring	1993-2002
BNP från produktionssidan, Fp, kvartalsförändring	1993-2002
Arbetade timmar efter näringsgrenar, antal, kvartalsförändring	1993-2002
Årspublicering	
Bruttonationalprodukt och bruttonationalinkomst	
BNP, Fp, årsförändring	1993-2001
Post i försörjningsbalans efter användningstyp	1993-2001
Medelfolkmängd	1950-1996
BNI, post i försörjningsbalans (SNA 68), Lp, Fp91	1950-1996
Försörjningsbalans, Lp, Fp, årsförändring	1993-2001
Konsumtionsutgifter, faktisk konsumtion, Lp, Fp	
post i Försörjningsbalans, efter användningstyp	1993-2001
Hushållens konsumtionsutg. efter ändamål, Lp, Fp, årsförändring	1993-2001
Hushållens konsumtionsutg. efter varaktighet, Lp, Fp, årsförändring	1993-2001

Anm. Lp = Löpande priser, Fp = fasta priser

På SCB:s särskilda portal för Sveriges ekonomi ligger dessutom längre tidsserier för ett antal utvalda variabler, vilka framgår av nedanstående tabell.

Tidsserier på SCB:s webbplats för Sveriges ekonomi

Kvartalsserie:

BNP från produktionssidan (efter aktivitet), Fp, årsförändring 1993-2002

Årsserier:

BNP, Lp, Fp 1950-2001

Medelfolkmängd 1950-2001

BNP per capita, Lp, Fp 1950-2001

Försörjningsbalans 1980-2000, huvudaggregerat, Lp, Fp 1950-2001

Exportens och importens betydelse för svensk ekonomi 1950-2001

Konsumtion och investeringar, andel av BNP 1950-2001

8 Överväganden och förslag

I detta kapitel redovisar utredningen sina överväganden och förslag. Förslagen omfattar både sådana som avser förbättrad statistik och sådana som avser förbättrade arbetssätt och förändrad organisation. De förra kräver i allmänhet ökade anslag och riktar sig därför till regeringen. De senare handlar däremot även om hur arbetet med att ta fram den ekonomiska statistiken organiseras och genomförs, men innebär samtidigt ökade resursbehov, och riktar sig därför även till Statistiska centralbyrån (SCB).

Utredningen föreslår att den ekonomiska statistiken ges ett markerat nivålyft när det gäller både omfattning och kvalitet. Det finns viktiga områden som i dag inte täcks med statistik, vilket gör att så viktiga variabler som BNP inte kan skattas på ett tillfredsställande sätt. Inom den Europeiska Unionen (EU) pågår ett omfattande arbete med att utveckla den ekonomiska statistiken, att göra den mer jämförbar och att snabba upp den. Sverige bör delta aktivt i detta arbete.

Sammantagna omfattar utredningens förslag till förbättringar av den ekonomiska statistiken en nivåhöjning av anslagen med ca 64 miljoner kr. Nivåhöjningen fördelar sig över åren 2004–2006 med ungefär en tredjedel varje år. Huvuddelen av förslagen avser nationalräkenskaperna och underlag till dessa. Även andra delar av den ekonomiska statistiken behöver emellertid förbättras. Förslagen berör förutom Finansdepartementet även Närings- och Socialdepartementen.

Ungefär samtidigt som utredningen överlämnas kommer SCB att överlämna ett underlag för fördjupad prövning och det tar också upp förslag om förbättringar av statistiken inklusive den ekonomiska statistiken. Förslagen har olika utgångspunkt. Utredningen utgår från sina direktiv, medan SCB:s underlag även tar hänsyn till andra behov och önskemål. I den mån de innehåller samma förslag har de harmoniserats mellan utredningen och SCB. I budgetunder-

laget finns tabeller som innehåller både utredningens och budgetunderlagets förslag. De ger en samlad bild av de båda förslagen.

Under de senaste åren har den ekonomiska statistiken tillförts en del ökade resurser för förbättringar av främst nationalräkenskaperna, prisstatistiken och inkomststatistiken. Utredningen har vidare under arbetets gång tagit initiativ till ett antal förbättringar främst när det gäller att dokumentera den ekonomiska statistiken och sprida den via SCB:s webbplats. Dessa förbättringar svarar mot en del av de brister, som har framkommit i utredningens kartläggning av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken. De kommenteras i samband med redovisningen av överväganden och förslag i föreliggande kapitel.

Kapitlet inleds med ett avsnitt 8.1 med allmänna överväganden. Därefter följer två avsnitt med utredningens förslag: förbättrad statistik (avsnitt 8.2) samt förbättrade arbetssätt och förändrad organisation (avsnitt 8.3). Kapitlet avslutas med avsnitt 8.4 om kostnader och finansiering.

8.1 Allmänna överväganden

Utredningens bedömningar:

- Den svenska ekonomiska statistiken är kostnadseffektiv och står sig väl vid en jämförelse med statistiken i andra utvecklade länder.
- Det finns emellertid många områden på vilka förbättringar av den ekonomiska statistiken är möjliga och önskvärda.
- De resurser som avsätts för officiell statistik i Sverige är vid en internationell jämförelse förhållandevis små både i absoluta termer och i förhållande till landets storlek.
- Resurserna för den ekonomiska statistiken har minskat sedan början av 1990-talet trots särskilda satsningar på denna statistik.
- Nationalräkenskaperna behöver förstärkas resursmässigt och organisation och arbetsformer behöver förändras.
- Den ekonomiska statistiken behöver förbättras även på ett antal andra områden, bland annat för att ge ett bättre underlag för nationalräkenskaperna.

- Förändringar i organisation och arbetsformer avseende den ekonomiska statistiken bör övervägas.
- En strategisk plan för förbättringar av den ekonomiska statistiken bör upprättas.

Skälen för utredningens bedömningar

Utredningen har två typer av underlag för att bedöma den svenska ekonomiska statistiken. Den första är den kartläggning av behovet av ekonomisk statistik som utredningen redovisade i sitt första delbetänkande¹ samt de synpunkter som i övrigt har framkommit från användare av statistiken under utredningens arbete. Kartläggningen visade att det finns en rad synpunkter på hur den ekonomiska statistiken borde förbättras, inte minst mot bakgrund av samhällets förändringar och att den ekonomiska statistiken utgör ett allt viktigare underlag för ekonomisk analys och politik.

På vissa punkter fanns det en bred enighet bland användarna om vilka förbättringar som var mest angelägna. Det gällde särskilt pris-mätningar för den privata tjänstesektorn, IT-statistik, input-output-statistik, kapitalstocksberäkningar och en uppsnabbning av den ekonomiska statistiken. Det fanns emellertid också ett stort antal andra områden som nämndes som angelägna i intervjuerna med statistik-användarna. Utredningen har i det fortsatta arbetet analyserat möjligheterna att åstadkomma förbättringar av den ekonomiska statistiken på dessa områden.

Den andra typen av underlag är de internationella jämförelser, som har kommit fram under utredningens arbete. Utredningen har bland annat besökt elva länder under arbetets gång för att jämföra med vad som åstadkoms i dessa länder och för att få underlag för förslag till förbättringar av den svenska ekonomiska statistiken.

De internationella jämförelserna visar att den svenska ekonomiska statistiken står sig väl i ett internationellt perspektiv. Å ena sidan har de problem som har uppmärksammats särskilt i utredningens kartläggning av användarnas behov, t.ex. bristen på IT-statistik, input-output-statistik och kapitalstocksberäkningar, i allmänhet hanterats bättre i andra länder. Det tycks också som om tidsserierna i nationalräkenskaperna i allmänhet är längre i andra länder. Å

¹ SOU 2001:34 *Behovet av ekonomisk statistik*. Delbetänkande av Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken.

andra sidan kan varje land ha andra problem, som har hanterats bättre i Sverige. Problemet med brist på bra prisindex för den privata tjänstesektorn är gemensamt för alla länder; några länder har emellertid kommit längre än Sverige i detta avseende.

Ett allmänt intryck är att Sverige har prioriterat effektiv statistikproduktion medan man i de flesta andra länder har satsat mer på analys av siffrorna. I exempelvis Australien är det inskrivet i statistiklagen att *Australian Bureau of Statistics* (ABS) även skall analysera statistiken. De gör också intressanta analyser av produktivitetens utveckling m.m. Det tycks emellertid som om Sverige, trots betydligt mindre resurser, producerar mer statistik på det ekonomiska området. SCB genomför fler undersökningar, redovisar ofta månadsstatistik där ABS redovisar kvartalsstatistik och har en mer utvecklad statistik baserad på administrativa data och register.

Utredningen har vidare tillkallat tre erfarna internationella experter, som har gjort en fristående bedömning av den svenska ekonomiska statistiken i ett internationellt perspektiv. Deras övergripande slutsats är att svensk ekonomisk statistik är kostnadseffektiv och av god kvalitet, att det svenska systemet står sig väl jämfört med systemen i många andra EU-länder, av vilka några är betydligt större, men att det finns ett antal områden som skulle kunna förbättras. De pekar särskilt på tio sådana förbättringsområden: aktualitet, tjänstesektorns priser och produktion, offentlig konsumtion, input-output-statistik, finansräkenskaper/betalningsbalansstatistik, offentlig sektors produktivitet, IT-statistik, kapitalstockar, analyskapacitet och beräkningar av nationalräkenskaper.

Internationella valutafonden (IMF) har under arbetets gång gjort en egen bedömning av hur Sverige lever upp till fondens krav på nationell ekonomisk statistik. IMF:s rapport visar att den svenska ekonomiska statistiken väl uppfyller fondens krav. Samtidigt rekommenderar man ett antal åtgärder för att förbättra statistiken. Det gäller bland annat att en enda myndighet, SCB, borde ges ansvar för att sammanställa statistik över de offentliga finanserna enligt IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* (GFS), att studier och analyser av revideringar bör göras när det gäller nationalräkenskaper och bytesbalansstatistik samt att dokumentationen av nationalräkenskaperna och statistiken över de offentliga finanserna bör förbättras.

Inom EU har en handlingsplan tagits fram för att förbättra statistiken i samband med införandet av den europeiska monetära unionen (EMU), *Actionplan on EMU Statistical Requirements*. Vidare har på

svenskt initiativ jämförelser gjorts mellan EU och USA samt mellan EU-länderna med särskild fokus på snabbhet i den kortperiodiska ekonomiska statistiken. Uppföljningar av handlingsplanen visar att Sverige inte ligger väl till jämfört med andra länder när det gäller att uppfylla kraven i handlingsplanen. För att uppfylla kraven i handlingsplanen behöver nationalräkenskaperna för andra kvartalet tidigareläggas, kvaliteten i kvartalsuppgifterna om den offentliga sektorns finanser säkras, statistiken över utrikeshandeln snabbas upp och rutinerna för statistikleveranserna till Eurostat kvalitets säkras. Den jämförande studien, som avser en annan tidsperiod och delvis andra variabler, visar däremot att Sverige ligger väl till i jämförelse med andra EU-länder när det gäller den kortperiodiska ekonomiska statistikens snabbhet. Samtidigt kan man konstatera att EU-länderna är betydligt långsammare än USA när det gäller att redovisa kortperiodisk ekonomisk statistik.

I den handlingsplan för bättre täckning och ökad snabbhet i EU-statistiken, vilken har utarbetats inom EU efter benchmarkingstudien, identifieras 19 s.k. *Principal European Economic Indicators* (PEEI). För dessa statistikområden har mål satts upp rörande upp- och snabbning och EU-länderna har genom en *Gentlemen's agreement* utfäst sig att uppfylla målen. För Sveriges del gäller det att snabba upp statistiken på åtta områden. Till de områden som behöver snabbas upp hör nationalräkenskaper, industriproduktionsindex, byggproduktion, detaljhandels omsättning, vakanser och utrikeshandel.

Utredningen har också tagit fram en studie rörande revideringar av de årsvisa nationalräkenskaperna i ett antal länder. Den visar att det absoluta medelvärdet i de första siffrorna för BNP-tillväxten jämfört med senare mer tillförlitliga siffror är 0,4 procentenheter samt att det finns en tendens att i de första siffrorna underskatta den genomsnittliga BNP-tillväxten samt kraften i konjunkturuppgångar och djupet i lågkonjunkturer. I denna internationella jämförelse har Sverige ett något mindre absolut medelvärde och en något större bias än genomsnittet av länderna.

Utredningens bedömning är mot denna bakgrund att den svenska ekonomiska statistiken vid en internationell jämförelse är kostnads-effektiv och att det svenska systemet står sig väl jämfört med systemen i andra utvecklade länder. När det gäller snabbheten i statistiken ligger Sverige någonstans i mitten av EU-länderna, men betydligt efter USA. Även när det gäller revideringar i nationalräkenskaperna ligger Sverige sammantaget på en genomsnittlig nivå för de länder utredningen har studerat.

Samtidigt visar både den svenska kartläggningen av användarbehoven och de internationella bedömningarna och jämförelserna att det finns många områden på vilka förbättringar av den ekonomiska statistiken är möjliga och önskvärda. En del av dessa förbättringar kommer att kräva utökade resurser. Andra förbättringar handlar mer om organisatoriska förändringar och ändrade sätt att arbeta.

Utredningen har vidare gjort jämförelser av de resurser som avsätts för officiell statistik i Sverige och i de elva andra länder, som utredningen har besökt under arbetets gång. Sådana jämförelser är förknippade med en hel del problem. De har att göra med att de nationella statistiksystemen och redovisningsprinciperna skiljer sig åt mellan länderna. För att få siffrorna jämförbara har utredningen jämfört inte bara de centrala nationella statistikinstituterna utan även de nationella statistiksystemen och därvid försökt ta hänsyn till sådana skillnader. Den bild som framkommer är följande.

Det finns ett samband mellan landets storlek och de resurser som avsätts för officiell statistik. Det är naturligt att stora länder har möjlighet att satsa mer på officiell statistik än små länder. USA avsätter sålunda ojämförligt mer resurser för statistikproduktion än något annat land. USA:s samlade statistikbudget uppgick år 2001 till motsvarande ca 39 miljarder kronor att jämföra med ca 620 miljoner kronor i Sverige. Den var således ungefär 60 gånger så stor som den svenska.

Det finns också ett samband mellan landets storlek och *den andel* av landets resurser som avsätts för officiell statistik. Större länder tenderar att avsätta en mindre andel av resurserna för statistikproduktion än mindre länder. Även detta är naturligt eftersom det finns vissa skalfördelar i statistikproduktionen. Man behöver t.ex. inte så mycket större urval i ett större land än i ett mindre för att uppnå samma precision i skattningarna på nationell nivå. Sålunda avsattes en större andel av resurserna för statistikproduktion i de tre minsta länderna än i de tre största.

Därutöver finns det individuella variationer mellan länderna. Danmark och Sverige framstår som de länder som med hänsyn tagen till storleken på landet satsar minst andel av de totala resurserna på officiell statistik. Nya Zeeland, Norge och i synnerhet Kanada framstår som länder i vilka en särskilt stor andel av resurserna avsätts för officiell statistik. Även i absoluta tal ligger Sverige lågt. De resurser som avsätts för officiell statistik i Sverige är av

samma storleksordning som i Finland och Norge, trots att dessa båda länder är betydligt mindre.

Utredningens bedömning är mot denna bakgrund att de resurser som avsätts för officiell statistik i Sverige vid en internationell jämförelse är förhållandevis små både i absoluta termer och i förhållande till landets storlek. För statsmakterna kan det naturligtvis inte vara ett mål att den officiella statistikproduktionen skall kosta så mycket som möjligt. Det är i stället vad man får ut av de resurser som satsas på officiell statistik som är det viktiga. Samtidigt finns det ett samband mellan hur mycket man satsar och vad man får ut, vilket illustreras av exemplet Kanada.

Utredningen har även tagit fram en beskrivning av den ekonomiska statistikens omfattning och utveckling sedan början av 1990-talet. Av beskrivningen framgår att ett antal större förändringar har inträffat under denna period främst till följd av att Sverige blev medlem i EU år 1995. Medlemskapet har medfört att Sverige har behövt anpassa den ekonomiska statistiken till de regler som gäller inom EU. Vidare har SCB tagit över statistiken över utrikeshandeln inom EU (Intrastat) från Tullverket. Dessutom bytte SCB IT-plattform under perioden och övergick från stordatormiljö till ett datasystem med persondatorer och servrar bland annat för att klara problemen vid millennieskiftet.

Samtidigt har resurserna för den ekonomiska statistiken minskat under perioden. Vid avdelningen för ekonomisk statistik har resurserna minskat från ca 122 till ca 108 miljoner kronor mellan 1993 och 2001 i 2001 års prisnivå rensat från övertagandet av Intrastat och en intern omflyttning av ett statistikprogram. Inom denna minskade ram har resurserna för nationalräkenskaper ökat från ca 14 till ca 24 miljoner kronor. Minskningen av resurserna för den ekonomiska statistiken var särskilt stora fram till 1997. Sedan dess har resurserna ökat.

Minskningen av resurserna för ekonomisk statistik sedan början av 1990-talet har uppstått trots att betydande tillskott för just denna statistik har tillförts SCB, särskilt under senare år. Det beror på att de generella neddragningarna i form av budgetnedskärningar och otillräcklig pris- och lönekompensation har varit större än tillskotten även för den ekonomiska statistiken. Exempelvis uppgick pris- och lönekompensationen under treårsperioden 1999–2001 till i genomsnitt 1,2 procent per år, vilket var betydligt lägre än kostnadsökningen. SCB:s kostnader består främst av lönekostnader. Eftersom den ekonomiska statistiken svarar för en stor del av

SCB:s anslagsfinansierade produktion så drabbar de generella neddragningarna även denna statistik.

Utredningen konstaterar mot denna bakgrund att resurserna för den ekonomiska statistiken har minskat sedan början av 1990-talet trots särskilda satsningar på denna statistik. Inom denna minskade ram har resurserna för nationalräkenskaper ökat.

Utredningen har kommit fram till att det har funnits och fortfarande finns betydande brister i de svenska nationalräkenskaperna (NR). Mycket av den kritik utredningen mötte i kartläggningen av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken berodde på att SCB under de senaste åren inte hade tagit fram delar av det som traditionellt brukar publiceras, t.ex. input-output-statistik och kapitalstocksberäkningar. Dessutom fanns kortare tidsserier tillgängliga än i de flesta andra länder. Studien av NR:s revideringar visar vidare att det finns en stor osäkerhet och en bias i både års- och kvartalsräkenskaperna.

Utredningen menar att bristerna i NR beror på både bristande resurser (trots de tillskott som har kommit de senaste åren) och brister i sättet att arbeta. Arbetsbördan har varit mycket stor sedan Sverige gick med i EU. Kraven på anpassningar till nya definitioner, klassificeringar och redovisningar har varit omfattande. Bytet av datasystem vid SCB har i särskilt hög grad berört NR, som är beroende av stora beräkningsystem.

Samtidigt menar utredningen att NR-programmet har varit mindre utåtriktat än motsvarande enheter i många andra länder. Regelbundna möten med leverantörer av statistikunderlag och användare av NR är vanligt i många länder, vilket kan bidra till både en ökad förståelse för och en utveckling av NR.

Trots att resurserna vid nationalräkenskaperna har ökat de senaste åren är de fortfarande förhållandevis små vid en internationell jämförelse. Med knappt 40 anställda vid NR-programmet i Sverige är resurserna av samma storleksordning som i de mindre länderna Nya Zeeland, Finland och Danmark. Bara Norge har märkbart mindre resurser, men har å andra sidan vid statistikbyrån en forskningsavdelning, som kan bidra till utvecklingen av nationalräkenskaperna. Nederländerna har ca 80 och Australien ca 55 anställda vid nationalräkenskaperna. De större länderna har mellan 85 och 200 anställda förutom Kanada, som har närmare 350 anställda vid nationalräkenskaperna.

Utredningen menar vidare att organisation och arbetssätt vid NR kan förbättras. Förslag i dessa avseenden redovisas i senare

avsnitt. Förslagen innebär bland annat att SCB bör överväga att omorganisera NR, att en nämnd för NR liknande nämnden för konsumentprisindex bör inrättas, att kontakter med leverantörer av statistikunderlag till NR och med användare av NR bör utökas, att studier bör göras av jämförbarheten mellan olika statistikunderlag, att regelbundna analyser av revideringar bör göras samt att presentation och dokumentation bör utvecklas.

Samtidigt som det är viktigt att förstärka NR är det också viktigt att NR kan förses med statistikunderlag av god kvalitet. På flera områden är förbättringar av NR påbörjade. Det gäller exempelvis ett antal rapporter, som har tagits fram under utredningens arbete, bland annat en dokumentation av NR och en studie av revideringarna i NR. Det gäller också beräkningssystem för input-output-statistik och kapitalstocksberäkningar. För att få en god kvalitet på dessa behöver emellertid underlagen förbättras. För att kunna snabba upp NR behöver också underlagen till NR snabbas upp.

Utredningen gör mot den redovisade bakgrunden bedömningen att NR behöver förstärkas resursmässigt. Utredningen bedömer att en lämplig nivå på förstärkningen är att öka personalstyrkan med ca 20 personer. I årets kostnadsläge motsvarar det ca 15 miljoner kronor. Det skulle ge ett lyft åt NR och åtgärda många av de brister som NR upplevs ha i dag. Det skulle också täcka många av utredningens förslag till förbättringar på konkreta områden. Det gäller bl.a. uppsnabbning av NR, kvartalsvisa sektorräkenskaper, bättre statistik och analyser av kapitalstockar och produktivitet, längre tidsserier, bättre uppföljning av den svarta ekonomin och statistik över den offentliga sektorn enligt IMF:s manual.

Utredningen gör också bedömningen att organisationen för NR bör ses över och att arbetsformerna bör förändras. När det gäller resurserna riktas utredningens förslag till statsmakterna och när det gäller organisation och arbetsformer till SCB.

Utredningen menar vidare att den ekonomiska statistiken behöver förbättras på ett antal andra områden. Förslagen avser både ny statistik och uppsnabbning av statistik. Förslagen riktas till statsmakterna eftersom de kräver tillskott av resurser.

Två områden framstår som särskilt angelägna när det gäller ny statistik eftersom de också är väsentliga för NR. För det första behöver bättre prisindex för den privata tjänstesektorn utvecklas. Detta område har redan tillförts ökade resurser, men ytterligare ökning skulle snabba upp förbättringarna. Bättre prisindex för den privata tjänstesektorn skulle även ha betydelse för uppskattningarna av

BNP-utvecklingen. För det andra gäller det IT-statistik där ett förslag till förbättringar är under beredning i Regeringskansliet. Det är viktigt att kommande beslut på detta område också tillgodoser NR:s behov för att därigenom möjliggöra analyser av informationsteknikens betydelse för den ekonomiska utvecklingen.

Det finns också ett antal andra områden där ny statistik är angelägen. Det gäller bland annat prisstatistik, bättre kortperiodisk statistik för tjänstesektorn, analyser och beräkningar av produktivtetsutvecklingen inklusive i den offentliga sektorn, ett samlat ansvar för statistik rörande den offentliga sektorn, bättre belysning av den svarta ekonomin, bättre regional statistik, längre tidsserier, bättre statistik över hushållens inkomster och könsuppdelad statistik på fler områden. Även flera av dessa områden är av stor betydelse för att förbättra NR.

Det är av stor betydelse för Europeiska centralbanken (ECB) att få ekonomisk statistik för EU/EMU-området, som i tillförlitlighet och snabbhet är i nivå med den som *Federal Reserve Board* i USA har tillgång till som underlag för penningpolitiken. Även om Sverige är ett litet land och väger lätt i EU-totalen så är det viktigt för EU-statistiken att både Sverige och andra små länder också snabbar upp sin statistik. Det är också viktigt för tilltron till den svenska ekonomiska statistiken att kunna uppfylla de mål som har satts upp på detta område. Sverige har genom SCB:s generaldirektör i samarbete med representanter för Finansdepartementet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet tagit initiativ till och varit drivande i ansträngningarna att snabba upp den ekonomiska EU/EMU-statistiken.

Det framstår mot denna bakgrund som särskilt angeläget att klara av de mål, som har satts upp för en uppsnabbning av den kortperiodiska ekonomiska EU/EMU-statistiken. Dessa uppsnabbningar gäller även NR och ställer därför även krav på uppsnabbning av underlaget till NR. Det finns även andra områden där uppsnabbningar är både möjliga och önskvärda.

Utredningen menar vidare att förändringar i organisation och arbetsformer för den ekonomiska statistiken bör övervägas. Utredningen har vid studiebesöken i andra länder sett exempel på andra sätt att organisera och bedriva verksamheten, vilka bedöms kunna öka både kvaliteten och effektiviteten i statistikproduktionen. Ett antal sådana förslag redovisas i avsnitt 8.3. Det mest långtgående är att utredningen föreslår att SCB överväger att införa en s.k. processorganisation. Flera andra länder har infört en sådan eller håller på

att göra det. I en processorganisation samlar man kontakterna med uppgiftslämnarna till en avdelning med syftet att förbättra och effektivisera kontakterna med dessa.

En annan väsentlig förändring, som utredningen föreslår, är en ökad inriktning på analys vid SCB. De flesta nationella statistikinstitut satsar mycket mer på analys än vad SCB gör. Det anses allmänt ha stor betydelse för utvecklingen av och kvaliteten i statistiken, att det finns en analysverksamhet vid statistikinstitutet. En ökning av den analytiska kapaciteten vid SCB är också en av de åtgärder utredningens internationella experter rekommenderar. SCB har sedan utredningen inledde sitt arbete inrättat en analysfunktion vid avdelningen för ekonomisk statistik. Utredningen föreslår att kapaciteten vid denna funktion förstärks.

Utredningen föreslår också ett antal andra förändringar i organisation och arbetsformer för att förbättra den ekonomiska statistiken. Det gäller bland annat en ökad satsning på konferenser och möten med statistik användare, förbättrad spridning och dokumentation av statistiken, bättre tillgänglighet till metodrapporter, stärkt kompetens och ökat samarbete med universitet och forskning, analyser av konsistensen mellan olika statistikunderlag, ökad satsning på tidsserieanalys och ökad tillgänglighet till mikrodata. Dessa förslag rörande förändringar i organisation och arbetsformer är riktade till SCB.

Utredningen föreslår slutligen att en strategisk plan för förbättringar av den ekonomiska statistiken upprättas. Den bör utarbetas av SCB under våren 2003 i nära samarbete med Finansdepartementet och andra viktiga användare av ekonomisk statistik. Den bör ange ambitionsnivå för förbättringarna, deras fördelning över tiden samt i detalj vad som skall vara uppnått vid vilken tidpunkt. Planen kommer naturligtvis att vara beroende av vilka resurser som kommer att finnas tillgängliga. Den bör följas upp årligen.

8.2 Förbättrad statistik

Utredningens förslag:

- Prisstatistiken bör förbättras i enlighet med den aktionsplan för bättre prisstatistik, som har utarbetats av SCB¹.
- Input-output-statistiken bör förbättras vad gäller handelsmarginaler, importstruktur och insatsstruktur i tjänstesektorn.
- IT-statistiken bör förbättras och s.k. satelliträkenskaper avseende produktion och användning av IT bör utvecklas.
- Kapitalstocksberäkningarna bör förbättras när det gäller underlag och presentation.
- Den ekonomiska statistiken bör snabbas upp avseende nationalräkenskaper och ett antal andra områden. En snabbindikator avseende BNP bör utvecklas.
- Statistik över produktivitetens utvecklingen i den offentliga sektorn bör utvecklas. Statliga myndigheter bör åläggas att redovisa produktivitetens utvecklingen i sina årsredovisningar.
- Statistiken över tjänstenäringarna bör utvecklas och göras mer detaljerad.
- Den regionala statistiken bör utvecklas och snabbas upp. Mer statistik på kommunal nivå bör göras gratis tillgänglig.
- Statistiken över den offentliga sektorn bör förbättras och årliga rapporter om utvecklingen i den offentliga sektorn bör utvecklas.
- Statistiken över och redovisningen av den svarta ekonomin bör förbättras.
- Långa tidsserier avseende nationalräkenskaper och annan ekonomisk statistik bör tas fram och göras tillgängliga på SCB:s webbplats.
- Statistiken över hushållens inkomster bör förbättras i enlighet med förslagen i utredningens betänkande SOU 2002:73.²
- Jämställdhetsperspektivet i statistikproduktionen bör utvidgas och stärkas. Satelliträkenskaper för hushållsproduktion bör utarbetas.
- Månadsstatistik över hushållens förmögenhet och kortperiodisk statistik över priser på fastighetsmarknaden bör utvecklas. Lönestatistiken bör utökas med nya belöningslag. Valutakursomräkningen bör förbättras.

¹ Förbättrade prisindex i konsument- och producentled, SCB februari 2002.

² SOU 2002:73 Förbättrad statistik om hushållens inkomster.

Skäl för utredningens förslag

I de närmast följande avsnitten går utredningen igenom förslagen område för område. På de flesta områden finns mer detaljerade förslag. De redovisas i inledningen till varje avsnitt i punktform dels för att konkretisera vad förslagen innebär, dels för att vara en grund för uppföljning av genomförande av utredningens förslag. Vidare redovisas i texten ytterligare överväganden kring förslagen och skälen för förslagen.

Prisstatistik

Prisstatistiken bör förbättras i enlighet med den aktionsplan för en bättre prisstatistik, som har utarbetats av SCB¹. Aktionsplanen tar upp förbättringar på flera områden: Konsumentprisindex (KPI), producentprisindex (PPI), köpkraftspariteter (PPP), harmoniserat index för konsumentpriser (HIKP) och prisindex för privata tjänstesektorer (TPI). Prisstatistiken bör förbättras genom följande åtgärder:

1. Regeringens och riksdagens beslut med anledning av KPI-utredningen bör genomföras.
2. Urvalet i producentprisindex (PPI) bör förbättras vad gäller varuspecifikationer, allokering, aktualitet och storlek.
3. Köpkraftsparitetsundersökningen (PPP) och det harmoniserade indexet för konsumentpriser (HIKP) bör anpassas till ändrad respektive ny EU-förordning.
4. Arbetet med att utveckla nya prisindex för den privata tjänstesektorn (TPI) bör snabbas upp.
5. Priser för utrikeshandeln med tjänster bör utvecklas.

KPI-utredningen kom med sitt slutbetänkande 1999². Utredningen kom med förslag dels beträffande indexets allmänna konstruktion, dels beträffande beräkningen av index på vissa delområden. Dessutom fanns förslag som handlade om behov och utformning av kompletterande mått samt formella och organisatoriska frågor. I budgetpropositionen för 2002 redovisades regeringens ställningsta-

¹ Förbättrade prisindex i konsument- och producentled, SCB februari 2002.

² SOU 1999:124 *Konsumentprisindex* Betänkande från Utredningen om översyn av konsumentprisindex.

ganden till utredningen och till den följutredning Konjunkturinstitutet hade genomfört rörande bostadsposten i KPI¹.

I Budgetpropositionen för 2003² anslogs medel för att inledningsvis implementera de nya riktlinjerna för KPI och därefter för kvalitetsförbättringar av KPI. För år 2002 beviljades SCB ett engångsbelopp på 7,1 miljoner kr för förbättringar av prisstatistiken, varav 5,4 miljoner avsåg KPI och för år 2003 en nivåhöjning av anslaget med 2,0 miljoner kr.

Däremot saknas fortfarande resurser för att mäta den underliggande inflationen med hjälp av ett konstantskatteindex, utreda huruvida inflationen skall innehålla effekter av varukorgsbyten vid årskiften samt att utveckla metoder för att använda skannerdata respektive handdatorer. Skannerdata innebär att man köper data av företag som registrerar allt som går genom kassahanteringen och gör på sikt datainsamlingen billigare. Även införandet av handdatorer vid prisinsamlingen i butiker är ett sätt att på sikt minska kostnaderna för datainsamlingen.

Regeringens och riksdagens beslut med anledning av KPI-utredningen bör genomföras. Besluten har föregåtts av en omfattande utredning och en omsorgsfull beredning inom Regeringskansliet. Sammantaget har finansiering beviljats för 13,4 miljoner kr av beräknade 19,1 miljoner kr för arbete med att utveckla KPI under fyraårsperioden 2003–2007.

Urvalet i PPI bör förbättras med avseende på varuspecifikation, allokering, aktualitet och storlek. Skälet till detta är att kvaliteten hos PPI inte är tillfredsställande idag, vilket också flera användare har påpekat vid utredningens kartläggning av användarbehoven. Tillförlitligheten hos PPI är av stor betydelse för nationalräkenskaperna. PPI används som deflator i nationalräkenskaperna och en missvisande prisutveckling påverkar direkt volymberäkningarna i nationalräkenskaperna. Om den beräknade prisutvecklingen inte tar hänsyn till kvalitetsförbättringar så överskattas prisutvecklingen och därmed underskattas volymtillväxten i BNP.

Arbetet med prisindex i producent- och importled, PPI, har emellertid under lång tid bedrivits med betydligt mindre resurser än arbetet med KPI. Nivån har inte varit tillräcklig för att upprätthålla kvaliteten i urvalet av representantvaror och företag. För år 2002 har emellertid resursinsatser på detta område ökats med närmare 1

¹ Prop. 2001/02:1 *Budgetpropositionen för 2002. Bilaga 4 Nya riktlinjer för konsumentprisindex.*

² Prop. 2002/03:1 *Budgetpropositionen för 2003.*

miljon kr genom de ökade anslagen för ekonomisk statistik, vilket dock inte är tillräckligt för att uppnå en god kvalitet i PPI. De största problemen när det gäller PPI avser olika aspekter på urvalet: varuspecifikation, allokering, aktualitet och storlek.

En korrekt och tillräckligt snäv *varuspecifikation* är avgörande för möjligheten att beräkna ett prisindex med tillräcklig kvalitet. Om avgränsningen av specifikationen inte är tillräckligt snäv, finns en risk att det uppmätta priset varierar beroende på variationen i produktionens/importens sammansättning, snarare än på faktisk prisförändring. Det finns också risk för ett långsiktigt systematiskt fel, eftersom det blir svårt att fånga och kvantifiera kvalitetsförändringar om varans egenskaper och de övriga villkor som gäller för transaktionerna inte är tillräckligt noggrant specificerade. Speciella och svårlösta problem, t.ex. med produkter som består av system som innehåller komplicerade tekniska produkter med inslag av tjänster, har i stor uträkning fått förbli olösta. Andelen sådana produkter ökar.

Rådsförordningen om korttidsindikatorer säger att transaktionen skall vara specificerad med avseende på alla prisbestämmande faktorer som kvantitet, leveransöverenskommelser, rabatter, serviceavtal, garantier och destination. Arbetet med att förfinas varuspecifikationerna har påbörjats, men är mycket resurskrävande och kräver djupgående kontakter med berörda uppgiftslämnare.

Allokeringen av urvalet handlar väsentligen om effektiv fördelning av prisinsamlingsinsatserna mellan olika varugrupper. Urvalet inom en varugrupp bör vara större ju större betydelsen för totalindex är, ju större variabiliteten i prisutvecklingen är och ju lägre kostnaden för mätningen är.

Aktualitet är också viktigt för prismätningar av god kvalitet. För att upprätthålla kvaliteten i undersökningen krävs att man i urvalet löpande ersätter företag och produkter som minskat i ekonomisk betydelse med sådana som ökat i betydelse. Arbetet med urvals-komplettering har varit eftersatt länge och med dagens resursinsats är det inte möjligt att upprätthålla en acceptabel kvalitet på urvalet.

Den fjärde aspekten handlar om *storleken på urvalet*. En mer effektiv allokering räcker knappast, utan urvalsstorleken behöver också ökas för att minska urvalsosäkerheten samt i viss mån också för att minska undertäckningen.

HIKP och PPP bör anpassas till ändrad respektive ny EU-förordning. På prisområdet finns två genuint internationella produkter, dels det harmoniserade indexet för konsumentpriser, HIKP,

dels köpkraftsparitetsundersökningen, PPP. HIKP mäter inflationen på ett europeiskt jämförbart sätt, medan PPP mäter prisnivåer i olika länder. Det senare används även för att göra internationella jämförelser av BNP.

HIKP styrs av en ramförordning beslutad av rådet och flera detaljerade kommissionsförordningar. Prisutvecklingen för egna hem har hittills inte ingått i HIKP, men arbete pågår för att utveckla mätningarna, som kommer att skilja sig från de metoder som nu används i svenska KPI. Likaså skall arbetet med kvalitetsjusteringar harmoniseras. När förordningen avseende HIKP ändras måste även de svenska prismätningarna ändras eftersom EU-förordningen gäller alla EU-länder.

För PPP är en förordning under utarbetande och den kommer att innebära att mätningarna läggs om och görs på andra sätt. I dag mäts t.ex. priser endast i huvudstaden. För att få bättre skattningar för hela landet krävs mätningar som ger underlag för regionala koefficienter. Även i detta fall kommer Sverige att vara tvunget att följa den kommande EU-förordningen. Det bör samtidigt noteras att internationell jämförbarhet är av stort intresse på detta område eftersom PPP används för att jämföra prisnivåer och storleken på BNP per capita i olika länder.

Arbetet med att utveckla nya prisindex för den privata tjänstesektorn bör snabbas upp. SCB har tidigare med några få undantag bara prismätt varor i producentledet. Behovet av att mäta priser för näringslivets tjänsteproduktion har emellertid blivit allt tydligare i takt med att en allt större del av BNP utgörs av tjänster. Näringslivets tjänsteproducerande branscher står för ungefär hälften av det totala förädlingsvärdet (BNP). Behovet av bättre prisindex för den privata tjänstesektorn var också en av de punkter som framkom tydligast vid utredningens kartläggning av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken. Bättre sådana index har betydelse för att man skall kunna analysera produktivitetsutvecklingen och informationsteknikens betydelse för denna. De har också betydelse för skattningarna av BNP-utvecklingen.

EU:s statistikorgan Eurostat klassar de prisindex som används för deflatering i NR som godkända, acceptabla eller icke-godkända (av typ A, B eller C). I dag har Sverige godkända eller acceptabla index för knappt hälften av den privata tjänstesektorn. För den resterande delen använder NR huvudsakligen löneindex. Eurostat har tagit fram en utvecklingsplan för olika tjänsteprisindex som

Sverige har godkänt. Enligt den skall ett stort antal index vara i produktion senast 2006.

SCB satsar i år betydligt mer resurser på utveckling av prisindex för privata tjänster än när utredningen startade för drygt två år sedan. Från ca 2 miljoner kr 2000 har resursinsatsen ökat till ca 3,5 miljoner kr 2002. Den ökade resursinsatsen har varit möjlig genom de under senare år ökade anslagen för ekonomisk statistik. Huvuddelen av uppgången i kostnaderna för prisstatistik (se kapitel 3) under senare år avser detta område. SCB:s mål är att täcka 80 procent av den privata tjänstesektorn med godkända index vid utgången av 2007.

Arbetet med att ta fram nya tjänsteprisindex är emellertid mycket resurskrävande eftersom varje bransch måste behandlas separat och arbetet bygger på mycket kontakter med företag och branschorganisationer. Med dagens resurser nås inte målet, trots att resurserna på detta område har ökat avsevärt jämfört med när utredningen startade. Arbetet med att utveckla nya prisindex för den privata tjänstesektorn bör därför snabbas upp.

Utredningen föreslår också att prisindex utvecklas för import- och exporttjänster. Avsaknaden av sådana index medför att nationalräkenskaperna använder alternativ av varierande kvalitet för deflatering. Enligt Eurostats plan för utveckling av tjänsteprisindex skall index för import- och exporttjänster finnas i produktion 2006. SCB bör följa denna plan.

Kostnaderna för förslagen avseende förbättringar av prisstatistiken uppgår sammantagna till 11,3 miljoner kr per år. Av dessa kostnader avser 1,0 mkr förbättringar av konsumentprisindex (KPI), 3,0 mkr förbättringar av producentprisindex (PPI), 2,9 mkr anpassning av det harmoniserade indexet för konsumentpriser (HIKP) och köpkraftsundersökningen (PPP) till ändrad respektive ny EU-förordning, 3,0 mkr uppsnabbning av arbetet med att utveckla nya prisindex för den privata tjänstesektorn (TPI) och 1,4 mkr utveckling av prisindex för import- och exporttjänster.

Hänsyn har vid beräkningen av resursbehovet tagits till det engångsbelopp på 7,1 miljoner kr SCB har beviljats på tilläggsbudget 2 för 2002 för förbättringar av prisstatistiken och till den nivåhöjning av anslaget med 2,0 miljoner kr SCB har beviljats för 2003 för förbättringar av KPI.

Input-output-statistik

Input-output-statistiken bör förbättras. Det saknas i dag aktuella input-output-tabeller (I/O-tabeller), vilket var en av de brister i den ekonomiska statistiken som kom fram starkast i utredningens kartläggning av användarbehoven. De senast publicerade officiella I/O-tabellerna avser 1985. Därutöver har en I/O-tabell för 1991 tagits fram som uppdragsprodukt och s.k. tillgångs- och användningstabeller (T/A-tabeller) för 1993 publicerats 1995.¹ T/A-tabeller av god kvalitet behövs för att stämma av BNP-beräkningar från ekonomins tillgångs- och användningssida och som underlag för att analysera strukturutvecklingen i ekonomin och göra ekonomiska prognoser. T/A-tabellerna utgör också grunden för input-output-tabellerna. I Sverige har BNP beräknats utifrån T/A-tabeller sedan 1988, men dessa har emellertid inte publicerats löpande. I flertalet länder som utredningen studerat har användarna betydligt större tillgång till input-output-statistik jämfört med Sverige.

EU ställer krav på denna typ av statistik. Under första halvåret 2003 skall T/A-tabeller avseende åren 1995–1999 samt en input-output-matris i löpande priser avseende 1995 tas fram och levereras till Eurostat. Arbeta pågår för närvarande vid SCB med att ta fram dessa tabeller och de kommer också att göras tillgängliga för svenska användare. Därmed kommer en av bristerna i den ekonomiska statistiken att börja avhjälpas.

Kvaliteten i input-output-tabellerna och tillgångs- och användningstabellerna är emellertid beroende av vilket underlag för tabellerna som finns tillgängligt. I brist på statistiskt underlag måste tabellerna byggas på antaganden för att få tabellerna heltäckande. Input-output-statistiken bör förbättras främst vad gäller handelsmarginaler, importstruktur och insatsstruktur i tjänstesektorn. Utredningen gav 2002 SCB i uppdrag att undersöka möjligheterna att få fram bättre underlag på dessa områden för beräkningarna av BNP. Utifrån detta underlag föreslår utredningen att arbetet med att förbättra input-output-statistiken inriktas på följande tre områden:

¹ T/A-tabellerna kombinerar produkter och branscher medan I/O-tabellerna kombinerar produkter och produkter eller branscher och branscher. T/A-tabellerna är ofta mer detaljerade än I/O-tabellerna och är underlag för att ta fram de senare. Se vidare kapitel 6.

1. SCB bör samla in uppgifter om handelsmarginaler.
2. SCB bör samla in uppgifter om importstrukturen i svensk ekonomi.
3. SCB bör undersöka insatsförbrukningen inom den privata tjänstesektorn.

Uppgifter om *handelsmarginaler* skulle kunna samlas in på flera olika sätt. Utredningen föreslår att SCB de närmaste två åren prövar vilka sätt som ger bäst resultat och därefter beslutar om lämplig ansats. En möjlighet är att uppgifter om handelsmarginaler tas in via SCB:s Sortimentundersökning, som görs vart femte år. Den närmaste undersökningen kommer att göras år 2003 inom detaljhandeln (avseende år 2002), respektive 2004 inom partihandeln (avseende år 2003).

En annan möjlighet är att samla in inköpspriser för olika varor från ett urval av företag samt motsvarande försäljningspriser från ett annat urval av företag. Därmed skulle man kunna uppskatta handelsmarginaler för olika produktgrupper utan att identifiera respektive företags enskilda handelsmarginaler. Därmed skulle SCB kunna undvika att be företagen uppge handelsmarginalen direkt. Med denna ansats skulle man delvis kunna hämta uppgifter om genomsnittliga försäljningspriser från KPI-data eller från företag inom marknadsinformation och marknadsanalys, vilka samlar in data avseende kvantiteter och priser för EAN-märkta produkter från kassasystemen hos ett urval av dagligvarubutiker.

En tredje möjlighet är att beräkna handelsmarginaler avseende livsmedel utifrån uppgifter om priser för inhemsk tillgång respektive konsumentpriser enligt KPI för motsvarande livsmedelsprodukter. Om resultaten blir lovande torde en utökning av produkturvalet för prisindex för inhemsk tillgång bli nödvändig för framtida beräkningar av handelsmarginaler för livsmedel, eftersom det finns behov av att täcka in ett större urval produkter.

I samband med insamling av uppgifter om handelsmarginaler bör SCB undersöka om det finns en regelbundenhet i storleken på handelsmarginalerna över tiden och om det finns ett samband med konjunkturutvecklingen. Innan Sverige fått fram flerårig statistik på området kan detta möjligen göras genom att studera motsvarande mönster i länder som redan har tidsserier över handelsmarginaler. Vidare bör SCB jämföra uppgifter om handelsmarginaler i Sverige med motsvarande uppgifter i andra jämförbara länder, exempelvis Norge.

Utredningen föreslår vidare att SCB under de närmaste två åren prövar olika sätt att få fram uppgifter om företagens användning av *importvaror*. En möjlighet är att samla in uppgifter om handelns vidareförsäljning av importerade varor via den intermittenta undersökning av partihandeln, som kommer att göras av SCB 2004. Partihandelns vidareförsäljning finns redan i dag till viss del med i dessa undersökningar. Det görs en uppdelning av försäljningen direkt till konsument och till andra företag, men det saknas uppgifter om vilken typ av företag i SNI-termer som försäljningen sker till eller om det gäller importerade eller inhemskt producerade varor.

Vid Partihandelsundersökningen avseende 1991 ombads de undersökta företagen fördela försäljningen i procent mellan:

- Tillverkningsföretag
- Andra partihandelsföretag
- Detaljhandelsföretag
- Bank, finans- och försäkringsbolag
- Övriga tjänsteföretag
- Statliga och kommunala myndigheter
- Hushåll/privatpersoner
- Utländsk försäljning

Denna uppdelning är en tänkbar utökning i de intermittenta handelsundersökningarna. Uppdelningen kan också eventuellt anpassas beroende på bransch.

En annan möjlighet är att pröva möjligheterna att samla in uppgifter om importandelar bland de största företagen via direkta intervjuer, liknande dem som görs av Australiens statistikbyrå.

En tredje möjlighet är att samla in uppgifter om import av tjänster för inhemsk produktion från betalningsbalansstatistiken. Från denna källa kan uppgifter om importerade tjänster direkt kopplas till det importerande företagets bransch. I samband med att SCB från och med år 2003 på uppdrag av Riksbanken tar över insamlingen av statistiken över utrikeshandeln med tjänster, bör det finnas möjligheter att sammanställa uppgifter om importerade tjänster per bransch som underlag för nationalräkenskaperna.

Utredningen föreslår också att SCB bör fortsätta arbetet med att undersöka möjligheter att samla in uppgifter om *insatsförbrukningen inom den privata tjänstesektorn*. Insamling av uppgifterna bör prövas så snart en förstudie har gjorts om möjligheterna till insamling.

SCB bör även pröva att via direkta intervjuer hos de största företagen samla in uppgifter om deras insatsstruktur.

Kostnaderna för förbättringarna av input-output-statistiken uppgår till 1,0 miljoner kronor 2004 och därefter till ca 3 miljoner kronor per år. Kostnaderna de två första åren avser utredningar och prov med olika metoder för att samla in de uppgifter som krävs för att få information om handelsmarginaler, importstruktur och insatsförbrukning i den privata tjänstesektorn. Kostnaderna därefter avser en ram för löpande insamling av sådana uppgifter.

IT-statistik

IT-statistiken bör förbättras. Det saknas i dag betydande delar av den IT-statistik som behövs för att analysera betydelsen av IT för den ekonomiska utvecklingen. Vid utredningens kartläggning av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken var detta en av de brister som framträdde tydligast. Bristen på IT-statistik försvårar dessutom avstämningen av ekonomins tillgångs- och användningssida vid beräkningen av BNP. Flera länder har kommit längre än Sverige när det gäller att ta fram sådan statistik. Det gäller bl.a. Nederländerna, Storbritannien, Kanada och Australien.

Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) har haft regeringens uppdrag att utreda uppbyggnaden av ett samlat system för statistik om informations- och kommunikationsteknik, s.k. IKT-statistik. SIKA:s slutrapport lämnades till regeringen i juni 2001. Efter detta har SCB fått regeringens uppdrag att undersöka företagens och hushållens IT-användning m.m. inom ramen för en av Eurostat samordnad satsning för en samordnad EU-statistik på området. De svenska undersökningarna finansieras dels genom bidrag från Eurostat, dels genom drygt 1 miljon kr som regeringen har ställt till SCB:s förfogande. I SIKA:s slutrapport hänvisades vissa frågor som rör den ekonomiska statistiken till föreliggande utredning.

Den snabba framväxten av IT i Sverige och i omvärlden under senare år har ökat betydelsen av att kunna beskriva denna sektor. Statistiken behövs bl.a. för att kunna analysera betydelsen av vad som brukar kallas den nya ekonomin. Det gäller inte minst effekterna av IT på produktivitetens utvecklingen i ekonomin. För sådana analyser behövs uppgifter om bl.a. IT-investeringar i hård- och mjukvara samt kapitalstockar för IT. Dessutom behövs statistik

avseende IT-sektorns produktion samt olika sektorers användning av IT, men också uppgifter om de sysselsattas IT-kompetens och IT-relaterade arbete. Utredningen föreslår följande åtgärder för att förbättra IT-statistiken:

1. SCB bör fastställa en standard för vilka produkter som bör definieras som IT-varor och IT-tjänster.
2. SCB bör vidareutveckla prisindex för IT-produkter, både vad gäller IT-varor och vad gäller IT-tjänster.
3. SCB bör ta fram och redovisa beräkningar över kapitalstockar för IT.
4. Underlaget för beräkningarna bör förbättras genom att SCB startar insamling av uppgifter om IT-investeringar.
5. SCB bör producera löpande statistik över hushållens och företagens användning av IT.
6. SCB bör ta fram och redovisa satelliträkenskaper för IT-sektorn.

Utredningen föreslår således att SCB bör fastställa en standard för vilka produkter som bör definieras som IT-varor och IT-tjänster. I huvudsak bör den definition av IT-sektorn (branscher) på femsiffrig SNI-nivå som används i dag kunna utgöra en utgångspunkt för denna standard. Samtidigt bör SCB följa det internationella arbetet på området och vid behov anpassa den svenska standarden till internationella riktlinjer. SCB uppdaterar för närvarande den sedan 1990-talet befintliga listan över IT-varor. Utifrån den nya listan bör en översättning göras till den produktklassificering som nationalräkenskaperna använder. Därefter kan de IT-varor som ingår i nationalräkenskaperna (NR) identifieras. En definition av IT-tjänster och IT-varor bör kunna användas både för NR och för annan statistik. En lista på IT-tjänster utarbetas oberoende av vad som kan särskiljas i NR för närvarande.

För att definiera IT-tjänster skulle *Classification of Products by Activity* (CPA) samt den svenska utbyggnaden Svensk Produktindelning efter Näringsgren (SPIN) kunna användas. Vidare skulle SCB kunna ta hjälp av IT-relaterade företag och branschorganisationer för att komma fram till en korrekt definition av IT-tjänster. IT-produkter bör också kunna identifieras inom statistiken över utrikeshandeln med både varor och tjänster, utifrån den definition som SCB tar fram.

Vid SCB:s prisprogram bör prisindex för de IT-produkter som kan identifieras i nationalräkenskaperna vidareutvecklas, bl.a. enligt Eurostats rekommendationer. En utveckling på området har redan kommit igång vad gäller prisindex för IT-tjänster, t.ex. för data-konsulter, men en utveckling av redan befintliga prisindex inom PPI-systemet, som kan kopplas till IT-produkter, bör också komma till stånd. Det gäller även export- och importprisindex för IT-produkter. Utveckling av prisindex är särskilt svårt på detta område, vilket hör samman med karaktären på många IT-produkter. De är ofta en blandning av både varor och tjänster, som dessutom utvecklas snabbt. Man bör ändå hitta en metod för att i möjligaste mån mäta så renodlade produkter som möjligt, alltså antingen vara eller tjänst.

SCB bör ta fram och redovisa beräkningar över IT-kapitalstockar. I detta fall handlar det främst om att få fram uppgifter med tillräcklig kvalitet. SCB har på uppdrag av utredningen tagit fram vissa tidsserier på IT-kapitalstockar för studien av IT-kapitalets bidrag till produktivitetens utvecklingen. Kvaliteten på dessa serier kan emellertid ifrågasättas. Den är beroende av kvaliteten på tillgängliga uppgifter om bl.a. investeringar, priser och avskrivningstider, vilken inte alltid är så god. Det kommer att krävas ett betydande arbete för att få fram tidsserier avseende IT-kapitalstockar med god kvalitet. Att utnyttja erfarenheterna från andra länder är väsentligt i detta arbete.

För att förbättra underlaget för kapitalstocksberäkningarna bör SCB genomföra ett utvecklingsprojekt avseende insamling av uppgifter om IT-investeringar i företag, både i hårdvaror och i mjukvaror. Detta är en förutsättning för att kunna starta en årlig insamling av de önskade uppgifterna.

Utredningen föreslår vidare att SCB bör producera löpande statistik över hushållens och företagens användning av IT. Som redan nämnts har SCB fått regeringens uppdrag att under 2003 undersöka företagens och hushållens IT-användning m.m. delvis finansierat med bidrag från Eurostat. En löpande statistik från och med 2004 beräknas kosta 2,5 miljoner kr per år.

Satelliträkenskaper avseende produktion och användning av IT bör utvecklas för att underlätta för statistikanvändare att analysera betydelsen av IT-produktion och IT-användning i ekonomin. Denna typ av satelliträkenskaper säkerställer att uppgifter om produktion och användning av IT redovisas i ett konsistent ramverk. De

ger också möjligheter att koppla produktion av IT till arbetskraften och användning av IT till företagen och hushållen.

Arbetskraftens utbildning och kompetens har visat sig ha stor betydelse för genomslaget av IT-användningen och påverkan på produktivitetstillväxten. SCB bör därför möjliggöra en koppling även mellan uppgifter från den regionala arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) och nationalräkenskaperna, bl.a. uppgifter om produktion, sysselsättning och kapitalstockar. Detta behövs för att kunna ta hänsyn till personalens kunskapsnivå i samband med produktivtetsberäkningar och effekter av IT-användning.

Kostnaderna för förbättringarna av IT-statistiken uppgår sammanlagt till 5 miljoner kr per år. Av dessa kostnader avser 0,8 mkr prisindex för IT-produkter, 1,3 mkr IT-kapitalstockar och IT-investeringar, 2,5 mkr löpande statistik över företagens och hushållens IT-användning och 0,5 mkr satelliträkenskaper för IT.

Kapitalstockar

Kapitalstocksberäkningarna bör förbättras när det gäller underlag och presentation. Flera tunga användare, bl.a. Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken, betonade i utredningens kartläggning av användarnas syn på den svenska ekonomiska statistiken (SOU 2001:34) problemet med att det saknades aktuella kapitalstocksberäkningar.

Under 2002 har personal vid NR arbetat med att ta fram branschvisa kapitalstocksberäkningar, som avser ett 80-tal branscher och perioden 1993–2001. Delar av de nya beräkningarna kommer att publiceras 2003. Utredningen bedömer emellertid att det finns behov av både bättre statistikunderlag och ökade personalresurser för vidareutveckling av kapitalstocksberäkningarna. Utredningen föreslår följande åtgärder:

1. SCB bör ta fram bättre underlag för kapitalstocksberäkningarna.
2. SCB bör ta fram officiella rapporter om kapitalstocksberäkningar samt analyser av beräkningsresultaten.

Aktuella kapitalstocksberäkningar behövs bland annat för att kunna beräkna bidraget till produktionstillväxten från användningen av kapital. Kapitalstockar behövs för att exempelvis ta reda på om det inträffat produktivitetstillväxt i olika branscher i samband med intro-

duktion av ny informationsteknologi. De behövs också för att kunna göra en uppdelning av samtliga faktorerers bidrag till produktionstillväxten, dvs. för att kunna beräkna förändringar i den totala faktorproduktiviteten.

Konjunkturinstitutet har vidare påpekat att de avskrivningstider som används för de nuvarande kapitalstocksberäkningarna kan vara inaktuella. För att kunna underhålla beräkningarna behövs aktuellt empiriskt underlag för skattningar av livslängder och avskrivningstakter. Det utvidgade investeringsbegreppet (dvs. utöver byggnader och maskiner också bl.a. programvaror och databaser) ställer också krav på nya beräkningar. Det finns även behov av att få IT-relaterade stockar (datorer, programvara etc.) särredovisade.

Även för analyser av ekonomins långsiktiga tillväxtförmåga har utredningen funnit att det finns behov av aktuella kapitalstockar. Genom att följa nettonationalproduktens (NNP) tillväxt i relation till BNP-tillväxten kan ekonomins långsiktiga tillväxtutsikter analyseras. NNP motsvarar BNP minus kapitalförslitning. Erfarenheter från andra länder av empiriska undersökningar av företags kapitalförslitning, exempelvis undersökningar i Nederländerna, Storbritannien och Kanada, tyder på att det är väsentligt att analysera kapitalförslitningen.

SCB bör pröva att samla in uppgifter genom direkta intervjuer med de största företagen om deras kapitalförslitning enligt den modell som används exempelvis av Australiens statistikbyrå. Det finns också behov av bättre underlag om köp och försäljning av befintliga kapitalobjekt mellan branscher och sektorer för att förbättra beräkningarna av kapitalstockar.

SCB bör löpande redovisa kapitalstockar branschvis samt sektorsvis (även på institutionella sektorer) och även i form av så långa tidsserier som möjligt. Det krävs ytterligare insatser för att få fram längre tidsserier för branschvisa kapitalstockar än de som tas fram under 2002 och som avser 1993–2001.

Förbättrade kapitalstocksberäkningar kompletterade med uppgifter om reala och finansiella tillgångar och skulder från finansräkenskaperna är ett viktigt underlag för beräkning av sektorsvisa nationalförmögenheter. SCB redovisade tidigare även förmögenhetsstockar på institutionella sektorer, men beräkningarna upphörde i mitten av 1990-talet. Beräkningarna planeras återupptas under 2003, vilket är bra och väsentligt.

För en utveckling av kapitalstocksberäkningarna, framtagning av officiella rapporter om beräkningarna, inklusive analyser av beräk-

ningsresultaten, och för att göra ytterligare tillbakaskrivningar av tidsserier över kapitalstockar, krävs en utökning av resurserna på området. I dag arbetar endast en person inom nationalräkenskaperna med beräkningarna och inte ens på heltid. Kostnaderna för detta beräknas till 1,3 miljoner kr per år.

Snabbare statistik

Utredningen menar att den ekonomiska statistiken bör snabbas upp avseende nationalräkenskaper och ett antal andra områden och att en snabbindikator avseende BNP bör utvecklas.

Krav på mer aktuell statistik ställs från svenska statistikanvändare, men i än högre grad från EU. Riksbanken behöver snabb information för sina penningpolitiska bedömningar och har under flera år verkat för att nationalräkenskaperna skall tas fram lika snabbt i Sverige som i USA och en del andra länder. Andra användare som Finansdepartementet och Konjunkturinstitutet ser gärna en uppsnabbning av den ekonomiska statistiken, men betonar snarare bättre tillförlitlighet och mer analys för att t.ex. komma tillrätta med problem rörande bias i nationalräkenskaperna och underskattning av konjunktursvängningarna.

Inför bildandet av EMU aktualiserades behovet av en uppsnabbning av den ekonomiska statistiken på EU/EMU-nivå. Den handlingsplan som därefter har upprättats har inneburit att även den svenska statistiken har genomgått en uppsnabbning på vissa områden. Ambitionerna för den europeiska ekonomiska statistiken har emellertid höjts under senare år och uppsnabbningen har getts en högre prioritet. Följande förslag bör genomföras:

1. SCB bör snabba upp nationalräkenskaperna och annan korttidsstatistik så att den uppfyller de krav som uppställts för de 19 s.k. *Principal European Economic Indicators*.
2. En snabbindikator avseende BNP bör utvecklas.
3. Statistiken över kommunernas räkenskaper bör snabbas upp.
4. Leveranserna av momsstatistik från Riksskatteverket till Statistiska centralbyrån bör snabbas upp och ske mer frekvent.

Behovet av snabba korttidsindikatorer har framförts från flera svenska användare. Riksbanken behöver snabb information för sina penningpolitiska bedömningar. Andra myndigheter har också framfört behov av snabbare statistik liksom aktörer på finansmarknaderna.

Många användare har pekat på att statistiken presenteras avsevärt snabbare i USA.

Kraven på snabbare ekonomisk statistik kommer också från EU och är då riktade till alla medlemsländer. En uppsnabbning av statistiken på EU/EMU-nivå framstod som nödvändig inför bildandet av den ekonomiska och monetära unionen (EMU) vilket resulterade i upprättandet av en handlingsplan, *EMU Action Plan*, som har bidragit till en viss uppsnabbning av statistiken även i Sverige. De benchmarkingstudier, som på svenskt initiativ genomfördes av EU under 2001, visade dock att den amerikanska statistiken är avsevärt snabbare än den i EU. Den europeiska centralbanken (ECB) har inte information för EMU-området som har täckning och aktualitet jämförbar med den som *Federal Reserve Board* (Fed) har för USA. Studierna visade också att det är stora skillnader i snabbhet mellan länderna i EU.

Ambitionerna för den europeiska ekonomiska statistiken har nu höjts och ambitionen har uttryckts att inom en femårsperiod vara i nivå med USA när det gäller täckning och aktualitet. En lista på viktiga indikatorer, *Principal European Economic Indicators* (PEEI), har presenterats och godkänts av statistikmyndigheterna i EU-länderna. PEEI omfattar totalt 19 indikatorer inom fem områden: priser, nationalräkenskaper, konjunkturindikatorer, arbetsmarknad och utrikeshandel. En indikator, harmoniserat konsumentprisindex för EMU-området, berör inte Sverige.

Ett uppfyllande av PEEI-kraven innebär att den svenska statistiken behöver snabbas upp för nationalräkenskaperna (tre indikatorer), industriproduktionsindex, byggproduktion, omsättning i detaljhandeln, vakanser på arbetsmarknaden och utrikeshandeln med varor. Dessutom skall utbyggnaden av tjänsteprisindex ske enligt EU:s tidsplan.

Nationalräkenskaperna bör snabbas upp så att en första version med viss information om produktion och användning kan presenteras 45 dagar efter kvartalsskifte. Det skall jämföras med nuvarande krav på 70 dagar. På längre sikt är ambitionen att en första version liksom i USA skall kunna redovisas inom 30 dagar. Utredningen menar att en lämplig utgångspunkt kan vara den snabbversion av nationalräkenskaperna som produceras för andra kvartalet och presenteras efter knappt 40 dagar. Beräkningarna bör kunna förbättras genom tillgång till snabbare primärstatistik, bättre processer och ökad användning av estimering och modellarbete när data saknas.

Ett uppfyllande av PEEI-kraven innebär också att en uppsnabbning av den svenska statistiken krävs för presentation av en mer detaljerad version av nationalräkenskaperna med produktion, användning och inkomster efter 60 dagar samt sektorräkenskaper efter 90 dagar. Sektorräkenskaper finns i dag endast på årsbasis.

För *industriproduktionsindex* krävs enligt PEEI en uppsnabbning från nuvarande framställningstid på ca 50 dagar till 40 dagar 2006. Statistiken över *byggproduktion*, som nu hämtas ur nationalräkenskapssystemet 75 dagar efter kvartalsskifte, bör presenteras både på månad och kvartal 45 dagar efter mätperiodens slut från 2006. Förslaget om månadsstatistik innebär att en ny undersökning måste startas. *Omsättningen i detaljhandeln* som presenteras efter ca 45 dagar kommer att snabbas upp redan från 2003 och publiceras knappt 30 dagar efter månadens utgång vilket uppfyller kraven. Framställningstiden för *vakansstatistiken* bör minska från ca 55 dagar till 45 dagar 2004. *Utrikeshandeln med varor* som presenteras efter 70 dagar bör snabbas upp till 45 dagar 2005. Dessutom bör utbyggnaden av *tjänsteprisindex* ske enligt EU:s tidsplan på detta område.

Utredningen anser att Sverige bör uppfylla kraven på snabbhet för de 19 indikatorerna som ingår i *Principal European Economic Indicators* (PEEI). Det tyngsta skälet till detta är att det för EU är viktigt för att kunna föra en ekonomisk politik, i synnerhet en penningpolitik, vilken är grundad på god kännedom om den ekonomiska utvecklingen. För att det skall vara möjligt måste EU försörjas med en ekonomisk statistik, som när det gäller täckning, tillförlitlighet och snabbhet motsvarar den i USA. Sverige har av detta skäl varit pådrivande när det gäller att förbättra den kortperiodiska ekonomiska statistiken inom EU. Frågan har nu nått en sådan betydelse att den planeras komma upp vid vårens möte med stats- och regeringscheferna i EU.

Även mindre länder som Sverige måste bidra till statistiken på EU/EMU-nivå. Det räcker inte med att de största länderna producerar den statistik som krävs. De fyra största länderna i EU svarar sammantagna för ca 80 procent av BNP i området. Det är inte tillräckligt för att uppnå en god uppskattning av utvecklingen i hela EU. Utvidgningen av EU år 2004 kommer dessutom att göra de för närvarande största länderna i EU något mindre som andelar av EU. Dessutom är det inte en fråga enbart för länder som deltar i EMU. Kraven på uppsnabbning av den ekonomiska statistiken gäller både EMU och EU.

Utredningen gör bedömningen att det på många områden är möjligt att snabba upp den ekonomiska statistiken. Den nämnda benchmarkingstudien visar att det finns länder i EU, som liksom USA är snabbare än Sverige på att redovisa ekonomisk statistik på nästan alla områden. En särskild studie av möjligheterna att snabba upp detaljhandelsstatistiken inom EU har visat att den skulle kunna snabbas upp från 60 dagar till 30 dagar. För svensk del har det resulterat i att SCB har startat ett samarbete med Handelns Utredningsinstitut (HUI), vilket har medfört att detaljhandelsstatistiken från och med 2003, som nämnts, kan publiceras knappt 30 dagar efter månadens slut istället för efter 45 dagar.

Utredningen gör också bedömningen att det på många områden är möjligt att snabba upp den ekonomiska statistiken utan att tillförlitligheten i statistiken försämras. I den refererade studien rörande detaljhandelsstatistiken i EU angavs kravet på tillförlitlighet som en given förutsättning, vilket bestämde urvalens storlek i de olika länderna. Den ökade snabbheten skulle emellertid uppnås främst genom att arbetsprocesserna ändrades. Kortare svarstider och snabbare granskning av det urval som krävdes för EU-statistiken var en viktig sådan förändring. Att snabbheten skiljer sig så mycket mellan olika länder är också en indikation på att arbetsprocesserna spelar stor roll för snabbheten.

Det är också möjligt att på fler områden redovisa flera versioner av en och samma statistik: en eller flera preliminära versioner och en slutlig version. Denna teknik tillämpas systematiskt för kortperiodisk ekonomisk statistik i USA. Det görs i Europa för nationalräkenskaper, men är annars mer ovanligt. De preliminära versionerna är naturligtvis normalt mindre tillförlitliga än de slutliga. Men de preliminära versionerna bör ses som ytterligare och snabbare information och inte som mindre tillförlitliga ersättningar för de senare slutliga versionerna. De senare versionerna med den högre tillförlitligheten finns ju fortfarande kvar.

I Sverige är de kvartalsvisa nationalräkenskaperna preliminära ända till dess de definitiva nationalräkenskaperna redovisas efter två år. För andra kvartalet redovisas en s.k. snabbversion efter knappt 40 dagar och en ordinarie version efter ca 85 dagar. Möjligheter finns att tillämpa en motsvarande teknik på andra områden. Exempelvis finns möjligheter att redovisa preliminär inkomststatistik baserad på preliminära uppgifter från Riksskatteverket (RSV) inom 8 månader efter årets slut jämfört med den definitiva inkomststatistiken som för närvarande redovisas ca 15 månader efter årets

slut och är baserad på granskat material från RSV. SCB har för 2003 tilldelats resurser för att ta fram sådan preliminär inkomststatistik.

Utöver tidigare nämnda förslag om uppsnabbning utgående från PEEI-kraven bör det enligt utredningen prövas om en BNP-flash baserad på t.ex. aktivitetsindex kan etableras som med relativt god tillförlitlighet visar kvartalsutvecklingen redan i anslutning till kvartalsskifte och inom 30 dagar efter detsamma. Utredningen föreslår att SCB startar en intern försöksproduktion utifrån det utredningsarbete som gjorts på utredningens uppdrag. Erfarenheter från andra länder och pågående arbete inom EU bör studeras liksom lämpligheten att tillföra mer information till aktivitetsindex. Det fortsatta arbetet och utvärdering bör ske i nära samarbete med Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet.

Utredningen föreslår vidare att statistiken över kommunernas räkenskaper snabbas upp i första hand för nationalräkenskapernas behov som ett led i en förbättring i underlaget för snabbare nationalräkenskaper.

Utredningen föreslår slutligen att momsuppgifterna från Riksskatteverket (RSV) snabbas upp och inhämtas mer frekvent. Syftet är att snabba upp momsstatistiken samt ge möjlighet till att använda momsinformationen för ny statistik över tjänstenäringarna och vid en uppsnabbning av nationalräkenskaperna. Uppgifterna inhämtas nu en gång per månad. Eftersom mindre företag rapporterar senare än stora företag till RSV måste SCB invänta två leveranser innan rapporteringen är heltäckande för respektive månad.

Kostnaderna för de föreslagna uppsnabbningarna av statistiken uppgår sammantagna till 12,6 miljoner kr per år. Av dessa kostnader avser 9,1 mkr uppsnabbningen av den kortperiodiska statistiken för att klara PEEI-kraven. Den största delen av detta belopp, 6,7 mkr, avser uppsnabbning av nationalräkenskaperna inklusive utveckling av sektorräkenskaper per kvartal. Även utvecklingen av en BNP-flash (löpande kostnader på 0,4 mkr efter ett utvecklingsarbete som beräknas kosta 1,1 mkr) och snabbare statistik över kommunernas räkenskaper (0,4 mkr) hänger samman med förbättringar av nationalräkenskaperna. Snabbare och mer frekventa momsuppgifter beräknas kosta 2,7 mkr efter ett utvecklingsarbete på 1,2 mkr.

Produktivitet

Statistiken över produktivitetens utvecklingen i näringslivet och den offentliga sektorn behöver utvecklas. Frågorna om huruvida produktivitetens utvecklingen har snabbats upp under 1990-talet till följd av en ökad användning av IT har varit en stor fråga under senare år. SCB redovisar inte ens uppgifter om produktiviteten och underlaget för att kunna göra det har stora brister. Andra länder har kommit längre i detta avseende och det finns nu rekommendationer från Eurostat, vilka behöver följas och skulle förbättra förutsättningarna att beskriva och analysera produktivitetens utvecklingen i näringslivet och den offentliga sektorn. Utredningen har fyra förslag på detta område:

1. SCB bör utveckla volymmått för offentlig sektor enligt den s.k. A-metoden i Eurostats rekommendationer.
2. Statliga myndigheter bör åläggas att redovisa produktivitetens utvecklingen i sina årsredovisningar.
3. Årliga rapporter om produktivitetens utvecklingen och dess bestämningsfaktorer bör utarbetas.
4. En databas avseende produktivitetens utvecklingen inom offentlig sektor bör utvecklas.

Utredningen skall enligt direktiven analysera hur produktiviteten mäts i näringslivet och offentlig sektor. I dag redovisar SCB emellertid inga uppgifter om produktiviteten i vare sig näringslivet eller den offentliga sektorn. Däremot redovisas separat produktion och arbetade timmar för både näringslivet och den offentliga sektorn. Det är därmed möjligt att dividera dessa uppgifter med varandra och få ett mått på produktiviteten. Andra länder är emellertid mer ambitiösa på detta område och redovisar både produktiviteten och analyser av produktivitetens utvecklingen och dess bestämningsfaktorer.

Utredningen menar att det finns tre typer av problem när det gäller mätningar av produktiviteten. Det första är att det saknas bra prisindex för den privata tjänstesektorn. Detta problem har tagits upp i avsnittet ovan om prisstatistik. Med ett genomförande av de förslag utredningen där redovisar skulle förutsättningarna för att mäta produktivitetens utvecklingen i näringslivet förbättras avsevärt.

Det andra problemet är att det saknas bra mått på produktionsvolymen i offentlig sektor. De svenska nationalräkenskaperna har hittills beräknat den offentliga sektorns produktion i fasta priser

med den s.k. kostnads- eller inputmetoden. I brist på underlag antas i de svenska nationalräkenskaperna att produktiviteten på relativt finfördelad nivå i offentlig sektor är oförändrad mellan åren.

Under studiebesöken i andra länder har utredningen funnit att metoderna för att mäta produktionsvolymerna inom offentlig sektor i flera fall skiljer sig åt, vilket försvårar jämförelser mellan länder av BNP-tillväxt och produktivitetstillväxt. Några länder använder fasta antaganden om produktivitetstillväxt inom offentlig sektor, medan andra har börjat införa volymläkningar i nationalräkenskaperna utifrån volymindikatorer.

Problemen rörande mätningar av priser och volymer i både den privata och den offentliga tjänstesektorn har resulterat i rekommendationer från EU.¹ För att åstadkomma jämförbara mått på produktivitetstillväxten och även BNP-tillväxten i olika länder är det viktigt att länderna strävar mot liknande metoder för volymläkningar.

Det pågår i enlighet med dessa rekommendationer ett arbete inom de svenska nationalräkenskaperna för att senast år 2006 beräkna produktionsvolymerna för offentlig sektor med nya metoder. De nya volymläkningarna löser emellertid inte alla mätproblem. Beräkningarna kommer att motsvara Eurostats s.k. B-metod för volymläkningar, dvs. en acceptabel metod. Målet bör emellertid vara att uppnå A-metoden, som mäter både kvantitets- och kvalitetsförändringar på ett tillfredsställande sätt.

Utredningen föreslår att SCB strävar mot att uppnå den s.k. A-metoden för volymläkningar enligt Eurostats rekommendationer. För detta krävs en fortsatt analys av alternativa metoder, som skulle kunna tillämpas på vissa områden inom nationalräkenskaperna och ytterligare förbättra beräkningarna av produktivitetstillväxten inom offentlig tjänsteproduktion. Beräkningar av produktivitetstillväxten för både statliga och kommunala myndigheter behöver utvecklas för att uppnå A-nivån. Främst gäller detta inkorporeringen av ytterligare kvalitetsinformation i produktivitetstillväxten, men även analys av produktionsförhållandena i offentlig tjänsteproduktion. Härvidlag kan andra metoder komma till användning.

Utredningen föreslår vidare att statliga myndigheter åläggs att redovisa produktivitetstillväxten i sina årsredovisningar. Det skulle underlätta i beräkningarna av produktionsvolym och pro-

¹ *Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts*, Eurostat, 2001.

duktivitet i nationalräkenskaperna och utgöra ett stort steg framåt. Detta låter sig göras inom ramen för förordningen om Årsredovisning och budgetunderlag (2000:605) med två mindre förändringar, som egentligen bara återför förordningen till dess grundform, och tillägget att myndigheten skall redovisa en sammanvägd produktivitetensutveckling. Som normgivare och övervakare föreslås Ekonomistyrningsverket fungera, liksom ifråga om andra aspekter av ekonomistyrningen inom staten.

Det finns flera skäl för utredningens förslag att de statliga myndigheterna bör redovisa produktivitetensutvecklingen i sina årsredovisningar utöver att det skulle underlätta beräkningarna i nationalräkenskaperna. För det första torde det vara av intresse för statsmakterna att få en bild av produktivitetensutvecklingen i myndigheterna; denna fråga ligger dock utanför utredningens direktiv. För det andra finns denna typ av bestämmelse i åtminstone ett annat land, nämligen Danmark. För det tredje redovisar redan idag flera myndigheter, inklusive SCB, uppgifter om produktivitetensutvecklingen.

Även produktivitetensmätt för kommunala verksamheter bör utvecklas under de närmaste åren. Kommunernas produktion är ungefär tre gånger så stor som statens och väger således tyngre som andel av BNP. Både statliga och kommunala myndigheter skulle kunna lämna uppgifter i en särskild enkätundersökning, som underlag för beräkningar av produktivitetensmätt. SCB skulle kunna ansvara för insamling och sammanställning av uppgifterna. Statistiken skulle sammanställas så att den skulle kunna användas som underlag för nationalräkenskapernas beräkningar av produktionsvolym och produktivitet för staten och den kommunala sektorn.

Det tredje problemet när det gäller mätningar av produktiviteten är att uppgifter om produktionsinsatser och produktionsvolym inte alltid är konsistenta. I nationalräkenskaperna används ett stort antal källor, som inte alltid visar en konsistent bild av den ekonomiska utvecklingen. För att få fram den mest troliga bilden sker en rad avstämningar av olika underlag. Det kan samtidigt innebära att exempelvis uppgifter om produktion och sysselsättning i en bransch verkar vara oförenliga, vilket ställer till problem för användarna av nationalräkenskaperna.

Utredningen föreslår att årliga rapporter om produktivitetensutvecklingen och dess bestämningsfaktorer bör utarbetas. Det skulle medföra att det inom SCB fanns en verksamhet som hade ett starkt intresse av att uppgifter om arbetsinsatser, kapitalstockar och pro-

duktionsvolymerna i olika delar av ekonomin var konsistenta med varandra. Det skulle också medföra att krav på utveckling av statistiken genererades internt på SCB.

Ett bra exempel på det senare är det uppdrag utredningen gav till forskaren Tomas Lindström på Konjunkturinstitutet om att tillämpa den s.k. *growth accounting*-tekniken för att analysera IT-kapitalets bidrag till produktivitetens utvecklingen i Sverige, se bilaga 5¹. Det medförde att tidsserier på kapitalstockar för både IT-kapital och annat kapital togs fram och att svagheter i dessa tidsserier uppmärksammades. Denna typ av studier görs vid statistiska centralbyråer i andra länder, exempelvis Kanada och Australien.

Utredningen föreslår vidare att en databas avseende produktivitetens utvecklingen inom offentlig sektor utvecklas. Det är troligt att produktivitetens utvecklingen i den offentliga sektorn kommer att bli mer uppmärksammas under kommande år än vad som tidigare har varit fallet. Eurostats ovan nämnda rekommendationer om att mäta produktionen i den offentliga sektorn på ett bättre sätt än hittills och behovet av internationellt jämförbara nationalräkenskaper talar för detta. Under en följd av år kommer en kunskapsuppbyggnad att ske om hur man kan mäta produktiviteten i den offentliga sektorn. Det vore värdefullt om mätningar av detta slag kunde samlas på ett ställe och göras tillgängliga för andra som arbetar inom samma område.

Kostnaderna för förslagen på detta område uppgår sammantagna till 5,4 miljoner kr per år. Av dessa avser 2,4 mkr per år utveckling av metoder för och redovisning av volymmätt för offentlig sektor inklusive att ta hand om resultaten av de statliga myndigheternas redovisningar av produktivitetens utvecklingen i årsredovisningarna. Kostnaderna för arbetet med att ta fram dessa redovisningar vid de statliga myndigheterna ingår emellertid inte i beräkningen. Kostnaderna för de årliga rapporterna om produktivitetens utvecklingen och dess bestämningsfaktorer beräknas till 1,5 mkr per år och kostnaderna för att utveckla och förvalta en databas avseende produktivitetens utvecklingen inom offentlig sektor till 1,5 mkr per år.

¹ *The Role of High-Tech Capital Formation for Swedish Productivity Growth.*

Statistik över tjänstenäringarna

Statistiken över tjänstenäringarna bör utvecklas och göras mer detaljerad. Den växande privata tjänstesektorn, som nu står för 45 procent av BNP, är betydligt sämre täckt i statistiken än varuproduktionen. Statistiken bör, där det är relevant, kompletteras så att motsvarande information finns som för varuproduktionen. Tjänstestatistiken bör förbättras genom följande åtgärder:

1. Ny statistik avseende produktion, orderingång och kapacitetsutnyttjande bör utvecklas för att bättre täcka tjänstenäringarna.
2. Antalet tjänstebanscher i nationalräkenskaperna bör utökas.
3. Antalet tjänsteslag i utrikeshandeln bör utökas i samband med att ny statistik utvecklas.

Utredningen delar den uppfattning som framkommit bland statistik-användarna att den växande privata tjänstesektorn bör beskrivas bättre och utförligare i statistiken. Jämförelsen med varusidan visar att det saknas korttidsindikatorer på tjänstesidan motsvarande de som finns för varuproduktionen. SCB bör därför ta fram nya relevanta indikatorer för tjänstesektorn. Utredningen föreslår att en utveckling sker på följande områden:

SCB bör utveckla ett *tjänsteproduktionsindex* som presenteras månadsvis motsvarande industriproduktionsindex för varor. Det behöver då tas fram nytt underlag om tjänsteproduktionen i olika branscher samt deflatorer. Tillgången till acceptabla deflatorer är det största problemet, men utvecklingen av nya index pågår. En utveckling på detta område är viktigt för nationalräkenskaperna (NR).

Utredningen föreslår vidare att SCB tar fram statistik *över orderingång för vissa tjänstebanscher*. Det kan gälla konsulttjänster, vissa transporttjänster och partihandel. I andra fall kan förväntad försäljningsutveckling vara mer relevant. Statistik över orderingång används inte av NR, men är viktig för att följa den ekonomiska utvecklingen i den varuproducerande delen av ekonomin såväl som i tjänstesektorn.

Statistik över *kapacitetsutnyttjande i tjänstebanscher* kräver en närmare genomgång av inom vilka branscher sådan statistik skulle vara relevant samt hur kapacitetsutnyttjande skulle kunna definieras. SCB bör närmare utreda möjligheterna att ta fram statistik över kapacitetsutnyttjande i tjänstebanscher. Även i detta fall är det inte behoven i NR som är det väsentliga utan möjligheterna att i den

kortperiodiska statistiken få en bild av utvecklingen i hela näringslivet.

Kvartalsindikatorer för produktionen i tjänstenäringarna finns tillgängliga i nationalräkenskaperna. Redovisningen är dock på en relativt aggregerad nivå. Den avser 17 branscher varav 3 avser företagstjänster. En finare redovisning anses för närvarande tveksam ur kvalitetssynpunkt, bl.a. saknas bra deflatorer i stor utsträckning. Den pågående utvecklingen av nya tjänsteprisindex torde komma att förändra förutsättningarna. Antalet tjänstebranscher bör utökas i takt med att förutsättningarna för detta förbättras. En finare redovisning av tjänstebranscher i årsstatistiken bör också kunna åstadkommas. I input-output-tabellerna finns information om totalt 37 tjänstebranscher.

Även i statistiken över utrikeshandeln är tjänsterna betydligt sämre redovisade än varorna. Tjänstestatistiken tas fram inom ramen för betalningsbalansstatistiken och är nedbruten på ett 40-tal tjänstslag medan varuhandeln redovisas nedbruten på drygt 10 000 varukoder. Båda statistikgrenarna följer gällande internationella rekommendationer och förordningar. Utredningen föreslår att tjänsterna i framtiden redovisas på en finare nivå. Möjligheterna att göra detta bör prövas i samband med att nya statistikundersökningar introduceras under 2003.

Kostnaderna för att utveckla den kortperiodiska statistiken över produktion, orderingång och kapacitetsutnyttjande i den privata tjänstesektorn uppgår till 7,0 miljoner kr per år. När det gäller en mer finfördelad redovisning av tjänstenäringarna i nationalräkenskaperna och av utrikeshandeln med tjänster är det inte i första hand en fråga om ökade kostnader utan om tillräcklig kvalitet på statistiken kan uppnås. Några kostnader har därför inte beräknats för dessa två förslag. Om det skulle bli fråga om att öka urvalen för att uppnå en önskad tillförlitlighet så kan det tillkomma kostnader. SCB får i så fall om det bedöms motiverat återkomma till denna fråga i kommande budgetunderlag.

Regional statistik

Den regionala statistiken bör utvecklas och snabbas upp och mer statistik på kommunal nivå bör göras gratis tillgänglig. Krav på regionalt nedbruten statistik har växt och ställs både av EU, svenska myndigheter och andra inhemska användare. Bakom kraven ligger

bl.a. EU:s aktiva regionalpolitik, decentraliseringen av regionalt utvecklingsarbete och de s.k. tillväxtavtalen. Utredningen föreslår följande åtgärder:

1. En snabbare och mer tillförlitlig statistik över bruttoregionprodukten (BRP) bör utvecklas.
2. Den registerbaserade regionala statistiken bör utvecklas och snabbas upp.
3. Mer statistik på kommunnivå bör göras tillgänglig gratis.

Den ökade fokuseringen på regional utveckling kräver enligt utredningens bedömning förbättringar av det statistiska underlaget. Det finns en rad källor som i olika utsträckning kan ge underlag för regionalt nedbruten statistik: företagsstatistiken, kommunernas räkenskaper, regional omsättningsstatistik, regional arbetsmarknadsstatistik, arbetskraftsundersökningarna (AKU) m.m. Åtgärder är dock nödvändiga för att förbättra innehåll, kvalitet, snabbhet och tillgänglighet.

EU för en aktiv regionalpolitik, vilket innebär att behovet av statistik inte bara berör länder utan också regioner inom länder och över landgränser. Tillväxtpolitiken inriktas också allt mer på regioner. Decentraliseringen av regionalt utvecklingsarbete ställer allt högre krav på regionalt nedbrytbar statistik. Tillväxtavtalen och de kommande tillväxtprogrammen behöver byggas under med en grundlig analys av näringslivets förutsättningar för utveckling i regionen.

Utredningen föreslår att en snabbare och mer tillförlitlig statistik över bruttoregionprodukten (BRP) tas fram. De regionala räkenskaperna med uppgifter om bl.a. bruttoregionproduktens utveckling är viktiga för att kunna följa den regionala utvecklingen kopplad till de regionala tillväxtavtalen. Detsamma gäller för de programarbeten som aviseras i den nya regionala utvecklingspropositionen. Statistiken på detta område har i allmänhet inte den kvalitet som ofta krävs. Detta gäller såväl aktualitet som innehåll i de statistiska beräkningsunderlagen. En snabbare och mer tillförlitlig statistik över bruttoregionprodukten framstår mot denna bakgrund som angelägen.

Utredningen föreslår vidare att den registerbaserade statistiken utvecklas och snabbas upp. Det gäller bland annat den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS), vilken utgör ett värdefullt underlag för regionala analyser. RAMS är den enda arbetsmarknadsstatistik som är tillgänglig på kommunnivå och för andra detal-

jerade redovisningsgrupper. Genom RAMS blir dessutom kopplingar till andra delar av SCB:s registersystem möjliga. Statistiken tas dock fram med stor eftersläpning. Den bör snabbas upp avsevärt. Det ökade behovet av statistik över tjänstenäringarna gäller även statistik på regional nivå. Utredningen bedömer att det är angeläget att en registerbaserad tjänstestatistik nedbruten på arbetsställevnivå utvecklas. Dessutom bör en månadsvis snabbindikator baserad på lönesummor tas fram.

Utredningen föreslår slutligen på detta område att ytterligare statistik på kommunnivå, bl.a. över arbetsmarknad och inkomster, anslagsfinansieras. Därmed kan statistiken göras tillgänglig kostnadsfritt dels i de statistiska databaserna, dels i en lättillgänglig portal där överskådlig statistik avseende Sveriges kommuner presenteras. Förslag med denna innebörd har framförts av SCB i budgetunderlagen under senare år.

Kostnaderna för att utveckla den regionala statistiken uppgår till 4,4 miljoner kr per år. En snabbare och mer tillförlitlig bruttoregionprodukt (BRP) beräknas kosta 1,0 mkr per år. En snabbare regional registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), en regional statistik avseende den privata tjänstesektorn och en regional månadsvis snabbindikator baserad på lönesummor beräknas kosta 1,2 mkr per år. Ytterligare avgiftsfri statistik på kommunnivå beräknas kosta 2,2 mkr per år.

Offentlig sektor

Statistiken över den offentliga sektorn bör förbättras och årliga rapporter om utvecklingen i den offentliga sektorn bör utvecklas. På detta område har utredningen följande förslag till förbättringar av den ekonomiska statistiken:

1. Statistikunderlaget för beräkningar av statlig konsumtion i nationalräkenskaperna bör förbättras.
2. Officiell statistik över den offentliga sektorns finanser enligt IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* bör utvecklas.
3. Ett system för hälsoräkenskaper som ansluter sig till OECD:s manual, *A System of Health Accounts* (HEA) bör utvecklas.
4. Statistiken över de offentligt finansierade tjänsterna bör utvecklas.
5. En samlad statistik avseende utvecklingen i den offentliga sektorn bör utvecklas och redovisas i årliga rapporter.

I utredningens studie av revideringar i nationalräkenskaperna framkom att revideringarna av BNP-komponenten statlig konsumtion under lång tid varit särskilt stora. De var t.o.m. större på 1990-talet än på 1980-talet. De första preliminära utfallen för statlig konsumtion har visat stora såväl under- som överskattningar. Det har således varit mycket svårt för användare av statistiken att följa utvecklingen för statlig konsumtion och förutspå det slutliga utfallet.

Det största problemet ligger i att uppgifterna om försvarsutgifterna, som rapporteras från Försvarets materielverk (FMV), kan revideras kraftigt. Redovisningen om försvarsmateriel har varit en felkälla i NR under lång tid och revideringarna har ofta rört sig om stora belopp, som fått effekter på BNP-utfallet.

En studie avseende rutinerna för hur avgiftsintäkter och resultatvärdering hos FMV fungerar bör kunna klarlägga hur de stora revideringarna uppkommer. I det här sammanhanget kan nämnas att Riksdagens revisorer anser att avgiftsfinansiering inte fungerar i försvaret och ifrågasätter valet av den styr- och finansieringsform, som statsmakterna beslutat om för försvaret. Deras granskning visar att det uppstår problem när man försöker efterlikna en marknad inom ett område där förutsättningarna för att uppnå marknadsmässiga förhållanden är ytterst begränsade. Revisorerna anser därför att det finns starka skäl för att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att utse en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utvärdera styr- och finansieringsformerna i försvaret.¹

För att förbättra beräkningar av statlig konsumtion i nationalräkenskaperna bör problemen med de stora revideringarna i det statistiska underlaget, särskilt beträffande inköp av försvarsmateriel, utredas och klarläggas. Studien bör göras av SCB i samarbete med Ekonomistyrningsverket, Finansdepartementet och Försvarsdepartementet. Med utgångspunkt från denna studie bör förslag presenteras över hur säkrare uppgifter om försvarets inköp av försvarsmateriel skall kunna redovisas. Utredarna kan också samarbeta med den eventuella parlamentariska kommitté, som enligt förslaget från Riksdagens revisorer skulle kunna komma att utvärdera styr- och finansieringsformerna i försvaret.

Utredningen föreslår vidare att SCB får ansvaret för att sammanställa och presentera sammanhållen statistik över den offentliga sektorns finanser enligt IMF:s *Manual on Government Finance Statistics* (GFSM 2001). IMF har i en studie 2001 av den svenska eko-

¹ Förslag till riksdagen 2002/03:RR7, Riksdagens revisorerers förslag angående styrningen av försvarets fastigheter och anläggningar.

nomiska statistiken, en s.k. ROSC, *Report on the Observance of Standards and Codes*, pekat på att det inte finns en sammanhållen redovisning och att ansvaret för statistiken är utspritt på flera myndigheter. Utredningen föreslår också att statistiken skall ingå i den officiella statistiken. Det är väsentligt att Sverige i samband med kontakterna med IMF kan redovisa utvecklingen i den offentliga sektorn enligt den GFS-standard som många andra länder tillämpar. Det är också väsentligt att beakta denna typ av påpekanden från IMF, inte minst för att Sverige som nation har ett intresse av att andra länder följer IMF:s rekommendationer.

Utredningen föreslår också att ett system för hälsoräkenskaper som ansluter sig till OECD:s rekommendationer utvecklas. OECD publicerade år 2000 en manual för hälsoräkenskaper, *A System of Health Accounts* (SHA), med inriktning på förbättrade internationella jämförelser och ökade analysmöjligheter inom hälso- och sjukvårdssektorn avseende sysselsättning, effektivitet, snabb teknologisk utveckling, stigande patientkrav och en åldrande befolkning. Klassificeringsstandarden bryter ned hälsoutgifterna på typ av vård, vem som producerar vården samt hur den finansieras. Det finns ett starkt uttalat behov av internationellt jämförbar statistik på hälso- och sjukvårdsområdet. SCB har under 2002 fått i uppdrag av Socialdepartementet att kartlägga förutsättningarna för ett införande av svenska hälsoräkenskaper. Utredningen bedömer det angeläget att reguljära hälsoräkenskaper tas fram som satelliträkenskaper till nationalräkenskaperna.

Det behövs enligt utredningens bedömning även en förbättrad och samordnad statistisk beskrivning av de offentligt finansierade tjänsterna. Det gäller i första hand välfärdstjänsterna vård, omsorg och utbildning. Den pågående privatiseringen av produktionen av dessa tjänster gör att det är svårt att få en överblick över området och en bild av utvecklingen. Det finns ett behov av statistik som ger en korrekt och jämförbar bild av kostnader för hälso- och sjukvård och socialtjänst, oavsett om verksamheten drivs i offentlig eller i privat regi.

Inom Statistiska centralbyrån har en rapport¹ tagits fram för att ge underlag för förslag till förändringar i den officiella statistiken så att den beskriver strukturella förändringar av välfärdstjänsterna på ett bättre sätt. I rapporten finns förslag om dels förbättringar i befintlig statistik, dels ny statistik i detta syfte. Utredningen föreslår

¹ *Offentlig och privat verksamhet. Statistik om anordnare av välfärdstjänster. Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik 2001:1.*

att SCB förbättrar det statistiska underlaget på detta område som underlag för analyser av de strukturella förändringarna inom de offentligt finansierade tjänsterna, i första hand välfärdstjänsterna.

Utredningen föreslår slutligen på detta område att en samlad statistik avseende utvecklingen i den offentliga sektorn utvecklas och redovisas i årliga rapporter. Överblicken över statistiken rörande den offentliga sektorn är inte tillfredsställande idag. Som IMF har noterat är ett stort antal myndigheter inblandade i produktionen av olika delar av denna statistik. En del av statistiken tas dessutom fram av kommunala organisationer. Ingen statlig myndighet har i uppgift att redovisa en samlad bild av utvecklingen inom hela den offentliga sektorn. Inte heller inom SCB finns någon organisatorisk enhet, som har en samlad kunskap om den offentliga sektorn. Årliga rapporter över utvecklingen i den offentliga sektorn i kombination med den organisatoriska förändring, som föreslås i avsnitt 8.3, skulle förbättra situationen påtagligt.

Kostnaderna för utredningens förslag rörande den offentliga sektorn uppgår till 3,1 miljoner kr per år. Statistik över den offentliga sektorn enligt IMF:s manual svarar därvid för 0,5 mkr per år, statistik över hälso- och sjukvård enligt OECD:s manual för 0,7 mkr per år och statistik över offentligfinansierade tjänster för 1,9 mkr per år.

Svart ekonomi

Utredningen skall enligt sina direktiv även analysera krav på primärstatistiken, i första hand som underlag till nationalräkenskaperna, vilket inkluderar producentpriser, produktion i tjänstenäringarna och den dolda ekonomin. När det gäller den sista punkten har utredningen gett den tidigare chefen för nationalräkenskaperna Åke Tengblad i uppdrag att analysera redovisningen av den svarta ekonomin och komma med förslag till hur den skulle kunna förbättras, se bilaga 8. Utredningen har därefter stannat för ett samlat förslag på detta område:

1. Redovisningen av den svarta ekonomin bör förbättras.

Det finns olika uppfattningar om hur stor den svarta ekonomin är och hur man bäst skall mäta den. Den svarta ekonomin ingår som en del av bruttonationalprodukten (BNP). I olika sammanhang är

det intressant att veta hur stor andel av BNP som kan räknas som svart ekonomi. Ur nationalräkenskapernas synvinkel är det viktigaste att säkerställa att den svarta ekonomin ingår i beräkningarna, oavsett hur stor den är. Även ur EU:s perspektiv är detta av stor vikt eftersom en stor och växande del av EU-avgiften baseras på bruttonationalinkomsten (BNI), vilken sammanhänger med BNP.

Den svarta ekonomin i Sverige uppskattas till ca 5 procent av BNP enligt de metoder som används av SCB och EU:s statistikorgan Eurostat. Beräkningarna bygger på att man jämför de inkomster hushållen använder för konsumtion och sparande med vad som rapporteras på kontrolluppgifter m.m. och i företagens bokföring. Metoden bygger på ett antagande att svart verksamhet huvudsakligen förekommer när det finns ett incitament att dölja inkomster för att undkomma skatt, medan motsvarande incitament att undanhålla utgifter saknas. Eftersom nationalräkenskaperna är ett kontosystem där allt måste gå ihop ger jämförelsen mellan användningsidan och inkomstsidan en skillnad som används som mått på den svarta ekonomin.

Internationella studier av svart ekonomi med motsvarande metoder tyder på att den svarta ekonomin ligger på mellan 3 och 5 procent av BNP i Norden och Västeuropa, medan den är väsentligen högre i Sydeuropa.

Den i nationalräkenskaperna använda metoden ger en uppfattning om den svarta ekonomins storlek totalt, men ger föga vägledning om fördelning på olika branscher etc. På grundval av bl.a. Riksskatteverkets studie om svart verksamhet i olika branscher görs direkta tillägg för vissa branscher i produktionsberäkningarna. Det är dock bara en mindre del av den restpost som uppstår när användnings- och inkomstsidan jämförs som fördelas på bransch. Man kan naturligtvis också ifrågasätta antagandet att hushållens konsumtion och sparande är rätt uppskattade i nationalräkenskaperna. Eventuella fel i detta avseende inverkar också på skattningarna av den svarta ekonomin.

Riksbanken har studerat hur mycket av kontantanvändningen som kan förklaras med normala köptransaktioner och kassahållning hos hushåll och företag och hur mycket som har andra orsaker. Mängden kontanter i förhållande till BNP har stadigt minskat de senaste 50 åren, i Sverige såväl som i andra industriländer. De senaste åren har emellertid trenden brutits och kontanthållningen i relation till BNP har ökat något. År 1999 uppgick utestående kontanter i svensk valuta till 78 miljarder kr eller ca 4 procent av BNP.

Normala köptransaktioner och kassahållning uppskattas totalt till 27 miljarder kr. Den icke förklarade residualen uppgår således till 51 miljarder kr eller 65 procent av den totala kontantmängden. Den icke förklarade kontantanvändningen har ökat under 90-talet.

Det finns också s.k. monetära metoder, som används för att skatta den dolda ekonomin. Dold ekonomi är ett vidare begrepp än svarta sektorn och inkluderar även illegala aktiviteter. Metoderna bygger på data som är förhållandevis lättillgängliga för många länder och under långa perioder. De monetära metoderna utgår från att kontanter är det huvudsakliga betalningsmedel för transaktioner som skall döljas. Vidare antas att omloppshastigheten på pengar är densamma i den vita och den dolda ekonomin. I metoden beräknas ett slags överskott på kontantmedel, som inte förefaller kunna förklaras med normala, öppet redovisade transaktioner. Utvecklingen av detta överskott över tiden antas ge en bild av utvecklingen av den dolda ekonomin. För kalkylerna krävs att man bestämmer ett basår då den dolda ekonomin antas vara försumbar.

Trots att de monetära metoderna bygger på antagandet att den dolda ekonomin i utgångsläget kan negligeras visar de mycket höga tal för de år som ligger i slutet av mätperioden. För de nordiska länderna uppskattas den dolda sektorn till närmare 20 procent av BNP under andra hälften av 90-talet, medan Österrike, USA och Schweiz ligger runt 9 procent. Enligt Skattebasutredningen är svagheten med de monetära metoderna att de bygger på tveksamma schablonartade antaganden. Efterfrågan på olika betalningsmedel har en rad andra bestämningsfaktorer och det är tveksamt om efterfrågan på kontanter direkt avspeglar den dolda ekonomin. Resultaten av kalkylerna ter sig inte heller rimliga, menar man.

Utredningen föreslår att statistiken över och redovisningen av den svarta ekonomin förbättras. Det finns stora skillnader mellan olika metoder att beräkna hur stor den svarta ekonomin är. Resurserna inom nationalräkenskaperna har emellertid inte varit tillräckligt stora för att ägna någon större tid åt denna fråga. Redovisningen av de beräkningar som ändå görs har inte heller varit så lätt att kunna ta del av. Ändå är storleken av den svarta ekonomin en viktig fråga, inte bara för skattningen av BNP, den har också ett allmänt intresse. Statistiken, analysen och redovisningen av den svarta ekonomin behöver därför förbättras.

För att förbättra skattningarna av den svarta ekonomin i nationalräkenskaperna behöver beräkningarna förbättras på flera olika sätt. Bättre och mer detaljerade beräkningar av den s.k. vita ekonomin

fördelat på företagstyp och bransch ger även bättre skattningar av den svarta ekonomin. SCB bör också samarbeta med Riksskatteverket, RSV, för att utnyttja erfarenheter från arbetet med taxeringsrevisioner. Intervjuundersökningar för att kartlägga omfattning och struktur av anställdas arbetskraftsinsatser på den svarta arbetsmarknaden bör genomföras med t.ex. tre års mellanrum. Modellberäkningar baserade på hushållsbudgetundersökningen bör användas för att mäta underrapportering av intäkter för registrerade personliga företag och mindre aktieföretag. SCB bör vidare ta fram ett underlag från arbetskraftsundersökningen, AKU, över oregistrerad företagsverksamhet, med fördelning på bransch och yrkesgrupp. Dessa förslag beskrivs mer utförligt i bilaga 8.

Kostnaderna för att förbättra statistiken över och redovisningen av den svarta ekonomin uppgår till 0,8 miljoner kr per år.

Långa tidsserier och säsongrensning

Långa tidsserier avseende nationalräkenskaper och annan ekonomisk statistik bör tas fram och göras tillgängliga på SCB:s webbplats. Bristen på långa tidsserier är något som användarna av ekonomisk statistik ser som allvarligt. Sverige har också kortare tidsserier än flera andra länder. Brist på säsongrensade tidsserier och dokumentation av säsongrensningsmetoder är ett annat problem, som har tagits upp både i utredningens direktiv och i kartläggningen av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken. Synpunkterna tyder på stor oklarhet om hur säsongrensningen går till och vilka konsekvenser den får för tolkningen av tidsseriernas förlopp. Tidsserierna bör förbättras genom följande åtgärder:

1. SCB bör ta fram längre tidsserier för nationalräkenskaperna på detaljerad nivå och göra dem tillgängliga på SCB:s webbplats. Det gäller även kapitalstockar per bransch.
2. SCB bör också ta fram längre tidsserier avseende annan ekonomisk statistik och göra dem tillgängliga på SCB:s webbplats.
3. En metod för säsongrensning med bred uppslutning bland användarna bör användas som standard i den ekonomiska statistiken.

Nationalräkenskaperna finns på detaljerad nivå tillbaka till 1993. De tidsserier på mer aggregerad nivå från 1980 som varit tillgängliga, skall efter revideringen av nationalräkenskaperna hösten 2002

under 2003 återställas. Revideringen, som gällde perioden 1993–2001, innebär ett tidsseriebrott med perioden längre bakåt. För övrigt finns årsvisa försörjningsbalanser från 1950.

Tidsserierna i nationalräkenskaperna upplevs av användare som förhållandevis korta och det finns ett stort behov av längre tidsserier för nationalräkenskaperna. Många andra länder, t.ex. Danmark och Norge, har betydligt längre tidsserier just för nationalräkenskaperna.

EU kräver att det för nationalräkenskaperna skall finnas huvudaggregat från 1970 på år. På andra delar, som offentlig sektor, produktion, investeringar, sysselsättning, hushållens konsumtion, skall det finnas årsvisa tidsserier med en mer detaljerad uppdelning från 1980.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund att SCB kompletterar de årsvisa försörjningsbalanserna från 1950 med BNP från produktions- och inkomstsidorerna från 1970. Produktion, sysselsättning och löner bör då delas upp på sex branscher och fasta bruttoinvesteringar på sex kapitaltyper och sex branscher. Från 1980 bör även kvartalsberäkningar på denna nivå göras och årsberäkningarna utökas till 31 branscher samt hushållens konsumtion på varaktighetsgrupper och fördelade på ändamål. Även institutionella beräkningar bör göras från 1980. Dessa tidsserier bör göras tillgängliga på SCB:s webbplats.

Även längre tidsserier för kapitalstockar per bransch bör tas fram och göras tillgängliga på motsvarande sätt. Konjunkturinstitutet har påpekat att kapitalstockar i nationalräkenskaperna bör länkas bakåt till långa serier så att produktionsfunktioner kan skattas. Tidsserier över kapitalstockar är viktiga, bland annat för att kunna analysera strukturella förändringar över tiden. För en bedömning av den potentiella tillväxten i ekonomin är tidsserier över kapitalstockar också viktiga, vilket betonats av Finansdepartementet.

Utredningen föreslår vidare att längre tidsserier avseende annan ekonomisk statistik tas fram och görs tillgängliga på SCB:s webbplats. Tidsserier som täcker längre perioder finns endast tillgängliga för ett fåtal variabler i den ekonomiska statistiken. Tidsserier som startar före 1990 finns för drygt tio produkter inom den ekonomiska statistiken och då huvudsakligen på aggregerad nivå. Efterfrågan från användare på sådana längre tidsserier är å andra sidan stor. För att få fram längre tidsserier konstruerar många användare sådana av tillgängliga data. Det är emellertid inte samhällsekonomiskt effektivt eftersom många gör samma jobb utan att de natur-

ligt kan dra nytta av varandras arbete. Ur användarnas synvinkel är det resurskrävande och svårt, samtidigt som kvaliteten ofta blir sämre än vad man är beredd att acceptera.

Orsakerna till att det inte finns tidsserier i den omfattning användarna önskar är enligt utredningens bedömning dels resursbrist, dels att arbetet med att ta fram den aktuella statistiken har getts högre prioritet, dels att ambitionsnivån i vissa fall har varit för hög vid de försök som har gjorts att skriva tillbaka tidsserier vid införandet av nya definitioner och klassificeringar.

De två första orsakerna kan hanteras genom att tillföra resurser och ge arbetet med att ta fram längre tidsserier en högre prioritet. Den högre prioriteringen kan också behöva markeras i organisationen av arbetet. Andra länder som har tagit fram långa tidsserier i nationalräkenskaperna vid väsentliga förändringar av NR-systemet har gjort det i särskilda projekt med personer som har haft detta som enda uppgift.

Den tredje orsaken handlar om val av metod för tillbakaskrivning av tidsserierna. Vid en ändring av exempelvis näringsgrensklassificeringen kan man antingen gå grundligt tillväga och i princip klassificera om varje företag för varje år bakåt i tiden. Man kan också tillämpa enklare och mindre precisa metoder och skriva tillbaka serierna med hjälp av relationen mellan uppgifterna enligt den gamla och nya klassificeringen ett enskilt år (kvotmetoden). Med hänsyn till att den första metoden är så resurskrävande bör den andra metoden tillämpas i större utsträckning. Samtidigt är det viktigt att dokumentera hur tillbakaskrivningen har gjorts och att denna dokumentation finns lätt tillgänglig.

Utredningen föreslår vidare att en metod för säsongrensning av tidsserier, vilken har en bred uppslutning bland statistikanvändarna, används som standard i den ekonomiska statistiken. För närvarande används vid SCB olika metoder i olika delar av den ekonomiska statistiken. Resurserna vid SCB på detta område har varit mycket blygsamma. De har i stort sett bestått av en erfaren expert. I exempelvis Australien finns en hel enhet på 11 personer som sköter säsongrensningen av de ekonomiska serierna.

Vid utredningens kartläggning av användarnas synpunkter på den ekonomiska statistiken framkom mycket stark kritik av SCB:s sätt att hantera säsongrensning. Denna fråga har därför diskuterats ingående med både SCB och användare under utredningens arbete. En del av kritiken hade sin grund i att det inte fanns en bra dokumentation av SCB:s arbetssätt. En sådan finns nu. Vidare har Kon-

junkturinstitutet (KI) utvärderat olika metoder för säsongrensning och diskussioner har förts mellan SCB och KI om lämpliga metoder.

Utredningen bedömer att det går att komma fram till en metod som skulle kunna få en bred uppslutning bland statistikanvändare. Denna metod skulle sedan kunna användas som standard i den ekonomiska statistiken. Hur den har tillämpats bör dokumenteras så att användare kan bilda sig egna uppfattningar om huruvida den uppfyller deras krav. Även grunddata måste redovisas så att användare som så önskar kan tillämpa egna metoder för säsongrensning.

Kostnaderna för att ta fram längre tidsserier uppgår till 6,1 miljoner kr, vilket är ett engångsbelopp. För nationalräkenskaperna inklusive kapitalstockar uppgår kostnaderna engångsvis till 4,6 mkr. För andra delar av den ekonomiska statistiken uppgår kostnaderna engångsvis till 1,5 mkr. Därefter blir det löpande kostnader för tidsserier på 0,8 miljoner kr totalt. För ökad satsning på säsongrensning uppgår kostnaderna till 3 miljoner kr per år efter en successiv uppbyggnad under tre år.

Hushållens inkomster

Statistik över hushållens inkomster behandlades av utredningen i delbetänkandet SOU 2002:73 *Förbättrad statistik över hushållens inkomster* som publicerades i september 2002. Den redovisning, som lämnas i föreliggande avsnitt, är en sammanfattning och komplettering av detta delbetänkande. Förslagen och skälen för dem är mer utförligt redovisade i delbetänkandet.

I regeringens budgetproposition för 2003¹ tilldelades SCB 3 miljoner årligen för att genomföra flera av de förslag utredningen förde fram i delbetänkandet (de hade tidigare ingått i budgetunderlag från SCB och underhand diskuterats med tjänstemän vid Finans- och Socialdepartementen). Medlen avsåg bl.a. årlig förmögenhetsstatistik, urvalsbaseade dataunderlag avseende fysiska personers inkomstskatter (storurval) och olika företagsformers ekonomiska och skattemässiga förhållanden (FRIDA) och statistik avseende kapitalvinster och kapitalförluster. Förutom dessa förslag som därmed fått finansiering bör statistiken om hushållens inkomster förbättras genom följande åtgärder:

¹ Prop. 2002/03:1 *Budgetpropositionen för 2003*.

1. Två nya inkomstbegrepp bör införas, metoderna att mäta kapitalavkastning utvecklas och långa tidsserier baserade på de nya definitionerna bör redovisas.
2. Kost- respektive bostadshushåll bör användas som hushållsbegrepp, jämförande studier baserad på dessa två hushållsbegrepp bör genomföras och relevanta Meddelanden i samordningsfrågor (MIS) ses över.
3. En ny konsumtionsenhetsskala bör införas tillsammans med två konsumtionsnivåer.
4. Inkomststatistiken bör förbättras även i ett antal andra avseenden, bl.a. genom att hushållssektorn bör delas upp i två sektorer, en för de egentliga hushållen och en för hushållens ideella organisationer.

Utredningen föreslår således att två nya inkomstbegrepp införs och används som standard i den officiella inkomststatistiken. Det första är avsett främst för svensk användning och bör baseras på Hicks inkomstbegrepp. Detta innebär att disponibel inkomst definieras som de inkomster hushållet kan konsumera under en period vid bibehållen real förmögenhet. Det andra begreppet disponibel inkomst är avsett främst för internationella jämförelser och bör baseras på kommande EU-regleringar avseende den EU-harmoniserade *Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC).

Skälen till detta förslag är att det behövs en principiell utgångspunkt för definitioner av disponibel inkomst. Dessutom är det föreslagna inkomstbegreppet det som enligt utredningens bedömning bäst överensstämmer med kraven på att ha ett inkomstbegrepp som mäter inkomsterna på ett för standardjämförelser rimligt sätt.

SCB bör vidareutveckla metoder och statistik för att mäta avkastning på kapital på ett sätt som överensstämmer med den föreslagna principiella grunden för det förstnämnda inkomstbegreppet. SCB bör vidare vid införandet av det nya inkomstbegreppet så långt möjligt redovisa tidsserier med de nya definitionerna.

Kosthushåll bör användas som standardbegrepp i den årliga undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) och i den kommande EU-harmoniserade urvalsundersökningen EU-SILC. Skälen till detta är att kosthushåll kommer närmast det hushållsbegrepp som man bör sträva efter när det gäller att ta fram statistik över inkomster och inkomstfördelning.

Bostadshushåll bör användas som standardbegrepp i den totalräknade inkomststatistiken om och när förslagen i rapporten "För-

bättrad hushålls- och bostadsstatistik i stället för FoB”¹ har genomförts. Skälet till det är att bostadshushållet kommer så nära det ideala hushållsbegreppet som man kan komma med de uppgifter som då kommer att finnas tillgängliga.

Jämförande studier bör genomföras av inkomststatistik baserad på kosthushåll respektive bostadshushåll och en översyn och sambearbetning bör göras av de två Meddelanden i samordningsfrågor (MIS) som behandlar hushåll och familj.

En ny konsumtionsenhetsskala kallad Svensk konsumtionsenhetsskala bör införas och användas som standard i officiell inkomststatistik. Skälen till att det behövs en standardskala är dels att en sådan väl dokumenterad skala har förutsättningar att bli väl känd av de personer som sysslar mycket med analyser av inkomstfördelningen, dels att dessa analyser i högre utsträckning kan fokuseras på sakfrågor rörande inkomstfördelningen snarare än på konstruktionen av olika tillämpade skalor.

Två konsumtionsnivåer, Skälig levnadsnivå och Baskonsumtionsnivå, vilka sammanhänger med konsumtionsenhetsskalan, bör definieras och användas vid beräkningen av vikterna i Svensk konsumtionsenhetsskala. Beräkningar av konsumtionsenhetsskalan och de båda nivåerna bör genomföras och redovisas årligen av SCB i samarbete med Konsumentverket, Socialstyrelsen och Boverket.

Utredningen föreslår vidare att inkomststatistiken förbättras i ett antal andra avseenden. Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) bör genomföras med panelansats för att ytterligare förbättra möjligheten att följa inkomstutvecklingen för olika grupper av individer. SCB bör även årligen uppdatera och redovisa jämförelser mellan inkomstbegrepp i inkomststatistiken och nationalräkenskaperna.

Hushållssektorn i nationalräkenskaperna bör i enlighet med det inom EU beslutade Europeiska Nationalräkenskapssystemet (ENS 95) delas upp i två sektorer, en för de egentliga hushållen och en för hushållens ideella organisationer. Hushållens ideella organisationer bör föras upp som ett område i den officiella statistiken och löpande statistik bör tas fram från och med år 2003. Detta förslag ingår i Budgetunderlag 2003–2005 för Statistiska centralbyrån.

SCB bör vidare publicera särskilda rapporter om inkomstfördelningen som komplement till den löpande officiella inkomststatistiken. För närvarande redovisar SCB statistiken över inkomster och

¹ Lantmäteriverket, Riksskatteverket och Statistiska centralbyrån. *Förbättrad hushålls- och bostadsstatistik i stället för FoB*. December 2001.

förmögenheter i stort sett enbart som ett stort antal tabeller utan innehållsmässiga kommentarer. Värdet av denna statistik skulle höjas avsevärt om den kompletterades med textkommentarer rörande både tekniska aspekter och intressanta iakttagelser.

Kostnaderna för förbättringarna av inkomststatistiken enligt utredningens förslag, utöver de medel som har anvisats av statsmakterna för 2003, uppgår till 1,4 miljoner kr per år. Av dessa kostnader avser 0,6 mkr per år särredovisningen av de egentliga hushållen i nationalräkenskaperna och 0,8 mkr per år de nya inkomstbegreppen och den nya konsumtionsenhetsskalan. Till detta kommer engångskostnader om 0,9 miljoner kr för att införa nya inkomstbegrepp och göra tillbakaräkningar i tiden.

Könsuppdelad statistik

Jämställdhetsperspektivet i statistikproduktionen bör utvidgas och stärkas. Statistiken bör förbättras i följande avseenden när det gäller jämställdhet:

1. Ett integrerat jämställdhetsperspektiv bör införas i all statistik, inte bara den officiella.
2. SCB bör ges utökade möjligheter att verka för att jämställdhetsperspektivet beaktas i all statistik.
3. Satelliträkenskaper för hushållsproduktion bör utarbetas.

Utredningen föreslår således att ett integrerat jämställdhetsperspektiv införs i all statistik, inte bara den officiella. Enligt statistikförordningen skall officiell statistik om individer vara könsuppdelad om det inte finns särskilda skäl mot detta. Statistiken skall även spegla centrala jämställdhetsfrågor i samhället. Vidare har regeringen i propositionen *Delad makt delat ansvar*¹ betonat att jämställdhetsaspekten skall beaktas vid *all* statistikproduktion, såväl vad gäller innehåll, mätinstrument, insamling och analyser som presentation av data. Jämställdhetsperspektivet skall ingå som en naturlig del i verksamhetens alla delar.

Utredningen föreslår vidare att SCB får ett utökat ansvar för att bistå användare och producenter att producera statistik med ett integrerat jämställdhetsperspektiv. Vid SCB arbetar i dag två personer aktivt med att förbättra statistiken ur ett jämställdhetsperspek-

¹ Prop. 1993/94:147 *Delad makt delat ansvar*.

tiv. De har tre arbetsområden: att *ge användarna* könsuppdelad statistik som underlag för jämställdhetsanalyser, att *utbilda användarna* i användningen av statistik med ett könsperspektiv och att *utbilda producenterna* i produktion av jämställdhetsstatistik.

SCB genomför inom ramen för detta arbete inventeringar av hur kravet på könsuppdelad statistik efterlevs. Som en del av verkets mätning av kvaliteten i statistikprodukterna undersöker man huruvida uppgifter om individer samlas in, redovisas efter kön och i vilken utsträckning uppgifterna presenteras efter kön som indelningsgrund i olika spridningsformer. Statistiken har förbättrats i vissa avseenden, men fortfarande finns det brister.

Kvinnor och män fördelar sin tid mycket olika mellan betalt och obetalt arbete. Fördelningen för tidsinsatserna inom båda områdena skiljer sig åt mellan samhällen, hushåll och över tiden. Detta har flera effekter. En effekt är att den samlade produktionens utveckling inte återspeglas av nationalräkenskaperna vid ekonomins upp- och nergångar, eftersom en okänd andel av produktionen kan ha flyttats i båda riktningarna mellan hushållssektorn och marknaden. Eftersom nationalräkenskaperna inte omfattar större delen av hushållsproduktionen, försvaras internationella jämförelser på grund av att olika samhällen organiserar och fördelar produktionen olika mellan hushåll och marknad. Det är framför allt kvinnorna som står för den i ekonomisk statistik osynliga hushållsproduktionen. Antalet arbetade timmar i hushållssektorn är ungefär lika stort som på marknaden.

Utredningen föreslår att s.k. satelliträkenskaper för hushållsproduktion utarbetas för att belysa dessa förhållanden. I handlingsplanen från FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995 – som Sverige har accepterat – föreslås att en koppling mellan marknad och hushåll upprättas genom sådana satelliträkenskaper för hushållsproduktionen.

Kostnaderna för dessa förslag uppgår till 1,4 miljoner kr per år. Av dessa kostnader avser 1,0 miljoner kr per år SCB:s utökade ansvar på området och 0,4 miljoner kr satelliträkenskaper för hushållsproduktion.

Övriga områden

Det finns även ett antal andra förbättringar av den ekonomiska statistiken, som har aktualiserats under utredningens arbete. Utredningen föreslår därför att även följande förbättringar genomförs:

1. Månadsstatistik över hushållens förmögenhet bör utvecklas.
2. Kortperiodisk statistik över priser på fastighetsmarknaden bör utvecklas.
3. Kortperiodisk lönestatistik bör utökas med nya belöningslag.
4. Fel i statistiken pga. felaktiga omräkningskurser till svenska kronor bör åtgärdas.

Utredningen föreslår således att en snabb månadsstatistik avseende hushållens förmögenhet och en kortperiodisk statistik över priserna på fastighetsmarknaden utvecklas. Båda dessa förslag har som syfte att åstadkomma ett bättre underlag för penningpolitiken. Som underlag för penningpolitik med inflationsmål behövs utöver statistik som beskriver den allmänna ekonomiska utvecklingen bland annat mer utvecklad statistik om priser (underliggande inflation, inflationsförväntningar m.m.) och statistik om tillgångspriser. Det senare området är emellertid för närvarande dåligt täckt i den officiella statistiken. Betydelsen av prisutvecklingen på fastighetsmarknaden framgick tydligt vid krisen i den svenska ekonomin i början av 1990-talet.

Hushållssektorns förmögenhet är i dag betydligt mer känslig för förändringar i priser på olika typer av tillgångar (aktier, fondandelar, villor, bostadsrätter m.m.) än för tio år sedan. En månadsstatistik över hushållens förmögenhet skulle ge en samlad bild av hur dessa prisförändringar sammantagna påverkar hushållssektorn. En sådan månadsstatistik är möjlig att ta fram.

Det finns i dag ett antal statistikällor som belyser utvecklingen av hushållens förmögenhet. Det gäller bl.a. utvecklingen på aktiemarknaden, villapriser, bostadsrättspriser m.m. Men det finns inte en officiell statistik av god kvalitet på alla dessa områden och statistiken är inte inordnad i en konsistent ram som t.ex. nationalräkenskaperna. SCB gör dock en kvartalsundersökning över hushållens sparande och förmögenhet, Sparbarometern, på uppdrag av Finansinspektionen. Den publiceras inom 5–6 veckor och är en snabbindikator för hushållssparandet i finansräkenskaperna.

SCB bedömer att det är möjligt att ta fram en månadsindikator över hushållens förmögenhet, eftersom stora delar av underlaget

finns tillgängligt på månadsbasis. Övriga delar av hushållens förmögenhet är möjliga att uppskatta med hjälp av framskrivning av data. Det skulle ge en snabb, bättre och konsistent bild av hushållssektorns finansiella och reala förmögenhet.

Även en bättre statistik över priserna på fastighetsmarknaden torde vara möjlig att ta fram. I prisstatistiken redovisas uppgifter om försålda hyreshusfastigheter. Hyreshusen delas upp i tre kategorier: hyreshus med huvudsakligen lokaler, hyreshus med både bostäder och lokaler samt hyreshus med huvudsakligen bostäder. Prisstatistik redovisas årligen på läns- och riksnivå. Kvartalsstatistik redovisas enbart på totalnivå och på riksnivå, främst beroende på att antalet försäljningar är lågt. Ett kvartalsindex motsvarande det som redovisas för småhus finns inte för hyreshus. Utredningen bedömer att det är angeläget att SCB utvecklar metoder för att bättre kunna redovisa prisutvecklingen för hyreshusfastigheter.

Statistiken över bostadsrätter redovisas endast årligen. Underlaget till statistiken hämtas från Riksskatteverkets kontrolluppgifter och ger bara information om antal försäljningar och medelpriser respektive medianpriser på riks-, läns- och storstadsnivå. Det gör det svårt att utifrån statistiken dra slutsatser om prisutvecklingen. SCB bör utreda möjligheterna att förbättra statistiken och ta fram kortperiodisk statistik.

SCB genomför inom ramen för arbetet med tjänsteprisindex (TPI) en lokalhyresundersökning som är årlig och täcker olika lokaltyper: bostäder, kontor, butiker, industrilokaler m.m. Enligt SCB är det tveksamt om nuvarande undersökning kan genomföras på kvartalsnivå. Nya beräkningsmetoder torde behövas. Utredningen föreslår att SCB utreder metoderna för beräkning av lokalhyror med inriktning på en kvartalsstatistik med regional indelning.

Utredningen föreslår vidare att nya belöningsslag inkluderas och särredovisas i den kortperiodiska lönestatistiken. Flera användare har uttryckt ett behov av kompletterande lönestatistik avseende nya belöningsslag som optioner och bonus. Nya lönesystem har blivit vanligare och det har blivit allt viktigare att följa löneutvecklingen uppdelad på de båda delarna. Nya EU-krav kommer att innebära att bonus måste särredovisas i den kortperiodiska statistiken.

Valutaomräkningar är ett osäkerhetsmoment i den ekonomiska statistiken. Användandet av felaktiga valutakurser ger fel i statistiken. Under vissa omständigheter kan felen bli mycket stora. Olika förfaranden i olika statistikgrenar ger också upphov till inkonsis-

tenser i statistiken. De problem som finns beror på hanteringen både inom SCB och hos företagen.

Ett grundläggande problem är avsaknaden av regler och anvisningar för hur rapportörerna skall räkna om värden till svensk valuta (med undantag för utrikeshandeln). Detta innebär att valutaomräkningar sker på en mängd olika sätt. Bristen på kunskap om hur omräkningarna går till skapar också en osäkerhet om problemens storlek.

Den utredning som SCB gjorde 1997 ger en bild av ett antal problem, som borde undersökas vidare och i många fall åtgärdas. De mer ingående studierna av problemen inom utrikeshandelsstatistiken och PPI-systemet samt inkonsistensen i denna statistik visar att även när det finns regler (utrikeshandelsstatistiken) uppkommer många frågor kring reglernas utformning och tillämpning.

SCB:s budgetunderlag för 2003–2005 innehåller ett förslag till ett nytt projekt för att i första hand ta upp de frågor som kom fram i den rapport som presenterades 1997 och de frågor som aktualiserats i utredningsarbetet om den ekonomiska statistiken.

Utredningens bedömning är att de föreslagna åtgärderna bör genomföras skyndsamt. Utredningen vill särskilt understryka att anvisningar för hur valutaomräkning skall ske måste finnas för alla undersökningar där detta är aktuellt, att i de fall alternativa metoder kan användas, rapportören måste ange vilken metod/kurs som använts, att diskussioner tas upp med Tullverket för att komma till rätta med användningen av felaktiga valutakurser i rapporteringen av varuhandeln samt att metoder utvecklas för att uppskatta felens inverkan på den ekonomiska statistiken inklusive underlag för korrigeringar.

Kostnaderna för de föreslagna åtgärderna uppgår till 4,0 miljoner kr per år. Månadsstatistiken avseende hushållens förmögenhet beräknas kosta 1,0 mkr per år, utredningar och statistik avseende fastighetspriser 2,4 mkr per år och nya löneslag i lönestatistiken 0,6 mkr per år. Till detta kommer ett engångsbelopp på 1,0 mkr för att åtgärda problemen med valutakursomräkningar.

8.3 Förbättrade arbetssätt och förändrad organisation

Utredningens förslag:

- Analyskapaciteten vid SCB bör förstärkas, kompetensen i nationalekonomi bör stärkas och samarbetet med forskningen utvecklas. Analysen av konsistensen mellan olika statistikprodukter bör utökas och omvärldsbevakningen stärkas.
- Kontakterna med användarna och samarbetet mellan NR och primärstatistiken bör utvecklas.
- Dokumentation av NR och annan ekonomisk statistik samt information om revideringar i NR bör förbättras.
- Publikationerna bör utvecklas, metodrapporter göras tillgängliga, tillgängligheten till data underlättas och riskerna för oavsiktlig för tidig publicering minimeras.
- SCB bör överväga att samla datainsamlingen till en avdelning och att se över nationalräkenskapernas organisation. En nämnd för nationalräkenskaperna bör inrättas, s.k. *Service Level Agreements* med viktiga användare bör utarbetas och en överflyttning av ansvaret för finansräkenskaperna från Finansinspektionen till SCB bör övervägas på sikt.
- En strategisk plan för förbättringar av den ekonomiska statistiken baserad på utredningens förslag bör utarbetas och planen bör följas upp årligen.

Skäl för utredningens förslag

Även i detta avsnitt går utredningen igenom förslagen område för område. På de flesta områden finns mer detaljerade förslag, vilka redovisas i inledningen till varje avsnitt. I texten redovisas ytterligare överväganden kring förslagen och skälen för förslagen.

Analys och kompetens

SCB bör i ökad utsträckning ägna sig åt analys av statistiken. En av de mest slående skillnaderna mellan SCB och de flesta andra statistikbyråer i de länder utredningen har besökt är att SCB nästan helt

ägnar sina resurser åt att producera statistik i form av siffror medan andra statistikbyråer ägnar en betydande del av resurserna åt att analysera statistiken och skriva rapporter om vad den visar. Utredningen anser att följande åtgärder bör vidtas på detta område:

1. SCB bör förstärka analyskapaciteten.
2. Kompetensen i nationalekonomi bör stärkas inom SCB.
3. Samarbetet mellan SCB och universitet och andra organisationer med forskning bör utvecklas.
4. SCB bör utveckla arbetet med prövning, förklaringar och redovisning av inkonsistenser mellan statistikprodukter.
5. SCB bör skapa former för en effektiv och framåtblickande omvärldsbevakning.

Det finns enligt utredningen ett behov av att SCB i ökad utsträckning analyserar den ekonomiska statistiken, främst för en utveckling av statistiken, men också för att underlätta för användare att tolka statistiken. Användare har uttryckt starka behov av att få mer information om statistiken, om hur den kan tolkas, om tillförlitlighet, revideringar, inkonsistenser, beräkningsmetoder etc. Med en ökad analys kan också en beredskap för framtida behov av statistik byggas upp.

Syftet med en förstärkning av analysverksamheten är att utveckla den ekonomiska statistiken. Med en förstärkt analyskapacitet vid SCB skulle en beredskap inför framtida förändringar i samhälls ekonomin och nya behov av statistik byggas upp. Den analysfunktion vid SCB:s avdelning för ekonomisk statistik, som startade i januari 2001, bör därför byggas ut med fler medarbetare, med kompetens inom nationalekonomi, ekonomisk och statistisk analys samt forskning.

Exempel på områden som SCB kan inrikta en ökad analyskapacitet på är produktivitetens utvecklingen i olika delar av ekonomin, bl.a. offentlig sektor, IT-användningens effekter på tillväxten i olika delar av ekonomin bl.a. utifrån s.k. *growth accounting*, satelliträkenskaper för IT och även andra områden (exempelvis hushåll, hälso- och sjukvård, miljö), beskrivning av nya företagsformer i ekonomin med statistik, konsistensen mellan statistikprodukter som har nära samband, sambandet mellan ränte- och utdelningsutvecklingen och tillväxten i olika delar av ekonomin, den senaste konjunkturbilden i Sverige och i omvärlden presenterad utifrån aktuella konjunkturindikatorer m.m.

Dessutom bör nationalräkenskaperna få ett ökat utrymme för analyser och utveckling på områden som kräver särskilda insatser, exempelvis konsistensprövning, diskussioner med primärstatistikansvariga m.fl., analyser av revideringar, kapitalstocksberäkningar m.m. Med den nuvarande organisationen av arbetet finns knappast något utrymme för den typen av analyser, eftersom personalen binds upp i det löpande arbetet med att ta fram nya nationalräkenskaper. Särskilt kvartalsberäkningarna sker under stark tidspress och det finns ett mycket litet utrymme för diskussioner med primärstatistikansvariga m.fl. Tiden för analyser är alltså mycket kort. I bästa fall kan det röra sig om ett par dagar då ett nytt BNP-kvartal tas fram.

Vidare har utredningen kommit fram till att det finns ett stort behov av mer information om hur metoden för säsongrensning tillämpas och utvecklas inom SCB. Det finns behov av ytterligare information för att undanröja osäkerheten bland användare om faktorer som påverkar konjunkturen ingår i de säsongrensade serierna eller rensats bort. Det finns också anledning att diskutera de metoder som används, med både experter på området och användare, och eventuellt ompröva metoderna och deras tillämpning. Förutom att göra dokumentation av använda metoder tillgänglig från SCB:s webbplats, bör SCB ge användare information vid seminarier, kurser o.d.

För att svara upp till behoven av vidareutveckling, samordning, dialog med användare och experter samt dokumentation och utåtriktad information, bör inom SCB kapaciteten för tidsserieanalys och säsongrensning förstärkas. Resurserna för en vidareutveckling av metoderna för säsongrensning, tidsserieanalys och även tillbakskrivningar av tidsserier är i dag begränsade inom SCB. Endast 1–2 personer arbetar exempelvis med utveckling av säsongrensningsmetoderna. I dagsläget saknas en funktion som har huvudansvar för samordning och utveckling på området för statistiken vid SCB som helhet.

I många länder ägnas betydligt större uppmärksamhet och resurser åt tidsserieanalys och säsongrensning. I exempelvis Australien finns en enhet på elva personer, vilken ansvarar för säsongrensning av statistikbyråns tidsserier. Ett annat exempel är statistikbyrån i Storbritannien (ONS) där sex personer arbetar med metodutveckling för tidsserier. En gång om året ses all säsongrensning över för samtliga statistikprodukter inom ONS. Det kan ta ca fyra veckor per produkt. I arbetet ingår diskussioner med produktansvariga,

intervjuer om hur säsongrensningen fungerar etc. Syftet med översynen är att upptäcka nyckelproblem samt behov av förbättringar. Förslag om ändrade metoder diskuteras med berörda och ett slutgiltigt beslut om metodändringar tas på högsta ledningsnivå. Om beslut fattas om någon metodändring innebär det att den måste genomföras konsekvent för samtliga berörda statistikprodukter inom ONS.

Med de begränsade resurser som finns i Sverige används inte säsongrensningmetoden för nationalräkenskaperna på ett optimalt sätt. Metoden TRAMO/SEATS kan nämligen användas för att även hantera tidsserier med förekomst av andra effekter än säsongvariationer. I nationalräkenskaperna finns det många exempel på nivåskiften och tillfälliga störningar som framträder i de säsongrensade serierna. En analys av dessa effekter och deras orsaker skulle kunna bidra till att förbättra underlagen och därmed statistiken.

En förutsättning för att kunna bedriva analysverksamhet vid SCB är att kompetensen på området förstärks. Det kräver kunskap om statistiken och förmåga att analysera utvecklingen i ekonomin ur ett nationalekonomiskt perspektiv. Kvalificerade analyser om både utvecklingen i svensk ekonomi och i omvärlden och hur den speglas i statistiken förutsätter förstärkning med sådan kompetens inom nationalekonomi och tidsserieanalys, i kombination med kunskap om produktionen av statistiken. Kompetensen på utvecklings- och forskningsområdet inom ekonomisk statistik behöver också stärkas. För att förstärka analyskapaciteten vid SCB bör bl.a. personal, som har disputerat i nationalekonomi, rekryteras.

Utredningen förordar vidare att SCB anställer en eller ett par professorer i nationalekonomi eller näraliggande ämnen. SCB har en tradition av och goda erfarenheter av att ha professorer anställda. Under senare år har fem professorer, de flesta med inriktning på statistik, varit anställda vid SCB, varav två nyligen har gått i pension. De bör ersättas med nya personer med motsvarande höga akademiska kompetens. Professorerna bör bedriva egen forskning, men också stärka SCB:s förmåga att ta emot forskningsresultat.

De ökade kraven på uppsnabbning av statistiken ställer också krav på en utvidgning av kompetensen inom tidsserieanalys och ekonometri. Denna resurs bör kunna användas för en samordning av tidsserieanalys, säsongrensning och tillbakaskrivningar av tidsserier.

Samarbete och utbyte med universitet och andra organisationer med forskning inom relevanta områden bör vara en effektiv väg att

utnyttja och dra till sig kunskap om modern forskning, som är av värde i SCB:s verksamhet. Institutionellt och annat samarbete med universitets- och forskarvärlden bör utvecklas ytterligare genom gemensamma forskningsprojekt, utbytestjänstgöring, gästföreläsningar etc.

SCB har inlett ett sådant formellt samarbete med Örebro universitet. Detta samarbete bör utvecklas och SCB bör även sträva efter utbyte med utländska forskningsenheter. I vissa fall finns välutvecklad forskningsverksamhet i utländska statistikmyndigheter. Det gäller t.ex. i Norge, Frankrike och Kanada. I andra länder finns etablerade kanaler till forskningsvärlden, t.ex. i Storbritannien och USA. SCB bör även kunna knyta kontakter med forskningsvärlden inom ramen för det europeiska statistiska samarbetet.

I kontakterna med forskningsvärlden bör SCB kunna erbjuda intressanta forskningsmöjligheter med bas i SCB:s unika datamaterial. Inte minst gäller det individdata i olika register, som med koppling till företagsdata kan ge möjligheter till omfattande analyser.

SCB bör även verka för att ställningen för ekonomisk statistik, i synnerhet nationalräkenskaperna, stärks vid universitet och högskolor. Utvecklingen har inneburit att dessa områden, särskilt nationalräkenskaperna, har en mycket liten plats i undervisning och forskning. Ett sätt är att SCB vidareutbildar lärare inom dessa områden genom att erbjuda kurser. SCB bör också i högre utsträckning kunna ge föreläsningar vid universiteten. SCB har i samarbete med Örebro universitet anordnat en sommarskola i nationalräkenskaper. Liknande arrangemang bör prövas även med andra universitet. SCB bör på sin hemsida annonsera förslag på ämnen för examensarbeten på 60- och 80-poängsnivåerna i statistik/matematisk statistik samt handledarhjälp. Detta bör vara ett bra sätt att stimulera studenter att fördjupa sig i frågor av intresse för SCB. Ett nära samarbete med universiteten bör också vara en bra strategi för att på sikt underlätta rekryteringen till SCB.

Analysen av konsistensen mellan olika statistikprodukter bör ökas. I utredningens första betänkande (SOU 2001:34) pekar många användare på behovet av förbättrad jämförbarhet och konsistens mellan statistikprodukter. Flera anser att SCB borde arbeta mer med jämförelser och konsistensprövning samt göra mer för att förklara skillnader mellan statistikprodukter.

Nationalräkenskaperna och primärstatistiken är ofta inte jämförbara. Det är svårt för användare att veta vilken källa som har använts och vilka korrigeringar som har gjorts. Även mellan olika

primärkällor, som i princip skall visa samma sak, råder bristande jämförbarhet. Därför är det angeläget att den avstämning som sker av nationalräkenskaperna fungerar som en konsistensprövare med återrapportering till primärstatistiken.

I samband med det projekt som startade 2002 vid SCB, med syfte att studera relationen mellan produktions-, sysselsättnings- och lönestatistik med avseende på jämförbarhet, kunde förändringar av arbetstider i olika sektorer också undersökas. Genom analyser av jämförbarheten mellan olika källor om sysselsättningen kan inkonsistenser upptäckas och korrigeras. Det skulle också kunna bidra till mer konsistenta produktivitetstal i nationalräkenskaperna.

SCB skulle också kunna göra systematiska jämförelser mellan lönesummestatistiken och produktivitetstalen. Det vore också ett sätt att upptäcka eventuella inkonsistenser. Ett annat sätt vore att jämföra arbetade timmar enligt arbetskraftsundersökningarna, antal sysselsatta enligt den kortperiodiska sysselsättningsstatistiken samt arbetade timmar enligt den kortperiodiska lönestatistiken.

Inkonsistenser i statistiken skapar ett stort merarbete för NR. De upptäcks vanligen sent i produktionsprocessen. Det är då svårt att hinna med att kontakta olika dataleverantörer för att utreda hur inkonsistenserna uppstått. Utredningen ser därför som en möjlighet för SCB att överväga förslag till förbättrat indatasystem, som innebär att primärstatistiken skulle kunna upphöra med att lämna aggregerade makrodata till NR och i stället lämna mikrodata till ett nytt NR-register. Därigenom skulle inkonsistenser, som beror på skillnader i population, enheter eller branschtillhörighet, upptäckas direkt och kunna åtgärdas av respektive dataleverantör. Skillnader i variabeldefinitioner och mätfel skulle också därigenom kunna upptäckas tidigt och åtgärdas av leverantörerna. NR skulle kunna hämta data från NR-registret för sina ändamål. NR:s datasystem skulle kunna vara uppbyggt så att systemet på ett smidigt sätt sammanställer och importerar de aggregerade makrodata som NR behöver med hjälp av NR-registret.

Vidare bör SCB försöka hitta lösningar för att minska diskrepanserna och öka samordningen mellan NR, finansräkenskaperna (FiR) och betalningsbalansstatistiken. En viktig del av arbetet är att öka samarbetet mellan FiR, NR och andra områden inom SCB, men även mellan dem och externa experter, exempelvis experter vid Riksbanken på betalningsbalansstatistik. Resultat och analyser från det projekt som SCB startade 2002 för att analysera konsistensproblem

vad gäller beräkningarna av det finansiella sparandet, bör också redovisas för användare.

Företagsstatistiken bör utnyttjas på ett effektivare sätt i nationalräkenskaperna, för beräkningar av företagets finansiella sparande. Kapitalavkastning i NR bör redovisas mer disaggregerat för att möjliggöra analyser av ränte- och utdelningsströmmar i den svenska ekonomin. Därtill skulle tillgång på information om implicitavkastningen i nationalräkenskaperna (avkastning i förhållande till innehav av olika tillgångar och skulder) också vara värdefull.

I utredningens användarstudie framkom behov av ny statistik som motiverades bl.a. utifrån förändringar i samhällsutvecklingen och omvärlden och som redan inträffat eller pågått en längre tid: växande tjänsteproduktion, IT-revolutionen, internationalisering, etc. Dessa brister och luckor i statistiken visar att statistiken har kommit på efterkälken i ett samhälle i snabb förändring. Ett tydligt exempel är diskussionen om den s.k. nya ekonomin. Beskrivningen av samhället blir i vissa viktiga avseenden ofullständig och ålderstigen. Detta kan ha många orsaker. Användarna i behovsstudien tog även upp områden där behovet redan har uppstått, medan exempel på renodlade framtida behov inte finns med i någon högre grad. Det är svårt att förutse nya behov.

SCB bör satsa på en kontinuerlig omvärldsanalys rörande den ekonomiska utvecklingen och samhällsutvecklingen i stort. Den bör även innehålla ett internationellt perspektiv. En sådan verksamhet bör få egna resurser med ekonomisk och statistisk kompetens.

Ansträngningarna bör inriktas dels på kunskapsinhämtning och analys av omvärlden, dels på understödjande och förebyggande insatser i statistiksystemen när det gäller åtkomst och inhämtning av data från uppgiftslämnarna samt lagring och åtkomst av inhämtade data och registerdata.

SCB bör vidare på ett systematiskt och samordnat sätt arbeta med externa kontakter – användargrupper, branschorganisationer, forskare etc. – för att analysera behovet av förändrad och ny statistik. Statistik användarna är en viktig kunskapskälla. Programråd och andra användargrupper kan på ett mer tydligt sätt användas för mer framåtblickande analyser. Andra typer av användargrupper, breda såväl som nischade, kan upprättas vid behov. Olika branschorganisationer kan vara lämpliga för fördjupade diskussioner. Särskilda användarstudier som den utredningen har genomfört kan göras av SCB med längre intervall och inriktade på framtidsfrågor.

Forskarvärlden är också en kunskapskälla som på ett organiserat sätt kan användas i detta sammanhang.

Kontakter och samarbete

Kontakterna med användarna samt mellan NR och primärstatistiken bör utvecklas. Under sina intervjuer med användare samt personal vid nationalräkenskaperna och primärstatistiken har utredningen uppmärksammat att det finns ett stort behov av att utveckla dessa kontakter. Följande förslag framförs på detta område:

1. SCB:s kontakter med användare bör utvecklas, bl.a. genom att arrangera fler presskonferenser, seminarier och konferenser.
2. Personalen vid nationalräkenskaperna och primärstatistiken bör öka sitt samarbete.

Statistikanvändarna uttryckte ett starkt behov i utredningens betänkande *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34) av att få mer information om vad statistiken visar, om kvalitet och tillförlitlighet, förklaringar till skillnader och inkonsistenser mellan statistikprodukter m.m. Vidare vill många användare att SCB skall redovisa information om osäkerheten i nationalräkenskaperna, om revideringar, beräkningsmetoder, om hur nya BNP-utfall kan tolkas m.m. Användarna är också intresserade av att se en utveckling av statistiken på många områden, vilket behövs för att möta deras förändrade behov av statistik.

Ett ökat utbyte av information och en ökad dialog mellan användare och statistikproducenter kan ske genom bl.a. presskonferenser, seminarier och konferenser. SCB bör exempelvis arrangera årliga konferenser med fokus på aktuella frågor inom den ekonomiska statistiken, med presentation av nya analyser och rapporter, som har tagits fram både inom SCB och externt i samarbete med SCB. Till konferenserna bör både användare och producenter av statistiken inbjudas.

Nationalräkenskaperna bör också inbjuda användare till möten för att informera dem om nya BNP-beräkningar, om förklaringar i statistiken till utvecklingen i ekonomin, om eventuell osäkerhet i statistiken, revideringar m.m.

Förutom en utökning av information riktad till användare av statistiken finns behov av ett ökat samarbete mellan personalen vid nationalräkenskaperna och primärstatistiken. Det skulle underlätta

arbetet med beräkningarna av BNP. Programmet för nationalräkenskaper bör under arbetet med att ta fram nya kvartalsvisa BNP-utfall och efter det att arbetet är avslutat kalla representanter från primärstatistiken för att gemensamt diskutera preliminära beräkningar, eventuella problem i statistiken, inkonsistenser o.d.

Utredningen har sett exempel i andra länder, bl.a. Norge och Nya Zeeland, där personal från primärstatistiken på olika sätt deltar mer aktivt i NR:s rutiner då nya nationalräkenskaper tas fram. SCB skulle kunna hämta idéer från dessa länder om hur samarbetet mellan NR och primärstatistiken i Sverige skulle kunna utvecklas.

Vidare skulle personal vid NR kunna ha ett utökat utbyte med de som arbetar med utvecklingen av metoderna för säsongrensningen av nationalräkenskaperna. Med den säsongrensningensmetod som används, dvs. TRAMO/SEATS, kan man på ett effektivt sätt hantera tidsserier med förekomst av andra effekter än säsongvariationer. Med hjälp av TRAMO/SEATS kan eventuella fel, inkonsistenser o.d. i statistiken upptäckas. I nationalräkenskaperna finns det många exempel på nivåskiften och tillfälliga störningar, som framträder i de säsongrensade serierna. En analys av dessa effekter och deras orsaker skulle kunna bidra till att förbättra underlagen och därmed statistiken.

Dokumentation

Dokumentation av den ekonomiska statistiken bör förbättras. Det finns ett starkt behov av en sådan förbättrad dokumentation, både bland användare och för personal inom SCB. Följande åtgärder bör vidtas:

1. Dokumentation av beräkningsmetoder för nationalräkenskaperna bör uppdateras årligen.
2. Dokumentation av andra delar av den ekonomiska statistiken bör också förbättras.
3. Analys av revideringar i nationalräkenskaperna bör göras och redovisas löpande.

Det har saknats en aktuell, övergripande och officiell dokumentation av de löpande beräkningsrutinerna för NR. Utredningens kartläggning av användarnas behov pekade på att det finns stor efterfrågan från användare på information om NR:s beräkningsrutiner och metoder. Den dokumentation av nationalräkenskapernas be-

räkningsrutiner, som utredningen tagit fram (bilaga 3), bör i fortsättningen uppdateras årligen. Dokumentationen bör göras tillgänglig på SCB:s webbplats.

Dessutom bör dokumentation av annan ekonomisk statistik förbättras och göras tillgänglig. Det pågår ett omfattande arbete vid SCB att åstadkomma detta. Mycket finns väl dokumenterat, men ännu inte allt som skulle behövas. Ofta är dokumentationen dessutom inte lätt tillgänglig. Vidare behöver arbetet med s.k. metadata, vilka beskriver innehållet i SCB:s databaser, drivas vidare med hög prioritet. Databaserna har medfört en ökad tillgänglighet till statistiken och att nya användare har tillkommit. Det ställer också nya krav på dokumentationen.

SCB bör redovisa information om osäkerheten i nationalräkenskaperna, bl.a. genom att informera om revideringar i statistiken. Information om både revideringarna längre bakåt i tiden och de löpande revideringarna i de kvartals- och årsvisa nationalräkenskaperna bör bli tillgänglig för användare av statistiken. Det bör bl.a. framgå hur stora revideringarna har varit för varje huvudkomponent av försörjningsbalansen under en längre period, exempelvis tio år bakåt i tiden. Information om revideringarna kan presenteras på ett överskådligt sätt med histogram och tabeller motsvarande dem som tagits fram i utredningens studie. Den databas som har byggts upp vid SCB över revideringarna i nationalräkenskaperna bör i fortsättningen uppdateras för att möjliggöra en fortsatt analys och göras tillgänglig för användare.

Utredningens rapport om revideringarna i nationalräkenskaperna (se bilaga 4) bör ses som ett första steg i en löpande analys av revideringarna i nationalräkenskaperna. Studier av revideringar bör bl.a. användas för att identifiera vilka delar av statistiken, exempelvis vilka delar av nationalräkenskaperna, som har bidragit mest till revideringarna av BNP-tillväxten. Om dessa komponenter kan identifieras skulle det kunna initiera förbättringar av statistiken och därmed minska revideringarnas storlek.

Analys av revideringar bör också kunna användas av nationalräkenskaperna i det löpande arbetet med att stämma av beräkningarna för BNP från produktions- och användningssidan. Tidsserieanalyser kan användas för att exempelvis relatera tidigare revideringar i nationalräkenskaperna till konjunkturcykeln, och därmed underlätta i bedömningar av statistiken då BNP beräknas från produktions- och användningssidan.

Spridning

Publikationerna bör utvecklas, metodrapporter göras tillgängliga, tillgängligheten till data underlättas och riskerna för oavsiktlig för tidig publicering minimeras. Dokumentation och analys är ett eftersatt område där Sverige också ligger sämre till än många andra länder. Spridningen av statistik bör förbättras genom följande åtgärder:

1. Pressmeddelanden och andra publikationer bör förbättras.
2. Metodrapporter och andra rapporter bör bli mer lättillgängliga.
3. SCB bör underlätta tillgängligheten till data, även mikrodata, och möjligheterna att kombinera data i olika register.
4. SCB bör analysera riskerna för att publicering sker för tidigt.

Arbetet med att utarbeta pressmeddelanden är decentraliserat på SCB. Ansvar ligger på ämnesenheterna och en centralenhet har ansvaret för spridningen. Följden har blivit att pressmeddelanden ser mycket olika ut och att det ibland finns brister i det sätt, som data presenteras på. För att öka harmoniseringen av hur pressmeddelanden skrivs och förbättra sättet att skriva dem erbjuds kurser och studiebesök till dem, som skriver pressmeddelanden. Under 2002 har en journalist varit projektanställd vid SCB för att förbättra pressmeddelandena. För att förbättra sättet att presentera innehållet i pressmeddelanden och samtidigt göra pressmeddelandena mer strömlinjeformade bör den centrala enhetens ansvar för pressmeddelanden stärkas.

SCB har utvecklat databaser där all den officiella statistiken finns samlad. Det finns emellertid användare, som av olika anledningar har svårt att använda databaserna, inte bara av tekniska skäl utan för att många saknar kunskap om vilka data man egentligen vill ha. Ibland krävs konsultation med ämnespersonalen. Sådana mindre vana användare kan vara betjänta av att någon har gjort ett urval av viktiga data ur databaserna och presenterar dem på ett enkelt sätt. Databaserna behöver därför kompletteras med presentationer där SCB har valt ut det som bedöms som mest intressant för de användare som inte har kunskap att välja något annat.

Utredningen utvecklade mot denna bakgrund i samarbete med SCB specialingången *Sveriges ekonomi* på SCB:s webbplats. Där finns viktiga uppgifter om den ekonomiska utvecklingen presenterade på ett lättillgängligt sätt. Skolportalen som vänder sig till elever och lärare är ett annat exempel. Utredningen föreslår att SCB

fortsätter att utveckla information och spridningskanaler som är selektiv och inriktad på vissa användargrupperns behov.

Meddelanden i samordningsfrågor, MIS, är en rapportserie som ger rekommendationer om klassifikationer och sätt att benämna och kategorisera. Som exempel kan nämnas svensk utbildningsnomenklatur (SUN), Sveriges regionala indelningar samt hur familj och hushåll definieras. På SCB:s webbplats finns MIS:et över SUN och de regionala koderna tillgängliga. MIS är ett redskap både för användare av statistiken och för producenter och bör därför finnas lätt tillgängligt. Utredningen föreslår att SCB publicerar alla relevanta MIS på webbplatsen.

Det finns ett antal publikationsserier från SCB, men flera av dem är inte enhetliga till vare sig form eller innehåll. Ett viktigt undantag är Statistiska meddelanden och dess webb-motsvarighet, webb-SM. Det finns en serie Bakgrundsfakta, dels för den ekonomiska statistiken, dels för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik. En del publikationer i serien innehåller resultatredovisning, andra innehåller metod- och bakgrundsinformation. Det finns också PM om t.ex. beräkningsmetoder som tas fram internt på SCB, men sällan når utanför organisationen, resultatpublikationer av engångskaraktär, som publiceras som självständiga publikationer utan knytning till någon serie och rapporter, främst resultat av utredningsuppdrag, som inte får någon officiell publicering utan finns tillgängliga som interna dokument eller som webbpublikationer.

Utredningen föreslår att SCB inför en mer enhetlig publiceringspolicy med olika publikationsserier för bakgrundsbeskrivningar respektive resultat. Det kan finnas olika serier för olika ämnesområden, men de bör form- och innehållsmässigt hänga ihop. Utredningen föreslår också att SCB bör sträva efter att i samförstånd med uppdragsgivaren publicera uppdragsrapporter i någon av SCB:s serier. Vidare föreslår utredningen att publiceringen ökar av dokumentation av engångskaraktär, t.ex. om hur vissa frågor skall behandlas i nationalräkenskaperna.

För alla statistikprodukter på SCB finns på webbplatsen en s.k. *Beskrivning av statistiken* (tidigare produktbeskrivning). Det är en styrd dokumentation med rubriker för allt som det skall finnas upplysningar om. Fördelarna är att man hittar allt på samma ställe i alla dokumentationer och att allt kommer med. Nackdelarna är att det blir en informationsgles dokumentation där rubriker med stora mellanrum tar stor plats utan att det för den skull står något av vikt under rubriken, t.ex. ej relevant för produkten. På en del områden

saknas uppdaterade dokumentationer. I de s.k. webb-SM som finns för flertalet statistikprodukter finns en kortare sammanfattning av dokumentationen som kallas *Fakta om statistiken*. Det finns också en friare dokumentation, *Mer om undersökningen*, men den är bristfällig eller saknas helt för flera produkter.

Utredningen föreslår att *Beskrivning av statistiken* kompletteras med en inledande sammanfattning som snabbt ger en överblick av vad statistiken innehåller och hur den produceras.

Det finns en mycket stor potential för att belysa nya frågor med hjälp av SCB:s datalager. Det gäller både den statistik SCB har tagit fram och de individ- och företagsuppgifter (s.k. mikrodata) den baseras på. Svar på nya frågor behöver inte nödvändigtvis innebära ny statistikinhämtning. Information kan finnas i olika databaser, som inte har blivit bearbetad för det aktuella ändamålet. Den efter sökta informationen kan kräva en kombination av data från olika källor. Åtgärder bör vidtas så att uttag och möjligheter att kombinera data i olika databaser och register underlättas. Därmed kan förutsättningarna öka för att redan existerande data kan ge svar på nya frågor.

Sverige har tillsammans med övriga nordiska länder särskilt stora möjligheter på detta område eftersom tillgången till administrativa data är stor. Utveckling pågår inom SCB och vid ett flertal andra statistikbyråer för att ta fram system som gör det möjligt att öka tillgängligheten till avidentifierade mikrodata för främst forskning samtidigt som säkerheten och sekretessen garanteras. SCB bör delta aktivt i detta utvecklingsarbete.

Spridningen av statistik har genomgått stora förändringar de senaste åren och systemen är inte alltid uppbyggda för att säkerställa att för tidig publicering undviks. För viss statistik är det allvarligt om den sprids för tidigt med möjliga stora ekonomiska konsekvenser som följd. Problem av detta slag har uppstått både i Sverige och i flera av de länder utredningen har besökt. Utredningen föreslår att SCB analyserar riskerna med för tidig publicering för att i möjligaste mån undvika att så sker.

Organisatoriska förändringar

SCB bör överväga att samla datainsamlingen till en avdelning. Utredningen har sett flera exempel i andra länder där en sådan typ av datainsamling fungerar effektivt. Utredningen har också sett olika sätt att organisera arbetet med nationalräkenskaperna och kontakterna med omvärlden. Följande förslag framförs på detta område:

1. SCB bör överväga att samla datainsamlingen till en avdelning.
2. Nationalräkenskapernas organisation bör ses över.
3. En nämnd för nationalräkenskaperna bör inrättas och skrivas in i SCB:s instruktion.
4. SCB bör utarbeta s.k. *Service Level Agreements* med viktiga användare.
5. En överflyttning av statistikansvaret för finansräkenskaperna från Finansinspektionen till SCB bör övervägas på sikt.

Organisationen av datainsamlingen kan utformas enligt olika principer. SCB har valt en decentraliserad modell, vilken innebär att datainsamling, registrering och påminnelser sköts decentraliserat produktvis tillsammans med den fortsatta processen.

Strävan att effektivisera datainsamlingen har lett till att många statistikbyråer centraliserat hela eller merparten av insamlingen till en gemensam avdelning, som är skild från den vidare bearbetningen och sammanställningen av de olika statistikprodukterna. Av de länder som utredningen har studerat är detta fallet i Australien, Kanada, Nederländerna, Nya Zeeland och Storbritannien. Förändringar i samma riktning pågår i Norge. Verksamheterna skiljer sig innehållsmässigt mellan länderna, men omfattar normalt utskick av enkäter, påminnelser och mottagande samt registrering av svar. I Kanada utförs även vissa kontroller och kontakter med uppgiftslämnarna.

Mot bakgrund av att andra statistikbyråer bedömt att den centraliserade modellen är effektivare bör SCB överväga om en central organisation skulle vara att föredra. I ett sådant utredningsarbete bör aspekter som ny teknik för datainsamling och kraven på en uppsnabbning av statistiken vägas in.

Kvaliteten i statistiken är i hög grad beroende av de stora företagens uppgiftslämnande. Ett mindre antal storföretag står för en stor andel av resultaten i den ekonomiska statistiken. Felaktigheter eller bortfall i storföretagens rapportering får stora effekter på statistikens kvalitet. Storföretagen står samtidigt inför ökande svårig-

heter i sitt uppgiftslämnande. Strukturen förändras ständigt genom sammanslagningar, uppköp, avknoppningar och nedläggningar. Internationaliseringen innebär att företagen inlemmas i globala strukturer. Oklarheter uppstår om vem som skall rapportera. Internationella företag har svårt att särskilja den svenska verksamheten. Den snabba utvecklingen av produkter innebär att klassificeringssystemen blir föråldrade. Uppdelningen på varor och tjänster i statistiken blir i ökande utsträckning onaturlig för företagen.

Dessa problem är inte unika för Sverige, men storföretagens dominans i den svenska ekonomin gör att effekterna för statistiken kan bli allvarigare än i stora länder. Utredningen menar att SCB bör utöka resurserna för att hålla kontakt med de största och viktigaste rapportörerna och överväga att skapa en särskild enhet för denna uppgift. Sådana enheter finns vid statistikbyråerna i t.ex. Kanada, Australien och Nya Zeeland. SCB har f.n. en person som delvis har sådana uppgifter. Den eventuella enheten bör ha betydligt större resurser och personalen bör vara erfaren och välutbildad för att självständigt kunna föra diskussioner med företagsföreträdare på hög nivå.

Den nya tekniken erbjuder nya och enklare former för inrapportering. Det är av stor vikt att den nya tekniken snabbt utnyttjas på bred front. Därigenom kan rapportörernas kostnader minska, rapporteringen underlättas och snabbas upp. För SCB innebär det minskade kostnader, snabbare process och därmed snabbare publicering samt mindre fel genom att registreringsmoment bortfaller. SCB arbetar med dessa frågor både på central nivå och på statistikprogrammen. Man arbetar med olika former av överföringstekniker: elektroniska formulär, filöverföring via Internet, telefon (TDE), fax-skanning m.m.

Utredningen bedömer att utveckling och introduktion av effektivare rapporteringsformer grundade på ny teknik bör ha mycket hög prioritet. SCB bör centralt lägga ner resurser på att i samarbete med uppgiftslämnarna utveckla olika former av elektroniska rapporteringsformer. Centrala utvecklingsprogram bör tas fram och kontinuerligt följas upp.

För att öka samarbetet med och inflytande från användare av den ekonomiska statistiken är det viktigt med kontaktytor. Det finns ett programråd för den ekonomiska statistiken, som behandlar hela ämnesområdet, men i praktiken handlar det mycket om nationalräkenskaperna.

För konsumentprisindex finns en nämnd som beslutar om hur konsumentprisindex skall beräknas. KPI-nämnden har funnits länge och har ett gott anseende. Det är troligen en bidragande orsak till att användarna var nöjda med KPI i den utvärdering av användarnas synpunkter som utredningen har genomfört. KPI-nämnden har beslutsrätt i metodfrågor.

Utredningen föreslår att det vid SCB inrättas en nämnd för nationalräkenskaperna. Den bör byggas upp efter mönster av KPI-nämnden och vara beslutande i metodfrågor. Även om nationalräkenskaperna till stor del är reglerade genom EU-förordningar finns det ett stort antal frågor av metodkaraktär som kräver ställningstaganden där extern expertkunskap skulle vara av stort värde. Ett exempel är hur man skall mäta volymutvecklingen i olika delar av den offentliga sektorn. Det är frågor som liknar de som KPI-nämnden hanterar. Nämnden för NR skulle också ha betydelse för tilltron till och utvecklingen av NR i andra avseenden. Information om nämnden och snabbprotokoll från sammanträden bör publiceras på SCB:s webbplats. Förslagets lagtekniska utformning finns i avsnittet Lagförslag.

Den ekonomiska statistiken har en mycket stor krets av användare i alla delar av samhället. Vissa användare har särskild tyngd beroende på de uppgifter de är ålagda att utföra. Det gäller i första hand Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken. För att tillförsäkra bl.a. dessa myndigheter relevant statistik av god kvalitet som underlag för deras verksamheter, föreslår utredningen att man utarbetar samarbetsavtal som på frivillig basis beskriver SCB:s åtaganden när det gäller statistikområden, olika kvalitetsmål som tillförlitlighet, tillgänglighet, dokumentation och aktualitet m.m., leveranser samt gemensamma angelägenheter, bl.a. informationsutbyte. Denna modell med s.k. *Service Level Agreements* finns i bl.a. Storbritannien och Australien. Den är enligt utredningens bedömning ett ändamålsenligt sätt att upprätthålla goda relationer mellan statistikmyndigheten och viktiga användare med särskilda krav på statistiken.

För den ekonomiska statistiken ligger statistikansvaret till största delen hos SCB. Finansinspektionen har dock statistikansvaret för bl.a. finansräkenskaperna. Finansinspektionen har i skrivelse till utredningen påtalat det olyckliga i att ansvaret för nationalräkenskaperna respektive finansräkenskaperna är delat. Det finns en nära koppling mellan nationalräkenskaperna och finansräkenskaperna och i realiteten är det så, menar Finansinspektionen, att SCB inte

bara producerar statistiken på uppdragsbasis utan också har sakkunskapen på området och deltar i det internationella utvecklingsarbetet i Finansinspektionens ställe.

I enlighet med Kapitalmarknadsstatistikutredningens¹ förslag har ett samarbete och en samordning mellan Finansinspektionen, Riksbanken och SCB på finansmarknadsstatistikens område utvecklats. Detta samarbete har lett till eliminering av dubbelarbete, harmonisering m.m. Merparten av Finansinspektionens statistikansvar har delegerats till SCB, som bl.a. håller i programrådet för finansmarknadsstatistik samt ansvarar för det internationella arbetet. Samarbetet har enligt uppgift löpt på ett bra och konstruktivt sätt. De specifika kompetenserna inom de respektive myndigheterna har kunnat utnyttjas för att åstadkomma bästa möjliga kompromisser mellan statistikkrav, redovisningsnormer och tillsynskrav med målet att förenkla uppgiftslämnandet och öka statistikens kvalitet kostnadseffektivt.

Från år 2003 kommer förändringar att ske avseende produktionen av Riksbankens finansmarknadsstatistik samt delar av underlaget för betalningsbalansstatistiken. SCB kommer att på uppdrag av Riksbanken ta fram denna statistik. Ansvaret för statistiken liksom publicering m.m. kommer att ligga kvar på Riksbanken. Med det utvidgade produktionsansvaret för SCB stärks samordningsmöjligheterna ytterligare på finansmarknadsområdet. En överföring av statistikansvaret för finansräkenskaperna från Finansinspektionen till SCB skulle ytterligare stärka koordineringen i statistikarbetet.

Utredningens bedömning är att den nuvarande ordningen med Finansinspektionen som statistikansvarig myndighet för finansräkenskaperna kan fortsätta tills vidare. Mot bakgrund av den nära kopplingen mellan nationalräkenskaperna och finansräkenskaperna bör det dock övervägas att på sikt samla hela ansvaret hos SCB. Frågan om en eventuell överflyttning av statistikansvaret för finansräkenskaperna från Finansinspektionen till SCB kommer också att tas upp i den utredning om Finansinspektionens framtida uppgifter, vilken inom kort kommer att överlämnas till regeringen.

¹ *Statistik över finansiella marknader*, SOU 1993:107.

Strategisk plan och uppföljning

En strategisk plan för förbättringar av den ekonomiska statistiken baserad på utredningens förslag bör utarbetas och planen bör följas upp årligen. Detta är något som utredningens utländska experter fört fram som en viktig förutsättning för att förslagen skall kunna genomföras. Utredningen ser också en sådan strategisk plan som viktig för att säkerställa en fortgående process för en förbättring av den ekonomiska statistiken. Utredningen föreslår således följande åtgärder:

1. SCB bör utarbeta en strategisk plan för förbättringar av den ekonomiska statistiken baserad på utredningens förslag.
2. SCB bör göra en årlig uppföljning av hur implementeringen av utredningens förslag fortlöper.

För att kunna genomföra utredningens omfattande förslag kommer det att krävas en detaljerad planering och samordning. En strategisk plan för genomförandet av förbättringarna, med tidsplaner, resurskrav, ansvarsfördelning etc. behöver upprättas. I arbetet med att upprätta en sådan plan kommer det att vara viktigt att etablera ett stöd för att genomföra planen, både internt inom SCB och bland externa användare. Den strategiska planen skall säkerställa att tidsplanen och resurserna som sätts in för genomförandet av förslagen är realistiska.

Den tidsfördelning av åtgärder och kostnader vilken redovisas i avsnitt 8.4 kan ses som en utgångspunkt för en sådan strategisk plan. Innan planen kan utarbetas bör emellertid de ekonomiska ramarna för förbättring av den ekonomiska statistiken klaras ut. Vidare behöver fortsatta diskussioner av utredningens överväganden och förslag med statistikanvändare genomföras. Utredningen utgår från att det kan ske inom ramen för den fortsatta beredningen av utredningens betänkanden.

En årlig uppföljning av genomförandet av utredningens samtliga förslag bör göras av SCB. Detta bör vara ett sätt att säkerställa att förbättringarna genomförs. Med hjälp av en uppföljning kan också eventuella problem i genomförandet av förslagen upptäckas och lösningar på dessa tas fram, så att implementeringen av förslagen kan lyckas.

8.4 Kostnader och finansiering

Utredningens förslag:

- De av utredningen föreslagna förbättringarna av den ekonomiska statistiken bör genomföras successivt under treårsperioden 2004–2006.
- Förbättringarna bör i första hand finansieras inom ramen för reformutrymmet för nya satsningar inom statsbudgeten och i andra hand genom omprioriteringar inom närmast berörda departements anslag.
-

Skäl för utredningens förslag

I detta sista avsnitt redovisas de samlade kostnaderna för utredningens förslag till utveckling och förbättring av den ekonomiska statistiken samt utredningens överväganden och förslag rörande finansieringen av förslagen. Förutom kostnader vid Statistiska centralbyrån berörs även kostnader för uppgiftslämnande.

Kostnader

De totala kostnaderna för utredningens förslag uppgår till ca 64 miljoner kronor. Med de totala kostnaderna avses då nivåhöjningen av kostnaderna år 2006. Förslagen motsvarar en relativt stor utvidgning av SCB:s verksamhet: ca 8 procent i förhållande till de totala intäkterna på uppskattningsvis 845 mkr 2003 och ca 15 procent i förhållande till anslagen på 420 mkr 2003. Samtidigt innebär förslagen en relativt liten ökning av de resurser statsmakterna satsar på officiell statistik. Den andel av BNP, som satsas på officiell statistik, skulle öka från 0,27 år 2001 till 0,30 år 2006 om inga andra förändringar beaktas och fortfarande vara liten jämfört med resursinsatsen i många andra länder.

Utredningen föreslår att kostnadsökningen fördelas över åren med ca 26 mkr år 2004, ca 31 mkr år 2005 och ca 7 mkr år 2006 (se bilaga 2). I utredningens direktiv anges att huvuddelen av förslagen skall vara möjliga att genomföra senast år 2004. Det motiverar att

en särskilt stor del av förslagen genomförs i början av perioden. Det är emellertid inte realistiskt att på ett effektivt sätt genomföra en så pass stor utökning av verksamheten som det är frågan om inom loppet av ett enda år. Förbättringarna föreslås därför fördelas över en treårsperiod.

En del av förslagen avser engångsinsatser för förbättringar på särskilda områden. Det gäller bland annat insatser för att ta fram längre tidsserier i nationalräkenskaperna och utveckling av system för att göra mer statistik på kommunnivå gratis tillgänglig på SCB:s webbplats. Dessa engångsinsatser på sammanlagt ca 11 mkr har huvudsakligen lagts under de två första åren, vilket också bidrar till den relativt stora ökningen dessa år och den relativt lilla ökningen det sista året. I bilaga 2 återspeglas denna typ av engångsinsatser av en negativ förändring av beloppen åren 2005 och 2006.

Det bör i sammanhanget noteras att en rad förbättringar av den ekonomiska statistiken har genomförts redan under utredningstiden och att ytterligare förbättringar kommer att genomföras i år. Anslagen till SCB har ökats med 10 mkr år 2001, 5,3 mkr år 2002 och 9,25 mkr år 2003 för förbättringar av den ekonomiska statistiken. Det gäller bland annat utökad analyskapacitet, förbättringar inom tjänstenäringsstatistiken, uppsnabbning av korttidsstatistik för industrin, fortsatta EU-anpassningar, kvalitetsförbättringar inom nationalräkenskaperna och förbättrad inkomststatistik. Dessutom har ett engångsbelopp på 5,4 mkr erhållits 2002 för utredningar m.m. av förbättringar av Konsumentprisindex (KPI) samt ytterligare 1,7 mkr för förbättringar av producentprisindex (PPI), tjänsteprisindex (TPI) och det harmoniserade konsumentprisindex (HIKP). Vidare har medel erhållits för att utreda och förbereda uppbyggnaden av hälsoräkenskaper.

Vidare har ett antal förbättringar skett genom särskilda initiativ från utredningens sida. Det gäller bland annat dokumentation av nationalräkenskapernas beräkningsrutiner och säsongrensningmetoder, en studie av revideringar i nationalräkenskaperna, uppläggning av en särskild ingång "Sveriges ekonomi" på SCB:s webbplats, publicering på SCB:s webbplats av längre tidsserier för ett antal statistikprodukter, uppsnabbning av statistiken över omsättningen i detaljhandeln, tidigareläggning av kapitalstocksberäkningar för ett 80-tal branscher och beräkningar av kapitalstockar för IT samt en beskrivning av skillnaderna mellan inkomststatistiken och NR vad gäller hushållens disponibla inkomst.

Samtidigt vore det en fördel om en del av de förbättringar utredningen föreslår kunde tidigareläggas till 2003. Det gäller särskilt förbättringar för att snabba upp statistiken, utvecklingen av tjänsteprisindex, undersökningar av handelsmarginaler och undersökningar av hushållens ideella organisationer. Det förutsätter emellertid att ytterligare anslag anvisas på tilläggsbudget för år 2003 eller att särskilda uppdrag ges till SCB.

Förslagen till förbättringar av den ekonomiska statistiken har fördelats på departement och politikområden. Varje förslag har förts till det departement och politikområde som utredningen har bedömt har det huvudsakliga ansvaret för det statistikområde som berörs. Det bör emellertid noteras att flera departement kan ha intresse av samma förslag och att inte enbart departementets omedelbara intresse av beslutsunderlag bör beaktas i den fortsatta beredningen utan också allmänhetens och näringslivets behov av statistisk information och samhällets statistikförsörjning i stort. Förslagen fördelar sig på departement och politikområden enligt tabell 8.1.

Tabell 8.1. Utredningens förslag per departement och politikområde

Miljoner kronor

	Nivåhöjning av kostnaderna 2006
<i>Finansdepartementet</i>	54,6
Ekonomisk politik	51,2
Skatte- och fördelningspolitik	0,8
Kommunpolitik	2,6
<i>Näringsdepartementet</i>	7,2
Arbetsmarknadspolitik	0,6
Regional utveckling	2,2
IT-frågor	3,0
Jämställdhetsfrågor	1,4
<i>Socialdepartementet</i>	2,6
Summa	64,4

Huvuddelen av förslagen avser således Finansdepartementet och området Ekonomisk politik. En del av förslagen avser dock andra politikområden inom Finansdepartementet och två andra departement nämligen Närings- och Socialdepartementen. I fortsättningen redovisas förslagen uppdelade på departement och politikområden.

Det bör noteras att utredningen inte explicit bland förslagen tar upp tre väsentliga frågor, som kommer att ha stor betydelse för den ekonomiska statistiken de närmaste åren. För det första gäller det en permanentning av vissa tillfälliga medel. En del av de resurstillskott som SCB har erhållit för förbättringar av den ekonomiska statistiken är tillfälliga. Av nivåökningen på 10 mkr år 2001 avser 7 mkr en tillfällig förstärkning under åren 2001 och av nivåhöjningen 2003 avser 4 mkr en tillfällig förstärkning under åren 2003–2005. Om inga nya beslut fattas minskar således anslagen med 7 mkr år 2004 och med ytterligare 4 mkr år 2006. Utredningens förslag utgår från den nivå anslagen har år 2003.

För det andra gäller det ett eventuellt medlemskap i den europeiska monetära unionen EMU. Den planerade folkomröstningen om denna fråga i september 2003 behöver följas upp med statistik. Vid ett eventuellt beslut om medlemskap i EMU behöver statistikproduktionen anpassas till att redovisa ekonomiska uppgifter i euro istället för kronor. Förberedelser för en sådan eventuell omställning pågår vid SCB. Vidare behöver särskilda prismätningar göras vid en eventuell övergång till euro. Den sammanlagda kostnaden för dessa åtgärder uppgår till närmare 20 mkr. Det är fråga om en engångskostnad för omställningen och påverkar inte kostnadsnivån när väl omställningen är genomförd.

För det tredje gäller det införandet av en ny näringsgrensindelning. Arbetet med en sådan pågår inom EU och enligt planerna skall den införas år 2007. Sverige måste liksom andra EU-länder införa den nya näringsgrensindelningen. Erfarenheterna från tidigare ändringar i näringsgrensindelningen är att det innebär ett omfattande arbete, inte minst med att räkna om tidsserier för tidigare år. De totala kostnaderna, fördelat över tre år, uppgår till ca 15 mkr.

Dessa tre frågor tas emellertid upp av SCB i det underlag för fördjupad prövning, som SCB lämnar in till regeringen samtidigt som utredningen överlämnar sitt slutbetänkande. I SCB:s budgetunderlag tas också upp förslag till förbättringar av statistiken på andra områden än de som behandlas av utredningen. I den mån samma förslag finns i både utredningen och budgetunderlaget har de så

långt möjligt anpassats till varandra. I budgetunderlaget finns också en bilaga, som samlat redovisar förslagen i de båda underlagen.

Prioriteringar

Utredningen gör inga prioriteringar av förslagen mellan departement och politikområden. I enlighet med den princip som låg bakom statistikreformen i mitten av 1990-talet skall statistik inom ett område inte prioriteras mot statistik inom ett annat område utan mot andra åtgärder inom samma politikområde. Det innebär exempelvis att förslag, som i första hand berör Socialdepartementet, skall prioriteras mot andra åtgärder på Socialdepartementets område, inte mot statistik på exempelvis Finansdepartementets område. Däremot gör utredningen vissa prioriteringar inom områdena. Det gäller i första hand Finansdepartementet och området Ekonomisk politik, eftersom huvuddelen av kostnaderna för förslagen avser detta område. Prioriteringarna har uttryckts i den fördelning över tiden som ingår i utredningens förslag. Mer angelägna förslag har förlagts tidigare i tiden än mindre angelägna förslag.

Finansdepartementet

Förslagen på Finansdepartementets område innebär en nivåhöjning av kostnaderna år 2006 med ca 55 mkr. De avser tre områden: Ekonomisk politik, skatte- och fördelningspolitik samt kommunpolitik. Huvuddelen av utredningens förslag avser området ekonomisk politik och uppgår sammanlagt till ca 51 mkr. De redovisas i tabell 8.2.

Tabell 8.2. Ekonomisk politik
Tusental kronor

	Förändring under året			Nivå- höjning
	2004	2005	2006	2006
Ekonomisk politik	18 650	23 925	8 650	51 225
<i>Avser Nationalräkenskaperna</i>	<i>6 200</i>	<i>5 525</i>	<i>3 150</i>	<i>14 875</i>
11 Kapitalstockar för IT	0	0	0	0
15 Underlag för kapitalstocksberäkningarna	400	600	0	1 000
16 Rapporter om kapitalstocksberäkningar	0	250	0	250
17 Uppsnabbning av NR	3 700	0	3 000	6 700
21 Volymmått för offentlig sektor	600	500	250	1 350
22 Produktivitetens utveckling i statliga myndigheter	250	500	250	1 000
23 Årliga rapporter om produktivitetens utveckling	0	750	750	1 500
24 Databas för produktivitetens utv. i offentlig sektor	0	0	1 500	1 500
26 Fler tjänstebranscher i NR	0	0	0	0
31 Underlag för statlig konsumtion i NR	0	0	0	0
32 Offentliga finanser enligt GFS	0	300	200	500
36 Den svarta ekonomin i NR	0	250	500	750
37 Längre tidsserier för NR	1 250	2 375	-3 300	325
<i>Relaterat till Nationalräkenskaperna</i>	<i>9 550</i>	<i>10 100</i>	<i>3 250</i>	<i>22 900</i>
2 Urvalet i producentprisindex (PPI)	2 000	500	500	3 000
4 Utvecklingen av tjänsteprisindex	2 000	500	500	3 000
5 Priser för utrikeshandel med tjänster	700	700	0	1 400
6 Uppgifter om handelsmarginaler	700	650	0	1 350
7 Uppgifter om importstrukturen	300	0	100	400
8 Insatsförbrukning för privata tjänster	0	1 400	0	1 400
9 Standard för definition av IT-produkter	0	0	0	0
10 Prisindex för IT-produkter	750	0	0	750
12 Uppgifter om IT-investeringar	0	750	500	1 250
17 Uppsnabbning av Industriproduktionsindex	300	0	0	300
17 Uppsnabbning av Byggproduktionsindex	500	0	1 300	1 800
17 Uppsnabbning av Vakanser	300	0	0	300
18 Snabbindikator avseende BNP	0	1 500	-1 150	350
25 Korttidsindikatorer för tjänstesektorn	1 400	4 100	1 500	7 000
43 Hushållens ideella organisationer	600	0	0	600

Övriga förslag	2 900	8 300	2 250	13 450
1 KPI-utredningens förslag	0	500	500	1 000
3 Anpassa PPP och HIKP till EU-förordningar	400	1 000	1 450	2 850
20 Uppsnabbning av momsstatistiken	0	3 900	-1 200	2 700
27 Fler tjänsteslag i utrikeshandeln	0	0	0	0
35 Årliga rapporter för offentlig sektor	0	0	0	0
38 Längre tidsserier för övrig ekonomisk stat.	1 000	0	-500	500
39 Gemensam metod för säsongrensning	1 000	1 000	1 000	3 000
47 Månadsstat. för hushållens förmögenhet	0	1 000	0	1 000
48 Kortperiodisk stat. för fastighetspriser	0	900	1 500	2 400
50 Förbättrad valutaomräkning	500	0	-500	0

Anm. Numren i första kolumnen är desamma som i bilaga 2.

Huvuddelen av förslagen på detta område har med nationalräkenskaper (NR) att göra. Antingen handlar det om personalförstärkningar för att förbättra NR eller så handlar det om bättre underlag till NR. Sammantagna uppgår de NR-relaterade förslagen till ca 38 mkr år 2006. Dessa förslag är i tabell 8.2 uppdelade i sådana som har mer direkt med resurserna vid NR att göra och sådana som har att göra med underlaget till NR.

I avsnitt 8.1 redovisades bedömningen att NR behöver förstärkas resursmässigt och att personalstyrkan skulle behöva öka med ca 20 personer, vilket i årets kostnadsläge skulle motsvara ca 15 mkr. I tabell 8.1 motsvaras detta av de förslag som har mer direkt med NR att göra. De avser i stort sett områdena kapitalstockar (inklusive IT), produktivitet, offentlig sektor, fler branscher i den privata tjänstesektorn, den svarta ekonomin, uppsnabbning av NR och längre tidsserier. I det senaste fallet är det till stor del en fråga om en engångsinsats under åren 2004 och 2005, vilken inte nämnvärt påverkar nivån på kostnaderna 2006. I några fall har kostnaderna inte beräknats på grund av antingen att de är små eller att omfattningen av arbetet ännu inte kan bedömas. Tabellen torde ändå ge en bra bild av de resurstillskott som behövs för att väsentligt förbättra nationalräkenskaperna.

Övriga NR-relaterade förslag uppgår till ca 23 mkr. De avser bättre prisindex för deflatering i NR (förslagen rörande PPI, TPI och prisindex för tjänster i utrikeshandeln), underlag för bättre input-output-statistik, korttidsindikatorer för tjänstebranscher, definition av IT-produkter, investeringar i IT och prisindex för IT-

produkter, utvecklingen av en flash-BNP, uppsnabbning av annan kortperiodisk statistik än NR samt en löpande undersökning av hushållens ideella organisationer för att göra det möjligt att i NR göra en uppdelning av hushållssektorn på de egentliga hushållen och hushållens ideella organisationer. I årets prisläge motsvarar dessa kostnader överslagsmässigt ca 30 personer, vilka således tillkommer utöver de tidigare nämnda resursförstärkningar, som har mer direkt med NR att göra.

Övriga förslag har att göra med andra delar av statistiken. En del (3,9 mkr) avser prisstatistik. Det gäller förslagen rörande KPI, HIKP och PPP. Förslagen rörande PPI och TPI räknas däremot som nämnda till de NR-relaterade förslagen. Andra delar avser uppsnabbning av momsstatistiken (2,7 mkr), säsongrensning och tids-serier avseende annan statistik än NR (3,5 mkr), månadsstatistik för hushållens förmögenhet, tillgångspriser samt valutakursomräkning (3,4 mkr). Valutakursomräkning avser en engångsinsats under 2004 och 2005 och påverkar inte kostnadsnivån 2006. Vidare ingår i denna del att utöka antalet tjänsteslag i utrikeshandeln och årliga rapporter för offentlig sektor för vilka inga särskilda kostnader tas upp. Med samma schabloner som i tidigare exempel motsvarar de samlade kostnaderna för dessa förslag mellan 15 och 20 personer.

När det gäller prioriteringar inom detta område bör de åtgärder som följer av EU-regleringar och åtgärder som har att göra med uppsnabbningen av den ekonomiska statistiken inom ramen för de s.k. *Principal European Economic Indicators* (PEEI) och är relaterade till nationalräkenskaperna prioriteras högre än andra förslag, även om de andra förslagen i sig själva är mycket angelägna. Det innebär att förslagen inom den tredje gruppen ovan har förlagts med en tyngdpunkt på senare år. Tidsprofilen för kostnadsökningarna inom den tredje gruppen är 2,9 mkr år 2004, 8,3 mkr år 2005 och 2,3 mkr år 2006.

När det gäller området Skatte- och fördelningspolitik föreslår utredningen att två nya inkomstbegrepp införs, att en ny konsumtionsenhetsskala införs och en del andra förbättringar. Principiellt är det viktiga förslag, vilka skulle leda till en bättre inkomststatistik. Kostnadmässigt är det emellertid inte fråga om några större utökningar. De uppgår sammantagna till 0,8 mkr i nivåhöjning år 2006, se tabell 8.3. En viss engångsinsats (0,6 mkr) behövs också det första året. Att kostnadskonsekvenserna inte blir större beror på att SCB redan i budgeten för år 2003 har beviljats en nivåhöjning av anslagen med 3 mkr för förbättringar på detta område.

När det gäller området Kommunpolitik framförs två förslag. Det ena gäller snabbare kommunräkenskaper och det andra utökad gratis publicering av kommunstatistik på SCB:s webbplats. Nivåhöjningen av kostnaderna år 2006 uppgår till 2,6 mkr, se tabell 8.3. Vissa utvecklingsinsatser år 2005 (2 mkr) behövs när det gäller det senare förslaget.

Tabell 8.3. Skatte- och fördelningspolitik samt Kommunpolitik
Tusental kronor

	Förändring under året			Nivå- höjning
	2004	2005	2006	2006
Skatte- och fördelningspolitik	1 375	-560	0	815
40 Nya inkomstbegrepp	1 160	-560	0	600
41 Hushållsbegrepp och nytt MIS	0	0	0	0
42 Konsumtionsenhetskala	85	0	0	85
43 Övriga förbättringar	130	0	0	130
Kommunpolitik	400	4 200	-2 000	2 600
30 Gratis kommunstatistik	0	4 200	-2 000	2 200
19 Uppsnabbning av kommunernas räkenskaper	400	0	0	400

Anm. Numren i första kolumnen är desamma som i bilaga 2.

Näringsdepartementet

Förslagen rörande Näringsdepartementets motsvarar sammantagna 7,2 mkr i ökade kostnader år 2006. De avser fyra områden: Arbetsmarknadspolitik, Regional utveckling, IT-frågor och Jämställdhetsfrågor. Förslagens kostnader redovisas i tabell 8.4.

Tabell 8.4. Näringsdepartementet
Tusental kronor

	Förändring under året			Nivå- höjning
	2004	2005	2006	2006
Näringsdepartementet	5 225	2 600	-650	7 175
<i>Arbetsmarknadspolitik</i>	600	0	0	600
49 Konjunkturlönestatistik med nya belöningsslag	600	0	0	600
<i>Regional utveckling</i>	500	1 850	-150	2 200
28 Snabbare bruttoregionprodukt (BRP)	500	250	250	1 000
29 Uppsnabbning av registerbaserad statistik	0	1 600	-400	1 200
<i>IT-frågor</i>	3 000	0	0	3 000
13 Hushålls och företags IT-användning	2 500	0	0	2 500
14 Satelliträkenskaper för IT-sektorn	500	0	0	500
<i>Jämställdhetsfrågor</i>	1 125	750	-500	1 375
44 Jämställdhetsperspektiv i all statistik	0	0	0	0
45 Stärkta resurser för jämställdhetsstatistik	750	750	-500	1 000
46 Satelliträkenskaper för hushållsproduktion	375	0	0	375

Anm. Numren i första kolumnen är desamma som i bilaga 2.

När det gäller området Arbetsmarknadspolitik föreslår utredningen att lönestatistiken utvidgas till att omfatta nya belöningsslag. Kostnaden för detta uppgår till 0,6 mkr per år. Medlingsinstitutet är statistikansvarig myndighet på detta område och den myndighet, som borde ges i uppdrag och resurser för att på detta sätt förbättra lönestatistiken.

När det gäller området Regional utveckling för utredningen fram två förslag. Det ena avser snabbare och mer tillförlitlig statistik över bruttoregionprodukten (BRP). Resurserna föreslås öka successivt över åren till 1,0 mkr år 2006. Det andra förslaget gäller en uppsnabbning av den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS), en registerbaserad tjänstestatistik nedbruten på arbetsställenivå och en månadsvis snabbindikator baserad på lönesummor. Kostnaden uppgår till 1,2 mkr år 2006. Initialt behövs därutöver ca 0,4 mkr år 2005.

När det gäller området IT-frågor har utredningen också två förslag. Det ena gäller en statistik över hushållens och företagens IT-användning. SCB har fått i uppdrag att göra en sådan undersökning år 2003, delvis finansierad över statsbudgeten och delvis med EU-bidrag. För en löpande statistik uppgår kostnaden till 2,5 mkr fr.o.m. 2004. Det andra förslaget avser satelliträkenskaper över tillgång och användning av IT. Kostnaden för detta uppgår till 0,5 mkr fr.o.m. 2004.

När det gäller området Jämställdhetsfrågor framför utredningen tre förslag. Det första gäller att jämställdhetsperspektivet i statistikproduktionen bör utvidgas, det andra att resurserna vid SCB för att driva på arbetet med jämställdhetsstatistik bör stärkas och det tredje att satelliträkenskaper för hushållsproduktion bör utarbetas. Kostnaderna uppgår till 1,4 mkr år 2006.

Socialdepartementet

På Socialdepartementets område framför utredningen två förslag. Det första avser att ett system för hälsoräkenskaper som ansluter till OECD:s manual, *A System of Health Accounts* (HEA), bör utvecklas. Det andra förslaget avser att statistiken över de offentligt finansierade tjänsterna bör utvecklas. De sammantagna kostnaderna för de båda förslagen uppgår till 2,6 mkr år 2006, se tabell 8.5. Det första förslaget bör genomföras redan år 2004, medan resurserna för att genomföra det andra förslaget bör öka successivt över perioden.

Tabell 8.5. Socialdepartementet
Tusental kronor

	Förändring under året			Nivå- höjning
	2004	2005	2006	2006
Socialdepartementet	700	600	1 300	2 600
33 Hälsoräkenskaper	700	0	0	700
34 Offentligt finansierade tjänster	0	600	1 300	1 900

Anm. Numren i första kolumnen är desamma som i bilaga 2.

Finansiering

I enlighet med de generella direktiven för offentliga utredningar skall utredningar göra en kartläggning av vilka ekonomiska och andra konsekvenser som ett genomförande av kommitténs förslag får. Det görs i detta avsnitt.

I mitten av 1990-talet genomfördes en statistikreform, som innebar att ansvaret för den officiella statistiken fördelades på ett 25-tal myndigheter. SCB är en av dessa myndigheter och ansvarar för lite mer än hälften av den officiella statistiken, men producerar betydligt mer genom att andra statistikansvariga myndigheter ger SCB i uppdrag att producera statistik de ansvarar för. Ansvaret för den ekonomiska statistiken ligger i huvudsak på SCB. De förslag utredningen för fram avser därför med ett undantag statistik inom SCB:s ansvarsområde. Undantaget avser lönestatistiken där Medlingsinstitutet har ansvaret och där förslaget går ut på att komplettera lönestatistiken med nya belöningslag.

En viktig princip bakom statistikreformen var att statistik inte skall prioriteras mot annan statistik utan mot andra åtgärder inom samma politikområde. Exempelvis har Högskolverket i sin budget medel för både statistik och annat. Hur mycket de satsar på statistik avvägs av Högskoleverket gentemot hur mycket de satsar på annat. För SCB och den statistik SCB ansvarar för är situationen annorlunda. SCB har ingen annan verksamhet att prioritera mot. Därför måste avvägningen av hur mycket som satsas på statistik och annat göras av berörda departement.

Inom SCB:s uppdragsverksamhet fungerar principen bakom statistikreformen att statistik skall prioriteras mot andra åtgärder inom samma område väl. Det är helt och hållet uppdragsgivaren som mot bakgrund av uppgifter och prioriteringar bestämmer om en statistik skall produceras samt omfattning m.m. på densamma. Förbättringar av statistiken inom exempelvis Högskoleverkets område kommer därmed med automatik att prioriteras mot andra åtgärder på högskoleområdet av antingen Högskoleverket eller indirekt Utbildningsdepartementet. Därmed fungerar principen såsom avsett för ungefär hälften av SCB:s verksamhet.

Inom SCB:s anslagsfinansierade verksamhet har det under åren inte varit lika självklart att principen om att förbättringar av statistiken inom ett område skall prioriteras mot andra åtgärder inom samma område. Ser man emellertid till de utökningar av anslagen, som SCB har tilldelats under senare år, så har principen fungerat

även för denna del av SCB:s verksamhet. SCB har under perioden 1998–2002 tilldelats sammanlagt ca 70 miljoner kr i ökade anslag för förbättringar av olika delar av statistiken. I beloppet ingår även övertagandet av produktionen av statistiken över utrikeshandeln med EU:s övriga medlemsländer (Intrastat) från Tullverket år 1999 (anslagsöverföring 16 mkr till SCB).

I budgetpropositionerna för respektive år har angetts hur de ökade anslagen till SCB har finansierats genom neddragningar av andra anslag. Vid förbättringar av arbetsmarknadsstatistiken har andra anslag på Näringsdepartementets område dragits ner och vid förbättringar av välfärdsstatistiken har andra anslag på Socialdepartementets område dragits ner.

I detta sammanhang bör också nämnas att SCB liksom andra myndigheter är ålagda att rationalisera sin verksamhet. Kravet tar sig uttryck i att den pris- och löneomräkning som sker av anslagen inte motsvarar kostnadsökningarna. För perioden 1998–2002 erhöll SCB exempelvis en pris- och löneomräkning med i genomsnitt 1,2 procent per år medan de sammanvägda kostnaderna per enhet (timme, kvadratmeter och volymenhet inköp) i den anslagsfinansierade verksamheten ökade med ca 3,5 procent per år. Mellanskillnaden har klarats genom att produktiviteten har ökat. SCB har också inskrivet i regleringsbrevet att produktiviteten skall öka med minst 2 procent per år.

Denna rationalisering av verksamheten har under perioden 1998–2002 frigjort resurser motsvarande ca 30 miljoner kr. De har emellertid inte kunnat utnyttjas för förbättringar av statistiken utan har dragits in till statskassan. SCB har tidigare föreslagit att de genom produktivitetsökningar frigjorda resurserna skulle få behållas av SCB för att öka statistikens kvalitet.

Möjligheterna att finansiera förbättringarna genom omprioriteringar inom SCB är starkt begränsade. Det sammanhänger med att de rationaliseringar som görs inte kan användas för förbättringar av statistiken utan dras in till statskassan. En prövning av dessa möjligheter kommer att göras av SCB under år 2003. Anslagen till SCB har för detta år å ena sidan ökats med 9,25 mkr för vissa specifika förbättringar, å andra sidan minskats med 3,9 mkr bland annat för att åstadkomma en neddragning av statlig verksamhet som ett led i budgetpolitiken. SCB har internt tagit fram förslag till nedläggningar och neddragningar motsvarande detta belopp och diskuterar för närvarande dessa förslag med användarna.

Mot denna bakgrund finns det ett antal finansieringsalternativ. Det med utgångspunkt från samhällets statistikförsörjning mest förmånliga alternativet är naturligtvis om en rejäl satsning på att gradera upp den ekonomiska statistiken kunde ske inom ramen för reformutrymmet för nya satsningar inom statsbudgeten. Skälen för att göra det är främst att statistiken måste anpassas till samhällets förändringar (näringslivet utvecklas, den privata tjänstesektorn betyder allt mer, Sverige har kommit med i EU etc.), vilket inte har varit möjligt på grund av att resurserna för den officiella statistiken under lång tid har pressats tillbaka. Även i ett internationellt perspektiv satsas i Sverige förhållandevis lite på officiell statistik. Tillkomsten av föreliggande utredning är också uttryck för att de nuvarande bristerna i den ekonomiska statistiken har oroat regeringen.

Om inte denna möjlighet står till buds bör omprioriteringar ske inom de berörda departementens anslag. Det är det sätt på vilket förbättringar har finansierats under senare år. Utredningen saknar emellertid den överblick över de berörda departementens anslag och den kunskap om möjligheterna att ändra på dem, som krävs för att komma med ett väl underbyggt förslag till vilka anslag som skulle kunna beröras. Den frågan måste avgöras inom Regeringskansliet i den fortsatta beredningen av utredningens betänkanden.

Resurser till SCB kan tillföras i olika former. Det sätt som är enklast och bäst är att öka SCB:s ramanslag. Det ger en långsiktighet och stabilitet som är bra för statistikens utveckling och kvalitet. Det skapar också minst problem med över- och underskridanden av anslagen vid tillfälliga variationer i resursåtgången på enskilda områden, eftersom dessa variationer tenderar att ta ut varandra på mer aggregerad nivå. Det finns emellertid också möjligheten att införa ett särskilt anslag för SCB på det sätt som Utbildningsdepartementet har gjort, att ge SCB i uppdrag att ta fram en viss statistik eller att ge en annan myndighet under berört departement i uppgift att med hjälp av SCB se till att statistiken kommer till stånd.

Uppgiftslämnarkostnader

De förslag rörande förbättringar av den ekonomiska statistiken, som innebär ny statistikinsamling, får till följd ökade kostnader för uppgiftslämnarna. Utredningen har i samråd med SCB genomfört en konsekvensanalys av utredningens närmare 30 förslag som kan

få konsekvenser för uppgiftslämnandet för företag, organisationer och myndigheter. Totalt ökar uppgiftslämnandet med ca 70 000 timmar för de förslag där tidsåtgången för närvarande kan beräknas, se tabell 8.6. Tidsåtgången för uppgiftslämnandet för företag, organisationer och myndigheter i sin helhet beräknades år 2001 till 950 000 timmar. Intrastatundersökningen (export och import inom EU) svarar ensam för knappt 60 procent av uppgiftslämnarkostnaderna.

Om man antar att timkostnaden för uppgiftslämnandet är 680 kr så uppgår den totala uppgiftslämnandekostnaden för utredningens förslag till ca 47 miljoner kr. De förslag som har störst inverkan på uppgiftslämnarkostnaden är att ta med nya belöningsslag i konjunkturlönestatistiken med stort urval och månatliga undersökningar. Uppgiftslämnarkostnaden för det förslaget uppgår till ca 11,5 miljoner kr. Korttidsindikatorer för tjänstebranscherna svarar för en nästan lika stor del av ökningen av uppgiftslämnarkostnaden, 10,7 miljoner kr. Införandet av nya undersökningar för att förbättra input-output-statistiken beräknas uppgå till 13,7 miljoner kr, där den största delen, 8,4 miljoner kr, uppkommer vid undersökningar av handelsmarginaler.

Beräkningarna av uppgiftslämnarkostnaderna är behäftade med stor osäkerhet. Det gäller inte minst på grund av att flera av förslagen innebär utredningar av hur olika undersökningar skall läggas upp. Flera förslag saknar av den anledningen beräkning av uppgiftslämnarkostnaderna. De beräkningar som redovisas här får ses som en första uppskattning av kostnaderna för uppgiftslämnandet. Ökningen av uppgiftslämnarkostnaderna med 47 miljoner kr avser i huvudsak en årlig ökning, men en del av förslagen innebär att undersökningar skall genomföras intermittent. Andra förslag, t.ex. ökade resurser för att snabba upp införandet av fler tjänsteprisindex, innebär att uppgiftslämnarbördan ökar varje år.

Det finns emellertid också förslag som innebär minskade uppgiftslämnarkostnader. Förslagen om förbättringar av KPI innebär bl.a. införandet av handdatorer för intervjuerna och skannerdata. Dessa förslag innebär minskade uppgiftslämnarkostnader på sikt. Utredningen föreslår vidare att SCB bör överväga att samla datainsamlingen till en avdelning, utöka resurserna för kontakter med stora företag och utveckla former för elektronisk inrapportering. Dessa förbättringar syftar till att underlätta uppgiftslämnandet och öka kvaliteten i insamlade data. Förslaget om förbättrat urval i producentprisindex, PPI, innebär inte bara ett utökat urval utan också

fördjupade och utökade kontakter med användare. Detta leder visserligen i första ledet till ökat uppgiftslämnande i timmar räknat, men också till att uppgiftslämnandet underlättas.

Tabell 8.6. Förslag som ger ökade uppgiftslämnarkostnader
Tusental kronor

	Kostnad
1 KPI-utredningens förslag	minskar på sikt
2 Urvalet i producentprisindex (PPI)	2 666
3 Anpassa PPP och HIKP till EU-förordningar	kan ej bedömas än
4 Utvecklingen av tjänsteprisindex	500
5 Priser för utrikeshandel med tjänster	kan ej bedömas än
6 Uppgifter om handelsmarginaler	8 440
7 Uppgifter om importstrukturen	500
8 Insatsförbrukning för privata tjänster	4 760
10 Prisindex för IT-produkter	231
11 Kapitalstockar för IT	kan ej bedömas än
12 Uppgifter om IT-investeringar	3 188
13 Hushålls o företags IT-användning	1 238
15 Underlag för kapitalstocksberäkningarna	kan ej bedömas än
16 Rapporter om kapitalstocksberäkningar	kan ej bedömas än
17 Uppsabning av Byggproduktionsindex	2 040
21 Volymmått för offentlig sektor	kan ej bedömas än
22 Produktivitet utveckling i statliga myndigheter	kan ej bedömas än
23 Årliga rapporter om produktivitet utvecklingen	kan ej bedömas än
24 Databas för produktivitet utveckling i offentlig sektor	kan ej bedömas än
25 Korttidsindikatorer för tjänstesektorn	10 710
31 Underlag för statlig konsumtion i NR	marginellt
33 Hälsoräkenskaper	kan ej bedömas än
34 Offentligt finansierade tjänster	1 020
36 Den svarta ekonomin i NR	kan ej bedömas än
43 Hushållens ideella organisationer	638
46 Satelliträkenskaper för hushållsproduktion	kan ej bedömas än
48 Kortperiodisk statistik för fastighetspriser	kan ej bedömas än
49 Konjunkturlönestatistik med nya belöningsslag	11 506
Summa	47 436

Anm. Numren i första kolumnen är desamma som i bilaga 2.

Slutsatser och förslag

Utredningen föreslår sammanfattningsvis att de tidigare redovisade förbättringarna av den ekonomiska statistiken bör genomföras successivt under treårsperioden 2004–2006. Kostnaderna för förslagen uppgår till ca 64 mkr år 2006. Kostnadsökningen fördelar sig över tiden med ca 26 mkr år 2004, ca 31 mkr år 2005 och ca 7 mkr år 2006. Förbättringarna bör i första hand finansieras genom ett tillskott inom ramen för reformutrymmet för nya satsningar inom statsbudgeten och i andra hand genom omprioriteringar inom närmast berörda departements anslag.

Förslagen innebär ökade insatser motsvarande 80–90 helårspersoner, varav ca 20 helårspersoner skulle vara mer direkt knutna till framtagande och analys av nationalräkenskaperna och övriga sysselsatta med underlag till nationalräkenskaperna eller andra delar av den ekonomiska statistiken.

Som andel av BNP är ökningen av anslagen mer blygsam. Anslagen till den officiella statistiken uppgick år 2001 till ca 620 mkr, vilket motsvarar 0,27 promille av BNP. Med en ökning av anslagen med 64 mkr skulle andelen av BNP öka med 0,03 promille till 0,30 promille bortsett från alla andra förändringar. I ett internationellt perspektiv skulle de resurser Sverige satsar på officiell statistik fortfarande te sig som relativt små.

Uppgiftslämnarkostnaderna är svåra att beräkna på nuvarande stadium, eftersom de kommer att vara beroende av undersökningarnas uppläggning. De beräkningar som har gjorts tyder på att kostnaderna för uppgiftslämnandet kan komma att öka i samma storleksordning som anslagen. Samtidigt pågår ett arbete vid SCB för att underlätta och minska kostnaderna för uppgiftslämnandet, vilket kommer att verka i andra riktningen. Flertalet av utredningens förslag påverkar inte uppgiftslämnandet.

De föreslagna förbättringarna skulle leda till ett nivålyft för den ekonomiska statistiken. En ökning av anslagen till SCB med 64 mkr motsvarar ca 8 procent av SCB:s totala intäkter och ca 15 procent av anslagen. För området ekonomisk politik skulle emellertid förslagen, för vilka kostnaderna uppgår till ca 51 mkr, innebära en ökning av anslagsintäkterna med ca 40 procent.

SCB har som vision att bli ledande i världen på att utveckla, producera och sprida statistik. Ett genomförande av förslagen skulle öka möjligheterna att uppnå denna vision.

Referenser

- Eurostat, *European System of Accounts ESA 1995*, 1996.
- Eurostat, *Final report on the agenda of the meeting of the Working Party on National Accounts*, Luxembourg, 20 Oktober 1998.
- Eurostat Working Papers 9/1999/A4/11, *Proposal for a Satellite Account of Household Production*.
- Eurostat, *Action Plan on EMU Statistical Requirements*, European Commission 25 September 2000.
- Eurostat, *Handbook on Price and Volume Measurements in National Accounts*, 2001.
- Friends of the Chair Group on key EU/EMU Short-term Statistics. *Second Progress Report*. CPS 2002/46/8/EN.
- Förslag till riksdagen 2002/03:RR7, Riksdagens revisorers förslag angående styrningen av försvarets fastigheter och anläggningar.
- International Monetary Fund (IMF), *Sweden – Report on the Observance of Standards and Codes*, 27 augusti 2001.
- Lantmäteriverket, Riksskatteverket och Statistiska centralbyrån. *Förbättrad hushålls- och bostadsstatistik i stället för FoB*. December ITPS och SCB, *Elektronikindustri och IT-relaterade tjänsteföretag*, 2001.
- Lexikon der Volkswirtschaftlichen Gesamtrechnungen*, tredje upplagan. Utgiven av Prof. Dr. Brümmerhoff, D., Rostock universitet, Dipl.-Volkswirt Lützel, H., vicepresident för Statistisches Bundesamtes i Wiesbaden, R. Oldenbourg Verlag München Wien, 2002.
- Medlingsinstitutet, *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2001*, Medlingsinstitutets årsrapport 2002.
- OECD, *Main Economic Indicators*, Volume 2002/9.

- ONS, Pritchard, A., *Measuring productivity in the provision of public services*, Economic Trends, no 570, 1 maj 2002.
- Prop. 1993/94:147 *Delad makt delat ansvar*.
- Prop. 1999/2000:143 *Ändringar i jämställdhetslagen m.m.*
- Prop. 2001/02:100. 2002 års ekonomiska vårproposition.
- Prop. 2002/03:1 Budgetpropositionen för 2003.
- Rydenstam, K. och Wadeskog, A., *A Statistical System on household Production and Consumption*. Journal of the Polish Statistical Association, 1995:4.
- SCB, *Appendix 2 till Nationalräkenskaper 1980-1994*, N 10 SM 9501.
- SCB, *IT i hem och företag*, 2000.
- SCB, *Offentlig och privat verksamhet. Statistik om anordnare av välfärdstjänster*. Bakgrundsfakta till ekonomisk statistik, 2001:1.
- SCB, *Valutaomräkningsprojektet – intern slutrapport*, 11 december 2001.
- SCB, Redeby, J., *NR-PM 2001:20*.
- SCB, *Att spegla det nya i ekonomin*, 2001.
- SCB, *Förbättrade prisindex i konsument- och producentled och Aktionsplaner för prisstatistik i konsument- och producentled*, februari 2002.
- SCB, *Budgetunderlag 2003-2005 för Statistiska centralbyrån*, 22 februari 2002.
- SIKA, Rapport 2001:5, *IKT-statistik. Förslag till ett svenskt system för statistik om informations- och kommunikationsteknik*, 2001.
- SIKA, *Informations- och kommunikationsteknik i Sverige 2002*, 2002.
- SOU 1993:107, *Statistik över finansiella marknader*. Betänkande av Kapitalmarknadsstatistikutredningen.
- SOU 1994:1, *Ändrad ansvarsfördelning för den statliga statistiken*. Betänkande av Genomförandekommittén.
- SOU 1998:141, *Medling och lönebildning*. Slutbetänkande från utredningen om ett förstärkt förlikningsmannainstitut.

SOU 1999:124, *Konsumentprisindex*. Betänkande från utredningen om översyn av konsumentprisindex.

SOU 2001:34, *Behovet av ekonomisk statistik*. Betänkande av Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken.

SOU 2001:79, *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Kommittén Välfärdsbokslut.

SOU 2002:73, *Förbättrad statistik om hushållens inkomster*. Betänkande av Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken.

Task Force on Benchmarking in Infra-Annual Economic Statistics. *Report of the Task Force on Benchmarking in Infra-Annual Economic Statistics to the SPC*, CPS 2001/42/8/EN.

Thage, B., *Nationalregnskabet*, Handelshøjskolens Forlag, Danmark 2000.

The ICT Sector in the Nordic Countries 1995–2000, de nordiska statistikbyråerna, utgiven av Danmarks statistik, december 2001.

Kommittédirektiv

Översyn av den ekonomiska statistiken

Dir.
2000:58

Beslut vid regeringssammanträde den 14 september 2000

Sammanfattning av uppdraget

Den ekonomiska statistiken utgör ett allt viktigare underlag för den ekonomiska politiken både i Sverige och i EU. Kraven på dess kvalitet har ökat samtidigt som förutsättningarna att mäta den ekonomiska utvecklingen förändrats.

En utredare tillkallas med uppdrag att analysera och kartlägga de förändrade samhällsbehoven av ekonomisk statistik och med utgångspunkt från dessa göra en bred genomlysning av tillståndet för statistiken och särskilt nationalräkenskaperna. Utredaren skall även redovisa erfarenheter från och lösningar att ta fram ekonomisk statistik i andra länder. Utredaren skall lämna förslag till förändringar av den svenska ekonomiska statistiken och ange behov av fortsatta utvecklingsinsatser.

Behovet av en översyn

Den ekonomiska statistiken i allmänhet, och nationalräkenskaperna i synnerhet, har ökat i betydelse de senaste åren. En viktig orsak till detta är att ekonomisk-politiska mål i allt större utsträckning anges i kvantitativa termer. Regeringens mål för t.ex. utgiftstak, den offentliga sektorns sparande, sysselsättning och arbetslöshet stäms av mot kalkyler som kräver en solid statistisk grund. Även penningpolitiken, som styrs utifrån ett inflationsmål, kräver en tillförlitlig bild av den ekonomiska utvecklingen. En annan orsak är EU:s allt större beroende av jämförbar ekonomisk statistik för bl.a.

beräkningar av medlemsavgifter, strukturfonder och kvalificeringskrav för EMU. Därtill reagerar aktörerna på de finansiella marknaderna många gånger kraftigt när ekonomisk statistik publiceras, med förändringar i marknadsräntor och växelkurser som följd.

Kvalitetskraven har skärpts i takt med statistikens ökade betydelse. Det gäller såväl uppgifternas tillförlitlighet som aktualitet. Både användare i Sverige och användare inom EU är numera beroende av snabba och säkra indikatorer på den ekonomiska utvecklingen. Precisionen i de kvartalsvisa nationalräkenskaperna är väsentlig i detta sammanhang eftersom dessa är ett viktigt underlag för den ekonomiska politiken. Till detta kommer att nationalräkenskaperna spelar en viktig roll även för att bedöma den ekonomiska utvecklingen på längre sikt.

Samtidigt som behoven har ökat har förutsättningarna att mäta den ekonomiska utvecklingen förändrats. Ett konkret exempel är omläggningen av utrikeshandelsstatistiken i samband med medlemskapet i EU. När tulldeklarationerna med uppgifter om handeln mellan medlemsländerna försvann och ersattes med en begränsad uppgiftsinsamling från företagen (det s.k. Intrastat-systemet) försämrades statistikens kvalitet betydligt. Samma problem redovisas i de flesta medlemsländer och diskussioner pågår om hur ett framtida statistiksystem skall utvecklas.

Den allt snabbare tekniska utvecklingen, globaliseringen, konkurrensfrämjande avregleringar på ett flertal områden och strukturförändringar inom näringslivet är andra faktorer som försvårar den statistiska mätningen. Till exempel introduceras nya varor och tjänster och kombinationer av varor och tjänster relaterade till informationsteknologin i snabb takt samtidigt som kvalitets- och prisförändringarna i många fall är svåra att särskilja. Även vad gäller verksamhetsformer sker förändringar, både inom och mellan näringsgrenar och samhällssektorer. Om statistiken inte förmår att spegla detta skapas en missvisande bild av den ekonomiska utvecklingen. Globaliseringen av näringslivet och de snabba förändringarna av strukturen mellan och inom företag innebär att företagen har svårt att lämna underlag enligt statistikens avgränsningar och definitioner. Bortfall är också ett stort och växande problem på vissa områden. Sådana mätproblem i den ekonomiska statistiken är internationellt kända.

Informationssamhället erbjuder emellertid också nya möjligheter när det gäller uppgiftsinhämtande och kvalitetskontroll. Informationstekniken kan användas för att underlätta uppgiftslämnandet

för företagen och därigenom förbättra uppgifternas kvalitet och användbarhet.

Definitioner, avgränsningar och mått i de svenska nationalräkenskaperna har sina utgångspunkter i det europeiska nationalräkenskapssystemet från 1995 och FN:s riktlinjer på området från 1993. I dag påverkas ca 90 % av den ekonomiska statistiken genom EG:s regelverk. Stora omläggningar har under större delen av 1990-talet skett inom ramen för förordningarna om bl.a. nationalräkenskaper, harmoniserade konsumentprisindex, konjunkturstatistik och företagsstatistik. Det innebär att Statistiska centralbyråns (SCB) resurser i stor utsträckning inriktats på att genomföra dessa beslut, vilket har begränsat myndighetens möjligheter att tillgodose nationella behov och önskemål.

Nya krav från EU som påverkar den ekonomiska statistiken kan också bli aktuella. Som en följd av åtaganden vid toppmötet i Lissabon kommer bl.a. ett stort antal indikatorer om ekonomisk statistik att tas fram för att nå större fokusering på EU:s viktigare mål. Fortsatta förbättringar krävs också för att anpassa statistiken till de krav som EMU ställer och ytterligare omställningar kommer att bli nödvändiga vid en eventuell anslutning till den monetära unionen. Dessutom pågår diskussioner om förändringar av andra för statistiken viktiga underlag, t.ex. underlaget för handeln mellan medlemsländerna (Intrastat) och hantering av moms mellan medlemsländerna. Sådana förändringar kan få omfattande konsekvenser för den ekonomiska statistiken.

Det finns även problem som rör den ekonomiska fördelningsstatistiken och som försvårar utvärderingen av den ekonomiska politiken och dess konsekvenser för medborgarna. Det gäller bl.a. data som ökar insikten om vad som påverkar inkomsternas fördelning och hur hushållens resurser över livsrytmen fördelas. Det finns brister såväl i nuvarande mätmetoder och definitioner som i tillgången till data. Exempel på bristerna är att hushållens disponibla inkomster har skilda definitioner i inkomststatistiken och i nationalräkenskaperna, att inkomstmått är svåra att justera för hushållens olika sammansättning samt att inkomstbegreppet som främst baseras på taxeringsregister inte alltid mäts på ett i ekonomisk mening rimligt sätt. Dessutom saknas idag möjligheter att i den ekonomiska statistiken göra analyser ur ett könsperspektiv.

Förtroendet för och användningen av den ekonomiska statistiken – och i förlängningen förtroendet för den ekonomiska politiken – förutsätter att statistiken är av hög kvalitet i alla avseenden.

Den ekonomiska statistikens centrala roll medför dessutom att det finns anledning att se över statistiken utifrån ett brett användarperspektiv.

Inriktning på utredarens arbete

Under senare hälften av 1990-talet har EU-anpassningen prioriterats. Samtidigt har behovsbilden för den ekonomiska statistiken i Sverige förändrats. Utredarens arbete skall därför börja med att fastställa behovsbilden. I detta sammanhang skall särskilt nationalräkenskaperna beaktas. Därtill bör behovet av att utveckla och utvärdera innehållet i den statistik som utgör underlag för nationalräkenskaperna (primärstatistiken) samt av att förbättra aktualiteten i statistiken belysas.

I dagens ekonomiska debatt fokuseras allt oftare kombinationen av hög tillväxt och låg inflation. Bland annat anses den ökade spridningen av modern informationsteknik ha positiva effekter på produktiviteten. Utredaren skall därför inrikta arbetet på att finna lösningar på kända problem inom den ekonomiska statistiken, såsom att mäta produktionsvolym och prisutveckling inom tjänstenäringarna och offentlig sektor, att fånga upp framväxten av nya branscher och produkter samt förändringar vad gäller verksamhetsformer.

Eftersom många av de problem och krav som redovisats är likartade i den industrialiserade världen bör internationella jämförelser och erfarenheter beaktas i utredningsarbetet. Analysen bör därför även avse några jämförbara länder (t.ex. Danmark, Finland, Norge, Nederländerna, Storbritannien, Kanada, USA och Australien). I detta sammanhang bör även redovisas hur väl länderna klarar att möta behoven och hur man hanterar sina problem.

Uppdraget

En genomlysning av den ekonomiska statistiken – särskilt nationalräkenskaperna – skall genomföras. Finansräkenskaperna omfattas dock inte av uppdraget. Arbetet skall inriktas på att belysa hur den ekonomiska statistiken bättre kan anpassas till samhällets ökande och förändrade behov. Utredningen skall:

- kartlägga de förändrade samhällsbehoven och användarnas behov av och syn på framtida svensk ekonomisk statistik,
- beskriva hur statistikprodukterna svarar mot behovsbilden – särskilt vad avser nationalräkenskaperna,
- analysera krav på primärstatistiken, i första hand som underlag till nationalräkenskaperna, vilket inkluderar producentpriser, produktion i tjänstenäringarna och den dolda ekonomin,
- belysa förändrade produktionsförutsättningar, särskilt vad gäller insamling av uppgifter, och diskutera alternativa källor och produktionsmetoder,
- analysera hur produktiviteten mäts i näringslivet och offentlig sektor,
- belysa beräkningsrutiner i nationalräkenskaperna, såsom hur avstämning sker mellan olika delar i nationalräkenskaperna, vilka regler som gäller för revidering, hur statistiken korrigeras för kalenderuppgifter t.ex. om ett kvartal innehåller fler arbetsdagar än ett annat och hur statistiken korrigeras för säsongsvariationer t.ex. att semestrar ofta infaller under sommarmånaderna,
- redovisa erfarenheter från och lösningar i andra länder och jämföra de svenska nationalräkenskaperna med andra länders bl.a. med avseende på publiceringstidpunkter och storleken på revideringar samt låta utländsk expertis göra en bedömning av främst hur de svenska nationalräkenskaperna står sig vid en internationell jämförelse,
- föreslå förändringar och behov av fortsatta utvecklingsinsatser,
- redovisa kostnader för förslagen, möjlig finansiering samt en tydlig prioritering av olika statistikbehov och andra kvalitetshöjande insatser.

Utredaren skall också:

- belysa mät- och definitionsproblem i den ekonomiska fördelningsstatistiken,
- analysera inkomstbegreppen i nationalräkenskaperna och den ekonomiska fördelningsstatistiken,
- belysa hur inkomstmått på ett rättvisande sätt kan justeras för hushållens sammansättning,
- under arbetets gång fånga upp och beakta synpunkter när det gäller möjligheter att analysera statistik ur ett könsperspektiv.

Arbetets genomförande

Arbetet skall bedrivas i nära kontakt med viktiga statistikanvändare, som Konjunkturinstitutet och Riksbanken. Näringslivsorganisationer och representanter för företag och andra berörda organisationer skall ges möjlighet att lämna synpunkter på förslagen. Utredaren skall fortlöpande informera Justitiedepartementet och Finansdepartementet om hur arbetet fortskrider.

Utredaren skall utgå från EG:s gällande förordningar och ta hänsyn till det arbete som pågår inom kommissionen på den ekonomiska statistikens område.

Uppdraget skall redovisas etappvis. Senast den 1 mars 2001 skall en första etapp avseende kartläggningen av de svenska behoven redovisas. En ambition skall vara att huvudparten av förändringarna skall vara möjliga att genomföra senast den 1 januari 2004. Uppdraget skall redovisas slutligt senast den 31 december 2002.

(Justitiedepartementet)

Kostnader för utredningens förslag

